T.C

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Bilimsel Terimlerin Çeviri Stratejileri Üzerinde Karşılaştırmalı İnceleme

- Arapça Tıp Terimlerinin Çevirisi Örneği -

MUHAMMAD ALBİLADİ

2502140441

Tez Danışmanı

DOÇ. DR. UĞUR GÜRSU

İSTANBUL 2022

ÖZ

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNDE BİLİMSEL TERİMLERİN ÇEVİRİ STRATEJİLERİ ÜZERİNDE KARŞILAŞTIRMALI İNCELEME - ARAPÇA TIP TERİMLERİNİN ÇEVİRİSİ ÖRNEĞİ -

MUHAMMAD ALBİLADİ

Bu tez çalışması, Eski Anadolu Türkçesi döneminde yürütülen çeviri hareketi içinde bilim dilinin Türkçeleştirilmesinde izlenmiş olan stratejileri ele almıştır. Söz konusu dönemde kaleme alınan Türkçe bilimsel eserlerin çoğu tıp alanına ait ve çeviri biçimindedir. Bu çevirinin de büyük kısmı Arapçadan yapılmıştır. Bundan hareketle çalışmada Tercüme-i Müfredât-ı İbni Baytâr, Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî ve Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a olmak üzere üç önemli tıp eseri temel alınarak içinde geçen tıp terimleri kaynak eserlerin terimleriyle karşılıklı olarak derlenmiştir. Sonrasında çalışmada seçilmiş ve tasarlanmış olan çeviri stratejilerinin sınıflandırması ışığında terimlerin çevirisinde izlenen stratejiler makro ve mikro düzeyde tespit edilmiştir. Bunun üzerinde yapılan istatistiksel analizin sonucunda terimlerin çevirisinde eserden esere farklı oranda stratejiler kullanılmışsa da mikro düzeyde genel olarak birden fazla strateji bir arada kullanma daha çok tercih edildiğine ulaşılmıştır. Makro düzeyde ise büyük oranda terimlerin yerlileştirilmesi çalışılmıştır. Bu yerlileştirme gayreti içinde tam Türkçeleştirme, %63 oranıyla gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait üç tıp eseri temelinde yapılan inceleme neticesinde bilim dilinin Türkçeleştirilmsinin oldukça başarılı biçimde yapıldığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, Çeviri Stratejileri, Bilimsel Terimler, Tıp Eserleri, Çeviri Araştırmaları

ABSTRACT

COMPARATIVE THESIS STUDY ON TRANSLATION STRATEGIES OF SCIENTIFIC TERMS IN ANCIENT ANATOLIAN TURKISH PERIOD

- EXAMPLE OF ARABIC MEDICAL TERMS TRANSLATION -

MUHAMMAD ALBİLADİ

In this thesis study, the strategies followed during making Turkish of the scientific language within the translation activity carried out in the Old Anatolian Turkish period are mentioned. Most of the Turkish scientific works written in that period belong to the field of medicine and are translations. Most of this translation also was made from Arabic. Based on this, the study is based on three important medical works, including in Tercüme-i Müfredât-ı İbni Baytâr, Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî and Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a and medical terms in them compiled correlatively the terms of the source works. Thereafter, in the light of the classification of the translation strategies selected and designed in the study, the strategies used in the translation of the terms were determined at the macro and micro level. As a result of the statistical analysis on this, although different strategies were used from work to work in the translation of terms, it was found that using more than one strategy together at the micro level was generally preferred. At the macro level, the localization of terms was made to a large extent. Within this localization study, full Making Turkish was achieved with a rate of 63%. Therefore, as a result of the examination made on the basis of three works belonging to the mentioned period, it can be said that the Making Turkish of the language of science was done considerable successfully.

Key Words: Old Anatolian Turkish, Translation Strategies, Scientific Terms, Medical Works, Translation Studies

ÖNSÖZ

Eski Anadolu Türkçesi dönemi, Türkiye Türkçesinin önemli safhalarından birini temsil etmektedir. Bu dönem, belli tarihî süreçlerde yapılan Türkçeleştirme akımları arasında son derece muteber bir yere sahiptir. Bununla beraber o Türkçeleştirme hareketinde yürütülen çeviri faaliyetini mercek altına alan az sayıda çalışma yapılmıştır. Aynı zamanda söz konusu dönemde Türkçeye bilim dili hüviyeti kazandırılmasında izlenmiş olan metodu inceleyen çeviribilimsel nitelikli bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bundan ötürü bu çalışmada dönemin çevirmenlerinin bilimsel terimlerin çevirisinde izlemiş oldukları stratejileri tespit etmeye çalışılmıştır. Bunun doğrultusunda çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte çalışmanın konusu, amacı, önemi, kapsamı, sınırlılıkları ve yöntemi belirtilmiştir. Birinci bölümde dönemin bilimsel çeviri hareketi üzerine değerlendirme yapılmıştır. Bunun içerisinde çalışmada temel alınan eserlere ilişkin detaylı bilgi verilmiştir. İkinci bölümde kaynak ve çeviri eserlerden karşılıklı olarak derlenen terimler tablolar halinde sıralanarak çevirisinde kullanılmış olan stratejiler mikro ve makro düzeyde tespit edilmiştir. Üçüncü bölümde ise verilerin istatistiksel analizi yer almıştır. Bu analizden elde edilen bulgular üzerinde yapılan değerlendirmeden sonra çalışmanın sonucu yazılmıştır.

Bu süreç boyunca duası ve her türlü desteğinden beni hiç mahrum bırakmayan anne ve babama, yanımda hiç usanmadan duran ve çalımanın her anı her aşaması benimle paylaşan eşime sonsuzca borçluyum. Aynı zamanda bilimsel açıdan yol gösteren, bilgisi ve tecübesini hiç esirgemeyen kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Uğur GÜRSU'ya, Tez İzleme Komitesinin üyeleri değerli Prof. Dr. Hatice Tören ve Prof. Dr. Vahit Türk hocalarıma ve üstümde hakkı olan herkese içten şükranlarımı sunarım.

Türkiyede Yüksek Lisans ve Doktora öğrenimi görmemi sağlayan ve her türlü imkan ve desteklerini sunan Kral Suud Üniversitesine ve Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığına teşekkür ve minnetlerimi ifade ederim.

Muhammad ALBİLADİ

İstanbul, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....ii

ABSTRACT.....iii

ÖNSÖZ.....iv

TABLOLAR LİSTESİ.....x

ŞEKİLLER LİSTESİ.....xii

KISALTMALAR LİSTESİ.....xiii

GİRİŞ.....1

BİRİNCİ BÖLÜM

DÖNEMİN BİLİMSEL ÇEVİRİ HAREKETİNİN KISA BİR DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. Dönemin Bilimsel Çeviri Eserleri.....5

1.2. Çalışmada Temel Alınan Tıp Eserleri.....9

1.2.1. Tercüme-i Müfredât-ı İbni Baytâr.....10

1.2.1.1. Türkçe Çevirinin Arapça Metne Göre Durumu.....13

1.2.2. Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî.....15

1.2.2.1. Türkçe Çevirinin Arapça Metne Göre Durumu.....16

1.2.3. Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a.....19

1.2.3.1. Türkçe Çevirinin Arapça Metne Göre Durumu.....21

1.3. Dönemin Tıp Tasavvuru.....21

İKİNCİ BÖLÜM

BİLİMSEL TERİMLER VE ÇEVİRİ STRATEJİLERİ

2.1. Terimlerin Genel Özellikleri.....24

2.2. Arapça Tıp Terimlerinin Yapısal Özellikleri.....25

2.3. Bilimsel Terimlerin Çevirisi.....28

2.4. Çeviri Stratejileri.....30

2.4.1. Çeviri Araştırmalarında Yeri ve Önemi.....33

2.4.1.1. Çeviribilim Öncesi Yaklaşımlar.....33

2.4.1.2. Çeviribilim Sonrası Yaklaşımlar.....43

2.4.2. Çeviri Stratejilerinin Sınıflandırmaları.....55

2.4.2.1. J. P. Vinay ve J. Darbelnet'in Doğrudan ve Dolaylı Stratejileri.....56

2.4.2.2. L. Venuti'nin Yabancılaştırma ve Yerlileştirme Stratejileri.....60

2.4.2.3. M. Baker'in Eşdeğerlik Sorunlarına Yönelik Stratejileri.....62

2.4.2.4. L. Bastin'in Düzyazı Metinlerin Çevirisine Yönelik Stratejileri.....65

2.4.2.5. P. Newmark'ın Kültürel Unsurların Çevirisine Yönelik Stratejileri.....67

2.4.3. Terimlerin Çeviri Biçimleri Üzerinde Uygulanacak Stratejiler.....76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAPÇA TIP TERİMLERİNİN TÜRKÇE ÇEVİRİ BİÇİMLERİ VE İZLENEN STRATEJİLER

3.1. Hastalık ve Belirti Adlarıyla ilgili Terimlerin Çeviri Biçimleri ve izlenen Stratejiler.....82

3.2. Vücudun Organ, Bölge ve Salgıladığı Madde Adlarıyla ilgili Terimlerin Çeviri Biçimleri ve izlenen Stratejiler.....148

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TIP TERİMLERİNİN ÇEVİRİSİNDE İZLENEN STRATEJİLERİN İSTATİSTİKSEL ANALİZLERİ

4.1. Tercüme-i Müfredat-ı İbni Baytar'da Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi.....166

4.2. Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî'de Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi.....167

4.3. Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a'de Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi.....168

4.4. Tercüme-i Müfredat-ı İbni Baytar'da Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Makro Düzeyde İstatistiksel Analizi.....170

4.5. Tecüme-i Tıbb-ı Nebevî'de Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Makro Düzeyde İstatistiksel Analizi.....170

4.6. Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a'de Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Makro Düzeyde İstatistiksel Analizi.....170

4.7.Tercüme-i Müfredât-ı İbni Baytâr'da Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Yerlileştirme Stratejisinde Türkçeleştirme Niteliğine ilişkin İstatistiksel Analiz.....171

4.8. Tecüme-i Tıbb-ı Nebevî'de Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Yerlileştirme Stratejisinde Türkçeleştirme Niteliğine ilişkin İstatistiksel Analiz.....171

4.9. Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a'de Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Yerlileştirme Stratejisinde Türkçeleştirme Niteliğine ilişkin İstatistiksel Analiz.....171

4.10. Eserlerin Tümünde Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejiler ve Türkçeleştirme Niteliğine ilişkin İstatistiksel Analiz.....172

4.11. Tıp Terimlerinin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin ve Türkçeleştirme Niteliğinin İstatistiksel Analizlerinin Değerlendirilmesi.....173

SONUÇ.....182

KAYNAKÇA.....184

ÖZGEÇMİŞ.....193

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Dil Odaklılığa Göre Çeviri Yöntemleri.....68

Tablo 2: TMB'daki Hastalık ve Belirti Adlarıyla İlgili Terimlerin Çeviri Biçimleri ve İzlenen Stratejiler.....82

Tablo 3: TTN'deki Hastalık ve Belirti Adlarıyla İlgili Terimlerin Çeviri Biçimleri ve İzlenen Stratejiler.....131

Tablo 4: TKS'daki Hastalık ve Belirti Adlarıyla İlgili Terimlerin Çeviri Biçimleri ve İzlenen Stratejiler.....136

Tablo 5: TMB'daki Vücudun Organ, Bölge ve Salgıladığı Madde Adlarıyla İlgili Terimlerin Çeviri Biçimleri ve İzlenen Stratejiler.....148

Tablo 6: TTN'deki Vücudun Organ, Bölge ve Salgıladığı Madde Adlarıyla İlgili Terimlerin Çeviri Biçimleri ve İzlenen Stratejiler.....158

Tablo 7: TKS'daki Vücudun Organ, Bölge ve Salgıladığı Madde Adlarıyla İlgili Terimlerin Çeviri Biçimleri ve İzlenen Stratejiler.....161

Tablo 8: Hastalık ve Belirti Adlarıyla İlgili Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi.....166

Tablo 9: Vücudun Organ, Bölge ve Salgıladığı Madde Adlarıyla İlgili Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi.....166

Tablo 10: Hastalık ve Belirti Adlarıyla İlgili Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi.....167

Tablo 11: Vücudun Organ, Bölge ve Salgıladığı Madde Adlarıyla İlgili Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi.....168

Tablo 12: Hastalık ve Belirti Adlarıyla İlgili Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi.....168

Tablo 13: Vücudun Organ, Bölge ve Salgıladığı Madde Adlarıyla İlgili Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi.....169

Tablo 14: Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi.....170

Tablo 15: Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi.....170

Tablo 16: Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi.....170

Tablo 17: Türkçeleştirme Niteliğine İlişkin İstatistiksel Analiz.....171

Tablo 18: Türkçeleştirme Niteliğine İlişkin İstatistiksel Analiz.....171

Tablo 19: Türkçeleştirme Niteliğine İlişkin İstatistiksel Analiz.....171

Tablo 20: Çeviri Strtejilerinin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi.....172

Tablo 21: Çeviri Strtejilerinin Makro Düzeyde İstatistiksel Analizi.....172

Tablo 22: Türkçeleştirme Niteliğine İlişkin İstatistiksel Analiz.....173

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: TMB'daki İzlenen Çeviri Stratejilerin Mikro Düzeyde Yüzdeliği.....174

Şekil 2: TKS'daki İzlenen Çeviri Stratejilerinin Mikro Düzeyde Yüzdeliği.....174

Şekil 3: TTB'daki İzlenen Çeviri Stratejilerinin Mikro Düzeyde Yüzdeliği.....175

Şekil 4: TMB'daki İzlenen Çeviri Stratejilerin Mikro Düzeyde Yüzdeliği.....175

Şekil 5: TKS'daki İzlenen Çeviri Stratejilerin Mikro Düzeyde Yüzdeliği.....176

Şekil 6: TTN'daki İzlenen Çeviri Stratejilerin Mikro Düzeyde Yüzdeliği.....176

Şekil 7: TMB'daki İzlenen Çeviri Stratejilerin Makro Düzeyde Yüzdeliği.....177

Şekil 8: TMB'daki Türkçeleştirme Niteliğinin Yüzdeliği.....177

Şekil 9: TTN'daki İzlenen Çeviri Stratejilerin Makro Düzeyde Yüzdeliği.....178

Şekil 10: TTN'daki Türkçeleştirme Niteliğinin Yüzdeliği.....178

Şekil 11: TKS'daki İzlenen Çeviri Stratejilerin Makro Düzeyde Yüzdeliği.....179

Şekil 12: TTN'daki Türkçeleştirme Niteliğinin Yüzdeliği.....179

Şekil 13: Eserlerin Tümündeki İzlenen Çeviri Stratejilerin Mikro Düzeyde Yüzdeliği.....180

Şekil 14: Eserlerin Tümündeki İzlenen Çeviri Stratejilerin Makro Düzeyde Yüzdeliği.....180

Şekil 15: Eserlerin Tümünde Türkçeleştirme Niteliğinin Yüzdeliği.....181

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e. : Aynı eser/yer

a.g.e. : Adı geçen eser

Akt. : Aktaran

Bkz. : Bakınız

bs. : Baskısı

bsk. : Baskı

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

Der. : Derleyen

Haz. : Hazırlayan

Hz. : Hazreti

nr. : Numara

ö. : Ölüm tarihi

s. : Sayfa

S. : Sayı

TDK : Türk Dil Kurumu

TKS : Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a

TTN : Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî

TMB : Tercüme-i Müfredât-ı İbni Baytar

v.d. : ve diğerleri

vb. : ve benzeri

vr. : Varak

Yay. : Yayınları/Yayınevi

YB. : Yabancılaştırma

YLT : Yüksel Lisans Tezi

YR. : Yerlileştirme

GİRİŞ

Medeniyetlerin tarihine bakıldığında onun oluşumunda çeşitli etmenlerin önemli rol oynadığı görülmektedir. Ancak bu oluşumun altında yatan en önemli etmen içinden geçilen zihinsel dönüşümdür. Çünkü böyle bir dönüşüm, toplumun düşünce düzeyinde devingenliğini sağlayabilecek ve onu belli bir konumdan farklı bir konuma götürebilecek güce sahiptir. Düşünce değişimine paralel olarak dünyaya bakış açısı da değişime uğramaktadır.

Medeniyetin ilk oluşumunda yaşanan bu zihinsel dönüşümün canlılığı korunarak doğru istikamette gelişimi sağlandığı sürece medeniyetin ayakta durması mümkün olabilmektedir. Bu dönüşüm kimi zaman toplumun içinden kimi zaman da dış etkenlerin sayesinde gerçekleşebilmektedir. Her iki durumda bu dönüşüm toplumun inanç ve düşünce yapısını değiştirebilen yeni din veya felsefenin kabullenmesinden kaynaklanmaktadır. Aralarındaki tek fark dış etkenlerin oluşumunun başka bir medeniyete bir topluma borçlu olmasıdır. Başka ifadeyle toplumu zihinsel dönüşüme sevk eden bu dış etkenlerin oluşumu dış dünya ile etkileşimin sonucudur. Bu etkileşim de çokkültürlülük olduğu yerde meydana gelmektedir. Doğal olarak da çokkültürlü coğrafyalarda birbirine yabancı olan kavimlerin arasında etkileşimi doğuran iletişimin sağlanması, çeviri etkinliği aracılığıyla gerçekleşmektedir. Çevirinin basit alanlarda iletişimi sağladığı gibi komşu medeniyetin ürettiği üst bilgi birikiminin anlaşılmasına da imkan vermektedir. Tarihi tanıkları çok olan bu tezahür gerçek anlamda bir medeniyetin oluşmasında ilk adımı temsil etmektedir. Zira her çeviri hareketinin ardında yeni bilgi üretimi süreci izlemektedir. Çeviri sayesinde diğer medeniyetin bilimsel mirasına vakıf olabilen düşünürler zamanla kendi deneyimleri ve tetkiklerinden elde ettikleri yeni bilgilerle insanî medeniyete katkı sunmya başlamaktadırlar.

Tezimizin konusu olan Türk medeniyeti, zamanın belli kesitlerinde bu çokkültürlülüğün tam odağında yer alarak komşu medeniyletlerle inanç ve bilim düzeyinde etkileşimde bulunmuş ve kuşkusuz ki bu konuda çeviri büyük rol üstlenmiştir.[1] Bunun ilk örneği -varolan verilerden hareketle- Uygur Budizm metinlerinde görülmektedir. Bu metinlerde benimsenen yeni dinin terimlerinin Türkçe karşılığını bulma veya türetme gayreti büyük bir başarı kaydetmiştir.[2] Çalışmamızın üzerinde duracağı dönemde de Türkçenin gelişiminde ve Oğuz lehçesine dayalı bir yazı dilinin oluşumunda çeviri büyük bir işlev üstlenmiştir.

Türkiye Türkçesinin önemli safhalarından birini teşkil eden Eski Anadolu Türkçesi döneminde gerçekleştirilen Türkçeleştirme akımının bilim dili düzeyinde izlediği metodunun incelenmesi elbette bizi büyük ölçüde o dönemin çeviri etkinliğine götürmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada söz konusu dönemin bilimsel çevirisine örnek olarak Arapçadan Türkçeye çevrilmiş belli başlı tıp eserleri temel alınacak ve bu tür eserlerin dilini büyük ölçüde yansıtan ve meydana çıkmasında bir zorunluluk addolunan tıp terimlerinin çevirisiyle sınırlandırılacaktır. Fakat çalışmada tıp terimlerinin bütünü değil, sadece hastalık ve belirti adları ile vücudun organ, bölge ve salgıladığı madde adlarına ilgili olan terimler üzerinde durulacaktır.

Bu çalışma Eski Anadolu Türkçesinin sade ve halkın anlayacağı dille yazılan tıp eserlerindeki tıp terimlerinin kaynak dillerin terimleriyle yarışır şekilde Türkçe olması, dolayısıyla o dönemde Türkçenin tıp alanında bilim dili olarak kullanılması gibi varsayımlardan yola çıkmaktadır. Bundan ötürü çalışmada şu sorulara yanıt bulmak amaçlanmaktadır:

1) Dönemin tıp eserlerindeki geçen terimlerin çevirisinde hangi stratejiler kullanılmış ve tercih edilmiştir?

[1]Sâkine Eruz, **Çokkültürlülük ve Çeviri: Osmanlı Devlet'inde Çeviri Etkinliği ve Çevirmenler**, İstanbul, Multilingual, 2010, s. 13.
[2]Daha ayrıntılı bilgi için Bkz.: Reşit Rahmeti Arat, "Uygurlarda Istılahlara Dair", **Türkiyat Mecmuası**, C.VII-VIII, No:1, 1987, s. 57.

2) Dönemin çevirmenleri Türkçeyi bir bilim dili seviyesine ulaştırmakta ne ölçüde başarmışlardır?

Bu amaç doğrultusunda karşılaştırmalı-betimleyici yöntem kullanacaktır. Tıp terimlerinin çevirisinde çevirmenlerin benimsedikleri çeviri stratejilerinin açığa çıkarılması için Baker'in, Newmark'ın, Vinay ve Darbelnet'in çeviri stratejileriyle ilgili sınıflandırmalarından faydalanarak özel bir model tasarlanacaktır. Aynı zamanda bu stratejilerin herbiri makro düzeyde Venuti'nin sunduğu yabancılaştırma ve yerlileştirme iki temel stratejinin birine bağlanacaktır. Son olarak çevirisinde yerlileştirme stratejisi kullanılan terimlerde tam veya kısmi şeklinde Türkçeleştirilme niteliği belirlenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DÖNEMİN BİLİMSEL ÇEVİRİ HAREKETİNİN KISA BİR DEĞERLENDİRİLMESİ

Önceki döneme kıyasla XIV-XV. yüzıllarda Andolu'da ciddi bir Türkçeleştirme cereyanı gerçekleşmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti döneminde Arapçanın din ve bilim dili olmasının yanı sıra kültürel boyutta devlet erkanında bir farsçacılık egemenliği söz konusuydu ve ilmî mahsül genellikle bu iki dille meydana konmaktadır.[3] Türkçe ise ancak halka seslenen basit içerikli dinî eserlerin ve az sayıda halk edebiyatı ürünlerinin dili olabilmiştir.[4] Ancak bu durum, Kösedağ savaşında Selçukluların Moğollar tarafından yenilmesiyle değişmeye uğramıştır.[5] Zira Selçuklu çöküşünü görerek bağımsızlıklarını ilân eden Anadolu Beyliklerin anadiline karşı sergiledikleri tutum[6] başta olmak üzere çeşitli nedenlerle Türkçe telif ve çeviri eserler kaleme alınmıştır.[7] Bu eserlerin çoğu dinî ve edebî içerikli olmasına rağmen tıp, astronomi, zooloji, coğrafya ve geometri gibi bilimsel nitelikli olanlar da bulunmaktadır. Özellikle XIV. yüzyıldan itibaren tıp alanında yoğun biçimde eserlere rastlanmaktadır. Dolayısıyla bu kısımda söz konusu bu dönemdeki çeviri mahiyetinde olan bilimsel eserler ve bilhassa tıp eserleri üzerinde durulacaktır.

---

[3] Mustafa Özkan, "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Ortaya Konan Tercümelerin Türk Diline Etkisi", **Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, No:3, Kış 2011, s. 7-9.
[4] Zeynep Korkmaz, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar III**, Ankara, TDK Yay., 2007, s. 127.
[5] Ali Akar, **Türk Dili Tarihi**, 9. bs., İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2015, s. 249.
[6] Yavuz, beylerin bu tutumu tarihi kaynaklara istinaden Arapça ve Farsçayı yeteri kadar hatta hiç bilmemelerine bağlamaktadır. Bkz.: Kemal Yavuz, "XIII-XVI. Asır Dil Yadigarlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri", **Türk Dünyası Araştırmaları** , C. XXVII, 1983, s. 2.
[7] Yavuz, bu hususla ilgili Padişahların ve Beylerin kültürel faaliyetleri desteklemelerinin yanı sıra 8 farklı neden sıralamıştır. Bkz.: **A.e.**, s. 29.

1.1. Dönemin Bilimsel Çeviri Eserleri

Anadolu Beylikleri Döneminde resmi yazışmalarda Farsça yerine Türkçe kullanılmasına[8] rağmen gerek Selçuklulardan miras kalan gerekse yeni açılan medreselerde Arapça eğitim dili olarak yerini korumuştur.[9] Aynı zamanda dönemin bilginlerinin tıp dışında müspet bilimlere ait telif veya çeviri eserlerinde Türkçeyi değil Arapça ve Farsçayı tercih ettikleri görülmektedir.[10] Bunun bir mantıklı açıklamasını, tıp alanının diğer müspet bilimlerden ayıran özelliğinde aramak gerekmektedir. Tıp eserleri, insanların günlük hayatına dokunan konular açısından dinî ve edebî içerikli eserlerle aynı önemi taşımaktadır.[11] Bu nokta nazar-ı dikkate alınırsa çeviri eserlerde tıbbın diğer müspet bilimlere göre aslan payını alması gayet doğaldır. Bununla beraber özellikle XV. yüzyılda az sayıda da olsa astronomi, coğrafya, zooloji, geometri, harp sanatı, müzik, mineroloji gibi Türkçe çeviri eserlere de rastlanabilmektedir. Şeşen *Onbeşinci Yüzyılda Türkçeye Tercümeler* adlı makalesindeki diğer müspet bilimlere ait olan çeviri eserler şöyledir:

Astronomi'de Nasirüddîn et-Tûsî'nin *Risâle Fi 't-Takvim, Sî Fasl* ve *Câmasbnâme* adlı üç eserinin, Zooloji'de Kemâluddîn Muhammed b. Musa ed-Demirî'nin *Hayâtü 'l-Hayavân* ile İbni Ahi Hızâm'ın *Kitabü 'l-Furûsiyye ve 'l-Baytara*, harp sanatında *Umdetü 'l-Mütenâsılın* ile *Silahşorname,* mûsikîye dair Sefiyyüddîn el-Urmevî'nin *Kitâbü 'l-Edvâr ve 'l-Îkâ*, geometriye ilişkin *Taz 'îfü 'l-Mezbah* adlı eserlerin çevirileridir. Bunun yanı sıra ansiklopedi nitelikli eserler olarak Zekeriyyâ el-Kazvinî'nin *acâibü 'l-Mahlûkât*, İbnü'l-Verdî'nin *Haridâtü 'l-*

[8] Bu gelişmede Karaman oğlu Mehmed tarafından 1277 tarihinde ilan edilen fermanı son derece önemli bir yeri vardır. Daha fazla bilgi için Bkz.: Korkmaz, **a.g.e.**, s. 127.
[9] A. Adnan Adıvar, **Osmanlı Türklerinde İlim**, 4. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1982, s. 16.
[10] Tıp alanında telif eserlerin bir kısmı da bu yaygın kuraldan müstesna değildir. Ancak aşağıda görüleceği üzere Beylerin isteği üzerine aynı yazar eserini Türkçeye çevirdiği de görülmektedir.
[11] Burada tıp eserlerinin Türkçe ile yazılmasına bais olan sebep kısaca belirtilmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için Bkz.: Nil Sarı, "Osmanlı Hekimliği ve Tıp Bilimi", **Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları**, No: 5, 1999, s. 11-68.

Acâib ve Ferîdetü'l-Garâib, Nûruddin el-Avfî'nin *Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-Rivâyât* adlı eserlerin çevirileridir.[12]

Tıp eserlerine gelince, Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurulmasından sonra bu coğrafyada tedavi merkezleri olan Darüşşifaların inşâ edilip yaygınlaşmasıyla birlikte Anadolu sahasında tıp alanında uzmanlaşmalar görülmeye başlanmıştır.[13] Bunun Türkçeye yansıması Anadolu Beyleri sayesinde XIV. yüzyılda bariz bir şekilde gerçekleşmiştir. Bununla beraber Anadoluda tıp dilinin Türkçeleştirilmesinin ilk denemesi muhtemelen[14] XIII. yüzyılın ilk çeyreğinde Hekim Bereket tarafından yapılmıştır.[15] Kendisi Harezmli bir tabip olan Bereket'in Arapça olarak kaleme aldığı *Lübâbü'n-Nühab* adlı tıp eserini Amasya Beyi Mübârizüddin Halife Alp Gazî (ö. 622/1225)'nin emri ile önce Farsçaya sonrasında Türkçeye çevirmiştir.[16] Adıvar'a göre bu eser Anadoluda tıp alanında Türkçeye yapılmış ilk çeviri ürünüdür.[17] Çalışmamızda temel alınacak *Tercüme-i Müfredât-ı İbni Baytâr, Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a* ve Ahmed-i Dâî'nin *Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî* adlı eserlerden yeri gelince teferruatlı biçimde söz edilecektir. Ayrıca *Bâhnâme* ile *Cevhernâme* gibi tıbbi konular içerdiği halde bir tıp kitabı olarak değerlendirilmeyen eserler, yazılış tarihi bilinmeyen eserler ve *Zahire-i Muradiye*[18] gibi çeviri olup olmaması kesinleşmeyen eserler buraya alınmamıştır. Bunun dışında dönemin diğer çeviri tıp eserleri şunlardır:

---

[12]Ramazan Şeşen, "Onbeşinci Yüzyılda Türkçeye Tercümeler", **XI. Türk Tarih Kongresi Bildirileri**, C.III, Eylül 1994, s. 908-918.
[13]Ayşe Sır, **İlm-i Tıbb/Muhammed bin Hasan et-Tabîb: Dil İncelemesi-Metin-Dizin-Tıpkıbasım**, Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, 2012, s. 1.
[14] Bu hususla ilgili Bkz.: Binnur Erdağı, "Anadolu'da Yazılmış İlk Türkçe Tıp Kitabı", **Türkbilig**, No:2, 2001, s. 48.
[15] Ali Haydar Bayat, **Tıp Tarihi**, 2. bs., İstanbul, Üçer Matbaacılık, 2010, s. 282.
[16] Şeşen, **a.g.e.**, s. 901.
[17] Adıvar, **a.g.e.**, s. 21.
[18] Bayatın aktardığı üzere "Cüzcânî'nin [ö. 1135] Zâhire-i Harezmşâhî adlı eserinin tercümesi olduğu iddia edilmişse de, Esin Kahyâ bunun doğru olmadığını ortaya koymuştur", Bayat, **a.g.e.**, s. 287.

Müntahab-ı Şifâ, XIV. yüzyılın en ünlü hekimi olan ve Hacı Paşa adıyla bilinen Celalüddin Hızır'ın Arapça olarak kaleme aldığı Kitâbü's-saâde ve'l-ikbâl 'alâ arba'a akvâl adlı eserini Aydınoğlu'nun isteği ile kısaltarak Türkçe'ye Müntahab-ı Şifâ adıyla çevirdiği eserdir.[19] Bu eser, sonra Teshîlü'ş-Şifâ adı altında daha da kısaltılmıştır.[20] Eser Zafer Önler tarafından yayımlanmıştır.[21]

Tabî'atnâme: Koruyucu hekimlikle ilgili olan bu eser Aydınoğlu Umur bey adına (ö. 1348) Farsçadan mesnevi tarzında çevrilmiştir.[22] Çevirmeni konusunda Bayat eserin mısralarda geçen ad veya mahlastan hareketle Tutmacı olduğuna işaret etmiştir.[23]

Tercüme-i Akrabadîn, Ebu İbrahim Cürcânî'nin (ö.1136) *Zahire-i Harzemşâhî* adlı eserinin "Akarabadin"[24] adlı bölümünün XV. yüzyılın önde gelen hekimlerinden Sabuncuoğlu Şerefeddin tarafından II Bayezid (1481-1512)'in şehzadeliğinde onun adına yapılan çevirisidir.[25] Otuz bir başlıktan oluşan bu bölüme iki başlık ekleyerek bu eser meydana getirilmiştir.[26] Eserin bir özelliği da son bölümünü oluşturan ve terim sözlüğü olan ıstılah lügatıdır.[27]

Cerrâhiyetü'l- Hâniye, Sabuncuoğlu'unun diğer çeviri eseri olup 1465 yılında yazılmış ve Fatih Sultan Mehmed'e sunulmuştur.[28] Bu eser, Ebu'l-Kasım

---

[19] Zafer Önler, "XIV-XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinin Dili Ve Sözvarlığı", ***Kebikeç***, No: 6, 1998, s. 159; Bayat, bu eser ile Teshîlü'ş-Şifâ'in Hacı Paşa'nın Şifâ'ü'l-Eskam ve Devâü'l-Âlâm adlı Arapça eserinin belli ölçülerde Türkçe olarak kısaltılmış ve sadeleştirilmiş halleri olduğunu görmektedir. Bayat, **a.g.e.**, 284.
[20] Önler, **a.g.e.**, s. 159.
[21] Zafer Önler, **Müntahab-ı Şifâ: Giriş-Metin-Sözlük**, Ankara, TDK Yay., 2019.
[22] Bayat, **a.g.e.**, s. 283.
[23] **A.e.**
[24] "Akrabâdîn Yunanca "graphizon" sözcüğünün Arapça ve Farsçaya geçmiş biçimidir ve sözcük anlamı ilaç hazırlanış şekillerini içeren kitap demektir. Sözcük dönem eserlerinde daha çok krâbâdîn biçiminde kullanılmış, daha sonra akrabâdîn şeklini almıştır". Şaban Doğan, **Terceme-i Akrabâdîn Sabuncuoğlu Şerefeddin: (Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler) Birinci Cilt**, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2009, s. 20.
[25] Önler, **a.g.e.**, 160; ayrıca Bkz.: Erdağı, **a.g.e.**, s. 48.
[26] Önler, **a.g.e.**, s. 160.
[27] Doğan, **a.g.e.**, s. 251.
[28] Önler, **a.g.e.**, s. 160.

ez-Zahravî'nin (ö.1310) *Kitâbi't-tasrif fi't-tıbb* adlı Arapça eserinin cerrahi konusundaki üçüncü bölümünün uyarlama biçiminde bir çevirisidir.[29] Eser, İlter Uzel tarafından iki cilt halinde yayımlanmıştır.[30]

Tercümetü Takvîmü'l-Ebdân, İbn Cezle (ö. 493/1100)'nin *Takvîmül-Ebdân* adlı eserinin İshak b. Murad tarafından 1390 yılında tamamlanan Türkçeye çevirisidir.[31] Şeşen eserin Ayasofya'da bir nüshası bulunduğunu belirtmiştir.[32]

İlyâsiyye, Şirvanlı Mehmed bin Mahmud'un Menteşoğulları'ndan İlyas Bey Muzaffereddin İlyas (1402-1421) adına Arapça olarak yazmış olduğu bu eser, yine İlyas Bey'in isteği üzerine Türkçeye çevrmiştir.[33] Bayat, bu eserin bugüne kadar bir nüshası bulunamadığını belirtmiştir.[34]

Kitâbü'l-Mühimmât "Müellifi bilinmeyen eser, on farklı tıp kitabından tercüme yoluyla yazılmıştır. İki ana bölümden oluşan eser bazı hastalıkların teşhis ve tedavisinin anlatıldığı ve birçok kitap ve hekim adının yer aldığı önemli bir eserdir. *Kitâbü'l-Mühimmât* Sadettin Özçelik tarafından yayımlanmıştır".[35]

Tercüme-i Hulasa Fi Fenni'l-Ciraha, Ebu Tahir İbrahim b. Muhammed el-Gaznevi'ye isnad edilen Farsça *Hulasa Fi Fenni'l-Ciraha* adlı eserin Cerrah Mesud tarafından Türkçeye çevirisidir.[36]

Tercüme-i Kanûnçe, "Harezmli hekim ve astronom Çağmînî'nin (ö. 1221'den sonra) *Kanûnçe-i Tıb* adlı eserinin Abdülvehhâb bin Yûsuf ibn Ahmed

[29] **A.e.**
[30] **A.e.**
[31] Şeşen, **a.g.e.**, s. 901
[32] **A.e.**
[33] Kenan Süveren, Uzel İlter, "İlk Türkçe Tıp Yazmalarına Genel Bir Bakış", **Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi**, No:2, 1988, s. 126-142.
[34] Bayat, **a.g.e.**, s. 235.
[35] Elifnur Yıldız, **Tercemetü'l-Mûcez Fi't-Tıbb**, Bolu, Yüksek Lisans Tezi, Bolu Üniversitesi, 2016, s. 2.
[36] Şeşen, **A.g.e.**, s. 903.

el-Mardânî tarafından yapılan tercümesidir. Mardânî, mukaddimesinde eserin adını zikretmemişse de, Ramazan Şeşen, *Kanûnçe* olduğunu tespit etmiştir".[37]

Kitâbü'l-Müntahab fi't-Tıbb, el-Mârdânî'nin diğer çeviri eseridir. Ancak bu sefer derleme biçiminde olup çeşitli Arap ve Fars tıp kitaplarından alıntılanarak çevrilmiş ve Osmanlı sarayına bir ilk tıp kitabı olarak Çelebi Mehmed'e takdim edilmiştir.[38]

Tercemetü Baytarnâme, Şeşen'in aktardığına göre müllifi bilinmeyen bu eser, Hibetullah b. Mahmud b. Mevdud tarafından 1479 yılında çevrilmiştir.[39] Bir nüshası Kılıç Ali, nr. 717/1 , yap. 1-190'da olup müellifin nüshasıdır.[40]

Eski Anadolu Türkçesi döneminde kaleme alınan eserlere ilişkin son zamanlarda yapılan akademik çalışmalarla tıp eserlerin sayısı gittikçe arttığı görülmektedir. Ancak bu kısımdaki amacımız dönemin tıp alanında çevirilen eserleriyle ilgili genel bilgi vermektir. Dolayısıyla sadece adı çok bilinen önemli eserlerle yetinilmiştir.

1.2. Çalışmada Temel Alınan Tıp Eserleri

Beylikler döneminde yukarıda belirtildiği gibi Türkçe büyük ilgiye nâil olmuştur. Bu ilgiden, insanların yakından ilgilendiği tıp alanı, diğer alanlara kıyasla geç da olsa büyük ölçüde payını almıştır. Özellikle XIV. yüzyıldan itibaren hekimler ve çevirmenler, beylerin teşviki ve isteğiyle Türkçe tıp eserlerini yazmaya başlamışlardır. Bu eserler, bir yandan Arapça ve Farsçadan Türkçeye çevrilirken diğer yandan da birkaç eserden derleme biçiminde veya telif-derleme

[37] Bayat, **a.g.e.**, s. 287.
[38] Anıl Çelik, "**Terceme-i Kâmilü's-Sınâ'a: Giriş-İnceleme-Metin-Dizin**", Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2014; Bu eser Ali Haydar Bayat tarafından yayımlanmıştır, Bkz. Ali Haydar Bayat, **Kitâbü'l-Müntahab fi't-Tıbb: İnceleme-Metin-Dizin-SadeleleştirmeTıpkıbasım**, Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği, İstanbul, 2005.
[39] Şeşen, **a.g.e.**, s. 903.
[40] **A.e.**

niteliğindedir. Çeviri eserlerde bile bazı hekimlerin kendi deneyimlerini de ekledikleri görülmektedir.

Çalışmamız sadece Arapçadan çevrilmiş eserler üzerinde durduğu için Farsçadan çevirilen eserler, Arapçadan uyarlama biçiminde olup tam anlamda çeviri sayılması zor olan ve derleme biçimindeki eserler, transkripsiyonlu metni hazırlanmayan eserler çalışma dışında tutulmuştur. Dolayısıyla bu kısımda, çalışmada temel alınmış eserler hakkında genel bilgi verilmeye çalışılacak ve bu çeviri eserlerin kaynak esere göre durumu beyan edilecektir.

1.2.1. Tercüme-i Müfredât-ı İbni Baytâr

Ortaçağın en büyük botanikçisi ve eczacısı olan İbnü'l-Baytâr'ın *el-Câmi'ü li Müfredâtü'l-Edviye v'el-Ağdiye* adlı eserinin Aydınoğlu Umur bey (ö. 1348) adına Türkçeye çevirisidir.[41] Kimin tarafından çevrildiği bilinmeyen bu eser, Anadoluda yazılan, tarihi bilinen en eski tıp yazmasıdır.[42]

İbnü'l-Baytâr, eserinde bitki, hayvan ve maden kökenli 2353 maddeyi alfabetik olarak düzenlemiştir.[43] Fakat bunlardan sadece 1422'si tıbba dair olup geri kalanı açıklama ve müteradif türündendir.[44] Topkar maddelerin tariflerini şöyle özetlemiştir:

> Maddeler hakkında ilk başta ansiklopedik bilgiler verilmiş, farklı dillerdeki telaffuzu, fiziki biçimi, yetiştiği ortam, mizaç özellikleri ve benzediği ilaçlar zikredilmiştir. Ardından hangi hastalığa hangi kullanımlarda iyi geldiği formülleriyle beraber anlatılmış, ilacın hangi karakter ve hastalığa zararlı olduğu da ayrıca belirtilmiştir. Eğer ilacın farklı türleri varsa onlar da aynı başlık altında ele alınmıştır. Bazı maddelerde farklı hekimlerin ve yazarın kendi görüş ve tecrübeleri de yer almaktadır.[45]

---

[41] Bayat, **a.g.e.**, s. 285.
[42] Önler, **a.g.e.**, s. 158.
[43] Bayat, **a.g.e.**, s. 28.
[44] Mahmut Kaya, "İbnü'l-Baytar", **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, C. XXII, 1999, s. 527, (Çevrimiçi) https://islamansiklopedisi.org.tr/ibnul-baytar, 6 Şubat 2020.
[45] **Tercüme-i Müfredât-ı İbn Baytar,** Haz.: Kevser Topkar, İstanbul, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yay., 2017.

Bu eserin Türkçe çevirisinin yayınlanması üzerine üç çalışma yapılmıştır. Bunların ilki Hacı Mehmet Biçer'in YLT olarak hazırladığı *Tercüme-i Müfredâtı İbn-i Baytâr (Metin-İnceleme-Dizinli Sözlük)* adlı çalışmasıdır.[46] Biçer, çalışmasında sadece Millet Kütüphanesi, Ali Emiri koleksiyonunda yer alan A.E. 280. Demirbaşa kayıtlı ve 222 varaktan oluşan nüsha üzerinde durup metnin 1a-70b arasındaki varaklarını ele almıştır.[47] İkincisi, yine YLT olarak Yasemin Yıldız tarafından *Tercüme-İ Müfredât-I İbn-İ Baytâr (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin) Birinci Cilt* adı altında hazırlanan çalışmadır.[48] Yıldız, çalışmasında tercümenin 17 nüshası bulunduğunu belirterek bunlardan Antalya, Tekelioğlu, nr. 478 nüshasını ana metin olarak kullanmıştır. Destekleyici nüsha ise III. Ahmet nr. 2113 nüshasıdır.[49] Fakat bu çalışma eserin sadece "S" madde başına kadar I. cildini kapsamıştır. Son çalışma ise Kevser Topkar'in Koordinatörlüğüyle hazırlanan *Tercüme-i Müfredât-ı İbn Baytâr* adlı kitaptır. Sonraki kısma geçmeden evvel bu kitabın özellikleri ve karşılaştırmada temel alınmasına bais olan sebepleri üzerinde durulacaktır.

Eserin çeviriyazımı ve tenkitli metninin hazırlanmasında yapılan işlemler şöyledir:

1) "Çalışmada esas alınan nüsha, Ayasofya Ktb. (Süleymaniye Ktb.) No. 3745'te Terceme-i Müfredât olarak kayıtlı olan nüshadır.
2) Eser günümüz Türkçesine çevrilirken basit transkripsiyon kuralları uygulanmıştır. Şöyle ki; harf uzatmaları için -â, î, û-, ayın harfi için -'-, hemze için -'- işareti kullanılmıştır.
3) Metinde okunuşunda tereddüt edilen kelimeler (?) işaretiyle gösterilmiştir. Alternatif okuma ihtimalleri parantez () içinde belirtilmiştir.

[46]Bkz. Hacı M. Biçer, **Tercüme-i Müfredât-ı İbn-i Baytâr : Metin-İnceleme-Dizinli Sözlük**, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2011.
[47] Biçer, **a.g.e.**, s. 7.
[48] Bkz. Yasemin Yıldız, "**Tercüme-İ Müfredât-I İbn-İ Baytâr: Giriş-İnceleme-Metin-Dizin**", Yüksek Lisan Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2016.
[49] Yıldız, **a.g.e.**, s. 2.

4) Yazarın hatasından kaynaklandığı düşünülen yanlış yazımlarda, diğer nüshalardan teyit edilerek ilave edilen doğru yazım şekli, köşeli parantezle [ ] gösterilmiştir.
5) Metinde açıklamaları verilmesine rağmen isimlerinin yazımı unutulan bazı madde başları, köşeli parantezle belirtilmiştir.
6) Anlam düşüklüğü olan yerlerde, destek nüshalarından bakılarak bazı kelimeler ilave edilmiş ve bunlar çift tırnak "" işaretiyle belirtilmiştir.
7) Bariz ve küçük hataların olduğu yerlerde herhangi bir işaret gösterilmeksizin düzeltmeler yapılmıştır".[50]

Sözkonusu çalışmada "madde başlarının isimlendirilmesinde, 1992 yılında Beyrut'ta 4 cilt halinde Arapça olarak basılan mukayeseli matbu nüsha kontrol nüshası olarak tercih edilmiş; ayrıca mukayese amacıyla Fazıl Ahmed Paşa, nr. 983 ve Hekimoğlu, nr. 584 olarak kayıtlı Arapça nüshalardan; Esad Efendi, nr. 2497; Kemankeş, nr. 673; Antalya Tekelioğlu, nr. 478; Kılıç Ali Paşa, nr. 716/4; Lala İsmail, nr. 389/6 ve H.1218 tarihli Türkçe yazma nüshalardan destek alınmıştır".[51] Topkar, iki metin arasında özetleme dışında iki farklı durumla karşılaştığını belirtmiştir. Birincisi, çalışma nühasında kimi madde başlarının Arapça nüshada farklı bir kelimeyle karşılaşıldığı ve bu gibi durumlarda Türkçe nüshadaki kelimeyi tercih ettiklerini açıklamıştır.[52] İkincisi ise, destek nüshalarının ekserinde bulunan aynı hata olarak kimi ilaç isimlerinin Türkçe nüshada başka bir ilaç tarifinin madde başı olarak yazıldığını ve böyle durumlarda doğru yazım köşeli parantezle gösterdiklerini beyan etmiştir.[53]

Yukarıda belirtilen özelliklerin yanı sıra bu kitap kaynak metnin Eski Anadolu Türkçesi döneminde yapılan özetli çevirisinin tamamını kapsamıştır. Bu

[50] **Tercüme-i Müfredât-ı İbn Baytar**, s. 8
[51] **A.g.e.**, s. 9
[52] **A.e**
[53] **A.e.**.; Bu iki farklı durum, madde başlarında yer alan drogların çalışmamızdaki tıp terimlerinin herhangi kategorisinde yer almadığından çalışmaya bir sıkıntı yaratmamıştır. Bunlardan başka çalışmada karşılaştığımız durumlardan ileride söz edilecektir.

verilerden hareketle çalışmamızda bu kitap temel alınmıştır. Kaynak metin ise Bayrut'ta Darül-Kutubu'l-İlmiyye tarafından 1992 yılında basılan, 2 ciltten ibaret olan kitaptır.[54]

1.2.1.1. Türkçe Çevirinin Arapça Metne Göre Durumu

El-Câmi‘ li-Müfredâtü’l-Edviye v’el-Ağziye adlı eserin bu Türkçe çevirisi, dönemin çeviri eserlerinde görülen derleme veya uyarlama biçiminde değil, kaynak metne bağlı kalarak sadece özetleme biçimindedir. Çeviri eser, kaynak metinde yer alan madde başlarının hemen hemen hepsini ihtiva etmiştir. Özetleme sadece bu madde başlarının tariflerinde gerçekleşmiştir. Bununla beraber çalışmaya yönelik iki metin arasında tercih yapmak gerektiren birtakım durumlarla karşılaşılmıştır. Bunların ilki şöyledir :

Kaynak metinde kimi madde başlarının tariflerinde sadece “bu ilaç başka bir isimle tanınır ve gereken tarif o diğer ismin kitapta alfabesine göre geçtiği yerde yapılmış” diye bir cümle kullanılmıştır. Buna karşı çeviri metinde kimi zaman aynı cümle çevrilmiş ve aynı yöntem uygulanmışsa da birkaç örnekte ilacın tarifi az farkla her ikisinde yapılmıştır. Tablonun daha net bir şekilde anlaşılması için şu örnek verilebilir:

حجل: هو طائر معروف على قدر الحمام مرقش كالقطا أحمر المنقار والرجلين لحمه معتدل جيد الغذاء سريع الهضم ودماغه إذا سقي بخمر صرفة لصاحب اليرقان نفعه وكبد الحجل إذا ابتلع منه وهو حار مقدار نصف مثقال نفع من الصرع ومرارة الحجل تنفع من الغشاوة والظلمة الكائنة في العين كحلاً، وإذا خلطت بعسل وزيت عذب أجزاء سواء، وحجر بهاا من خارج العين نفع ابتداء الماء في العين وإذا استعط بمرارة الحجل إنسان في كل يوم جاد ذهنه وقل نسيانه وقوي بصره، وإذا خلطت مرارة الحجل مع لؤلؤ غير مثقوب ومثله مسك سواء واكتحل به بعد السحق نفع من البياض في العين والطرفة والعشي ودمه إذا جفف وسحق مع زجاج فرعوني ودار فلفل أجزاء سواء تنخل وتداف بالعسل ويكتحل لبياض العين والغشاء والجرب نفع من جميع ذلك، وبيض الحجل إذا طبخ بخل عنصل وأكل نفع من وجع البطن والمغص.

[54] Ebu Muhammed Abdullah bin Ahmed İbn'il-Baytar, **El-Câmi‘ li-Müfredâtü’l-Edviye v’el-Ağziye**, 4 c., Dârül-Kutubu'l-İlmiyye, 1992.

Ḥacel: Türkçe keklikdir. Beynisini süciyle karışdırub yerakan olan kişiye içürseler uçuk tutana fâide ide. Eğer ödün göze sürme itseler gözdeki perdeyi ve karanuluğu gidere. İbtidâsında eğer ödünden ayda bir kere buruna tamzursalar be-gâyet zeyrek eyleye. Ve gözü kavî eyleye. Eğer ödünden delinmedük inciyle ve beraber müşkle sahk idüb göze tûtiyâ eyleseler gözde olan aklığı gidere. Ve biten eti dağıda. Eğer kanın kurutsalar süciyle ve dâr-i fülfüle beraber katub döğseler birkaç kat harirden eleyüb balla karışdırub göze sürme itseler gözdeki aklığa ve perdeye ve uyuza be-gâyet fâide ide. Eğer yumurdasını yaban soğanı sirkesiyle bişürüb yiseler iç ağrısına fâide ide. Ve eti mu‘tedildir. Tiz hazm olur. Eyü gıdâdır.

Ḥacel kelimesinin eşanlamlısı olan “ya‘kub” madde başındaki tarif ise şöyledir:

يعقوب: قيل هو ذكر الحجل عن الخليل بن أحمد والجمع يعاقيب وقد ذكرت الحل في الحاء

Tarifin günümüz Türkçesine çevirisi: Halil b. Ahmet’ten kekliğin erkeği olduğu aktarılmıştır, tarifi Ḥ harfinde geçmiştir.

Eserdeki çevirisi: Keklikdir erkeği. Tiz hazm olur. Eyü gıdadır. Hûbdur. Mu‘tedildir. Eğer beynisin süciyle içseler yerakana be-gâyet fâide ide. Eğer bir kez buruna tamzursalar zihni tiz ide. Eğer ödün delinmedik inciyle karışdırub beraber müşke katsalar sahk idüb göze sürme itseler aklığın ve biten etin gidere. Eğer kanın kurutsalar sahk idüb sırçayla ve dâr-ı fülfülle beraber eleseler balla karışdırub göz aklığına ve perdeye be-gâyet fâide ider. Ve mizacı yaramazlara yidürseler be-gâyet fâide ide. Ve bögrekler zahmetine ve istiskâya fâide ider.

Yukarıda görüldüğü üzere kaynak metinde “يعقوب” madde başındaki tarif ḥ harfinde geçen ḥacel madde başına refere edilmiştir. Çeviri metinde ise

eşanlamlısına atıf yerine oradaki bulunan tarif az farkla aktarılmıştır. Bu duruma karşı çalışmamızda kaynak metin temel alınıp içerisinde sadece tarifin geçtiği yere bakarak iki metinden terimleri elde etmeye çalışılmıştır.[55]

İkinci durum ise, kimi madde başlarının çeviri metinde yer almasına rağmen kaynak metinde bulunmamaktdır. Bu meselenin Arapça metnin yayınlanmasında dayanılan nüshalardan kaynaklandığını düşünerek eldeki kaynak metinde yer alan madde başları ile yetinilmiştir.

1.2.2. Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî

Bu eser, Ebû Nuaym el-İsfahânî (ö. 1038)'nin kaleme aldığı *Et-Tibü 'n-Nebevi*[56] adlı eserinin Ahmed b. Yûsuf et-Tîfâşî (ö.1253) tarafından *Eşşifâ Fi 't-Tıbb 'l-Müsned En 'is-Seyyidi 'l-Mustafa*[57] adı altında yapılan muhtasarının çevirisidir. Timurtaş Paşaoğlu Umur Bey'in isteği üzerine hazırlanan bu eser, çok sayıda telif ve çeviri eserleriyle Oğuz Türkçesinin yazı dili hâline gelmesinde önemli rol oynayan ünlü yazar ve şair Ahmed-i Dâî tarafından yapılmıştır.[58] Özkan, Ahmed-i Dai'nin bu rolü üzerine "Dâî Türkçeyi başarı ile kullanmış, Türkçenin kaba ve ifadeye elverişsiz olduğunu söyleyenlere karşılık, meydana getirdiği pek çok eserle onun Arapça ve Farsça karşısındaki ifade kabiliyetini ispat etmiş ve Türkçenin bir edebiyat ve ilim dili olarak gelişmesinde büyük rol oynamıştır" diye ifade etmiştir.[59] Dolayısıyla bu çevirinin Ahmed-i Dâî gibi bir

[55] Böyle bir yol izlemenin altındaki sebep, aşağıda görüleceği gibi üzerinde durulan diğer eserlerin incelenmesinde alınan kararlarla bir uyum sağlamaktır. Zira orada da zorunlu olarak bir tercih yapmak gerekirdi. Oysa söz konusu bu durumda Arapça metinde geçen terimin Türkçe metinde iki yerde farklı olarak çevrilmiş olma ihtimali gözardı edilmiş değildir.

[56] Ebu Nu'aym Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk El-İsfahânî, **et-Tıbbü'n-Nebevî**, Haz.: Mustafa Hızır Dönmez, Beyrut, Dâr İbn Hazm, 2006.
[57] Ahmed b. Yusuf Et-tîfâşî, **Eşşifâ Fi't-Tıbb'l-Müsned En'is-Seyyidi'l-Mustafa**, Haz.: Muhammed A. El-Mâlih, Beyrut, Books-Publisher, 2013.
[58] İhsan Sabri Çebi, "Ahmed-İ Dâî'nin Kitâbü't-Ta'bîr Tercümesi", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**, No: 68, Aralık 2019, s. 24.

[59] Mustafa Özkan, **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, 5. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2017, s. 204.

yazardan yapılması şüphesiz farklı önem arzetmektedir. Önder Çağıran eserin konusunu şöyle belirtmiştir:

"Sağlığı koruma ve hastalıklar hakkında Hz. Muhammed'in söylediği hadisleri ihtiva etmektedir. İki bölümden oluşur. İlk bölümde sağlığın nasıl korunacağı anlatılır. Bu arada yiyecek ve içeceklerin, meyvelerin, çeşitli otların fayda ve zararları üzerinde durulur. Su ve havanın iyisi ve kötüsü hakkında bilgi verilir. İkinci bölüm tıp bilimine ait olup hastalıkların sebeplerinden, belirtilerinden ve nasıl tedavi edileceğinden söz eder".[60]

Çalışmamızda bu çeviri eser üzerinde bir tek olarak Önder Çağıran'in yaptığı doktora çalışması temel alınmıştır.[61] Kaynak metinde ise Bayrut'ta Muhammed el-Mâlih tarafından hazırlanan tenkitli metne dayanılmıştır.[62] Bunun yanında Mustafa Dönmez tarafından yayımı hazırlanan ebu Nuaym'ın asıl eseri destekleyici kaynak olarak kullanılmıştır.[63]

1.2.2.1. Türkçe Çevirinin Arapça Metne Göre Durumu

İmam Ebû Nuaym, eserini herbiri başlık taşıyan yedi makale olarak düzenlemiştir. Her makale, bâblara bölünmüş ve her bâbta konusuyla ilgili olan hadîs-i şerîfler çeşitli yollardan isnatlarıyla aktarılmıştır. İmam Tîfâşî, hadîs-i şerîflerinin sadece Ebu Nuaym ile ilk râvisine yer vermek suretiyle uzun isnatlarını kısaltarak ve bir rivayetle yetinerek bunları zikretmiştir.

Ahmed-i Dâî'ye gelince, tercümesi İmam Tîfâşî'nin bu muhtasarına dayanmıştır. Ancak eserin makaleleri farklı olarak düzenlemiştir. Şöyle ki herbiri başlıksız on makale olarak ve her makale başlıklı on fasıl biçimindedir. Ebu

[60] Önder Çağıran, **Ahmed-i Dâ'î Tıbb-ı Nebevî: İmla-Fonetik-Morfolojik Karşılaştırmalı Metin-İndeks ve Sözlük**, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, 1992, s. 9.
[61] **A.e.**
[62] Ahmed b. Yusuf Et-tîfâşî, **Eşşifâ Fi't-Tıbb'l-Müsned En'is-Seyyidi'l-Mustafa**, Haz.: Muhammed A. El-Mâlih, Beyrut, Books-Publisher, 2013.
[63] Ebu Nu'aym Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk El-İsfahânî, **et-Tıbbü'n-Nebevî**, Haz.: Mustafa Hızır Dönmez, Beyrut, Dâr İbn Hazm, 2006.

Nuaym'ın eserini yayımlayan Mustafa Dönmez, çalışmasında eserin Ahmed-i Dâî tarafından yapılmış Türkçe çevirisine değinerek farklı düzenleyişin nedeni üzerinde durmaya çalışmıştır. Dönmez, bu meseleye ilişkin üç ihtimal vermiştir. Birincisi, Dai'nin İbn-i Sinâ gibi o zamanın ünlü tabiplerin eserlerindeki yaygın olan on makalelik düzenleyişten etkilenmiş olabilmesidir. Fakat Dönmez, muhaddis olan Ebu Bekir İbni's-Sünnî'nin *et-Tibbü'n-Nebevî* adlı eserini yedi makale olarak ve tabiplerin âdetine göre düzenlediğini belirtmiş olmasının bu ihtimali bir şekilde zayıflayabileceğini görmektedir. İkinci ihtimal, çevirmenin zamanında tıp alanındaki gelişmeleri ve insanların sağlık sorunlarını göz önünde bulundurarak daha çeşitli tıbbi konular ele alan bir kitap hazırlamak istemiş olabilmesidir. Son olarak Dâî'nin çevirdiği eser, Tîfâşî'nin muhtasarı değil tıbb-ı nebevî adlı başka esere ait olma ihtimalidir.[64] Dönmez'ın sıraladığı bu üç ihtimalin ilk ikisi güçlü nedenler olmasına rağmen, kanımca[65] bu farklı düzenleyişin altında yatan nedenler şunlardır:

1) Kaynak eserin makaleleri yedi olarak düzenlenmişse de bâblarının düzensiz bırakılmış olması,
2) Kimi bâbların taşıdıkları başlık ile içinde geçen hadislerin tamamı veya bir kısmı arasında alakasızlığın bulunması,[66]
3) Çevirmenin hazırlamış olduğu yeni düzenleyişte fasıllara verdiği başlıklarda kapsamlılığı amaçlamış olmasıdır. Başka ifade ile çevirmenin, kaynak metinde görülen kimi hadislerin bâbların çokluğundan dolayı birkaç bâbta tekrarlanması, aynı konuyu ele alan hadislerin farklı bâblara konması ve bir bâbın sadece bir hadis ihtiva etmesi - ki yazar çok örnekte bunu yapmış - gibi durumların aksine bu hadisleri uygun başlık altında bir fasılda toplamak istemiş olmasıdır.

[64] El-İsfahânî, **a.g.e., s.** 146-147; Eserin çevirisinde farklı bir düzenlemeye gidilmişse de Dai'nin eserin önsüzünde açık bir şekilde Tifaşinin muhtasarı olduğunu ifade etmesi ile eserin muhtevası kaynak metne kıyasla tercümenin farklı bir esere ait olmasına ihtimal vermemektedir.
[65] Bu kanaat, iki metin arasında tarafımızdan yapılan dikkatli karşılaştırmadan mütevellittir.
[66] Bu alakasızlık söz konusu olunca hemen hadisin ifade ettiği konu ile ilgili olan fasıllarda aranmış ve genellikle orada çevirisi bulunmuştur. Bundan dolayı Dai'nin yaptığı yeni düzenleme mantıklı sayılabilir.

Dâi'inin bu girişiminde de muvaffak olup olmaması tartışmalıdır. Zira kendisi de kimi durumlarda tekrara düşmüştür. Bu mesele kaynak ile çeviri metin arasında birinci farklılığı oluşturmaktadır. İkincisi ise çeviri eserin dokuzuncu makalesinin son faslı ile onuncu makalesinin altıncı ve yedinci fasılların ele aldıkları konular, kaynak eserde benzeri hiç geçmemiş ve içerdiği hadisler genellikle isnatsız gelmiştir.[67]

İki metin arasında yukarıda bahsi geçen iki farklılktan bu çalışmada sadece birincisi önemlidir. Çünkü çeviri metinde kaynak metinden farklı bir düzenleyiş söz konusu olursa karşılıklı terimleri elde etmekte elbette özel yönteme başvurmak gerekir. Bu hususla ilgili genel olarak kolaydan zora bir yöntem izlenmiştir. Öncelikle iki metnin bölümleri karşılaştırılarak hem başlık hem de içerik bakımından birbiriyle örtüşeni tespit edilmiştir. İkinci aşama, bölümler arasında söz konusu örtüşme bulunmuyorsa yakın anlamı taşıyan başlıklara bakılarak ilgili hadislerin çevirisi aranmıştır. Şayet başlık düzeyinde bu yakın anlamlılık da mevcut değilse veya bulunmasına rağmen hadislerin çevirisi o bölümde yer almıyorsa bu durumda o bâbtaki hadislerin tek tek ifade ettikleri konudan yola çıkarak çeviri metinde bununla ilişkili olan başlıklarda aranmıştır. Son olarak eğer önceki aşamalar yardımcı olmamışsa o zaman hadisin râvisini göz önünde bulundurularak çevirisi bulunmaya çalışılmıştır. Netice itibarıyla bu yöntem hem iki metin arasında istenilen karşılaştırmayı tam olarak sağlamış hem de uygulandığı sırada karmaşık durumları nazar-ı dikkat ile inceleyerek bu farklı düzenleyişe bais olan nedenlerin tespit edilmesine imkan vermiştir.

[67] Bu fasıller, izti'âze hükmü, göz değmek ile büyünün hak olduğunu ve onları def' etme yolu gibi konular ele almaktadır. İçinde geçen hadislerin isnatsız olduğunu ifade etmemizin nedeni, bu hadislerin naklinde ilk bâblarda benzeri görülmeyen ve bu üç bâba mahsus olan "râvi rivâyet kılur, bir rivâyetde, ba'zı rivayetde gelmişdür kim, Buhari rivâyet kılur kim, Nesâyi rivâyet kılur kim" gibi biçimlerden kaynaklanmaktadır. Yoksa bu ifademizin hadis ilmiyle alakası yoktur.

1.2.3. Tercüme-i Kâmilü’s-Sinâ‘a

Bu eser, Ali b. Abbas el-Mecusî (ö. 384/994) tarafından Buveyhî hükümdarı Adudüddevle’ye ithafen yazılan ve *Kitâbü’l-Melikî* adıyla de bilinen *Kâmilü’s-Sınâ‘ati’t-Tıbbiye*'nin kısmen Türkçeye çevirisidir.[68] Eserin çevirmeni, ithaf edileni, yazılış tarihi ve nüshaları gibi konular araştırmacılar arasında tartışmalı meselelerdir. Koç, *Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Bir Tıp Metni: Kâmilü’ṣ-Ṣınâʿati’ṭ-Ṭıbbiyye Üzerine* adlı makalesinde bu meseleleri etrafılca ele alarak bazı tespitlerde bulunmuştur.[69] Koç, eserin çevirmeni konusunda Adıvar’ın Bursa nüshasına istinaden eserin Bergama Kadısı tarafından çevrilmiş olmasını öne sürdüğü, Şeşen tarafından da bu yargının tekrarlandığı, sonradan yayınlanan birkaç çalışmada Bursa yazmasında Bergama Kadısına dair herhangi bir kaydın bulunmadığı vurgulandığını aktarmıştır.[70] Bu ikinci görüşe katılan Koç, eserin diğer meselerine ilişkin de eserin tek nüshası olarak yakın zamana kadar bilinen Bursa yazmasının yanında İstanbul Üniversitesi yazmasını göz önünde bulundurarak eserin çevirmenini ihtiva eden sayfanın büyük olasılıkla eserden koptuğunu ileri sürmüştür.[71] İthaf meselesiyle ilgili ise hepsi Bursa yazmasına dayanan araştırmacıların kimisinin nüshanın 857 (1453) tarihli vakif kaydından hareketle Timurtaş Paşa Oğlu Umur Beye, kimisinin de hiç bir yerde adının geçmediği halde Aydınoğlu Umur Beye ithaf ettiklerini belirtmiştir.[72] Üçüncü tez ise eserde ithaf edilen kişi hakkında hiçbir işaret olmadığını savunmaktadır.[73] Koç, bunları aktardıktan sonra İstanbul yazmasının sanıldığı gibi Bursa yazmasının bir nüshası olarak değil kayıp cildinin olduğunu tespit ettiğini

[68] Şeşen, **a.g.e.**, s. 901; el-Mecusî'nin bu eseri îbni Sina’nın Kanun'u ortaya çıkıncaya kadar doğu hekimliğinin baş kaynağı olmuştur. **Bkz.** Adnan Adıvar, **a.g.e.**, s. 21.
[69] Mustafa Koç, "Eski Anadolu Türkçesi İle Yazılmış Bir Tıp Metni: Kâmilü’ṣ-Ṣınâʿati’ṭ Ṭıbbiyye Üzerine", **Türkbilig Dergisi**, No: 34, 2017.
[70] Koç, **a.g.e.**, s. 2.
[71] Koç, **a.g.e.**, s. 3.
[72] **A.e.**
[73] Koç, **a.g.e.**, s. 2.

açıklamıştır.[74] Bu yazmada Umur Beg Çelebi'ye takdim edildiğine dair apaçık bir ibarenin geçtiğini belirten Koç, Timurtaş Paşa Oğlu Umur Beye ithaflı Yâdigâr, Cevhernâme, Faslu'l-Hitâb tercümelerin aynı ibare taşıdığının yanı sıra Bursa yazmasının vakıf kaydının Umur Bey b. Timurtaş Bey olmasını göz önünde tutarak bu eserin takdim edildiği kişinin Aydınoğlu Umur Bey değil, Timurtaş Paşa oğlu Umur Bey'in olduğunu ileri sürmüştür.[75] Dolayısıyla bu eser IV yüzyılın ortalarında yazılmıştır.[76] Son olarak eserin nüshalarına ilişkin yukarıda bahsi geçen iki yazmaya ek olarak kaynaklarda Manisa İl Halk Kütüphanesi 1853'te yer alan yazma eserin bir nüshası iddia edilmişse de Koç'a göre bu iddia yerinde değildir. Zira yazmanın zahriyesindeki Kâmilü's-Sınâʿa tespiti yanıltıcı ve aslında bu eser İbrâhîm b. Ebû Sa'îd el-Magribî el-Alâî'nin 1152-1162 aralığında hüküm süren Dânişmendli Malatya Emiri Zülkarneyn b. İsmail için Takvîmü'l-Edviye ve Fethü't-Tedâvî Min Câmi'i'l-Emrâz ve'ş-Şekâvî diye de bilinen el-Müncih Fi'l-Edviyeti'l-Müfrede adlı Arapça eserinden çeviridir.[77]

Çalışmamızın temel aldığı kaynak eserin metni İranda dört cilt olarak elektronik ortama aktarılan yazmadır.[78] Zira Arap ülkelerinde sadece eserin birinci kısmı yayınlanmıştır. Çeviri metin ise Anıl Çelik'in yüksek lisans tezi olarak

[74] Koç, **a.g.e.**, s. 4.
[75] Koç, **a.g.e.**, s. 6.
[76] Canpolat'ın aktardığı üzere "Adıvar, bu vakıf kaydına ve eserin Türkçesinin üslûp ve yazım bakımından daha eski bir zamana benzemesine göre, tercümenin XIV. yüzyılda yapılmış olduğunu kabul etmekte ve 'Şu halde bu eser de yukarıda söylediğimiz Havass-ül-edviye (Edviye-i Müfrede) kadar eski, belki ondan daha önce Türkçe yazılmış bir tıp kitabı olacaktır.' demektedir. Muharrem Ergin ise 'Nüshamızda Temürtaş Oğlu Umur Bey'in, (H.857) tarihini taşıyan vakıf kaydı vardır. Fakat bu tercümenin dili, nüshanın yazımı, kâğıdı, yazısı açıkça gösteriyor ki, eser çok daha eskidir. 14. asırdan evvele ait olduğuna muhakkak nazarı ile bakılabilir' demektedir." Bkz. Mustafa Canpolat, "XIV. Yüzyılda Yazılmış Değerli Bir Tıp Eseri Edviye-i Müfrede", **Türkoloji Dergisi**, C. V, No: 1, Mayıs 1973, s. 22.
[77] Mustafa Koç, **a.g.e.**, s. 2-6.
[78] Ali b. Abbas el-Mecûsî, Kâmilü's-Sınâ'ati't-Tıbbiyye, IV c., (çevrimiçi) https://www.ghbookullanmair/, 15 Nisan 2020.

hazırladığı *Terceme-i Kâmilü 's-Sınâ 'a (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)* adlı çalışması esas alınmıştır.[79]

1.2.3.1. Türkçe Çevirinin Arapça Metne Göre Durumu

Ali b. Abbas el-Mecusî, eserini biri kuramsal diğeri uygulamalı olmak üzere iki kısmda düzenlemiştir. Birinci kısım on makale olarak tıp ilminin tasavvuru, ünlü tabiplerin tavsiyeleri, hastalık belirtileri, anatomi vb. nazarî bilgiler sunmaktadır. İkinci kısım ise aynı şekilde on makale olarak hıfz-ı sıhhat (sağlık korunması), hastalıkların tedavisi, müfred-mürekkep devalar ve faydaları gibi uygulamaya yönelik konular işlemektedir. Eserin varolan Türkçe çevirisi ancak bu son kısmının bir bölümünü ele almıştır. Şöyle ki ikinci kısmın üçüncü makalesinin otuz dört bâbının tamamı ile elli dört bâblıktan oluşan dördüncü makalesinin sadece altı bâbı çevrilmiştir. Bu çeviri Bursa yazmasında geçtiği gibidir. İstanbul Üniversitesinin yazmasında ise Koç'un aktardığına göre ikinci kısmın son makalesinin otuz bâbının tam çevirisidir.[80] Çeviri niteliği konusunda ise, kısmi bir çeviri olsa da hiçbir ekleme ve çıkarma yapılmaksızın Arapça metin olduğu gibi Türkçeye aktarılmıştır.

1.3. Dönemin Tıp Tasavvuru

Bu çalışmada ve ilgili çalışmalarda dönemin tıp eserlerini anlamak o dönemdeki egemen olan tıp tasavvurunun anlamasından geçmektedir. Zira hılt, tabiat, mizac, ıssı veya soğuk mizaclı kişiler, Kuvve-i gariziyye gibi dönemin metinlerinde geçen birçok terim, bu metinlerin anlaşılmasında zorluklar yaratabilmektedir. Bu nedenle aşağıda söz konusu tasavvura ilişkin ana hatlarla bilgi verilecektir.

---

[79] Anıl Çelik, **Terceme-İ Kâmilü's-Sınâ'a: Giriş-İnceleme-Metin-Dizin**, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2014.

[80] Koç, **a.g.e.,** s. 4; çalışmamızda yalnızca ilmi neşri yapılan eserler üzerinde durduğu için sadece Bursa yazmasının metni kullanılmıştır.

Bu tıp tasavvurunun bütün yönleri ve detayları tek bir teoriye dayanmaktadır. Teorinin kökeninin Mısır ve Hint gibi eski medeniyetlerde izleri bulunsa da asıl çerçevesi Grek filozoflarla çizilmiş ve XIX. yüzyıla kadar tıp biliminde etkisi sürdürülmüştür.[81] Hippokrates tarafından geliştirilen ve İbn-i Sinâ gibi diğer hekimlerle sistemleştirilen bu teoriye Humoral Patoloji Teorisi ve İslam tıbbında Ahlât-ı Erbaa, Anâsır-ı Erbaa olarak ad verilmektedir.[82] Önler bu teoriyi şöyle özetlemiştir :

"Eski anlayışa göre evreni oluşturan dört öğenin (Anâsır-ı Erbaa) karşılığı olarak insan bünyesi de dört ana öğeden oluşur. Evrendeki dört öğeden hava, toprak, su, ateş maddelerinin karşılığı insan bünyesinde sırasıyla kan, sevda (kara safra), balgam ve safra (öd)'dır. Bu dört öğeden su karşılığı balgam, toprak karşılığı sevda (kara safra)'dır. Bünyeyi oluşturan bu dört maddenin her birine hılt, bunların karışımı olan bünyeye ise mizāc (karışım) adı verilir. Her insanda bu karışımların oranları farklıdır; bu fark bünyenin niteliğini belirler. Bu öğelerden hangisi baskınsa bünye (mizāc) o adla adlandırılır; kanlı (demevî), safralı (safravî), plegmatik (balgamî), sinirli (sevdavî) gibi. Ayrıca bu öğelerden her biri soğuk, nemli, kuru, yaş olmak üzere dört özellikten ikisine sahiptir. Bunlar şu şekilde gösterilebilir:

Öğe	**Karşılığı**	**Özelliği**
hava	kan	sıcak, nemli (har u ratb)
toprak	sevda	soğuk, kuru (barid ü huşk)
su	balgam	soğuk, nemli (barid ü ratb)
ateş	safra	kuru, sıcak (huşk ü har)

[81] Bayat, **a.g.e.**, s. 126.
[82] Bayat, **a.g.e.**, s. 122-123.

Bu dört öğenin normal oluşu sağlığın dengeli olduğunu kanıtlar. Bunlardan birinin fazlalığı hastalığı doğurur".[83] Bu nedenle hekime düşen, ister sağlığı korumak için hangi yiyecek ve içeceklerin ne zaman tüketileceği veya hangi elbiselerin hangi mevsimde giyileceği gibi alınan tedbirler ve uyulan kurallar isterse hastalığın tedavisi için seçilen devalar ve uygulanan yöntemleri bu dengenin sağlanması doğrultusunda belirlemektir. Dolayısıyla hastalık söz konusu olunca hekimin teşhisi, hastanın mizacını ve hastalığa neden olan hıltı tespit etmek ile başlamaktadır. Bu ise herbir hılt fazla olunca ortaya çıkan belirtilerin vasıtasıyla öğrenilebilir. Örneğin, "kan fazla ise çok uyku, gerinmek, esnemek gelir, kan alınması gereken yerler kaşınır, vücut ağırlaşır, ağızda acılık peyda olur. Vücutta sivilce ve çıbanların çıkması, burun kanaması, yüzün ve cildin kızarması, rüyada kırmızı şeyler görülmesi gibi durumlar kan fazlalığının belirtisidir. Safra galip gelirse, ağızda acı bir tat peyda olup susama duygusu artar, uyku gelmez, iştah azalır, çehre sararır, rüyada sarı renkler görülür".[84] Hekim, bu tespitten yola çıkarak dengeyi bozan hıltının normal durumuna dönmesi için uygun tedavi yöntemi uygulayabilir.

[83] Önler, **a.g.e.**, s. 161.
[84] İlter Uzel, **Beş Buçuk Asırlık Türk Tababeti Tarihi**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1991, s. 40.

İKİNCİ BÖLÜM

BİLİMSEL TERİMLER VE ÇEVİRİ STRATEJİLERİ

Terim, "Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılah"tır.[85] Terimler, bu tabiatları itibaryla bütün bilim ve sanat dallarının kavramsal mana yükünü taşımaktadırlar.[86] Bundan dolayı bir dille bilim veya sanat yapılması için gerekli yapı taşları temsil etmektedirler.[87] Zülfikar kavramın kökeniyle ilgili "Terim sözü Latince 'sınır, son' anlamına gelen terminus sözüne benzetilerek derlemek fiilinin eski biçimi olan termek fiilinden -im eki getirilerek yapılmıştır. Türkî Cumhuriyetler, bu terimin Rusça biçimi olan termin sözünü kullanmaktadırlar" diye açıklamıştır.[88]

2.1. Terimlerin Genel Özellikleri

Terimlerin özelliklerine gelince herbir alanın terimleri kendine özgü özellikler taşımakla beraber genel olarak tek anlamlı, anlamları kesin olup kişiden kişiye değişmez ve dil içindeki yaygınlığı, dolaşımları sınırlı özelliğe sahiptir.[89] Başka ifadeyle terimler genel sözcüklerden farklı olarak yan anlamları olmayıp sadece belirli bir kavramı karşılar ve belli kişiler ve grup arasında iletişimi sağlamaktadır. Aynı zamanda tıpkı sözlüksel biçim birimler gibi ek, kök, yapı ve işlev bakımından bağımsız biçim birimlerdir.[90]

---

[85] Güncel Türkçe Sözlük, TDK, (Çevrimiçi), https://sozluk.gov.tr/, 2 Mayıs 2021.
[86] Mehmet Kahraman, "Türk Dilinin Terimsel Gelişim Sürecine Tarihî Bakış", **Medeniyet ve Toplum**, C.I, No: 1, Bahar 2017, s. 138.
[87] Ahmet Doğan, "Türklerin Dünyasından Uzaklaşan Türkçe Tıp Terimleri: Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine", **Sutad**, Güz 2017, s. 42-39.
[88] Hamza Zülfikar, **Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları**, Ankara, TDK Yay., 1991, s. 20.
[89] Emin Özdemir, **Terim Hazırlama Kılavuzu**, Ankara, TDK Yay., 1973, s. 11-12.
[90] Mehmet Kahraman, "Türk Dilinin Cumhuriyet Devri Terimsel Gelişim Sürecine Tarihi Bakış II", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, C.VI, No: 2, 2017, s. 1290.

2.2. Arapça Tıp Terimlerinin Yapısal Özellikleri

Yukarıda belirtildiği üzere terimler sözlüksel biçim birimler gibi bağımsız biçim birimlerdir. Biçimi ve anlamı cümle içerisinde hep sabittir.[91] Aynı zamanda mecazi anlamlılıktan uzaktır. Buna karşın terimlerin yapısı dilden dile değişiklik gösterebilmektedir. Bunun için aşağıda çalışmamızda örnek alınan Arapça tıp terimlerinin yapısal özellikleri üzerinde durulacaktır.

Bu hususta söz etmek Arapça terim sözlüklerinin eşliğinde olacaktır. Zira bu tür terimlerin yapısını konu edinen herhangi bir kapsamlı araştırmanın ilk başvuracağı kaynaklar kuşkusuz terim sözlükleridir. Aynı zamanda belirtmek gerekir ki Arapçadaki müspet bilimlerin terimleri genellikle Arap kültürüne yabancı bilimlerin -o dönemin ifadesiyle Acem bilimlerin- çevirisiyle meydana çıkmıştır.[92]

Araplar, genel sözlüklere kıyasla sayısı az olsa da çok erken zamanda terim sözlüklerine aşina olmuşlardır. Bunun ilk numuneleri İbn Murad'ın aktardığı üzere H. III yüzyılın ilk yarısında tıp alanında müfred devalarla ilgili iki eser olarak Grekçeden çeviri yoluyla ortaya konmuştur.[93] Bu iki eserin çevirisi Arapçada terimler sözlüğün oluşumu ve gelişiminde son derecede etkili olmuştur.[94] Zira Bayat'ın tabiriyle kabullenici dönemi izleyen yaratıcı dönemde müfred devalara ilişkin ya bağımsız sözlükler biçiminde veya genel tıp eserlerinde bir bölüm olarak ve sözlük biçiminde devam etmiştir.[95] Bu ise dönemin bilginleri çeşitli bilimlerin terimlerini ayrı veya topyekün biçimde bir sözlükte

[91] Üzerinde durulan metinlerde geçen terimler bu kurala pek bağlı değildir.
[92] İbrahim İbn Murad, **el-mu'cem el-ilmî el-arabî el-Muhtes: Hattâ Muntesef el-Karn el-Hâdi 'Aşer**, Beyrut, Dârü'l-Garb El-islamî, 1993, s. 40.
[93] İbn Murad, **a.g.e.**, s. 32.
[94] İbn Murad, **a.g.e.**, s. 39.
[95] Bayat, **a.g.e.**, s. 205; İbn Murad, **a.g.e.**, s. 40-41.

toplamalarına yol açmıştır.[96] Aşağıda gerek sadece tıp terimleri gerekse çeşitli bilimlerin terimlerini ele alan önemli sözlüklerin birakçıdır:

Tıp terimlerin sözlükleri:

1) Mesûd Essezcerî'nin (ö. 734'ten sonra) *Hekâik Esrârü't-Tıbb*
2) Cafer İbni'l-Heşşâ'nin *Müfîdü'l-Ulûm ve Mübîdü'l-Humûm*
3) Ebu Mensûr El-Kumri'nin (ö. 999) *Kitâbü't-Tenvîr fi'l-İstılahâti't-Tıbbiyye*
4) Medîn el-Kusûnî'nin (ö. 1634'ten sonra) *Kâmûsü'l-etıbbâ ve nâmûsü'l-elibbâ'*
5) Ebu Muhammed el-Ezdî'nin (ö. 1064) *kitabü'l-mâ*

Çeşitli alanlara ait terimler sözlükleri (Ansiklopedi Sözlükler):

1) Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin (ö. 1413) *et-Ta'rîfât*
2) Muhammed b. Ahmed el-Hârizmî'nin (ö. 997) *Mefâtîhu'l-Ulûm*
3) Muhammed et-Tehânevî'nin (ö. 1745'ten sonra) *Keşşâfü Istılâhati'l-Funûn ve'l-'Ulûm*
4) Muhammed Şemsü'd-Dîn es-Süyûtî'nin (ö. 1405) *Mekâlidü'l-Ulûm*
5) Ebdü'n-Nabi el-Ahmed Nakrî'nin (ö. 1769'den sonra) *Düstûrü'l-Ulemâ*

Arapçanın eski bilimsel terimleriyle ilgili yukarıda adı geçen ve geçmeyen bunca özel sözlüğün var olmasına karşın yapılan tarama sonucunda tıp terimlerin yapısı üzerine yapılmış bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bunun dışında çeşitli alanların bilimsel terimlerin yapısını ele alan üç araştırma bulunmaktadır. İlk ikisi

[96] Belki de böyle sözlüklerin hazırlanmasının arkasında o dönemdeki yaygın olan ilmi tahsilin tek bir alana odaklanmamasıdır.

Tehânevî'de Terimler Üzerine Anlamsal ve Yapısal İnceleme[97] ve *Hevârizmî'nin Mefâtîhü'l-'Ulûm Adlı kitabındaki Terimler Üzerine Dilsel İnceleme*[98] başlıklı doktora ve yüksek lisans tezi biçimindedir. Adlarından anlaşıldığı gibi sadece sözü geçen eserlerin terimleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü çalışma ise Muhammed el-Fecr tarafından yapılan *Eski Terimsel Sözlüğün Temelleri* başlıklı kitaptır. Araştırmacı, bu çalışmasında yukarıda ansiklopedi sözlüklerde adı geçen altı eseri çeşitli yönlerden incelemiştir. Bunlar arasında söz konusu sözlüklerin içerisinde geçen terimlerin yapısı yer almıştır. Bu kitabın kapsamlılığından dolayı bu bahiste temel alınmıştır.

el-Fecr, çalışmasında tıp terimleri dahil olmak üzere Arapça bilimsel terimlerin yapısını incelemiştir. Belirttiği üzere bu terimlerin büyük kısmı Grekçe, Süryanice, Farsçadan çevrilmiştir.[99] Araştırmacı, yapı olarak terimleri tek yapılı ve birleşik yapılı olmak üzere iki biçimde sınıflandırmıştır.[100] Aşağıda tıp terimleri odaklı örneklerle bu husus üzerinde durulacaktır.

Tek yapılı terimler tek sözcükten ibarettir. el-Fecr'in belirttiği gibi dönemin dilcileri bu yapıda Arapçadaki türevlerin aslı olan mastarlara ve onlardan türemiş sözcüklere dayanmışlardır.[101] Mastarların bütün çeşitlerinden faydalanıldığını belirtmiştir.[102] Örneğin, mücerret sülâsî: (الخفقان, اليرقان, الزكام, الصرع, الورم, الزحير, الجذام), İsm-i fâil: (الفالج, الداحس, النافض), mezîdünfih: (الاسهال, الامتداد, التشنج, الاستسقاء) ve benzeridir. Çalışmamızın üzerinde durduğu eserlerde geçen tek yapılı terimlerin çoğu bu sınıftan olmasının yanı sıra Arapçada zaten bulunan, yabancı terimlerin Arapça'nın morfolojik ve sesletim yapısına sokulmasıyla veya bir sözcüğe yeni anlam yüklemekle oluşan terimler da mevcuttur.

---

[97] Ahmed İdris, **el-Mustalahât 'ined't-Tehânevi Dirâse Fi'l-Bunye ve'd-Delâle**, Doktora Tezi, el-Câmi'atü'l-Mansûre Külliyetü'l-Âdâb, Kahire, 1999.
[98] İbrahim Cuma, **el-Mustalahât Fi Kitâb Mefâtîhü'l-Ulûm Li'l-Havârezmî Dirâse Lugaviyye**, Yüksek Lisans Tezi, Câmi'atü'l-Kâhire Külliyetü'l-Âdâb, Kahire, 2002.
[99] el-Fecr, **a.g.e.**, s. 328.
[100] el-Fecr, **a.g.e.**, s. 195.
[101] el-Fecr, **a.g.e.**, s. 197.
[102] **A.e.**

Araştırmacıya göre birleşik yapılı terimler ise basit ve karmaşık olarak ikiye ayrılmaktadır.[103] Basit olanı sadece iki kelimeden oluşan izafet terkîbi, vasfî terkîb, isnadî terkîb ve atfî terkîb gibi yapıları kapsamaktadır.[104] Bunların son ikisi çalışmamızda taranan terimlerde ancak aşağıda görülecek karmaşık yapılı olanlarda görünmüştür. İzafet ve vasfî terkiplerine çalışmadan örnek verecek olursak şöyledir: izafet terkîbi: (تنفط ,وهن العضل ,صلابة الطحال ,حرقة البول ,ظلمة البصر), vasfî terkîb: (الأورام الجاسية ,النملة المتأكلة ,تعقد العصب ,خشونة الأجفان ,داء الثعلب ,الجلد السعال المزمن ,الحمى النافض ,الوسواس السوداوي) gibidir.

Karmaşık yapılı terimler ise iki kelimeden fazla oluşan yapıdır.[105] Karmaşıklıkla nitelendirilmesinin nedeni bileşiklerinin çokluğu, bir terimin tanımına benzerliği ve kimi durumlarda terimin biçimsel özelliğine uyumamasındandır.[106] Aynı zamanda bazı terimlerde görülen birkaç basit terkipten oluşmasındandır. Bu yapı genellikle terimin ilk konma denemelerinde görünür ve zamanla tek veya basit yapılılığa dönüşmüştür.[107] Çalışmamızda temel alınan eserlerde bu tür yapı daha çok Tercüme-i Müfredât-ı İbni Baytâr ve Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a'da görülmüştür. Örneğin, (الجراحات ,البياض الكائن في العين ,الشقاق العارض فى الكفين و القدمين و الرجلين ,البواسير المتولدة من المرة السوداء ,والقروح المركبه ,الغشى الذى يكون مع الحمى ,البرد العارض للأعصاب ,تنفط الجلد و تقشره ,البهق الأبيض والأسود الربع المتطاولة) ve benzeridir.

2.3. Bilimsel Terimlerin Çevirisi

Bilimsel terimlerin çevirisi, ilgili literatürde bilimsel metinlerin çevirisi başlığı altında incelenmektedir. Bilimsel metinlerin çevirisi de genellikle özel alan çevirisi, uzmanlık dili çevirisi veya teknik metinlerin çevirisi adı altında ele alınmaktadır. Adlandırması ne olursa olsun diğer metin türlerinden farklı nitelikler göz önünde tutularak yapılması gereken bir çeviri türüdür. Bunların ilki bilimsel

[103] el-Fecr, **a.g.e.**, s. 227.
[104] el-Fecr, **a.g.e.**, s. 232.
[105] **A.e.**
[106] **A.e.**
[107] **A.e.**

metinlerin amacının edebi metinlerinkiyle aynı olmamasıdır. Bilimsel metinler hedef kitlede etki yaratmak için değil bilgi aktarımına yönelik bir amaç gütmektedir.[108] Dolayısıyla çevirisi sırasında doğru metin üretmek dikkate alınmalıdır.[109] Hele hele çevirilecek olan tıp metni olursa konu daha fazla sorumluluk gerektirmektedir. İkincisi bu tür metinlerin çevirisine girişen çevirmen, alan bilgisine sahip olmalıdır. Zira öyle metinlerin anlaşılmasında kaynak dilin okurları tarafından bile zorluklar çekilebilmektedir.[110] Burada en çok, alanın terimleri bir çeviri sorunu olarak meydana çıkabilmektedir. Çevirmenler uzmanlık alanın bilgisi olmaksızın metinde geçen terimlerin ne tam anlamını bilebilir ne de söz konusu terimleri hedef dile doğru çevirmek konusunda bilinçli bir tahminde bulunabilirler.[111] Örneğin, öyle bir bilgiye sahip olmayan bir çevirmenin sözcüklerin gündelik ile uzmanlık dil arasındaki farklı anlamları ve kullanımları konusunda farkındalığı pek beklenmez.[112] Çevirmen, olsa olsa sözcüğün gündelik anlamından hareketle terimsel anlamını tahminde bulunabilir. Bunun yanı sıra bilimsel metinlerin biçemsel özelliklerinin göz ardı edilmemesi gerekir.[113] Bu tür metinlerde genellikle edilgen yapı, birinci çoğul şahıs, geniş ve geçmiş zaman, gibi belli dilsel kullanımlar tercih edilmektedir.[114] Aynı zamanda yan anlamlılık ve söz sanatlarından uzaktır.[115] Son olarak Bilimsel metinler ebebiyat metinlerin çevirisine göre daha az kültürel özellikler içerir ve kısmen evrensel dil ve kavramlara sahiptir.[116]

Bilimsel terimlerin çevirisi kuşkusuz ki bir bilimsel (teknik) metni çevirmeye çalışan çevirmenin karşılaştığı tek sorun değildir. Ancak bilimsel

---

[108] Asalet Erten, **Tıp Terminolojisi ve Tıp Metinleri Çevirisi: Çeviri-Kuram-Uygulama**, 3. bs., Ankara, Seçkin Yay., 2016, s. 83.
[109] **A.e.**
[110] Dinçay Köksal, **Çeviri Eğitimi: Kuram ve Uygulama**, 2. bs., Ankara, Nobel Yay., 2008, s. 69.
[111] **A.e.**
[112] Mine Yazıcı, **Çeviribilimde Araştırma**, 1. bs., İstanbul, Multilingual, 2011, s. 97.
[113]Peter Newmark, **A Textbook of Translation**, Herdfordshire: Prentice Hall International, 1988, s. 40- 41, Akt.: Derya Oğuz, "Tıp Metinleri çeviri sorunları", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 7, No:2, 2013, s. 128 s. 128.
[114]Newmark, **a.g.e.**, s. 153.
[115]Derya Oğuz, **a.g.e.**, s. 128.
[116]Newmark, **a.g.e.**, , s. 151, Akt. Gürçağlar, **a.g.e.,** s. 50.

metinlerde terminolojinin yoğunluğu çevirmen için en çok zihinsel çaba sarfettiren ve çevirinin amacı ve hedef kitle doğrultusunda belli stratejilerin uygulanması gerektiren bir süreçtir. Diğer bir ifade ile bilimsel terimlerin doğru biçimde -uygun karşılıklarla veya türevlerle- çevirisi hedef metnin bilimsel bir nitelik kazanmasında en önemli koşullardan biridir. Üstelik belli bir tarihî dönemde yürütülen bilimsel çeviri hareketindeki kullanılan dilin bir bilim dili hüviyeti kazanıp kazanmaması konusunda önemli bir ölçüdür. Bunun ortaya çıkarılması ise elbette terimlerin çevirisinde izlenen stratejilerin tespit edilmesiyle mümkün olmaktadır.

2.4. Çeviri Stratejileri

Çeviri stratejilerinin İki kavramdan oluştuğu için öncelikle herbirinin ayrı olarak tanımları üzerinde durulacaktır. Sonrasında tam biçimde bu terimin tanımı yapılacaktır.

Çeviri kavramı, Vardar tarafından "Bütün çağlarda karşımıza çıkan bir etkinlik, çeşitli uygarlıklar arasında köprü kuran, değişik toplumlardan bireyleri birbirine yaklaştıran, her türden ekinsel değeri içinde oluşturduğu tarihsel-toplumsal çevrenin dışına taşıyan, çevreden olmayan kişilerin yararlanmasına sunan, uygarlıklar ekinler arası bir iletişim, bildirişim aracı" şeklinde tanımlanmıştır.[117] Göktürk ise, bu olguyu "Tek tek diller ötesinde bir ortak dildir çeviri, dillerin dilidir" cümlesiyle özetlemiştir.[118] Bununla beraber çeviri kavramının genel sözlüklerde ve ilgili literatürde mahiyeti ve niteliği hakkında çok çeşitli tanımlar karşımıza çıkmaktadır. Berk, çeviri tanımlarında bu çeşitlilik ve görüş farklılığını çeviri kapsamına dar bakışa bağlamaktadır.[119] Araştırmacı, bu meseleye örnek olarak TDK Büyük Türkçe Sözlüğü'nde ve kimi çeviri

[117] Berke Vardar, **Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri**, Ankara, TDK Yay., 1982, s. 18.
[118] Akşit Göktürk, **Çeviri: Dillerin Dili**, 14. bs., İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2019, s. 15-16.
[119] Özlem Berk, **Kuramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 18.

terimcelerindeki tanımları sıralayarak çevirinin sadece yazılı alan olarak görülüp sözlü yanının gözardı edildiğini ileri sürmüştür.[120] Bu tanımlar şöyledir :

1) "Dilden dile aktarma, çevirme, tercüme,
2) Bir dilden başka dile çevrilmiş yazı veya kitap, tercüme.
3) İki ya da daha fazla sayıda dil arasında iletişim sağlamak amacıyla yazılı olarak ifade edilmiş düşünceleri bir dilden diğerine aktaran bir meslekullanma
4) Özünde var olan iletişim parametrelerini ve çevirmene getirilen kısıtlamaları da göz önüne alarak, iki metin arasında bir eşdeğerlik ilişkisi kurma amacıyla kaynak metnin anlamının yorumlanmasını ve erek metnin oluşturulmasını kapsayan bir dillerarası aktarım işlemi".[121]

Bu tanımlarda görüldüğü üzere çeviriye farklı bakış açılarının yanı sıra yazılı bir alan ve aktraımdan ibaret olmasına odaklanmıştır. Buna benzer bir şekilde çeviribilimin kaynaklarında herbir yaklaşımın temsilcileri tarafından çeviriye bakış açısını yansıtan tanımlar sunulmuştur. Örneğin, dilbilimsel savlarda çeviri "kaynak dil iletisinin en yakın doğal eşdeğerinin ilk olarak anlam bakımından ikinci olarak da biçim bakımından alıcı dilde yeniden üretilmesidir"[122] ve "bir dildeki (KD) metinsel malzemenin yerine, başka bir dildeki (EM) eşdeğer metinsel malzemenin konulması"[123] biçiminde tanımlanarak eşdeğerlik kavramı merkezinde çevirnin dilsel ve metinsel yönü ön planda tutulmuştur. Öte yandan çevirinin işlevsel yönüne vurgulayan yaklaşımda bir amaç doğrultusunda gerçekleştirilen bir eylem türü olarak tanımlanmıştır.[124]

---

[120] Berk, **a.g.e.**, s. 17-18.
[121] **A.e.**
[122] Nida, E. A., Taber, C. R., The Theory ve Practice of Translation, Leiden, E. J. Brill, 1969, Akt.: Edanur Çağlar, Hasan Kalkan, "Kültürel Unsurların Aktarımı Bağlamında Ahmet Ümit'in "İstanbul Hatırası" Adlı Romanının Almanca Tercümesiyle Karşılaştırılması", **Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi**, C.XI, No:2, 2021, s. 16.
[123] J. C. Catford, **A Linguistic Theory of Translation, Oxford University Press**, London, 1965, s. 20; Akt. Berk, **a.g.e.**, s. 44.
[124]Just Holz-Manttari, **Translatorisches Hveeln: Theory und Methode, Helsinki, Suomalainen Tiedeakatemia 1984**, Akt. Berk, **a.g.e.**, s. 54-55.

Betimleyici yaklaşımın en önemli temsilcisi olan Gideon Toury ise çevirinin kapsamını genişleterek "bir toplumsal-kültürel ortamda çeviri olarak kabul edilen herşey çeviridir" biçiminde tanımlamıştır.[125]

Strateji kavramı ise, genel anlamıyla "Bir hedefe ulaşmak için önceden yapılan plan ve buna uygun hareket, tutulan yol" olarak ifade etmektedir.[126]

Çeviri stratejisi, ilgili literatörde "çevirmenlerin verilen bir metnin çevirisi için amaçları doğrultusunda uyguladıkları tutarlı bir hareket planıdır",[127] "çevirmenlerin çeviriye yaklaşımlarına bağlı olarak benimsedikleri tutarlı bir eylem planıdır",[128] olarak tanımlanmaktadır. Yazıcı ise çeviri stretejisinin kavramını, daha ayrıntılı biçimde çeviri işlemleriyle (yöntemleriyle) olan ilişkisine dikkat çekerek şöyle açıklamıştır:

"Çeviri işlemleri (translation procedures) çevirmenin çeviri sürecinde başvurduğu küçük ölçekli sözcük ya da tümce düzeyinde uyguladığı çeviri işlemleriyle ilgili olarak aldığı kararlara işaret eder. Çeviri süreci sırasında çevirmen kuşkusuz birbirinden farklı işlemlere başvurabilir. Bununla birlikte, işlemlerini gerçekleştirirken aldığı kararlardaki tutarlılık onun bütünsel olarak çeviri stratejisine işaret eder".[129]

Aşağıda görüleceği üzere çeviri stratejileri, çeviri araştırmalarının tarihî gelişiminde önemli yer tutmuştur. Bunların çeviri üstünde yüzyıllardır süregelen geleneksel söylemlerdeki sadık-serbest ikilemisinde, diğer alanların gölgesi altında gelişen doğrudan-dolaylı, anlamsal-iletişimsel ve benzeri stratejilerde, çeviribilimsel kuramlarda ve özellikle betimleyici çalışmalarında vazgeçilmez araçlar olarak hep canlılığı korunmuştur.

---

[125] Berk, **a.g.e.**, s. 61
[126] İlhan Ayverdi, **Kubbealtı Lugati**, (Çevrimiçi), http://www.lugatim.com/, 8. Ağustos 2021.
[127] Perihan Yalçın, **Çeviri Stratejileri: Kuram ve Uygulama**, 1. bs., Ankara, Grafiker Yay., 2015, s. 69.
[128] Berk, **a.g.e.**, s. 105.
[129] Yazıcı, **a.g.e.**, s. 65.

2.4.1. Çeviri Araştırmalarında Yeri ve Önemi

Bu alt bölümde çeviri stratejileri, çeviri aratırmalarının tarihî gelişimi çerçevesinde ele alınacaktır. Çalışmamızın bu konuyu ayrıntılı bir şekilde anlatmaya kısıtlı olduğu için çeviri araştırmalarının sadece önemli safhaları ve çeviri yaklaşımlarıyla damga vuran şahsiyetlerden söz edilecektir.

Çeviri araştırmaların tarihî gelişimine genel olarak bakıldığında eski ve yeni iki süreçten oluştuğu söylenebilmektedir. Birincisi 20. yüzyılın öncesinde geleneksel söylemler olarak nitlendirilen yaklaşımlar ile 20. Yüzyılın ilk yetmiş yıllarındaki diğer bilimlerin gölgesi altında gelişen yaklaşımlardır. İkincisini ise çevirinin bağımsız bir bilim dalı olarak kabullenilmesinde başrol oynayan ve çeviribimsel kuramlar olarak nitelendirilen yaklaşımlar temsil etmektedir. Aşağıda bu yaklaşımların mahiyeti, biçimi ve özelliklerini belirtmekle bu iki sürecin arasındaki farklılık açıklanmış olacaktır.

2.4.1.1. Çeviribilim Öncesi Yaklaşımlar

Çeviri üzerinde geleneksel yaklaşımlar, XVIII. yüzyıla ve bilhassa bugünkü anlamıyla çeviri kuramcısı John Dryden (1631-1700)'e dek somut olarak çevirinin ilk evresini temsil eden Antik Romada Cicero ve çağdaşları tarafından öne sürülen sözcüğü sözcüğüne veya anlamı anlamına çeviri ikileminin dışına çıkmamıştır.[130] Her dönemin sosyo-kültürel durumuna göre ve özellikle dinî ile edebî metinlerin odaklığında bu çeviri stratejisi diyebileceğimiz iki model arasında tercih yapmanın ötesine geçilmemiştir. Bu duruma Dryden'le beraber bir açılım gerçekleşmiştir. Zira bu ünlü yazar ve eleştirmen, bahsi geçen ikileme bir öykünme stratejisi ekleyerek çeviri söylemin sınırlarını genişletmiştir.[131] Dryden, çeşitli çeviri yöntemlerinden söz ederek bunları sözcüğü sözcüğüne (metaphrase),

[130] "Birinci yol, kaynak metnin biçimsel öğelerinin elden geldiğince korunarak aktarılması, ikinci yol ise kaynak metin yapılarının elden geldiğince, çeviri metin dilinin anlambilimsel, sözdizimsel, biçemsel işleyişine uydurulmasıdır". Göktürk, **a.g.e.**, s. 18.
[131] Işın Bengi-Öner, **Çeviri Bir Süreçtir ... Ya Çeviribilim?**, İstanbul, Sel Yay., 1999, s. 14.

serbest çeviri (paraphrase) ve Öykünme (Imitation) şeklinde sınıflandırmıştır.[132] "Dryden'e göre "Öykünme" çevirmenin kendini yazar yerine koyarak, kaynak metni özgün bir metin gibi çevirmesidir. Bu tanım genişletilecek olursa, çevirmenin kaynak metinden esinlenerek özgün bir yapıt yazması şeklinde de değerlendirilebilir. (...) Günümüzde bu terim daha çok "uyarlama" terimiyle karşılanmaktadır."[133] Bu çeviri türlerinden ikincisini tavsiye eden Dryden, sözcüğü sözcüğüne çevirinın özellikle kaçınılması gereken bir model olduğunu vurgulamıştır.[134] Öner, Dryden'in çeviri edimine bu katkısı, "yazın çevirmenlerinin yüreğine bir parça olsun su sermekte" olarak nitelendirmiştir.[135] Çünkü o dönemdeki yapılan çevirilerin çoğu edebî ve uyarlama biçimindedir.[136] çevirmenlerin bu tutumları, okurları tarafından kaynak metne sadakatsizlik sayılmış ve onların bir şekilde huzursuzluk duymalarına sebep olmuştur.[137] Dryden'in böyle bir çeviri modeli önermesiyle, onların yaptıkları çevirileri bir stratejiye dayandırmalarını sağlamıştır. Başka bir ifadeyle onlara yöneltilebilen eleştirilere karşı bir kendini müdafaa silahi vermiştir.

XVIII. yüzyılda diğer önemli şahsiyet ise Alexander Tytler gelmektedir. Onun *Çeviri İlkeleri Üzerine Bir Deneme* adlı çalışması, İngilizcede çeviriye ilişkin ilk sistematik tez olarak nitelendirilmektedir.[138] Tytler çeviri için üç temel ilke sunmuştur:[139]

1) Çeviri, kaynak metindeki düşünceleri eksiksiz olarak aktarmalıdır.

---

[132] Rezan Kızıltan, "Tarihte Çeviri", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.XLI, No:1, 2001, s. 40.
[133] Mine Yazıcı, **Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları**, 2. bs., İstanbul, Multilingual, 2005, s.67.
[134] Şehnaz Gürçağlar, **Çevirinin ABC'si**, 3. bs., İstanbul, Say Yay., 2016, s. 109.
[135] Bengi-Öner, **a.g.e.**, s. 14.
[136] **A.e.**
[137] **A.e.**
[138] Köksal, **a.g.e.**, s. 23.
[139] Zuzana Raková, *Les théories de la traduction*, Brno, Masarykovauniverzita, 2014, Çev. Yusuf Polat, çevirmenin yayını, Ankara, 2016, s. 53.

2) Çevirinin yazım tarzı ve biçemi kaynak metninkiyle aynı özellikte olmalıdır.
3) Çeviri kaynak metin kadar akıcı nitelikte olmalıdır.

Tytler böylelikle anlama göre çeviri stratejisine yeni bir boyut kazandırarak kaynak metnin yazarının biçeminin de anlamla birlikte aktarılması gereken temel unsurlardan biri olması gerektiğini belirtmiştir.[140]

XIX. yüzyıldan itibaren önceki uzun dönemde egemen olan, Dryden'le beraber genişletilen ve kaynak metne sadakat ölçüsüne göre biçimlenen çeviri stratejileri daha farklı bakış açısıyla ve adlandırmayla ele alınmaya başlanmıştır. Bu hususla ilgili dikkate değer ilk çalışma - ki ilk kuramsal çeviri söylemi olarak da nitelendirilir[141] - Alman dinbilimci ve felsefecisi Friedrich Schleiermacher (ö. 1834) tarafından gelmiştir. Schleiermacher'in 1813'de Berlin Kraliyet Bilimler Akademisi'nde sunduğu *Çevirinin Çeşitli Yöntemleri Üzerine* adlı bildirisinde çeviriyi "aktarım" adı altında ele alarak birkaç ayrımlara gitmiştir.[142] Bunların birincisi, çeviride sadece iki strateji bulunduğunu söyleyerek "Ya çevirmen yazarı olduğunca rahat bırakır ve okuru ona doğru yaklaştırır; ya da okuru rahat bırakır ve yazarı ona doğru yaklaştırır" şeklinde öne sürmüştür.[143] XX. yüzyılda Lawrence Venuti tarafından yabancılaştırma ve yerelleştirme olarak kavramlaştırılan bu iki stretejinin ilki yabancı metni erek dil kültürüne hakim olan değerlere uygun olarak tutucu ve benzeştirici bir yaklaşımla aktarmak, diğeri ise kaynak metni erek dil kültürüne hakim olan normlara karşı duran ve bunları değiştirmek, yenilemek isteyen bir yaklaşımla çevirmek olarak

[140] Jeremy Munday, **Introducing Translation Studies**, London and New York, Routledge, 2001, s. 28, Akt.: Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 109.
[141] Antoine Berman, **Çeviri ve Çeviri Üstüne Söylemler, Çeviri Seçkisi II: Çeviri(bilim) Nedir?**, 12. bs., Haz.: M. Rifat, İstanbul, Sel Yay., 2012, s. 14.
[142] Rezan Kızıltan, **a.g.e.**, s. 61.
[143] Turgay Kurultay, 'Çeviri Yöntemi Üzerine Düşünceleriyle F.Schleiermacher', **Dün ve Bugün Çeviri**, No:1, 1985, s. 198., Akt. Özlem Berk, "Ulusların Ve Ulusal Kimliklerinin Oluşturulmasında Çeviri Yöntemlerinin Rol Ve İşlevi", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No: 4, 2001, s. 2.

tanımlanabilmektedir.[144] İkinci ayırım, çeviriyi dillerarası ile diliçi olmak üzere ikiye ayırmıştır. Diliçi çeviri, aynı dilin farklı zaman dilimleri arasında (eski-yeni) olduğu gibi aynı dil alanı içinde aynı anda var olan farklı gelişim katmanları arasında (standart dil-ağız) veya bir dilin değişik katmanları arasında (standart dil-argo) yapılan aktarım demektir.[145] Üçüncüsü ise dillerarası çeviriyi metin türüne göre çevirmenlik ile dilmaçlık biçimde sınıflandırmıştır.[146] Ona göre metin türü, ya sanat ve bilim metinler ya da ticari yazılar ve gazete haberleri gibi basit bilgi veren metinlerdir.[147] Schleiermacher, Çevirmenlik-dilmaçlık meselesine ilişkin bu iki metin türüne dayanarak sanat-bilim çeviri yapana gerçek anlamda çevirmen olarak nitelendirirken gündelik işte çeviri yapan ise dilmaç olarak değerlendirmiştir.[148] Dilmaçlığın da aynı zamanda yazılı veya sözlü metinleri kapsadığını belirtmiştir.[149] Schleiermacher böylelikle çevirinin kapsamını iyice genişleterek bu alanın ileride bilimsel kimliğini kazanmasına son derecede katkıda bulunmuştur. Hatta büyük ihtimalle çeviribilim (Übersetzungswissenschaft) kavramını ilk kullanan odur.[150]

XX. yüzyıla gelindiğinde çeviri üzerine yaklaşımlar, dilbilim, göstergebilim, metindilbilim'ın sundukları kavram ve kuramlardan yararlanarak oluşmuştur.[151] Özellikle 1950 ve 1960'lı yıllarda dilbilimcilerin katkıları yadsınamaz. Örneğin, Jean-Paul Vinay ve Jean Darbelnt'in 1958 yılında gerçekleştikleri öncü çalışmalarında dil eğitimi doğrultusunda İngilizce ile Fransızca metinleri üzerinde uyguladıkları karşıtsal çözümlemelerden yola

[144] Özlem Berk, **Kuramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi**, s. 164.
[145] Rezan Kızıltan, **a.g.e.**, s. 61.
[146] **A.e.**
[147] Schleiermacher, bu iki metin türü arasındaki farklı işlevleri belirlemeye çalışmış ve buna kıyasla herbirine farklı çeviri stratejisi önermiştir. Anlamın tekliği ve çokluğu ve dilin özgünlüğü ile ortaklığı ölçü benimseyerek tek anlam ifade eden ve değişik yorumlara açık olmayan gündelik iş yaşamını ilgilendiren metinlerde yazarın okura götürmesi, öznel dil kullanımıyla oluşmuş ve alışılmış anlam kalıpların ötesini (çoğul anlamlı ileti) içeren sanat-bilim metinlerinde okurun yazara götürmesi stratejisini uygun görmüştür. Bkz.: Göktürk, **a.g.e.**, s. 19.
[148] Rezan Kızıltan, **a.g.e.**, s. 62.
[149] **A.e.**
[150] Göktürk, **a.g.e.**, s. 19.
[151] Suçin, **a.g.e.**, s. 19.

çıkarak doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki farklı çeviri stratejileri ve bunların herbirinin altında çeşitli çeviri yöntemlerini ortaya koymuşlardır.[152] Bu hususta ileride çeviri stratejilerin sınıflandırmaları kısmında söz edilecektir. Diğer araştırmacıların yaklaşımlarını ise "eşdeğerlik" kavramı çerçevesinde ele alınacaktır. Zira bu kavram 80'li yıllara kadar çevirinin en önemli meselelerinden birini oluşturmuştur.[153]

Araştırmacılar arasında eşdeğerlik kavramını ilk kullanan büyük olasılıkla Rus dilbilimci Roman Jacobson(1896-1982)dur.[154] Jacobson, 1959 yılında kaleme aldığı *Çeviri Dilbilimsel yönleri üzerine* adlı makalesinde Saussure'in gösteren ile gösterilenin oluşturdukları nedensizliğe dayanan dilsel gösterge ile ilgili görüşünü çeviriye uygulamıştır.[155] Jakobson, dilsel bir göstergenin ya aynı dildeki başka göstergelerle (Diliçi çeviri) ya da başka bir dildeki dilsel göstergelerle (Dillerarası çeviri) veya dilsel olmayan (göstergelerarası) bir simgeler dizgesine çevrilebilir olduğunu belirtmiştir.[156] Jakobson, böylelikle çeviriyi göstergebilimsel bir çerçevede ele alarak diller arasındaki semantik ve gramatik farklılıklardan dolayı tam bir eşdeğerlikten söz edilemezse de göstergelerin değişimiyle çevirinin mümkün olduğunu ve bir çeşit dolaylı anlatım olduğunu görmektedir.[157] Başka ifadeyle dillerin farklı olmaları, çeviriyi imkansız kılmayacak ve anlam farklı yöntemlerle aktarılabilecektir.[158] Jakobson bunun doğrultusunda farklılıkta eşdeğerlik (equivalence in difference) terimini ortaya koymuştur.[159] Kendisine göre "farklılık içinde eşdeğerlik dilin en önemli sorunudur ve dilbilimin başlıca

[152] Suçin, **a.g.e.**, s. 42; Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 113.
[153] Harika Karavin , "Çeviri Kuramları Bağlamında Eşdeğerlik Kavramının İzini Sürmek", **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C.VI, No: 12, Temmuz 2016, s. 126.
[154] Muhammed 'Enâni, **Nazariyyet et-Tarceme el-Hadîse: Medhel ilâ Mebhes dirasâti't-Terceme**, el-Cîze, eş-Şarike'l-Mısrıyye el-'Âlemiyye, 2003, s. 47.
[155] **A.e.**
[156] Roman Jakobson, "On Linguistic Aspects of Translation", **The Translation Studies Reader**, Haz. Lawrence Venuti, London and New York, Routledge, 2000, 113-118, Akt.: Özlem Berk, **Kuramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi,** İstanbul, Multilingual, 2005, s. 34.
[157] **A.e.**
[158] "Jakobson buna getirdiği bir istisna vardır, o da yaratıcı bir etkinlik olarak tanımladığı şiir çevirisi"dir. Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 115.
[159] Suçin, **a.g.e.**, s. 29.

konusudur".[160] Enâni, bu tanımdan hareketle buradaki eşdeğerlik sorunun Jakobson'un nazarında bir dilin başka dille yazılmış olan bir iletiyi aktaramamasından değil, iki dilin arasındaki sözcükler ve dilsel yapıların farlılıklarından kaynaklandığını belirtmiştir.[161] Dolayısıyla bu sorunun aşılması çevirmenin başvuracağı stratejilerle mümkün olmaktadır.

Jakobson'dan sonra birçok araştırmacı eşdeğerliği farklı biçimde ele almıştır. Bunlar arasında metinsel eşdeğerlikten söz eden J. C. Catford gelmektedir.[162] Catford, *A Linguistic Theory of Translation* (1965) adlı kitabında çeviriye ilişkin ortaya koyduğu modelini İngiliz dilbilimci Halliday'nın dizgeli dilbilgisi taslağına dayanarak tasarlamıştır.[163] Catford, metinsel eşdeğerliğini bir kaynak metne ya da kaynak metin bölümüne eşdeğer bir hedef metin ya da hedef metin bölümünü oluşturmak olarak tanımlamaktadır.[164] İki metin arasında eşdeğerliğin sağlanıp sağlanmaması, aynı durumsal özelliklerin paylaşmasına bağlıdır. Bu ise iki kültürün birbirine yakınlık derecesine göre belirlenmektedir.[165] Catford'da bu eşdeğerlik iki metin arasında aynı anlamlılıktan çok aynı işlev açısından gerçekleşebilir.[166] Bunun yanı sıra "biçimsel denklik" ve "kaydırmalar" kavramları ortaya atmıştır. Biçimsel denklik iki dil arasında bire bir örtüşme temeline dayanmaktadır. Bu örtüşme Catford'a göre kaynak ve hedef metinlerin unsurlarının yerleri ve işlevleri açısından birbiriyle paralel olması demektir.[167] Şayet öyle denklik sağlanamazsa o zaman çeviride kaydırmalar söz konusu olur. Catford bu kaydırmalarının düzey ve kategori temelinde gerçekleşebileceğini öne

[160]Roman Jakobson, "On Linguistic Aspects of Translation", Ed.: R. A. Brower, **On Translation**, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1959, s. 232-39, Akt.: Harika Karavin, **a.g.e.,** s.126-127.
[161] 'Enâni, **a.g.e.**, s. 49.
[162] Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 116.
[163] Radegundis Stolze, **Çeviri Kuramları: Giriş**, 6. Baskıdan çeviri, İstanbul, Değişim Yay., 2013, 65; 'Enâni, **a.g.e.**, s. 95.
[164] Harika Karavin, **a.g.e.,** s. 127.
[165] Suçin, **a.g.e.**, s. 31
[166]Harika Karavin, **A.g.e.**, s. 128.
[167] 'Enâni, **a.g.e.**, s. 96.

sürmüştür.[168] Düzey kaydırmaları, kaynak dilde sözdizimsel yapıyla ifade edilen bir anlamın hedef dilde bir sözcükle ifade edilmesi veya anlamın geçmiş zaman yerine şimdiki zaman ile aktarılmasıdır.[169] Catford'un asıl üzerinde durduğu kategori kaydırmaları ise dört sınıfa ayırmıştır:

1) Yapısal kaydırmalar: Araştırmacıya göre kaydırmalar arasında en çok vuku bulan bu çeşit genellikle cümlenin sözdizimsel yapısında meydana gelen değişiklikleri ifade etmektedir.
2) Sözcük sınıfları arası kaydırmalar: sözcük türü değişmesi anlamına gelmektedir. Örneğin kaynak metindeki sıfat olarak geçen sözcüğün erek metinde isim ile çevrilmesidir.
3) Derece/Birim kaydırmaları: bu çeşit dilsel birimlerin hiyerarşisinde gerçekleşir. Örneğin çeviri sırasında cümlenin tamlamaya, tamlamanın sözcüğe dönüştürülmesidir.
4) Sistemler arası kaydırmalar: kaynak dil ve erek dilin sistemlerinin çoğunda birbiriyle benzeşmesine karşın çevirmen iki dil arasındaki benzemeyen durumu seçtiğinde gerşekleşen kaydırmaları ifade etmektedir. Örneğin kaynak dilde tekil olan yapının erek dile çoğula dönüştürülmesidir.[170]

Görüldüğü üzere Catford'un yaklaşımında çevirinin dilsel yönü ağır basmakla beraber metnin işlevi, durumsal özellikleri ve kültürün etkisi gibi faktörlere de yer verilmiştir.

Eşdeğerlik üzerine önemli yaklaşımda bulunan diğer isim ise Eugene Nida'dır. Nida'nın kaleme aldığı *Toward a Science of Translating* (1964) ve Charles R Taber'le beraber *The Theory and Practice of Translation* (1969) adlı kitaplarda öne sürdüğü çeviri modelini hem yapısalcı yöntemin iletişim kuramından, hem de Chomsky'nin üretici-dönüşümlü modelinden yararlanarak

[168] Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 116.
[169] 'Enâni, **a.g.e.**, s. 97.
[170] Lawrance Venuti, **The Translation Studies Reader**, London and New York, Routledge, 2000, s. 143-147, Akt.: 'Enâni, **a.g.e.**, s. 98-99; ayrıca Bkz.: Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 116.

tasarlamıştır.[171] Nida, Jakobson gibi diller arasında tam bir eşdeğerliğin bulunmadığını savunmaktadır. Ancak Nida'nın görüşü dili kültürün ayrılmaz bir parçası, sözcükleri de kültürel olguların simgeleri olarak tanımlamasından kaynaklanmaktadır.[172] Kendisine göre bu simgeler dilden dile, kültürden kültüre değişmektedir.[173] Nida'nın bu kanaati ise kendi yaptığı ve koordinatörlüğü altında yapılmış olan İncil'in yerel dillere çevirilerindan doğmuştur.[174] Nida, bundan hareketle hedef metinde eşdeğerliği oluşturmak için önce anlam, sonra da biçem açısından kaynak iletiye en yakın doğal sözcük/ifadenin tercih edilmesi gerekmektedir.[175] Bu ise kuramcının biçimsel ve devingen olmak üzere iki tür eşdeğelikten söz etmesine yol açmıştır. Ona göre "biçimsel eşdeğerlik" kaynak metnin doğrudan içeriği ve dilbilimsel yapısı ile ilgili olup kaynak metindeki iletinin doğru ve eksiksiz bir şekilde hedef dile aktarılmasıdır. "Devingen eşdeğerlikte" ise eşdeğer etki yaratmak, iletinin içeriğinden ziyade kaynak okur ile kaynak metin arasında kurulan ilişkinin aynısının hedef okur ile hedef metin arasında kurulmasıdır.[176] Bunun sağlanabilmesi ise ancak çevirmenin hedef dilde doğallığı yakalaması ve hedef kültür okurunun dilbilimsel ve kültürel beklentilerine uygun bir metin üretmesine bağlıdır.[177] Nida bunun doğrultusunda çevirmenlere üretici-dönüşümlü dilbilgisi temelinde bir yöntem önermiştir. Bu yöntem çözümleme, aktarım ve yeniden oluşturma olmak üzere üç aşamdan oluşmaktadır.[178] Nida, bu yöntemde Chomsky'nin modelinden etkilenerek sözcük yerine cümleden hareket etmiştir. Ancak Chomsky'nin öne sürdüğü üç aşamalı cümle analizini ters biçimde uygulamıştır.[179] Çözümleme aşamasında çevirmene düşen kaynak metindeki cümleleri temel yapılı cümlelere dönüştürmektir. Tabi ki

[171] Yazıcı, **a.g.e.**, s. 82.
[172] Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 117.
[173] Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 117.
[174] 'Enâni, **a.g.e.**, s. 50.
[175] Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 118.
[176]Eugene Nida, **Towards a Science of Translating**, Leiden, E. J. Brill, 1964, s. 129, Akt.: Karavin, **a.g.e.,** s. 129.
[177] **A.e.**
[178] Stolze, **a.g.e.**, s. 105.
[179] 'Enâni, **a.g.e.**, s. 59.

bu adım üretici-dönüşümlü dilbilgisinin ispat ettiği "herbir dilde dönüştürmeler yardımıyla tüm çeşitli yapıların oluşturduğu düzineden daha az sözdizimsel temel yapının var olduğu" gerçeğine dayanmaktadır. İkinci aşamada bu cümleleri hedef dile aynı şekilde temel yapılı olarak aktarmaktır. Son aşamada ise söz konusu bu yapıların biçemin farklılığı ve dil düzlemleri dikkate alarak erek dilde yeniden oluşturulmasıdır.[180]

Nida'dan sonra eşdeğerlik kavramının araştırmacılar tarafından ele alışının daha çok dallandığı görülmektedir. Göktürk, bu hususla ilgili kavramın dolaşıklığını, eşdeğerliğin bir metnin çok değişik öğelerine dayanan çok yönlü bir kavram olmasına bağlamaktadır.[181] Örneğin, Werner Koller eşdeğerliği düzanlamsal, yananlamsal, metin türü geleneklerine bağlı, dil-kullanımsal ve biçimsel olmak üzere birbiriyle ilişkili olabilecek beş temel düzeyde ele almıştır.[182] Koller'e göre çeviride eşdeğerliğin sağlanması ancak çevirmenin yapacağı çeviri amaçlı metin çözümlemesiyle gerçekleşebilmektedir.

Koller, bu çözümleme sırasında metnin işlevi, içerik özellikleri, dilsel-biçemsel özellikleri, biçimsel-estetik özellikleri ve pragmatik (dil-kullanımsal) özelliklerine yer verilmek gerektiğini vurgulamıştır.[183]

Çevirmenin metin çözümlemesinden elde edeceği bulgular ise sözü geçen eşdeğerlik düzeylerinin hiyerarşik düzeni belirlemesine yardımcı olur ve böylece metin düzeyinde amaçlanan eşdeğerliğe ulaşılabilir.[184] Koller'in eşdeğerlikle ilgili öne sürdüğü sınıflandırmaya benzer bir sınıflandırma Anton Popovic'ten gelmiştir. Popovic eşdeğerliği dilsel, dizisel, biçemsel ve metinsel olarak dört sınıfa ayırmıştır.[185] Kuramcı bunlar arasında özellikle biçemsel eşdeğerliğin

[180] Stolze, **a.g.e.**, s. 106-111.
[181] Göktürk, **a.g.e.**, s. 66.
[182] **A.e.**
[183] Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 117.
[184] Yazıcı, **a.g.e.**, s. 88.
[185] Yazıcı, **a.g.e.**, s. 83.

önemini vurgulamıştır.[186] Zira kendisine göre çevirinin amacı duygusal değerleri bir dilden ötekine aktarmaktır.[187] Bu da ancak biçemsel eşdeğerliğe ulaşılmakla gerçekleşebilmektedir. Bundan ötürü metnin eşdeğerliğinin sağlanması için ancak bu dört türün birbiriyle bağlantılı ve aşamalı biçimde yerine getirmek gerektiğini belirtmiştir. Biçemsel eşdeğerlik de bunun son aşamasını temsil etmektedir.[188] Popovic bu çeviri yaklaşımında aynı zamanda "kaydırma" kavramına yeni bir boyut kazandırmıştır. Gürçağlar bu hususu şöyle özetlemiştir:

"Popvic'e göre çeviride kaynak metne göre yeni sayılabilecek her şey, ayrıca eksiltme ve eklemeler deyiş kaydırması kapsamına girmekte, bu kaydırmaları diller arasındaki farklılıklardan kaynaklanıyorsa "zorunlu", çevirmenin bilinçli ya da bilinçsiz olarak kendi tercihleriyle gerçekleştirdiği değişiklikler ise "isteğe bağlı" kaydırmalar olarak tanımlanmaktadır".[189]

Berk'in aktardığına göre de Popvic bu kaydırmaların çeviride bir kayıp olarak değil, kaynak eserle hedef eser arasındaki ilişkinin niteliğini ortaya koyan bir araç olarak görmektedir.[190] Popvic'in bu görüşü özellikle çeviri eleştirisi çalışmalarında önemli bir katkı sayılmaktadır. Zira kaydırma kavramı, bu tür çalışmalarda yaygın olan hata çözümlemesine belirli ölçüde denetim getirmiş ve eleştirmenin katılmadığı çevirmen kararlarına yanlış yafta vurmasını bir şekilde güçleştirmiştir.[191]

Yukarıda görüldüğü üzere çeviri üzerindeki yaklaşımlar daha dizgeli hale gelmiştir. Ancak bu yaklaşımlar çeviri kalitesi için bir dizi kurallar sıralamaktan ve kaynak metne göre bir eşdeğer metin üretme kaygısından kurtulamamıştır.

---

[186] **A.e.**
[187] İbrahim Şanverdi, **Necîb El-Kîlânî'nin Türkçeye Çevrilen Eserlerinin Çeviri Stratejileri Açısından Değerlendirilmesi**, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2019 s. 43.
[188] Yazıcı, **a.g.e.**, s. 84.
[189] Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 120.
[190] Berk, **a.g.e.**, s. 42.
[191] Suat Karantay, "Çeviri eleştirisinin bilimsel konumu üzerine eleştirel görüşler ve bir model önerisi", **Dilbilim Araştırmaları Dergisi**, C.IV, Ocak 1993, s. 20.

2.4.1.2. Çeviribilim Sonrası Yaklaşımlar

Çevirinin bilimsel bir disiplin olarak incelenmesi, yakın bir tarihe dayanmaktadır.[192] "1950'li yıllarda kavramları iyice şekillenen dilbilim, göstergebilim ve metindilbilim bir çeviribilim'in oluşmasının da zemini hazırlamıştır".[193] Çeviriye yaklaşımda yaşanan bu geneksel paradigmadaki değişimi ilk öngören Amerikalı araştırmacı James Holmes olmuştur. Holmes, çevirinin farklı yönlerini dizgeci bir yaklaşımla, tarihî bağlamları içinde yerelleştirmiştir.[194] Holmes'in 1972 yılında *Çeviribilimin Adı ve Doğası* adlı sunduğu bildirisi sayesinde çeviri araştırmaları, kendi kavramsal döngüsüne kavuşmuş ve artık sosyal bilimler arasında bağımsız bir bilim olarak yer almaya layık görülmüştür.[195] Bu bildirisinde disipline önerdiği addan tutun çevirinin araştırma alanlarına ilişkin yaptığı sınıflandırmaya dek özerk bir bilim olması için gerekli şartları yerine getirmeye çalışmıştır.[196] Gentezler gibi kimi araştırmacılar bu bildiriyi çeviribilimin kuruluş sözleşmesi olarak nitelemişlerdir.[197] Holmes'in bu girişiminde çeviri araştırmalarını çeşitli dallara ayırması bu alanda bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.[198]

Holmes'in sayesinde çeviri araştırmalarındaki açılan bu yeni ufuk, ileride görüleceği gibi daha geniş bakış açısıyla yaklaşan ve hatta kapsamlılık peşinde koşan kuramların oluşmasının zemini hazırlamış olacaktır.

---

[192] Suçin, **a.g.e.**, s. 25.
[193] Suçin, **a.g.e.**, s. 19.
[194] Theo Hermans, **Translation in Systems**, Manchester, St. Jerome, 1999, s. 27, Akt.: Şehnaz Gürçağlar, **Kapılar: Çeviri Tarihine Yaklaşımlar**, 2. bs., İstanbul, Scala Yay., 2015, s. 17.
[195] Murat Demirekin, **Çeviriyorum: Türkçede Çeviri Sorunları ve Eşdeğerlik**, Konya, Eğitim Yay., 2014, s. 15.
[196] Daha ayrıntılı bilgi için Bkz.: Berk, **a.g.e.**, s. 21-23.
[197] Suçin, **a.g.e.**, s. 19.
[198] Suçin, **a.g.e.**, s. 28.

1970'li yıllarda çeviri araştırmalarında hedef kültüre ve beklentilerine odaklanan iki ayrı akım gelişmiştir.[199] Bunlardan birincisi, Almanya'da Katharina Reiss ve Hans Vermeer tarafından geliştirilen, çeviriyi bir süreç olarak gören ve bu sürecinin hangi unsurlar tarafından belirlendiğine eğilen işlevci akımdır. Diğeri ise çeviriyi daha çok bir ürün olarak değerlendiren ve İsrail'de Even-Zohar ile Gideon Toury tarafından tasarlanan betimleyici akımdır.[200] Bu iki akımın ortaya attıkları farklı bakış, çeviri yaklaşımlarını tam anlamda dilbilimsellikten kurtarıp özerkliğine kavuşturmuştur. Dolayısıyla çevirinin bilimsel araştırmaları olarak aşağıda bu iki akım üzerinde durulacaktır.

Çeviri üzerinde işlevsel araştırmalar özellikle Almanyada yürütülen çeviri araştırmalarında kendini göstermektedir. Çeviriye metin türü ve işlevi bakımından yaklaşan kuramcıların sürdürdükleri çalışmaların bir sonucudur. Bunların başında şüphesiz Katherina Reiss gelmektedir.

Reiss, Alman dilbilimici Karl Bühler'in 1934'te yayımladığı *Dil Kuramı* adlı eserinde dilin başlıca üç işlevinin bulunması ve buna bağlı olarak değişik metin türlerinin oluşabilmesine dair görüşünden yola çıkarak *Çeviri Eleştirinin Olanakları ve Sınırları* adlı kitabında metin ana türleri üzerine temellenmiş bir çeviri kuramı geliştirmeye çalışmıştır.[201] Bühler, dilin betimleme, anlatma ve seslenme olmak üzere üç tür işlevinden söz etmiştir.[202] Reiss, bunlara parelel olarak içerik ağırlıklı, biçim ağırlıklı ve çağrı ağırlıklı metin türlerin oluştuklarının yanına işitsel araçlı metin türünü de eklemiştir.[203] Daha sonra bunları bilgilendirici, anlatımcı, işlemsel ve çok araçlı olarak değiştirmiştir.[204] Reiss'in bu metin türlerine göre tasarlanan kuramındaki temel fikir, metnin yapısının çeviriyi

[199] Şehnaz Gürçağlar, **Çevirinin ABC'Sİ**, 3. bs., Ankara, Say Yay., 2016, s, 120.
[200] **A.e.**
[201] Göktürk, **a.g.e.**, s. 27.
[202] Göktürk, **a.g.e.**, s. 4.
[203] Göktürk, **a.g.e.**, s. 27.
[204] **A.e.**

doğrudan etkilemesidir.[205] Ona göre seçilecek olan çeviri yöntemi (stratejisi) metin tipiyle belirlenmektedir.[206] Reiss, bu metin türleri konusunda bilgilendirici metinlere eğitim malzemeleri ya da raporları örnek vererek bu metinlerde önemli olanın içerik olduğunu belirtmiştir.[207] Anlatımcı metinlerde edebiyat eserleri gibi içerikten daha çok biçim öne çıkmaktadır.[208] İşlemci metinlerde reklam ve propaganda metinlerinde olduğu gibi içerik belli bir amaca yönelik sunulmaktadır.[209] Çok araçlı metin türlerindeki durum ise biraz karmaşıktır. "Örneğin, biyografi, bir taraftan konuyla ilgili bilgi verdiği için bilgilendirici, diğer taraftan edebi bir işlev gördüğü için de anlatımcı metinler arasında yer almaktadır".[210] Reiss, bu niteliği taşıyan metinlerle ilgili metnin işlevlerini önemlerine göre inceleyip ağır basan işlevin erek metinde yansıtılmasının gerektiğini açıklamıştır.[211]

Reiss, çevirmenlere bu metin türlerinin hâkim olan işlevlerine göre uygun çeviri yöntemlerini de belirlemeye çalışmıştır. Munday, bu hususla ilgili Reiss'in söz konusu kitabına dayanarak şöyle bir tablo hazırlamıştır:[212]

Metin türü	bilgilendirici	anlatımcı	işlemsel
Dil işlevi	bilgilendirici	anlatımcı	çağrısal
Dil boyutu	mantıksal	estetik	diyalogsal
Metin odağı	içerik odaklı	biçim odaklı	çağrı odaklı
Erek metin	göndergesel içeriği iletmeli	estetik biçimi iletmeli	tepki uyandırmalı
Çeviri yöntemi	Sade düzyazı	özdeşleştirme (km	uyarlayıcı

[205] Stolze, **a.g.e.**, s. 133.
[206] Stolze, **a.g.e.**, s. 134.
[207] Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 122.
[208] **A.e.**
[209] Katharina Reiss, **Translation Criticism: Potential and Limitations**, Çev. E. F. Rhodes, Manchester, St. Jerome, 2000, s. 30-38, Akt. Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 122.
[210] Suçin, **a.g.e.**, s. 46.
[211] Göktürk, **a.g.e.**, s. 28.
[212] Jeremy Munday, **Introducing Translation Studies: Therories and Applications**, London and New York, Routledge, 2001, s. 74, Akt.: Berk, **a.g.e.**, s. 53.

(gerektiğinde belirtik çeviri)[213]	yazarının açısını benimseme)	bakış	eşdeğerlik etkileri

'Enânî'nin aktardığına göre Reiss, bunların yanı sıra çevirinin yeterliliğini değerlendirmeye yönelik diliçi ve dildışı belli başlı kriterler koymuştur:

1) Diliçi kriterler; Anlamsal, sözcüksel, sözdizimsel ve biçemseldir.
2) Dildışı kriterler; metnin durumu, konu alanı, zamanı, mekânı, alıcısı, gönderici, duygusal çağrışımlar gibi unsurlardır.[214]

Berk, Reiss'in bu çeviri yaklaşımının metin türlerinin kesin çizgilerle birbirlerinden ayrılmaması ve kaynak metnin türünün çeviride değişebilmesi nedeniyle sorunlu sayılmasına rağmen çevirinin işlevselliğinin ve amaçlı bir eylem oluşunun altını çizmesi bakımından başka kuramcılara yeni ufuklar açtığını görmektedir.[215] Hans Vermeer, Justa Holz-Mänttäri ve Christiane Nord bu yöndeki kuramlarıyla ün kazanan en önemli isimlerdir. Ortaya koydukları savlar arasında yakınlık ve bağlılıktan dolayı burada Hans Vermeer'in Skopos kuramı üzerinde durmakla yetinilecektir. Zira bu kuram, işlevsel çeviri araştırmaları denildiğinde akla ilk gelen kuramdır.[216]

Vermeer, 1984 yılında Reiss ile birlikte kaleme aldığı *Grundlegung Einer Allgemeinen Translationstheorie* adlı kitapta genel bir çeviri kuramı olarak sunduğu skopos kuramı ile çeviriyi kültürlerarası iletişimsel ve eylemsel bir alan

[213] Berk belirtik çeviriyi "Çevirmenin açıklamak amacıyla ya da erek metne yüklenen kısıtlamalar yüzünden, kaynak metinde bulunmayan, ancak kaynak metnin betimlediği durumsal ya da bağlamsal bilgiden çıkarılabilecek belirli anlamsal detayları erek metne eklediği bir çeviri işlemi" olarak tanımlamıştır. Berk, **a.g.e.**, s. 96.
[214] Katharina Reiss, **Translation Criticism: Potential and Limitations**, Çev. E. F. Rhodes, Manchester, St. Jerome, 2000, 64-87, Akt.: 'Enâni, **a.g.e.**, s. 118-119.
[215] Berk, **a.g.e.**, s. 3.
[216] Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 123.

olarak tanımlamıştır.[217] Grekçe'da "erek-hedef" anlamına gelen (Skopos) kavramının Vermeer'de çevirmenin niyeti, çeviri metnin amacı ve çevirinin işlevi şeklinde genişletilerek kullanılmıştır.[218] Bu demek oluyor ki çeviride birden fazla skopos'un olabilmesidir.[219] Christiane Nord bu konuda üç farklı amaçtan söz edilebileceğini söyler: çeviri sürecinde çevirmenin amaçladığı genel sonuç "örneğin para kazanmak", hedef kültürde hedef metnin iletişim açısından ulaşmak istediği amaç "örneğin bir konuda okuru bilgilendirmek" ve kullanılan çeviri stratejisinin amaçladığı hedef "örneğin kaynak dilin yapısal özelliklerine dikkat çekmek için sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejisine başvurmak"tır.[220] Dolayısıyla her eylemin bir amaç bir işlev doğrultusunda gerçekleştiğine göre çeviri, çeviriye ilişkin eylemlerin sadece biridir.[221]

"Bu kuramna göre bir kaynak metnin çevirisini belirleyen en önemli etmenlerden biri, çevirilerin başka edimler gibi bir amaca bir işleve yönelik olması, Daha açık bir söyleyişle, çevirmenin bir metni erek dile aktarırken kaynak metnin niteliğine göre değil, o metni kendi amacına uygun biçimde değiştirip, kararlar alabilmesidir".[222] Çevirinin amacını belirleyen taraf, çeviri sürecini başlattığı varsayılan kişi veya kurum iken bu süreci yaşayan ve çeviriyi ortaya çıkaran çevirmendir.[223] O yüzden çevirmen bu kuramda sürekli çeviri bağlamlarına göre yorumlar yapan ve çeviri kararları alan bir kültür uzmanı ve hedef metnin belirlenen amaca göre uygun bir biçimde oluşturulmasından

[217] **A.e.**
[218] Yazıcı, **a.g.e.**, s. 147.
[219] Yalçın, **a.g.e.**, s. 66.
[220] Christiane Nord, **Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained**, Manchester, St. Jerome, 1997, s. 28, Akt.: Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 123.
[221] Berk, **a.g.e.**, s. 55.
[222] Faruk Yücel, **Çevirinin Tarihi**, İstanbul, Çeviribilim Yay., 2016, s. 219.
[223]Hans, J. Vermeer, "Skopos and Commission in Translational Action", Der.: Lawvrance Venuti, **The Translation Studies Reader**, London an Nw York, Routledge, 2000, s. 222, Akt. Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 124; ayrıca Bkz.: Işın Bengi-Öner, **Çeviri kuramlarını düşünürken**, İstanbul, Sel Yay., s. 120.

sorumlu olan kişi olarak görülmektedir.[224] Ayrıca işverenin hedef kültürle bağlantısı az olduğunu ve belki de çeviri metnin hedef kültürde aynı işlevi görüp görmeyeceği konusunda bir bilgisi olmadığı hesaba katılırsa çevirmen çeviri amacını belirlemekte söz sahibi konumunda bulunabilmektedir.[225] Böylelikle bu kuram, çevirmenin bir dizi eylemin yerine getirmedeki işlevinden ötürü onun görünmez kimliğini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.[226]

Munday, yukarıda adı geçen kitabı özetlemekle Skopos Kuramının altı temel kuralı bulunduğunu belirtmiştir. Bu kurallar şöyledir :

1) "Erek metni belirleyen çevirinin amacıdır. Erek metnin amacını belirlemeden çeviri metot ve stratejileri belirlenemeyeceğinden işlevsel açıdan yeterli bir metin üretilemez. Bu nedenle öncelikle şu sorulara cevap aranmalıdır; kaynak metin neden çeviriliyor? Hedef metin nasıl bir işleve sahip olacak?
2) Kaynak metin, kaynak dilde bir bilgi aktarımıdır. Erek metin de benzer bir aktarımı erek küültürde gerçekleştirir.
3) Erek metin doğrudan tersine çevirilebilir değildir. Erek metnin işlevi kaynak metnin işleviyle her zaman örtüşmez.
4) Erek metnin iç yapısı bağdaşık olmalıdır. Erek metin, erek metin alıcılarına tutarlı gelecek biçimde durumları ve yaşantıları dikkate alınarak çevrilmelidir.
5) Erek metin kaynak metinle bağdaşık olmalıdır. Erek metin ile kaynak metin arasında çevirmenin aldığı kaynak metin bilgileri, bu bilgileri yorumlaması ve erek metin alıcıları için yorumlaması aşamalarında uyumluluk olmalıdır.

[224] Vermeer, **a.g.e.**, s. 224.
[225] Yazıcı, **a.g.e.**, s. 148.
[226] **A.e.**

6) Yukarıdaki beş kural hiyerarşik bir sıralamaya tabi olup skopos kuralı en başta yer alır".[227]

Görüldüğü gibi Skopos Kuramı çeviri sürecine, yani uygulamalı alana yönelik tasarlanmış bir kuramdır.

Skopos kuramında, dilbilimsel çeviri araştırmalarının belkemiği temsil eden ve kaynak metin ile hedef metin arasındaki ilişkiyi ifade eden eşdeğerlik kavramının yerine uygunluk kavramı geçmiştir.[228] Bu kurama göre kaynak metnin alıcı kitlesi hedef metnininkiden farklılık gösterebileceğinden dolayı iki metin arasında amaç/işlev farklı olması doğal olarak kabul edilmektedir.[229] Bundan ötürü bir çevirinin başarısını belirleyen şey kaynak metne göre eşdeğerlik kurulup kurulmaması değil, belirlenen amaca uygun olmasıdır.[230] Son olarak Skopos kuramının genel bir değerlendirmesi olarak Gürçağlar'ın şu sözleri aktarılabilir:

"Bu bakış açısı, kaynak metin ile erek metin arasındaki ilişkinin yeniden tanımlanmasına neden olmuştur. Artık kaynak metin ya da yazar, erek metni belirleyen unsurlardan sadece biridir. Çeviri sürecini başlatan işverenin amacı ve hedeflenen kitlenin beklenti ve gereksinimleri kaynak metnin eksiksiz aktarımından daha fazla öne çıkar. Bu nedenle kimi araştırmacılar skopos kuramının "kaynak metnin kutsallığını yıktığını" görmektedir".[231]

Çeviri üzerinde betimleyici araştırmaların çıkış noktası ise Itamar Even-Zohar tarafından 1970'li yıllarda tasarlanan Çoğuldizge Kuramıdır.[232] Zohar, kuramını büyük ölçüde 1920'lerde Rus Biçimcilerinin ve Çek Yapısalcılarının

---

[227] Jeremy Munday, **Introducing Translation Studies: Therories and Applications**, London and New York, Routledge, 2001, s. 79-8, Akt. Suçin, **a.g.e.**, s. 48.
[228] Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 125.
[229] **A.e.**
[230] **A.e.**
[231]Dilek Dizdar, "Çeviribilim: Konular, Sorunlar, Arayışlar", **Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler**, Yay., Haz. M. Rifat, İstanbul, Sel Yay., 2014, 5. Akt.: Şehnaz Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 124.
[232] Gürçağlar, **a.g.e.**, 128-129.

yürüttüğü çalışmalardan esinlenerek oluşturmuştur.[233] Çeviri edebiyatının hedef kültürde işlevi ile konumu üzerinde odaklanan bu kuram, edebiyat tarihinin yazım metotları çerçevesinde edebi yapıtın tek başına değil, bir edebi dizgenin parçası olarak incelenmesi gerektiğini vurgulayan yaklaşımdan hareket etmektedir.[234] Edebî dizge terimi, ilişkilerini kültürün diğer dizgelerinin işlevleriyle sürekli iç içe bulunan edebî sistemin üzerine düşen işlevlerinin mekanizmasını ifade etmektedir.[235] Buradaki temel kavram olan dizge, edebiyatta birincil konumu elde etmeye çalışan edebi modelleri arasında bir tür çekişme da içeren sürekli bir iç değişim hareketi yaşamaktadır.[236] Dolayısıyla edebiyat tarihi araştırmalarının bu hususu göz önünde bulundurarak yapılması önerilmektedir.[237] Zohar, bu yaklaşımın bir eksikliğinden veya daha doğrusu bir yanlış uygulanışından yola çıkarak kuramını geliştirmiştir. Şöyle ki 1978 yılında sunduğu *Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazının Durumu* adlı bildirisinde ulusal kültürlerin biçimlenmesinde çevirinin önemli bir işlevi olduğunu kültür tarihçileri tarafından yaygın olarak kabul edilmesine karşın, bu alanda yapılan çalışmaların az olduğuna dikkat çekerek çeviri yazının bir edebiyatın tümü içindeki işlevi ve konumu üzerine fikir edinmek pek mümkün olmadığını belirtmiştir.[238] Üstelik yukarıda bahsi geçen yaklaşıma göre yapılan araştırmalarda bile çeviri edebiyatını bırakın çocuk edebiyatı, sıradan dergilerde çıkan öyküler ve polisiye roman gibi örnekleri de gözardı edilerek sadece sanat değeri yüksek görülen eserlerin dizgelerini inceleme konusu olduğunu ileri sürmüştür.[239]

Zohar, söz konusu bildirisinde çeviri edebiyatının hedef kültürün edebi çoğuldizgesi içerisinde kendine has önemli bir dizge temsil ettiğini, hem kendi

---

[233] Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 129.
[234] Jeremy Munday, **Introducing Translation Studies: Therories and Applications**, London and New York, Routledge, 2001, s. 109, Aktr.: 'Enâni, **a.g.e.**, s. 129.
[235] 'Enâni, **a.g.e.**, s.129.
[236] **A.e.**
[237] **A.e.**
[238] Itamar Even-Zohar, "Papers in Historical Poetics" **The Porter İnstitute for Poetics and Semiotics**, Tel Aviv Üniversitesi, 1978, Çev. Salihe Paker, Çeviri Seçkisi II: Çeviri(bilim) Nedir?, 12. bs., Haz. M. Rifat, İstanbul, Sel Yayıncılık, 2012, s. 125.
[239] **A.e.**, s. 126.

içinde hem de diğer edebi dizgeleriyle ilişkili olarak merkez-çevre konumu üzerine çekişmede bulunduğunu ve dolayısıyla edebi çoğuldizgenin davranışını eşsürem ve artsürem içinde betimleyecek ve açıklayacak herhangi bir bilimsel çalışma bu noktayı nazar-ı dikkate almazsa yeterliliği konusunda şüpheli olduğunu açıklamıştır.[240] Bununla beraber Zohar, kuramında çeviri edebiyatının bu çoğuldizgede edindiği konum ve buna bağlı olarak üstlendiği işlevin çeviri stratejilerini doğrudan biçimlendirdiğine atıfta bulunmuştur.[241] Böylelikle çeviri edebiyatı örneğiyle hedef kültür için belli bir işlev doğrultusunda üretilen ve ona göre biçimlenen çevirinin artık hedef odaklı olarak araştırılmasını gerektiğini öngören savlara ciddiyet kazandırmıştır. Aynı zamanda çeviriyi sosyo-kültürel bağlamlara bakılmaksızın sadece dilsel bir etkinlik olarak gören eski anlayışı bir kenara iterek çevirinin oluşumu sırasında etki eden her bağlamı dikkate alan tam anlamda bir çeviribilimsel çalışmalara yol açmıştır.

Yukarıda çoğuldizge kuramı üzerinde anahatlarla durmaya çalışılmıştır. Sıradaki kuram ise betimleyici çeviri araştırmalarının çerçevesini en başarlı şekilde çizen Gideon Toury'ının tasarladığı kuramdır.

Gideon Toury, Holmes'in 1972 yılında sunduğu taslağından yola çıkarak çeviribilimin karşılıklı etkileşim içinde olarak kuramsal, uygulamalı ve betimleyici olmak üzere üç alan kapsamında incelenmesini önermiştir.[242] Toury'nin kuramında betimleyici alan ön planda tutulmuştur. Zira hem Holmes'e hem de Toury'e göre çeviribilim, deneysel bir bilimdir.[243] Betimleyici araştırmalarda gözlemlenen verilerin çözümlenmesiyle bilimsel çıkarımlarda bulunulabilmektedir.[244] Bu hususla ilgili Bengi-Öner şöyle açıklamıştır :

[240] **A.e.**
[241] Gürçağlar, **a.g.e.**, 131-132.
[242] Eruz, **a.g.e.**, s. 52.
[243] Stolze, **a.g.e.**, s. 181.
[244] Stolze, **a.g.e.**, s. 181-183.

"Bu yeni eğilimin çıkış noktasını oluşturan temel varsayımlardan biri, tarihsel kesitte çeviri bütünceleri üzerine yapılacak betimleyici çalışmaların, araştırmacıları çeviri gerçeklerine yaklaştıracağı inancıdır. Betimleyici çalışmalarda elde edilecek bulgular çeviri kuramını zenginleştirecek ve böyle bir kuram da çeviri biliminin uygulamalı alanına ışık tutacaktır" ve "gücünü, yerli yazının (çeviri yazının) sürekli karşıtlık ve devinim durumunda birçok dizgeden oluştuğu görüşünü kabul eden çoğul dizge kuramından alan bu yeni eğilim, dikkatleri süreç ağırlıklı çalışmalardan, ürün ağırlıklı çalışmalara; eşsüremle sınırlı bir yaklaşımdan, eşsüremi doğal olarak kapsayan bir yaklaşıma; kuralcılılıktan, betimleyiciliğe; kısaca, kaynaktan ereğe çekmiştir" diye eklemiştir.[245]

Toury, çeviri edebiyatının yönü ve biçimi belirlemekte etkili olan sosyo-kültürel amilleri incelemek üzere bir süreliğine beraber çalıştığı Zohar'ın çoğuldizge kuramını esas alarak 1980 yılında yayımlanan *Bir Çeviri Kuramının Peşinde* adlı çalımasında betimleyici çeviri araştırmalarının yöntemsel ve kuramsal temelini atmıştır.[246] Toury, modelinde çeviri ürününün hedef kültürde nasıl bir rol ve işlev üstlendiğini tespit etmek için sistematik olarak üç aşamalı bir betimleyici çalışma önermektedir :

1) Çeviri metninin erek kültürün dizgesi içindeki konumu (önemi, kabul edilirlik derecesi) belirlenir.
2) Kaynak metin hedef metinle karşılaştırılır. Karşılaştırmada seçilmiş ikili metin birimleri arasındaki ilişkiler saptanır ve altta yatan çeviri kavramına dair genelleme yapmaya çalışılır.

[245] Bengi-Öner, **a.g.e.**, s. 66.
[246] 'Enâni, **a.g.e.**, s. 226; Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 133-134.

3) Gelecekte çeviri yaparken alınacak kararlarda istifade edilebilecek sonuçlar çıkarılır.[247]

Toury'nin öne sürdüğü bu aşamalardan birincisi Çoğuldizge kuramı ile yakından ilişkilidir.[248] İkincisinde belirtilen karşılaştırmalı çalışmanın yapılması ise çeviriye hakim olan normları belirlemeyi amaçlamaktadır.[249] Buradaki normlar kavramı, çevirmenlerin göstermiş oldukları düzenli davranış biçimleridir.[250] Munday normları "çevirmenin belli bir sosyal ve tarihsel bağlamda düzenli biçimde yaptığı seçenekler" olarak tanımlamıştır.[251] 'Enânî'ye göre normların anlamı belirtmekte seçenekler ile baskılar arasında açık bir çelişki vardır. Çünkü çevirmen, kendi çeviri metodunu belirlemeye yardımcı olacak bilinçli veya bilinçsizce baskılı etmenlerin neticesinden düzenli bir seçeneklere başvurmaktadır.[252]Tanımı ne olursa olsun Toury normları bir betimleyici analiz edatı olarak nitelendirmektedir.[253]

Normlar, aşağıda görüleceği gibi hem eşdeğerlik kavramının Toury tarafından nasıl farklı bakışla telakki edildiği hem de betimleyici çalışmanın sonucunda çeviri metnin nitelendirilmesi konusunda son derece etkili bir rol oynamaktadır. Ama bu konuya geçmeden evvel normların sınıflandırılması üzerinde durulacaktır. Toury, öncül normlar, süreç öncesi normlar ve süreç normları olmak üzere üç tür normun varlığından söz eder.[254] Çevirinin öncül normları, çevirmenin çeviriye başlamadan önce kaynak metnin normlarına mı yoksa hedef metnin normlarına mı bağlı kalacağı konusunda bir seçim yapmasına

---

[247] Jeremy Munday, **Introducing Translation Studies**, Londra ve New York, Routledge, 2001, s. 112, Akt.: Suçin, **a.g.e.**, s. 55.
[248] Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 135.
[249] **A.e.**; Suçin, **a.g.e.**, s. 55.
[250] **A.e.**
[251] Jeremy Monday, **Systems In Translation: A Computer-assisted Sytemic Analysis Of The Translation Of Garcia Marque**z, unpublished Ph. D. Thesis, University of Bradford, UK, 1997, s. 164, Akt.: 'Enâni, **a.g.e.**, s. 229.
[252] 'Enâni, **a.g.e.**, s: 293.
[253] **A.e.**
[254] Gideon Toury, **In Search of a Theory of Tranlation**, Tel Aviv, Porter Institute for Poetics and Semiotics, 1980, s. 57-59, Akt.: Gürçağlar, **a.g.e.**,s. 136.

işaret eder.[255] Süreç öncesi normaları ise, kültürel unsurlar ve zamana göre hangi kaynakları seçileceği, çevirinin hangi dilden yapılacağını belirleyen çeviri politikasıyla ilişkilidir. Çevirinin doğrudan kaynak dilden mi, yoksa aracı dillerden mi yapılacağı konusunda alınan kararlar da bu norm kapsamına girmektedir.[256] Süreç normları ise, çeviri eylemi sırasında alınan kararları yönlendiren, kaynak ve hedef metinlerin arasındaki ilişkileri belirleyen normlardır.[257] Bir başka ifadeyle metnin dönüşümü sırasında nelerin değişip değişmeyeceğini yönlendiren normlar olarak tanımlanabilir.[258] Toury, bu normları matris ve metinsel-dilsel normlar olarak ikiye ayırmaktadır.[259] Suçin, bu iki normu "matris normları çeviri metninin nasıl bölümlendiği, dipnot dahil herhangi bir ekleme veya çıkarmaya tabi tutulup tutulmadığı ile ilgilidir. Metinsel-dilsel normlar ise erek dilde sözcük ve ifade seçimi, sözcük ve ifade düzeyinde üslûpla ilgili çevirmen tercihlerinin nasıl bir davranış sergilediğini betimlemeye yöneliktir" diye özetlemiştir.[260]

Eşdeğerlik kavramına gelince Toury'de bu kavram, iki metin arasında olması gereken eşdeğerliğin sağlanıp sağlanmadığının peşinde koşan ve çeviri araştırmalarına sadece uygulamalı alanın penceresinden bakan geleneksel anlayıştan farklı olarak etkileşimli-işlevsel bir anlamda iki metin arasında eşdeğerliğin daima var olmasının varsayımına dayanmaktadır.[261] Toury burada kuramsal açıdan kaynak ve hedef metinler arasında soyut, ideal bir ilişki ya da ilişkiler kategorisine işaret etmektedir.[262] Betimleyici açıdan ise doğrudan gözleme konu olan somut nesnelere - iki farklı dilde ve edebiyatında hedef metin ya da kaynak metin olarak kabul edilen gerçek sözcelere arasındaki gerçek

[255] Berk, **a.g.e.**, s. 60.
[256] Gideon Toury, **Descriptive Translation Studies and Beyond**, Amsterdam, John Benjamins, 1995, 56-58, Akt.: Yazıcı, **Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları**, s. 134.
[257] **A.e.**, s. 56.
[258] Toury, a.g.e., s. 56, Akt.: Yazıcı, **a.g.e.**, s. 135.
[259] **A.e.**
[260] Suçin, **a.g.e.**, s. 56-57.
[261] 'Enâni, **a.g.e.**, s. 230.
[262] Gideon Toury, **In Search of a Theory of Tranlation**, Tel Aviv, Porter Institute for Poetics and Semiotics, 1980, s. 39, Akt. Berk, a.g.e., s. 60.

ilişkilere - işaret edmektedir.[263] Bundan hareketle hedef-kaynak metinlerin karşılaştırılması sırasında odaklanılması gereken konu iki metin arasında eşdeğerliğin kurulup kurulamadığının sorusu değil, eşdeğerliğin derecesinin ve türünün saptanmasıdır.[264] İşte bunu belirleyen unsur, çevirinin oluşmasında etkin rol oynayan çeviri normlarıdır.[265] Şayet kaynak metnin normları baskınsa yeterli çeviri, tam tersi olursa kabul edilebilir çeviri söz konusu olur.[266] Kısaca belirtmek gerekirse uygulamalı alan iki metin arasında olması gereken ilişkilerle ilgilenirken -ki önceki çeviri yaklaşımları buna odaklanmış- gerçek ilişkileri tespit etmek betimleyici alana, mühtemel ilişkiler ise kuramsal alana düşmektedir.[267] Böylece Toury'nin amaçladığı alanlar arasında bağdaştırma hâsıl olmuştur.

2.4.2. Çeviri Stratejilerinin Sınıflandırmaları

Önceki bölümde görüldüğü üzere çeviri araştırmalarının yirminci yüzyılın sonundan bu yana çeviri stratejilerinden daha geniş bakış açılarıyla ele alınmasına karşın çeviri stratejileri yerini ve önemini korumuştur. Üstelik bu sürecin içinde ilgili literatörde çeviri stratejilere ilişkin çeşitli sınıflandırmalar da ortaya atılmıştır. Kimi araştırmacılar yıllar boyunca süregelen ikilemi farklı yaklaşım ve adlandırma ile sürdürmüşler, kimisi belli bir metin türüne odaklı sınıflandırma yolu izlemiş, kimisi kültürel farklılıkların çeviride oluşturdukları zorluklara yönelik birtakım stratejiler geliştirmiş, kimisi de eşdeğerlik sorunlarını aşmak amacıyla profesyonel çevirmenlerin izledikleri stratejileri tespit etmeye çalışmıştır. Aşağıda bu stratejilerin sınıflandırmalarına ışık tutarak mahiyeti ve tanımları üzerinde durulacaktır.

---

[263] **A.e.**
[264] Gideon Toury, **In Search of a Theory of Tranlation**, Tel Aviv, Porter Institute for Poetics and Semiotics, 1980, s. 47, Akt.: Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 135.
[265] Gideon Toury, **In Search of a Theory of Tranlation**, Tel Aviv, Porter Institute for Poetics and Semiotics, 1980, s. 115, Akt.: Bengi-Öner, **Çeviri Bir Süreçtir ... Ya Çeviribilim**, İstanbul, Sel Yay., 1999, s. 20.
[266] Suçin, **a.g.e.**, s. 56.
[267] Berk, **a.g.e.**, s. 60.

2.4.2.1.J. P. Vinay ve J. Darbelnet'in Doğrudan ve Dolaylı Stratejileri

Stolze'nin belirtildiği üzere karşılaştırmalı biçembilimsel araştırmaların ortaya çıkmasındaki asıl amaç çeviri olgusunun dizgeli olarak betimiydi.[268] Bu amacın gerçekleşmesi, iki dil çifti arasındaki yapısal farklılıkları tespit ederek dil öğretimini kolaylaştıracak yöntemleri geliştirmekle öngürülmüştür.[269] Bu alanda en çok yankı bulan araştırma Kanada'da J.-P. Vinay ve J. Darbelnet tarafından *Fransızca ve İngilizcenin Karşılaştırmalı Biçembilimi* adlı Fransızca olarak hazırlanan ve 1995'te İngilizceye çevirilen kitabı idi.[270] Zira bu kitap o yıllarda dilbilim ve çeviri öğrenci kuşaklarının temel eseri olmuştur.[271] Kitabın odaklandığı önemli konulardan biri çeviri eğitiminde "sanat"tan, "dizgeselleşme"ye geçişin gerekliliğidir. İki araştırmacı, bu hususla ilgili iki yönde hareket etmişlerdir. Birincisi çeviri birimini belirlemeye çalışmışlardır.[272] İkincisi ise çalışmamızı ilgilendiren konu çeviri stratejileridir. Vinay ve Darbelnet, somut metinlere dayanarak çeviri stratejilerini bir sınıflandırmaya tabi tutmuşlardır.[273] Şöyle ki herbirini birtakım çeviri işlemleri içeren "doğrudan" ve "dolaylı" olmak üzere iki genel çeviri stratejisini önermişlerdir.[274] Munday, doğrudan stratejinin "sözcük sözcüğüne", dolaylı stratejinin ise "serbest" çeviriye denk geldiğini görmektedir.[275] Bu iki strateji sözcük, söz öbekleri ve cümle düzeyinde uygulanan yedi çeviri işlemini kapsamaktadır. Doğrudan çeviri stratejisinde üç (ödünçleme, öykünme, birebir çeviri), dolaylı stratejide ise dört

[268] Stolze, **a.g.e.**, s. 82.
[269] **A.e.**
[270] Zuzana Raková, **a.g.e.**, s.80.
[271] **A.e.**
[272] Bu konuda ayrıntılı bilgi için Bkz.: Zuzana Raková, **a.g.e.**, s. 82.
[273] Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 113.
[274] Yalçın, **a.g.e.**, s. 98.
[275] Jeremy Munday, **Introducing Translation Studies**, London and New York, Routledge, 2001, s. 56, Akt.: Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 113.

(yer değiştirme, modülasyon, eşdeğerlik, uyarlarma) çeviri işlemi sıralanmıştır.[276] Bu işlemlerin ne ifade ettikleri şöyle açıklanabilir:

Ödünçleme (*Borrowing*): Kaynak dilde bir kelimenin hedef dile aynen aktarılmasıdır.[277] Bu işlem genellikle hedef dilde bulunmayan terim ve kavramlar için veya hedef metinde yabancılık etkisi yaratmak için kullanılır.[278] Örneğin, الجذام > cüzām, السرطان > sereṭān, الخفقان > ḫafaḳān vb..

Öykünme (calque): Ödünçlemenin özel bir türü olan bu işlem bileşik biçimlere mahsus ve iki biçimde gerçekleşmektdir. "Öykünme ya yeni bir ifade biçimi katarak hedef dilin sözdizimsel yapısına uyan bir anlatım öykünmesi, ya da hedef dile yeni bir yapı sokan yapı öykünmesi ile sonuçlanır".[279] Birincisi, السعال المزمن > eski öksürük, نفث الدم من الصدر > göğüsden kan tükürmek gibidir. İkincisi kaynak dildeki ifadenin hedef dile sözcüğü sözcüğüne ve sırası bozulmadan çevrilerek aktarılması biçimindedir.[280] Berk, buna örnek olarak İngilizcedeki "skyscraper" sözcüğünün "gökdelen" ve "science-fiction" teriminin "bilim-kurgu" olarak Türkçeye çevirilmesini vermiştir. Her iki durum hedef dile yeni ifade tarzını kazandırmaktadır.

Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri (literal translation): "Çevirmenin kaynak metnin biçimsel özelliklerine bağlı kalarak ve genellikle erek dilin dilbilgisine uygun olarak çeviri metni ürettiği bir çeviri stratejidir".[281] İki araştırmacıya göre bu yöntemin ideal bir çeviri reçetesi olmasına karşın kimi durumlarda olanaksızdır.[282] Meselâ, eğer bu yöntem hedef dilde farklı bir anlam doğurmasına veya anlamsız

[276] Jean-Paul Vinay, Jean Darbelnet, **A Methodology for Translation**, Çev. J. C. Sager ve M.-J. Hamel, Der.: Lawrence Venuti, **The Translation Studies Reader**, London and New York, Routledge, s. 84-93, Aktr.: Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 113.
[277] Yalçın, **a.g.e.**, 98.
[278] Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 113; Berk, **a.g.e.**, s. 141.
[279] Zuzana Raková, **a.g.e.**, s. 87.
[280] Zuzana Raková, **a.g.e.**, s. 142.
[281] Berk, **a.g.e.**, s. 150.
[282] Jean-Paul Vinay, Jean Darbelnet, **A Methodology for Translation**, Çev. J. C. Sager ve M.-J. Hamel, Der.: Lawrence Venuti, **The Translation Studies Reader**, London and New York, Routledge, s. 84-93, Aktr.: Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 114.

bir ifade oluşturmasına neden oluyorsa, yapısal nedenlerle yapılamaması veya hedef dilin kültüründe denk gelen bir yapı olmaması söz konusu olursa bu yöntem yerine dolaylı çeviri stratejisini tercih etmek gerektiğini tavsiye etmişlerdir.[283] Bu yöntemin söz konusu durumların aynı aile ve kültüre ait olan diller arasında yapılan çeviride vuku bulması az olmasından dolayı bu diller arasında kullanımı olanaklıdır. Hele hele çok anlamlılıktan uzak olan bilimsel metinlerde durum daha kâbildir.

Değiştirim (transposition): Genellikle aynı dil ailesine mensup olmayan diller arasında başvurulan bu yöntem "iletinin anlamını değiştirmeden bir sözcük sınıfını başka biriyle değiştirerek aktarmak" demektir.[284] "Bu durumda kaynak dilde fiil olan söz hedef dile isim olarak veya kaynak dilde zarf durumundaki sözcük hedef dile fiil şeklinde aktarılabilir".[285]

Düzenleme (Modulation): Bu yöntem kaynak metindeki bakış açısını değiştirmekle ilgilidir. Çevirmen, anlam kaymasına sebep olmaksızın kaynak metnin bir bölümünün çeviri metinde bakış açısını değiştirerek ya da ona açıklama getirerek yeniden düzenleyebilir.[286] Bu düzenleme, soyut-somut, neden-sonuç ve parça-bütün ilişkilerine dayalı olarak veya olumsuzu karşıtı ile değiştirmek, aktifi pasif yapmak, mekândan zamanla söz etmek, zaman ve mekânla ilgili sınırları yeniden oluşturmak, sabit ve yeni mecazları dahil olmak üzere simgeyi değiştirmek suretiyle gerçekleşebilir.[287]

Eşdeğerlik (equivalence): İki araştırmacı bu terimi daha önce bahsi geçen aynı terimden farklı anlamda kullanmaktadırlar. Eşdeğerlik terimi, burada kaynak dildeki bir durumun hedef dilde farklı biçemsel ya da yapısal yollarla iletişimsel

---

[283] LawranceVenuti, **The Translation Studies Reader**, London and New York, Routledge, 2000, 86-88, Aktr.: 'Enâni, **a.g.e.**, s. 89.
[284] Berk, **a.g.e.**, s. 164.
[285] Suçin, **a.g.e.**, s. 43-44.
[286] Berk, **a.g.e.**, s. 138.
[287] Venuti, **a.g.e.,** s. 89; bunlara örnek olarak güzel yerine ceylan, otobüs veya motosiklet yerine taşıt, hamurişi yerine kurabiye, çakmak yerine ateş, yapması kolay yerine yapması zor değildir. Bkz.: Mine Yazıcı, **Çeviribilimde Araştırma**, İstanbul, Multilingual, 2011, 68-69.

bakımından onu karşılaştırılabilir bir durumla karşılanmasının anlamındadır.[288] Bu yöntem özellikle deyim ve atasözleri için kullanılır.

Uyarlama (adaptation): Bu yöntem kaynak metindeki bir durumun hedef kültürde olmadığı ya da kaynak kültür bağlamındaki yan anlam ve çağırışımlarının hedef kültür bağlamında bulunmadığı zamanlarda aynı işleve sahip farklı kültürel ögelerle değiştirim yapmak biçimde uygulanmaktadır.[289] Gürçağlar'a göre uyarlama yöntemi uzmanlık bilgisi gerektirmeyen ve bilgilendirici mahiyetinde olan gazete haberleri, reklam, turizm broşürleri vb. metinlerin çevirisinde kendini göstermektedir.[290] Zira bu tür metinlerin hedef dile aktarılması sürecinde hedef kitlenin düzey ve beklentilerini hesaba katmak şarttır. "Örneğin, kanser hastalığıyla ilgili bilimsel bir makale bir gazetenin tıp sayfasında yayımlanacaksa, yani bilimsel bir metin bilgilendirici bir metin türüne dönüştürülecekse, çevirmen bilimsel terminoloji en aza indirgemek ve yazıyı okurların anlayacağı bir dille çevirmek durumundadır".[291]

Yukarıda tanımları sunulan çeviri yöntemlerinin aralarında birbirine yakın anlamlı olanların bulunmasından dolayı yanlış anlaşılması veya daha doğrusu birbirinden ayrılamamasının önüne geçmek için bazı açıklamaların yapılması elzemdir. Mesalâ değiştirim ile düzenleme yöntemleri arasındaki farkı daha açık bir şekilde belirtmek gerekirse Rudolf W. Jumpelt'ün öne sürdüğü açıklama verilebilir:

"Bakış açısının değişmesinin fenomenlerinden, içeriksel kaymalar anlaşılır: Almanca *sich verziehen* (maddelerin çekmesi) sözcüğünde, hareketin hangi yönde ilerlediği önemli değilken, İngilizcede çevirmen, *to warp* (her yöne) ile *to twist* (sadece diyagonal yöne) sözcükleri arasından seçim yapmak zorundadır. Sözcük

[288] Wolfram Wilss, Übersetzungswissenschaft: Probleme und Methoden, Stuttgart, Klett, 1977, s. 116, Aktr.: Stolze, **a.g.e.**, s. 86, ayrıca Bkz.: s. 86; Gürçağlar, **a.g.e.**, s.114.
[289] Berk, **a.g.e.**, s. 157; Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 114.
[290] Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 56.
[291] **A.e.**

türü değişimleri ise, içeriksel değişmezliği sağlamak için gerekli olan dilbilgisel değişikliklerdir."[292]

Eşdeğerlik ile uyarlama arasındaki fark ise kaynak dildeki durumun hedef dilde bulunup bulunmamasıyla ilişkilidir. Mesalâ, Arapçadaki "تمطر كأفواه القرب" deyiminin Türkçeye birebir "su tulumlarının ağızları gibi yağmur yağıyor" çevirisi yerine deyimin iletişimsel anlamını göz önünde bulundurarak hedef dilden "bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor" gibi eşdeğer bir deyimle çevirilebilir. Önceki örnek birebir çevrildiğinde hedef dilde aynısı olmasa da çağrıştırdığı iletişimsel anlamı anlaşılabilir. Ancak "ما نبس ببنت شفة" deyimi Türkçeye birebir "dudağın kızını ağzından çıkarmadı" olarak çevrildiği takdirde kuşkusuz ki anlaşmazlığa yol açacaktır. Öyleyse "tek bir kelime etmedi" Türkçe eşdeğeriyle çevirmek daha makuldur. Uyarlama yöntemine ise kaynak metindeki durumun hedef dil ve kürltürde aynısı bulunmadığında veya bu durumdaki kullanılan sözcük/ifade hedef dilde bulunduğu halde aynı kültürel referansı yansıtmadığında başvurulabilmektedir.

2.4.2.2. L. Venuti'nin Yabancılaştırma ve Yerlileştirme Stratejileri

Amerikan çeviribilimci Lawrence Venuti, 90'lı yıllarda çeviri araştırmaları alanında yazdığı kitaplarla çeviride sosyo-kültürel etmenlerin önemine vurgulamasının yanı sıra dikkatleri çevirmen-çeviri ilişkisine çekmiştir.[293] Araştırmacı bu hususstaki yaklaşımını, ortaya koyuduğu "çevirmenin görünmezliği" kavramının temelinde açıklamaktadır. Venuti'nin gözlemlediği Anglo-Amerikan kültürdeki çeviride baskın olan eğilim bu yaklaşımın çıkış noktası oluşturmaktadır.[294] Venuti bu durumu şöyle nitelendirir:

[292] Stolze, **a.g.e.**, s. 88.
[293] 'Enâni, **a.g.e.**,, s. 255.
[294] Lawrence Venuti, **The Translator's Invisibility: A History of Translation**, London, Routledge, 1995, s. 1, Akt. İrem Ceren Doğan, **James Joyce'un Sanatçının Bir Genç Adam**

> Çevrilen bir metin ister düzyazı, ister şiir olsun, ister kurgu, ister gerçeğe dayalı olsun, çoğu yayıncı, eleştirmen ve yazar tarafından akıcı bir şekilde okunduğu, dilsel ya da biçimsel bir gariplik olmadığı ve şeffaf göründüğü sürece kabul edilebilir sayılır. Çeviri metin, özgün metnin yazarının kişiliğini, niyetini ya da yabancı metnin esas amacını- çevirinin aslında çeviri olmadığı, ‘’özgün’’ olduğu izlenimini yarattığı sürece kabul edilebilir sayılır.[295]

Venuti, bu tespitten yola çıkarak çevirmenin görünmezliğini Alman felsefecisi Friedrich Schleiermacher'in bahsi geçen (bkz.: yuk.) çeviriye ilişkin "yazarı mı okura götürmeli" yoksa "okuru mu yazara götürmeli" düşüncesi üzerinde temellendirdiği yabancılaştırma ve yerlileştirme çeviri stratejileri çerçevesinde tartışmaktadır.[296] Berk, yabancılaştırmayı "özellikle yazın çevirisinde kaynak metni hedef dil kültürüne hâkim olan normlara karşı duran ve bunları değiştirmek, yenilemek isteyen bir yaklaşımla çevirmek" olarak, yerlileştirmeyi ise "Yabancı metni hedef dil kültürüne hâkim olan değerlere uygun olarak tutucu ve benzeştirici bir yaklaşımla aktarmak" biçiminde tanımlamıştır.[297]

Venuti'ye göre çeviri ne kadar akıcı olursa çevirmenin o kadar görünmez olur ve bunu yerlileştirme stratejisiyle ilişkilendirmektedir.[298] Zira çevirmen, akıcılık ve anlaşılırlık uğruna kaynak metnin dil-kültürel özellikleri ve belki de edebi geleneklerini hedef okurun alıştığı ve yabancılık hissetmediği kendi kültürün karşılıklarıyla yerlileştirmeye çalıştığında çeviri metin artık kaynak metin gibi ele alınacak ve bunun sonucu olarak çevirmenin rolü göz ardı edilecektir. Yabancılaştırma stratejisi benimsendiği durumda ise çeviri metnin yabancılığı ön plana çıkarılır, kültürel mesafe korunarak hedef okurlara erek

---

Olarak Portresi Romanının Yazın Çevirisi Stratejileri Açısından Karşılaştırmalı İncelemesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019, s. 4.

[295] Venuti, **a.g.e.**, s. 1.

[296] 'Enâni, **a.g.e.**, s.258; ayrıca Bkz. Seda Taş, "Çeviribilimde İkili Karşitliklari Yeniden Değerlendirmek: Çevirmenin "Görünürlüğü"/"Görünmezliği" ve "Yerlileştirme"/"Yabancilaştirma", **Tarih Okulu Dergisi**, No: 38, Şubat 2019, s. 97

[297] Berk, **a.g.e.**, s. 162-164.

[298] Lawrence Venuti, **Translator's Invisibility: A History of Translation**, London and New York, Routledge, 1995, s. 18, Akt. Seda Taş, **a.g.e.**, s. 97.

metnin bir çeviri olduğunu düşündürülür ve dolayısıyla çevirmenin görünürlüğü sağlanır.[299]

Venuti, çevirmenin çeviride görünürlüğü/görünmezliği esasını çevirinin ideolojik ve ekonomik nedenlerine bağlamakla beraber kendisi Schleiermacher gibi yabancılaştırma stratejisinden yanadır.[300] Zira Venuti, yabancılaştırmanın hedef kültürün ideolojik hakimiyetine karşı bir direnç aracı olark görmektedir. Aynı zamanda bunun hem çevirmeni hem de hedef okuyucuyu, okuma ve yazma deneyimlerini sınırlayan ve yabancı metni yerlileştirerek yabancılığını yok etme tehdidi altına alan kültürel sınırlamalardan kurtaran bir çeviri stratejisininin olduğuna kanaatindedir.[301]

2.4.2.3. M. Baker'in Eşdeğerlik Sorunlarına Yönelik Stratejileri

Mona Baker *In Other Words* adlı kitabında dillerarası yapılan çeviride sözcük, sözcük üstü (eşdizimler, kalıplaşmış ifadeler), sözdizimsel, metinsel, edimsel gibi farklı düzeylerde eşdeğerlik sorunlarını ele almıştır.[302] Araştırmacı bu çerçevede sözcük ve sözcük üstü düzeyinde eşdeğerliğin sağlanmasında karşılaşılan zorlukları aşmak amacıyla profesyonel çevirmenlerin başvurdukları stratejileri tespit etmeye çalışmıştır. Sözcük düzeyinde genelleştirme, özelleştirme, kültürel ikame, ödünçleme, açımlama, çıkarma, açıklama yollarıyla olmak üzere yedi stratejiden söz ederken sözcük üstü düzeyinde benzer anlamla ve benzer biçimle, benzer anlamla ve farklı biçimle, açımlama, deyimdeki kelime oyununu çıkarma, deyimin tamamen çıkarılması yollaryla olmak üzere sekiz

[299] Seda Taş, "Çeviribilimde İkili Karşitliklari Yeniden Değerlendirmek: Çevirmenin Görünürlüğü/Görünmezliği ve Yerlileştirme/Yabancilaştirma", **Tarih Okulu Dergisi**, No: 38, şubat 2019, s. 97-98.
[300] Lawrance Venuti, **The Translator's Invisibility**, London and New York, Routledge, 1995, s. 2, Akt. Ceylan Yıldırım, "Amin Maalouf'un Romanlarının Türkçe Çevirileri: Çoğuldizge Kuramı Çerçevesinde Karşılaştırmalı Bir Çözümleme", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.VIII, No: 39, Ağustos 2015, s. 225.
[301] Lawrance Venuti, **The Translator's Invisibility: A History of Translation**, London and New York, Routledge, 2008, s. 19, Akt.: Doğan, **a.g.e.**, s. 6.
[302] Bkz. Mona Baker, **In Other Words**, Çev. Mubarek b. Hâdî el-Kahtânî, Abbâd b. Abdurrahman el-Abbaâd, Riyad, Dâr Câmi'atü'l-Malik Suud, 2019, s. 13-323.

stratejiyi ileri sürmüştür.[303] Sözcük üstü düzeyindeki stratejilerin genellikle kalıplaşmış ifadelere yönelik önerildiği ve tasarlandığı için çalışmamızda önemli değildir. O yüzden bunların tanıtılmasının gereği yoktur. Sözcük düzeyindeki stratejilerin tanımları ise şöyledir:

***Genelleştirme Yoluyla Çeviri (Üst Anlamlı Çeviri)*:** Baker'e göre bu strateji eşdeğerliğin sağlanamadığı birçok durumlarda yaygın biçimde ve dillerin çoğunda kullanılmaktadır. Zira semantik alanların hiyerarşik yapısı belli bir dile bağlı değildir.[304] Dickins vd. genelleştirme stratejisini "kaynak dilde alt anlamlı bir sözcüğü veya ifadeyi hedef dilde üst anlamlı bir sözcük veya ifadeyle karşılama stratejisi" olarak tanımlamaktadır.[305] Örneğin, Arapçada ısıtmanın bir çeşidi olan "النافض " teriminin sadece "ısıtma" ile çevrilmesidir.

***Özelleştirme Yoluyla Çeviri (Alt Anlamlı Çeviri)*:** Genelleştirmenin tersi olan bu strateji "çeviri sürecinde kaynak dildeki üst anlamlı bir sözcüğü veya ifadeyi hedef dile alt anlamlı bir sözcük veya ifadeyle karşılama stratejisi"dir.[306] Suçin, buna örnek olarak Arapçadaki "ülke; şehir; kasaba; köy" anlamları bünyesinde barındıran "بلد" sözcüğünün Türkçede tüm bu anlamları içerecek bir karşılığının bulunmadığından çevirmenin bunların arasından metindeki bağlama en uygun olanını seçmek durumunda olmasını vermektedir.[307]

***Kültürel İkâme Yoluyla Çeviri (Cultural Substitution)*:** Baker, bu stratejiyi kaynak kültüre özgü bir sözcüğün hedef dilde varsayılan anlamının aynısını

[303] Mona Baker, **a.g.e.**, s. 33, 102.
[304] Mona Baker, **a.g.e.**, 33.
[305] Dickins v.d., **Thinking Arabic Translation, A Course in Translation Method: Arabic to English**, London And New York, , Routledge, 2002 s. 56, Aktr.: Yalçın, **a.g.e.**, s. 107.
[306] Dickins v.d., **Thinking Arabic Translation, A Course in Translation Method: Arabic to English**, London And New York, , Routledge, 2002 s. 56, Akt.: Yalçın, **a.g.e.**, s. 106.
[307] Suçin, **a.g.e.**, s. 222.

taşımayan ancak hedef okura aynı etkiye sahip bir sözcükle değiştirilmesi olarak tanımlamaktadır.[308]

***Ödünçleme Yoluyla Çeviri*:** Baker'e göre bilhassa hedef dilde karşılığı bulunmayan özel kültürel sözcükler ile yeni kavramların çevirisinde sıkça başvurulan bu strateji iki çeşittir:

1) Kaynak metinde geçen sözcüğün doğrudan ödünçlenmesi
2) Kaynak metinde geçen sözcüğün açıklamalı ödünçlenmesi

Araştırmacı ödünçlemenin ikinci çeşidini sözcüğün metinde birden fazla geçmesi durumda ilk seferde kısaca açıklanması olarak nitelendirmektedir. Böyle bir stratejinin uygulandığı zaman okurun dikkatini dağıtacak çok açıklamalara hacet olmaksızın sözcüğün anlaşılması kolaylaştırılacaktır.[309]

Açımlama Yoluyla Çeviri (Paraphrase)*:** Berk, bu çeviri stratejisini "kaynak metindeki bir sözcüğün ya da bölümün metni daha iyi açıklayabilmek için daha uzun bir biçimde yeniden yazılarak erek metnin genişletilmesi" olarak tanımlar ve sözlüklerdeki tanımların genellikle bu tür strateji nitelikli bölümler olduklarını belirtmektedir.[310] Baker'e göre açımlama ya kaynak metnin sözcüğüyle beraber ya da kaynak metnin sözcüğü olmaksızın doğrudan yapılır.[311] Örneğin, "La gabelle est une taxe sur le sel ayant existé en France au Moyen Age et à l'époque moderne" Fransızca cümleyi "Gabelle veya tuz vergisi" orta çağda ve modern çağda Fransada var olan tuz üzerine bir vergi" olarak çevrilerek *gabella* sözcüğününün kullanılması yanında onun açımlaması yer almaktadır.[312] Benzer şekilde "Les turcs habitant à l'étranger doiven payer *les traites* en revenant en Turquie" cümlenin "Yurt dışında oturan Türkler, Türkiye'ye girerken ***traites yani

[308] Baker, **a.g.e.**, s. 40.
[309] Baker, **a.g.e.**, s. 45.
[310] Berk, **a.g.e.**, s. 87.
[311] Baker, **a.g.e.**, s. 50.
[312] Yalçın, **a.g.e.**, s. 109.

gümrük harçlarını ödemek zorundalar" Türkçe çevirisinde "traites" sözcüğünün kullanılmasıyla beraber açımlamasına gidilmiştir.[313] Diğer tarafta "şu Şevket'in sevdiği pestilden birkaç yaprak sakladığın yerden çıkar da ver çocuklara" cümlesini çevirmen İngilizceye "Why don't you take a few strips of that dried fruit pulp that Shevket likes out of its hiding place and let the kids have some" olarak çevirerek "pestil" sözcüğünü "dried fruit pulp" şeklinde doğrudan açımlamıştır.[314]

Çıkarma Yoluyla Çeviri (Omission): Baker, bu çeviri stratejisinin uygulanması katı olarak görünse de kimi bağlamlarda ziyanı olmayacağını belirtmiştir.[315] Eğer sözcüğün taşıdığı anlam metnin akıcılığına pek önemi yoksa çevirmen bu stratejiye başvurabilir.[316]

Açıklama Yoluyla Çeviri (Illustration): Kaynak metnin sözcüğüne hedef dilde eşdeğerinin bulunması durumda çevirmen açımlamayı kullanarak metne müdahale etmeyi tercih etmiyorsa satırlararası veya metnin kenarlarına (dipnotlar gibi) açıklamalar ekleyebilir.[317]

2.4.2.4. L. Bastin'in Düzyazı Metinlerin Çevirisine Yönelik Stratejileri

Gürçağlar, *Çevirinin ABC'si* adlı kitabında araştırmacılar tarafından ortaya atılan çeviri stratejilerini metin türlerine göre tasnif etmeye çalışmıştır. Bu çerçevede edebiyat (düzyazı, şiir ve tiyatro metinleri), edebiyat dışı (bilimsel ve teknik metinler, sosyal bilimler ve insan bilimlerinin metinleri, ticari metinler, bilgilendirici metinler) ve Görsel-işitsel metinler olmak üzere üç temel metin

[313] **A.e.**
[314] Mine Yazıcı, **Çeviribilimde Araştırma**, 1. bs., İstanbul, Multilingual, 2011, s. 70.
[315] Baker, **a.g.e.**, s. 55.
[316] **A.e.**
[317] Baker, **a.g.e.**, s. 57.

türüne göre konuyu ele almıştır.[318] Araştırmacı, düzyazı metinlere sözcük sözcüğüne stratejisinin yanı sıra Georges L. Bastin'in edebiyat çevirisi için önerdiği (ödünç alma, çıkarma, ekleme/açıklama, ikame, terihselleştirme, standartlaştırma, güncelleştirme, yerlileştirme) çeviri stratejilerini ayırmıştır.[319] Bu stratejilerin tanımları şöyledir:

"***Ödünç Alma*:** Kaynak metinde bulunan, ancak erek kültür ve dilde karşılıkları bulunmayan sözcük ve deyişlerin çevrilmeden kaynak dilde aktarılması.

***Çıkarma*:** Metnin çevirmen ya da yayınevi tarafından sorunlu ya da gereksiz görülen kısımlarının çeviriye dahil edilmemesi (buna siyasi ve kültürel/dinsel nedenlerle yapılan sansür/ otosansür de dahildir).

***Ekleme/Açıklama*:** Kaynak metinde örtük bırakılan kısımların çevirmen tarafından açıklanması ya da netleştirilmesi. Erek kültüre yabancı olduğu düşünülen tarihsel ya da kültürel unsurların metnin içine ya da dipnot olarak eklenmesi.

***İkame*:** Kaynak metnin biçemsel özelliklerini oluşturan diyalekt, argo, atasözü gibi kullanımların erek dilde benzer anlama sahip ya da benzer etki uyandıracağı düşünülen karşılıklarla ikame edilmeleri. Örneğin Kuzey İngiltere lehçesinin Türkçeye aktarılırken Karadeniz lehçesine dönüştürülmesi.

***Tarihselleştirme*:** Eski dönemlerde yazılmış olan ya da eski dönemlere özgü dil kullanımına yer veren metinlerin erek dilin geçmiş dönemlerde yaygın olarak kullanılan yapı ve sözcüklerle çevirisi. Örneğin 19. yüzyılda yazılmış bir İngiliz romanının Türkçeye çevirisinde Osmanlıca sözcüklerin yoğun olarak kullanılması.

[318] Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için Bkz. Gürçağlar, **a.g.e.**, s. 41-61.
[319] **A.e.**, s. 43-44.

***Standartlaştırma*:** Kaynak metinde kaynak dildeki genel standartların dışında yer alan argo, diyalekt, sosyolekt gibi kullanımların erek dilde standart bir dille çevrilmeleri.

***Güncelleştirme*:** Kaynak metinde eski dönemlere özgü dil kullanımının güncel bir dile çevirisi.

***Yerlileştirme/Uyarlama*:** Kaynak metni, konusu, karakterleri ve olayın geçtiği yerlerle birlikte erek kültüre taşımakullanma Olay örgüsünü korurken karakter isimlerini, yemek adlarını, âdetleri, mekânları vb. yerlileştirmek".[320]

2.4.2.5. P. Newmark'ın Kültürel Unsurların Çevirisine Yönelik Stratejileri

İngiliz dilbilimci Peter Newmark dil-kültür-çeviri arasındaki ilişki üzerinde duran önemli araştırmacılardan biridir. Bu konuyu 1988 yılında yazdığı *A Textbook of Translation* adlı kitabında ele almıştır. Taş'ın aktardığı üzere Newmark, söz konusu o kitabta temelde metin analizi, çeviri süreci ve kültür gibi konulara odaklandığının yanı sıra çeviride kullanılan yöntemleri açıklama yoluna gitmiştir.[321] Newmark, temelde anlamsal ve iletişimsel olmak üzere iki çeviri türünden söz etmiştir.[322] Böylelikle Vinay ve Darbelnet ile Venuti gibi ikileme dayanan geleneksel yaklaşımı farklı formada devam ettirmiştir. Newmark'ın ortaya attığı bu iki yöntemin ilkinde kaynak metin iletisinin içerik ile biçemini mümkün olduğunca erek dildeki eşdeğerleri ile karşılamayı gerekli kılarken, diğerinde kaynak metin iletisinin kaynak kültür okuru üzerinde yarattığı etkinin eşdeğeri hedef okur üzerinde de yaratılmaya çalışılır.[323] Araştırmacı bu doğrultuda

---

[320] **A.e.**

[321] Peter Newmark, **Textbook of Translation**, Oxford, Pergamon Press, 1988, s. 94, Akt.: Seda Taş, "Kültürel Unsurlarin Çevirisi Ve Çeviri Stratejileri", **Humanitas**, C.V, No: 10, 2017, s. 5.

[322] Asalet Erten, "Çeviri Kuramı Çerçevesinde Anlamsal ve İletişimsel Çeviri", **Hacettepe Ü. Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi** , Aralık 1995, s. 37.

[323] Peter Newmark, **Approaches To Translation**, Pergamon, Oxford and New York, 1981, s. 39, Akt.: Harika Karavin, "Çeviri Kuramlari Bağlaminda Eşdeğerlik Kavraminin İzini Sürmek", **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C.VI, No:12, Temmuz 2016, s. 130.

anlamsal çevirinin yazarın özgün üslubunun yapıtın kendisi kadar önemli olduğu edebi ve dini eserlere, iletişimsel çevirinin ise bilgilendirici ve çağrısal metinlere elverişli olduğunu görmektedir.[324] Diğer yandan araştırmacı anlamsal ve iletişimsel yönetmleri dahil olmak üzere metnin bütünlüğüne yönelik uygulanan çeviri yöntemlerini "V" şeklinde bir eğri oluşturarak şöyle sıralamıştır:[325]

Tablo 1: Dil Odaklılığa Göre Çeviri Yöntemleri

Kaynak Dil Odaklı	**Erek Dil Odaklı**
Sözcüğü sözcüğüne	Uyarlama
Birebir Çeviri	Serbest çeviri
Sadık çeviri	Deyimsel çeviri
Anlamsal çeviri	İletişimsel çeviri

Anlamsal ve iletişimsel yöntemlerinin tanımları yukarıda geçmiştir. Diğer yöntemleri ise Newmark şöyle tanımlamıştır:

"Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri (Word-for-word Translation): Kaynak metnin sözcük yapıları korunarak en yaygın anlamlarıyla çevrilmesidir. Bu yöntemde erek dilin sözcükleri kaynak dilin sözdizimine bağlı kalınarak doğrudan kaynak dilin sözcükleri altına yerleştirilir. Bu yöntemde sözcükler tek tek en yaygın anlamlarıyla çevrilir. Kültür sözcükleri harfiyen aktarılır. Bu yöntem daha çok kaynak dilin yapısını anlamak ve zor metinlerin çevirisine ön hazırlık olarak tercih edilir.

Sözdizimsel / Birebir Çeviri (Literal Translation): Kaynak metnin erek dilde en yakın dilbilgisel eşdeğerleriyle, sözcüklerin ise erek dile teker teker çevrilmesi yöntemidir. Bu yöntemin kullanılabilmesi için genellikle aynı dil ailesine mensup

[324] Suçin, **a.g.e.**, s. 42.
[325] Peter Newmark, **A Textbook of Translation**, s. 45, Akt. Abdelgalil Morsy, "Newmark'ın Çeviri Yöntem ve Stratejileri Bağlamında Teneke Romanının Arapça Çevirilerinde Yerel Kültür Unsurlarının Aktarımı Üzerine Bir İnceleme", **Turkish Studies**, C.XIV, No:4, 2019, s. 2602.

diller veya kaynak dille erek dilin aynı benzer kültür çevrisine ait olması gerekir. Çoğunlukla teknik ve tıbbî çevirilerde başvurulur.

Sadık Çeviri (Faithful Translation): Bu yöntemde kaynak dildeki metnin kesin ve ince bağlamsal anlamı erek dilin sınırlı dilbilgisi yapısı çerçevesinde yeniden oluşturulur. Çevirmen bu yöntemde yazarın ve metninin kast ettiği anlama tam olarak bağlı ve sadık kalır.

Uyarlama (Adaptation): Kaynak dilde geçen bir ifadenin erek dilde karşılığının bilinmediği durumlarda bunun kaynak dildeki benzerleriyle karşılanmasıdır. Serbest çeviri teknikleri arasında en fazla tercih edilen bu yöntem genelde sanat eserleri, edebi metinler, kitap ve film çevirilerinde başvurulur. Bu yöntemde konu, şahıslar ve olay örgüsüne olduğu gibi kalırken kaynak dilin kültür ögeleri erek dile uyarlanarak aktarılır ve metnin yapısı yeniden oluşturulur. Bu yöntemle piyes ve şiir metinleri önce harfiyen tercüme edilir sonra da erek dilde piyes yazarı ve şair tarafından düzenlenir.

Serbest Çeviri (Free Translation): Kaynak metnin özgün üslup, biçim ve içeriğine bağlı kalmadan yapılan çeviridir. Bu durumda erek metin genelde özgün metinden daha uzun olur ve aslı geçek çeviri olarak kabul edilmez.

Deyimsel Çeviri (Idiomatic Translation): Kaynak dilde deyimlerle ifade edilmeyen mesajın erek dilde deyim, özdeyiş, atasözü, yaygın kalıp ifadeler kullanılarak aktarılmasıdır. Bu yöntem hayata ve doğallığa en yakın çeviridir".[326]

Newmark, söz konusu kitabının (Diğer çeviri işlemleri) başlıklı sekizinci bölümünde ise cümleler ve dilin daha küçük birimlerinin çevirisine yönelik birtakım işlemler sunmuştur.[327] Newmark bu işlemlerden öykünme, değiştirme ve düzenleme'yi Vinay ve Darbelnet'in sınıflandırmasından aynen almıştır. Diğer işlemler şöyledir:

[326] Newmark, **a.g.e.**, s. 45-48.
[327]Peter Newmark, **A Textbook of Translation**, Oxford: Pergamon Press, 1988, Çev. Hasan Gazale, Bayrut, Dârü'l-Hilâl, 2006, s. 127.

Aktarma (Transference): "(ödünçleme, alıntı/ödünçlenmiş sözcük, transliterasyon) çeviri işlemi olarak bir sözcüğün KM'den EM'e aktarması demektir".[328] Newmark bu işlemin bir prensip olarak sadece hedef kültüre has unsurların çevirisinde kullanılmasını önermiştir. Aynı zamanda çevirmen şayet böyle işleme başvuracaksa çift işlem kullanmasını tavsiye etmiştir.[329]

Doğallaştırma (Naturalization): Kaynak dilin sözcüğü öncelikle hedef dilin doğal bir teleffuzuna sokulur ardında morfolojik yapısına göre uyarlanır.[330]

Kültürel Eşdeğer (Cultural Equivalent): kaynak dildeki kültürel sözcüğünü hedef dilde eşdeğer bir kültürel sözcüğüyle çevrilme işlemidir.[331] Örneğin, Türkçedeki alan ölçüsü olarak kullanılan (dönüm) sözcüğü Mısır Arapçasındaki (feddân) sözcüğüyle çevrilebilir.

İşlevsel Eşdeğer (Functional Equivalent): Bu işlem kaynak dildeki kültürel unsurun hedef dilde kültüre has olmayan bir eşdeğerle çevrilmesini ifade etmektedir.[332]

Betimleyici Eşdeğer (Descriptive Equivalent): Kaynak dilde geçen kültür unsurunun hedef dilde birkaç sözcükle açıklanmasıdır. Örneğin, (Samurai) sözcüğü Türkçeye (Jabonya'nın XI. yüzyıldan XIX. yüzyıla dek aristokrasisi) biçiminde betimleyerek çevrilebilir.[333]

Eş Anlamlılık (Synonymy): Newmak, bu terimi iki dil arasında tam bir eşanlamlılığın bulunmayabilme ihtimalını dikkate alarak kaynak dildeki sözcüğün hedef dildeki bağlamca yakın anlamlı bir sözcükle çevirisi için kullandığını belirtmiştir.[334] kendisine göre bu işlem, ancak birebir eşdeğerliğin bulunmadığı

---

[328] **A.e.**
[329] Newmark, **a.g.e.**, s. 128**.**
[330] Newmark, **a.g.e.**, s. 129.
[331] Newmark, **a.g.e.**, s. 130.
[332] Newmark, **a.g.e.**, s. 131.
[333] Newmark, **a.g.e.**, s. 132.
[334] **A.e.**

durumlarda ve belirtme sıfatları, durum zarfları gibi cümlede diğer unsurlara kıyasla önemi az olan sözcüklerin çevirisinde kullanılabilir.[335]

Bileşenli Tahlil (Componential Analysis): Sözcüksel bir birimin 1'den 2'ye, 3'e ya da 4'e olacak şekilde anlam bileşenlerine bölünmesidir.[336]

Daraltma ve Genişletme (Reduction and Expansion): Newmark, bu iki işlemin oldukça dikkatli olmadığını nitelendirmiştir. Çevirmen bunu kasıtlı olarak veya gelişigüzel şekilde kullanır. Her hâlükârda bu işlemlere zayıf olan metinleri güçlendirmek amacıyla başvurulur.[337] Örneğin, kaynak metindeki bir sıfat tamlamasınının erek metinde sadece isimle çevrilmesi veya tersidir.[338]

Kabul Gören Standart Çeviri (Recognized Translation): Kaynak metindeki geçen herhangi bir kurum veya kuruluş isimlerinin erek metinde resmi bir terimle karşılanması demektir.[339]

Telafi (Compensation): Cümlenin bir bölümündeki anlamda, ses efektinde, mecazda ya da pragmatik efektte bir kayıp söz konusu olduğunda, bunların cümlenin başka bir bölümünde ya da bitişik bir cümlede telafi edilmesidir.[340]

Açımlama (Paraphrase): Kaynak metnin bir bölümünün hedef metinde açıklanması demektir. Newmark'a göre bu işlem yazarı bilinmeyen kötü yazılmış metnin veya önemli anlamlar içeren eksiklikleri olan metinlerin çevirisinde kullanmaktadır.[341]

---

[335] **A.e**
[336]Newmark, **a.g.e.**, s. 92, Çev. Edanur Çağlar, **Kültürel Unsurların Aktarımı Bağlamında Ahmet Ümit'in "İstanbul Hatırası" Adlı Romanının Almanca Tercümesiyle Karşılaştırılması**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2012, s. 57.
[337] Newmark, **a.g.e.**, 143.
[338] **A.e.**
[339] Newmark, **a.g.e.**, s. 56.
[340]Newmark, **a.g.e.**, s. 57.
[341] Newmark, **a.g.e.**, s. 143.

Çift işlem Kullanma (Couplets): Çevirmenin özellikle kültürel unsurun çevirisinde aktarım ile betimleyici eşdeğerlik gibi birden fazla işlem kullanmasıdır.[342]

Notlar, Eklemeler ve Açıklamalar (Notes, Additions, Glosses):

Sözcüğün notlar, eklemeler ve açıklamalar ekleyerek çevrilmesi demektir. Not ve açıklamaların cümle içinde olabileceği gibi dipnot veya son not şeklinde yahut kitap sonunda notlar veya sözlük şeklinde de olabilir.

Eksiltme / Çıkarma (Deletion): Kaynak metinde geçen bir unsurun hedef metinden çıkarılmasıdır.

Newmark yukarıda sıralanan çeviri işlemlerini kütürel unsurların çevirisine yönelik bir çözüm olarak sunmuştur. Zira araştırmacıya göre kültür "yaşam şekli" ve "belli bir dili ifade aracı olarak kullanan bir topluluğa özgü yaşam şeklinin dışavurumları"dır.[343] Dolayısıyla kaynak metnin içerdiği kültürel unsurların diller arasındaki farklılık ölçüsüne göre çeviride bir sorun oluşturduğunu görmektedir.[344]

Çalışmamızın kısıtlığından ve yukarıda belirtilen çeviri stratejilerinin sınıflandırmalarının ilgili literatörde en çok tanınan olmasından dolayı bu kadarıyla yetinilmiştir. Oysa bilim adamları tarafından bu konuda farklı açılardan çeşitli stratejiler sunulmuştur.

---

[342] Newmark, **a.g.e.**, s. 144.

[343] Peter Newmark, **A Textbook of Translation**, Oxford, Pergamon Press. 1988, s.94, Akt.: Seda Taş, "Kültürel Unsurlarin Çevirisi ve Çeviri Stratejileri", **Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, No: 5, 2017, s. 5.

[344]Peter Newmark, **A Textbook of Translation**, The Republic of Singapore, Prentice Hall International, 1988, s. 94, Aktr.: Ceylan Yıldırım, "Amin Maalouf'un Afrikalı Leo e Semerkant Romanlarında Kültürel Unsurların Çevirisi Üzerine Bir İnceleme", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.VIII, No: 39, Ağustos 2015, s. 224; Kültürel unsurların çeviride neden sorun teşkil ettiğini Newmark şu üç unsura bağlar: İlk olarak, kaynak metindeki öğe erek kültürde olmayabilir. İkinci olarak, kaynak kültüre özgü öğelere erek kültür okuru tahammül edemeyebilir. Üçüncü olarak bu öğeler alıcı kültüre yabancı gelebilir. Newmark, **a.g.e.**, s. 172-173.

Bu tez çalışmasında yukarıda sunulan sınıflandırmalardan hangisinin kullanılacağını belirtmeden önce bu tercihi yakından ilgileyen önemli bir mesele üzerinde durulacaktır. Bu mesele kavramın karmaşıklığına ilişkindir.

Çeviri stratejisi mı yoksa çeviri yöntemi (işlemi, süreci) mi konusunda araştırmacılar hemfikir değillerdir.[345] Yukarıda görüldüğü üzere Vinay ve Darbelnet, strateji ile yöntem arasında açık bir şekilde ayırmışlardır. Newmark'ın sınıflandırmasında yöntem ve işlem kavramları kullanılmıştır. Baker ve Bastin ise streteji kavramını tek olarak tercih etmişlerdir. Venuti da strateji kavramını kullanmışsa da sadece iki çeşitten söz etmiştir. Bu mesele üzerinde Berk ve Meriç'in *Kaynak ve Erek Metinler Arasındaki Çizgide Çeviri Stratejileri* adlı makalesinde durmuşlardır. İki araştırmacı bunu makrostrateji ve mikrostrateji kavramlarıyla açıklamışlardır. Makrostrateji çevirmenin çeviri sürecinin başında aldığı kararlar doğrultusundaki çeviri yaklaşımını belirlerken, mikrostrateji çevirmenin çeviri sürecinin her noktasında karşılaştığı sorunları çözmeye yönelik tercihen veya zorunluluk olarak aldığı kararları ifade etmektedir.[346] Çevirmenin başvurduğu bu mikrostratejlerin kullanım yerleri ve sıklığı ise metnin bütününün iki kutupluluk arasındaki yerini belirlemektedir.[347] Berk ve Meriç bu iki kutupluluk, Schleiennacher'in sözünü ettiği ve Venuti'nin kavramlaştırdığı yerlileştirme ve yabancılaştırma çeviri stratejilerine işaret ettiğini belirtmişlerdir.[348] Yazıcı da bu meseleyi benzer biçimde küçük ve büyük ölçeklilik çerçevesinde ele almıştır. Araştırmacı öncelikle çeviri işlemleri ile stratejileri arasındaki ayırımı şöyle netleştirmiştir:

> Çeviri işlemleri (translation procedures) çevirmenin çeviri sürecinde başvurduğu küçük ölçekli sözcük ya da tümce düzeyinde uyguladığı çeviri işlemleri ile ilgili olarak aldığı kararlara işaret eder. Çeviri süreci sırasında çevirmen kuşkusuz birbirinden farklı işlemlere başvurabilir. Bununla

[345] Bu yargı kavramların Türkçe kaynaklarda geçtiği çeviri biçimlerine dayanmaktadır.
[346] Özlem Berk, Arzu Meriç, "Kaynak ve Erek Metinler Arasindaki Çizgide Çeviri Stratejiler", **Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi**, No: 15, Aralık 2005, s. 29-30.
[347] **A.e.**
[348] Özlem Berk, Arzu Meriç, **a.g.e.,** s. 28-29.

> birlikte, işlemlerini gerçekleştirirken aldığı kararlardaki tutarlılık onun bütünsel olarak çeviri stratejisine işaret eder.[349]

Yazıcı, yaklaşımını Vinay ve Darbelnet'in doğrudan-dolaylı ve Venuti'nin yerlileştirme-yabancılaştırma sınıflandırmaları ekseninde öne sürmüştür. Yazıcı, çevirmenin başvurduğu işlemleri bir yandan küçük ölçekli olarak doğrudan veya dolaylı çeviri stratejileri kategorisinde ele alır, diğer yandan bu işlemlerin bir kısmının[350] bütün metne yansıma kabiliyeti olduğundan bunun derecesine göre büyük ölçekli olarak yerlileştirme, uyarlama veya yabancılaştırma çeviri stratejileriyle bağlamıştır.[351]

Yukarıda sunulan açıklamalardan hareketle bu çalışmanın konusu olan Arapça tıp terimlerinin Türkçeye çeviri stratejileri Berk ve Meriç'in öne sürdükleri makrostrateji ile mikrostrateji kavramları doğrultusunda iki düzeyde incelenecektir. Makro düzeyde Venuti'nin ortaya koyduğu sınıflandırma kullanılacaktır. Mikro düzeyde ise terimlerin kaynak dildeki yapısal özellikleri ve çeviri biçimlerine göre bahsi geçen diğer sınıflandırmalardan birine bağlanması pek olanaklı değildir. Aynı zamanda kimi durumlarda bu stratejiler terimlerin çeviri biçimlerini karşılamakta bir şekilde yetersiz kalmıştır. Bunun nedeni ise Yazıcı'nın *Yazılı Çeviri Edinci* adlı kitabında belirttiği gibi çeviri stratejilerine ilişkin ortaya konan sınıflandırmalar evrensel olmaya çalışsa da sonuçta çeviri ürünler üzerinden saptanmış ve her dilin kendi imkanlarına göre farklı biçimde öne sürülmüştür.[352] Yazıcı, bununla beraber bu stratejilerin kimi zaman diller arasındaki benzerlik nedeniyle örtüşebileceğinin altını çizmiştir.[353] Araştırmacı bu

[349] Yazıcı, **a.g.e.**, s. 65.
[350] Yazıcı, bu işlemlere örnek olarak eskileştirme, modülasyon ve sözcüğü sözcüğüne çeviri işlemlerini vermiştir. Bkz.: Yazıcı, **Çeviribilimde Araştırma**, s. 72.
[351] **A.e.**
[352] Mine Yazıcı, **Yazılı Çeviri Edinci**, İstanbul, Multilingual Yay. 2007, s. 31.
[353] **A.e.**

savdan hareketle Türkçenin imkanlarını göz önünde bulundurarak üç başlık altında şu stratejileri önermiştir:[354]

1) Sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejileri

Bu düzeyde ödünçleme, somutlaştırma, üstanlamlı/altanlamlı çeviri, türetme, telafi ve çıkarım stratejileri yer almıştır.

2) Cümle ve metin düzeyinde çeviri stratejileri

Yazıcı bu düzeyde Mona Baker'in edimbilimden yola çıkarak oluşturduğu söylem çözümlemesindeki tabandan yukarı ve tepeden aşağı işlemlerini benimsemiştir. "Buna göre, tepeden aşağı işlemlerde sırasıyla kimin, kime hangi amaçla nerede ne zaman hangi amaç ve metnin hangi işlevi olduğuna dair büyük ölçekli sorulara yanıt aranır. Tabandan yukarı işlemlerde ise, hangi sözcüklerin seçildiği, sözdizimsel yapı, metnin tonu, izleği gibi dilsel ve dilbilgisel sorulara yanıt aranır".[355]

3) Edimsel çeviri stratejileri

Bu düzey yer değiştirme, açımlama, uyarlama, standartlaştırma, perspektif kaydırma (değiştirme), açıklamalı çeviri, yabancılaştırma/yerlileştirme ve daraltma/genişletme stratejilerini kapsamaktadır.[356]Bu stratejiler arasından türetme, telafi, çıkarım ve daraltma/genişletme tanımları şöyledir:

"Türetme: Erek kültürden yola çıkarak yeni sözcük türetme anlamına gelir. İngilizcedeki (chicken pox) sözcüğünün Türkçede halk dilinde (su çiçeği) şeklinde adlandırılması buna örnek gösterilebilir".[357]

[354] **A.e.**, s. 32.
[355] **A.e.**, s. 33.
[356] **A.e.**, s. 35-39.
[357] Yazıcı , **a.g.e.**, s. 32.

"Telafi: "Dilsel kısaltmalar nedeniyle çevirilemeyen bir sözcük veya ifadenin çeviri metinin ilerleyen kısmında italik, koyu harf gibi tipografik özelliklerden yararlanarak çeviri yöntemidir".[358]

"Çıkarım: "Sözcüğün, tamlama veya eşdizimli sözcüklerin anlamından yola çıkarak çıkarımda bulunarak çeviri yapma yöntemidir. Çeviride (çıkarım) erek dilde bütünün parçası veya tam tersi bir işlem olabileceği gibi, neden sonuç veya sürece işaret eden bir karşılık da olabilir".[359]

"Daraltma/Genişletme: Çevirmenin, erek dil ve kültürün gereksinimlerine ve işverenin isteğine dayalı olarak çeviriyi açımlayarak veya ek bilgi vererek genişletmesi ya da tam tersi olarak kaynak metni tam veya kısmen özetleyerek çevirmesidir".[360]

Bu tez çalışmasında Yazıcı'nın çeviri stratejilerinin sınıflandırmalarına ilişkin öne sürdüğü savını genişletmek suretiyle her dilin belli zaman dilimindeki ortaya konan çevirilerinin ışığında kendi imkanlarına göre bitakım çeviri stratejileri oluşturulabilmektedir. Bundan ötürü çalışmada elde edilen terimlerin çeviri biçimlerine yönelik belli çeviri stratejileri seçilecek ve tasarlanacaktır. Bu biçimler tek ve birleşik yapılı olmak üzere aşağıdaki belirtilen durumlarla ve stratejilerle sınırlandırılabilir:

2.4.3. Terimlerin Çeviri Biçimleri Üzerinde Uygulanacak Stratejiler

Çalışmada tek yapılı terimlerin çeviri biçimleri üzerinde şu stratejiler uygulanacaktır:

[358] Yazıcı , **a.g.e.**, s. 33.
[359] **A.e.**
[360] Yazıcı , **a.g.e.**, s. 39.

Ödünçleme: Bu stratejinin kapsamı genişletilerek doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki çeşitten sözedilebilir. Doğrudan ödünçleme terimin olduğu gibi çeviri metne aktarılmış olması durumdadır. Dolaylı ödünçleme ise terimin ya kaynak dildeki eşanlamlı, farklı anlamlı, yakın anlamlı, üst/alt anlamlı, farklı sınıftan sözcükler ya da Farsça gibi üçüncü dilden sözcük kullanılması durumdadır. Örneğin, الهيضة > toḫme, الغشي > ra‘şe, الربو > dıyḳu’n-nefes, الارتعاش > ra‘şe, الجنون > mecnūn, الوباء > tâ‘ûn, الإعياء > Süstendam ve benzeridir. الوسواس > teşvîşler, الهم > gussa/teşvîş, الحزن > gussa, الأمراض > zaḥmetler gibi Türkçede önceden alınmış ve yerleşmiş gibi görünen Arapça ve Farsça sözcükleri bu kural dışında tutulmuştur. Bunun saptanması ise çevirmenlerin terimin çevirisinde hep aynı sözcük kullanmaları ve yakın anlamlı terimlerin çevirisinde sürekli aynı sözcük kullanmalarına bakmakla mümkün olmuştur.

Eşdeğerlik: Arapça terimin belirgin şekilde Türkçe eşdeğer bir sözcükle çevrilmesi durumdadır. Örneğin, السعال > öksürük, العطاس > aġsuruḳ, الجرب > uyuz, الحكة > gicik/gicivük, الهزال > aruḳlıḳ, الحمرة > ḳızıllıḳ ve benzeridir. Bu strateji, eşdeğer olan sözcüğün Türkçede önceden var olması veya bu bağlamda türetilmiş olmasına bakılmaksızın kullanılacaktır. Zira bunun tespiti oldukça zordur. Aynı şekilde aşağıda görüleceği gibi betimleyici eşdeğerlik stratejisinde الصداع terimin baş aġrısı, الغثيان terimin gönül dönmesi biçiminde çevrilmesi bu duruma dahildir.

***Üst/alt anlamlılık*:** Arapça terimin bir üst veya alt anlamlı bir sözcükle çevrilmesi durumdadır. Örneğin, النافض > ısıtma, القرنية > göz vb.

***Yakın anlamlılık*:** Arapça terimin bire bir eşdeğer bir sözcükle değil yakın anlama sahip bir sözcükle çevrilmesi durumdadır. Aynı zamanda eşdeğeri olup olmaması kolayca tespit edilemeyen sözcükler için kullanılacaktır. Örneğin, المغابن > ḳasıḳ, البثور > benekler, الخراجات > şişler vb.

Farklı anlamlılık: Arapça terimin ifade ettiği anlamdan farklı olarak çevrilmesi durumdadır. Örneğin, الغشي > ḳusmaḳ/ ḳusmaḳlıḳ, المنخر > aġız, الأضلاع > öyken, المفصل > süñük vb.

Betimleyici eşdeğerlik: Arapça terimin betimlemek amacıyla birkaç sözcükle ancak terimsel yapısı korunarak çevrilmesi durumdadır. Örneğin, الكلف > yüzde olan çığıd, الصداع > baş ağrısı, الإعياء > gövde süstlüğü, البحوحة > boğaz iriligi, الخفقان > yürek oynaması, الفتق > kasık yarılduğu ve benzeridir. Bu strateji bazen içerisinde üstanlamlılığı da barındırmaktadır. Örneğin, ağızın bir tür hastalığı olan القلاع terimin aġız aġrısı/aġrıları biçiminde çevrilmesidir.

Belirtme unsuru ekleme: Arapça terimi belirtmek amacıyla ona Türkçe veya yabancı bir sözcüğün eklemesi durumdadır. Örneğin, الشرى > şerâ zahmeti, الخنازير > hanâzîr renci, الأبهر > ebher ṭamarı, الربع > rub‘ ısıtmaları vb.

Açımlama: Arapça terimin sözlüklerdeki tanımları gibi veya terimsel yapısı korunmadan çevrilmesi durumdadır. Bu strateji bazen ödünçleme ile beraber kullanılmıştır. Örneğin, العطاس >gişinün oḥsurdugı, العذرة > boġazı aġrımış ve şişmiş, الخضرة > yüzde ya ayruḳ yirde yaşıl noḳṭalar, الحزاز > ḫazāzdür ya‘nī kebege beŋzer ḳoŋaḳ düşmekdedür başa vb.

Sözcük türü değiştirme: Arapça terimin farklı bir sözcük sınıfıyla çevrilmesi durumundadır. Örneğin, الخضرة > yaşıl/yaşıllar gibidir.

Genişletme: Arapça terimin betimleme veya açımlama biçiminde değil, terimin gereksizce iki sözcükle çevrilmesi durumdadır. Örneğin, القروح > yaramaz çıbanlar, الكلف > çıġıt ve yaġal, القمل > bit olmak ve benzeridir. Bu durum gerek Arapça gerekse Türkçe yazmaların yayınlanmasından kaynaklanabilmektedir. Ancak bu çalışmada varolan verilerle hareket edilecektir.

Doğallaştırma: Arapça terimin Türkçe morfolojik yapıya sokulduğu durumdadır. Örneğin, الاسهال > ishāl etmek vb.

Çift strateji kullanma: Yukarıda belirtilen stratejilerin birden fazlasının bir arada kullanıldığı durumdadır. Örneğin, الخمر > uyuşmuş aʿżâ (betimleyici eşdeğerlik + kısmi dolaylı ödünçleme), السرطان > sereṭān adlu verem sereṭān şol şişdür kim ṣafrā göynüp sevdā olmaḳdan ḥādiṯ olur (dolaylı ödünçleme + açımlama) vb.

Birleşik yapılı terimlerin çeviri biçimleri üzerinde ise şu stratejiler uygulanacaktır:

Ödünçleme: Bu strateji tek yapılı terimlerde olduğu gibi doğrudan ve dolaylı olarak ikiye ayrılmaktadır. Doğrudan olanda عرق النسا > ʿırku'n-nisā gibi terimin tamamen aynı şekilde aktarılması durumdadır. Dolaylı ödünçlemede ise العرق المديني > ʿırḳ-ı medinī gibi terimin Farsçadaki biçimi kullanılması durumdadır.

Eşdeğerlik: Arapça birleşik yapılı terimin Türkçe tek yapılı eşdeğer bir sözcükle çevrilmesi durumdadır. Örneğin, شعر العين > kirpükler, مؤخر الرأس > ense vb.

Yakın anlamlılık: Arapça birleşik terimin Türkçe tek yapılı ve yakın anlamlı bir sözcükle çevrilmesi durumdadır. Örneğin, ذهاب السمع > sağırlık, ثقل السمع > işitmezlik/sağırlık vb.

Farklı anlamlılık: Arapça birleşik terimin farklı anlama sahip bir Türkçe birleşik yapılı sözcükle çevrilmesi durumdadır. Örneğin, تقطير البول > Südük tutulduğu, الأوجاع الحارة > ıssı şişler, نتن الفم > ağız kokusu vb.

Alt/Üst anlamlılık: Alt anlama sahip olan Arapça birleşik terimin Türkçeye üst anlamlı birleşik yapıyla çevrilmesi durumda veya tam tersidir.

Örneğin, السحج في الأمعاء > bağırsak zahmetleri, الرطوبة اللبنية التي تكون في الوجه > yüzde olan zahmetler, علل أجفان العين > kapak şişleri vb.

Betimleyici eşdeğerlik: Arapça terimin betimlemek amacıyla fazla sözcüklerle veya betimleyici sözcüklerle ancak terimsel yapıyı korunarak çevrilmesi durumdadır. Örneğin, العرق المعروف بالباسليق > aşaġa ṭamar vb.

Öykünme: Arapça terimin Türkçede benzer yapıyla ve eşdeğer veya yakın anlamlı sözcüklerle çevrilmesi durumdadır. Örneğin, السعال الحار > ıssı öksürük, القوباء اليابسة > kuru demregü ve benzeridir. (الحمى الحادثة من السهر) terimin (uyḳusuzlıḳdan ḥādiṯ olan sıtma) olarak çevirisi ve benzeri çevirilerdeki yer alan "ḥādiṯ" sözcüğünün anlamda etkisi olmadığı için böyle çeviri biçimleri öykünme stratejisi kapsamında dahil olacaktır.

Farklı Düzenleme: Arapça terimin yapısından farklı bir yapıyla çevrilmesi durumdadır. Örneğin, رطوبة الصدر والحلق > göğüsde ve boğazda olan yaşlık, حصى المثانة والكليتين > kavukda ve bögrekde olan taşlar, الأورام الحارة في الرأس > başda olan ıssı şişler vb.

Daraltma: Arapça terimin anlamını eksiltilmeksizin daha az sözcüklerle çevrilmesi durumdadır. Örneğin, وجع الكبد ووجع الرئة > ciğer ve öyken ağrısı, وجع الأضراس والأسنان > diş aġrısı, السعال الذي لا نفث معه > kuru öksürük vb.

Genişletme: Arapça terimin anlamını eksiltilmeksizin daha fazla sözcüklerle çevrilmesi durumdadır. Örneğin, خروج الرحم والمقعدة > rahim çıkduğu ve mak'ad çıkduğu, الصمم المزمن > yeniden ve eskiden olan sağırlık vb.

Açımlama: Arapça terimin açıklama biçiminde çevrilmesi durumdadır**.** Bu strateji genellikle başka stratejilerle beraber kullanılmıştır. Örneğin, حمى الربع > rıbʿ sıtması rıbʿ şol sıtmadur kim sevdādan ola iki gün duta iki gün dutmaya, الحمى

المواظبة > ḥummāy-ı muvāẓıb şol sıtmadur kim balġamdan ḥāṣıl ola nevbet on sekiz sāʿatdan artuḳ ola vb.

Eksiltme: Arapça birleşik yapılı terimin eksik biçimde çevrilmesi durumdadır. Bu strateji tek başına değil, başka strateji ile beraber kullanılmıştır. bundan dolayı çift strateji kullanma kategorisine girmektedir.

Çift strateji kullanma: Yukarıda belirtilen stratejilerin birden fazlasının bir arada kullanıldığı durumdadır. Örneğin, ضربان المفاصل > mafsallar sancısı, العرق الأكحل > ekḥel ṭamarı yaʿnī orta ṭamar, قصبة الرئة > göğüs, سلس البول الذي سببه استرخاء > Südük damladuğu, الحمّى الربع > rıbʿ ısıtması: rıbʿ ol ısıtmadur kim bir gün dutar ve arada iki gün ḳor ve dördünci gün girü dutar vb..

Çalışmada daha önce belirtildiği gibi mikro düzeyde uygulanacak bu stratejilerin herbiri makro düzeyde yerlileştirme veya yabancılaştırma stratejilerin birine bağlanacaktır. Bundan hareketle eşdeğerlik, betimleyici eşdeğerlik, sözcük türü değiştirme, yakın anlamlılık, üst/alt anlamlılık, farklı anlamlılık, öykünme, farklı düzenleme, doğallaştırma, genişletme/daraltma, belirtme unsuru ekleme ve açımlama stratejileri yerlileştirme stratejisine tâbidir. Ödünçlemenin her iki çeşidi yabancılaştırmaya bağlıdır. Eksiltme stratejisi tek başına kullanılmadığı için çift strateji kullanma kategorisine girmektedir. Çift strateji kullanma ise terimin çeviri biçimine göre bağlılığı belirlenmektedir. Şayet birleşik yapı Türkçe, ama sözcüklerin hepsi veya bir kısmı yabancı ise[361] veya birleşik terimin yapısı eksiltilerek tek yapılı bir Türkçe sözcükle[362] çevrilmişse o zaman yerlileştirmeye dahil edilmiştir. Diğer taraftan eğer terim açımlamalı ödünçleme veya "ḳalbdur yaʿnī yürekdür" gibi biçimde çevrilmişse o zaman yabancılaştırma yolu izlenmiş sayılmıştır.

[361] Bu durumda yabancı terim doğallaştırılmış gibi ele alınmıştır. Doğallaştırmadaki ölçü nasıl ki tek yapılı terimde Türkçe morfolojik yapıya sokmak ise birleşik terimin bileşenlerinin Türkçe bir yapıda kullanılması aynı şekildedir.

[362] Bu Türkçe sözcüğün eşdeğer, yakın anlamlı, farklı anlamlı, üst/altı anlamlı olmasına bakılmaksızın uygulanacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAPÇA TIP TERİMLERİNİN TÜRKÇE ÇEVİRİ BİÇİMLERİ VE İZLENEN STRATEJİLER

Eski Anadolu Türkçesi döneminde tıp eserlerinin çevrisi yukarıda görüldüğü üzere çoğunlukla Arapçadan yapılmıştır. Bundan yola çıkarak çalışmada o çeviri hareketine ait üç önemli eser temel alınmıştır. Bu eserlerin içerisinde geçen tıp terimlerini kaynak eserlerdeki biçimleriyle çeviri açısından mukayese etmek için kaynak ve çeviri metinleri göz önünde bulundurularak terimler karşılıklarıyla derlenmiştir. Fakat çalışmada tıp terimlerinin bütünü değil, sadece hastalık adları ve belirtileri ile vücudun organ, bölge ve salgıladığı madde adları üzerinde durulmuştur. Aşağıda bu iki başlık altında terimlerin kaynak ve çeviri biçimleri karşılık olarak sıralanacak ve çevirisinde izlenmiş olan stratejiler mirko ve makro düzeyde tespit edilecektir.

3.1. Hastalık ve Belirti Adlarıyla ilgili Terimlerin Çeviri Biçimleri ve İzlenen Stratejiler

Tablo 2: TMB'daki Hastalık ve Belirti Adlarıyla ilgili Terimlerin Çeviri Biçimleri ve Stratejileri

Arapça Terim	Türkçe Çeviri Biçimi	Çeviri Stratejisi		S.
		Mikro	Makro	
الاستسقاء	istiskâ	Doğrudan ödünçleme	YB.	31
الاستسقاء الريحي	yelden olan istiskâ	Çift strateji kullanma	YR.	1
الاستسقاء اللحمي	istiskâ	Çift strateji kullanma	YB.	2
الحكة	gicik	Eşdeğerlik	YR.	36
الحكة العارضة في الفروج	önde ve ardda olan gicikler	Çift strateji kullanma	YR.	2
الحكة العارضة للبدن	gövdede olan gicik	Öykünme	YR.	1
الحكة العتيقة	eski gicik	Öykünme	YR.	1

الزكام	zükâm	Doğrudan ödünçleme	YB.	13
الزكام الحار	ıssı zükâm	Çift strateji kullanma	YR.	1
الزكام الرطب	zükâm	Çift strateji kullanma	YB.	1
السعال	öksürük	Eşdeğerlik	YR.	70
السعال المزمن	eski öksürük	Öykünme	YR.	25
السعال اليابس	kuru öksürük	Öykünme	YR.	5
السعال البارد	sovuk öksürük	Öykünme	YR.	3
السعال الحار	ıssı öksürük	Öykünme	YR.	3
السعال البلغمي	Balgamî öksürük	Çift strateji kullanma	YR.	1
السعال الذي لا نفث معه	kuru öksürük	Daraltma	YR.	1
السعال الرطب	öksürük	Çift strateji kullanma	YR.	1
السعال الشديد	katı öksürük	Öykünme	YR.	1
السعال العارض من حرارة	harâretden olan öksürük	Çift strateji kullanma	YR.	1
السعال العتيق	öksürük	Çift strateji kullanma	YR.	1
السعال المتولد عن أخلاط غليظة	galîz hıltlardan olan öksürük	Çift strateji kullanma	YR.	1
السعال المتولد من البرد	sovukdan olan öksürük	Öykünme	YR.	1
السعال المتولد من اليبس	kurulukdan olan öksürük	Öykünme	YR.	1
عرق النسا	ʿırku’n-nisâ	Doğrudan ödünçleme	YB.	62
عرق النسا البارد السبب	ʿırku’n-nisâ	Çift strateji kullanma	YB.	1
وجع/أوجاع الأسنان	diş ağrıları / dişler ağrısı	Öykünme	YR.	46
النقرس	nikrîs	Doğrudan ödünçleme	YB.	62
النقرس الحار	ıssı nikrîs	Çift strateji kullanma	YR.	1
اللقوة	lakve	Doğrudan ödünçleme	YB.	22
اللقوة المزمنة	Eski lakve	Çift strateji kullanma	YR.	1
النقرس المتولد من الحرارة	harâretden olan nikrîs	Çift strateji kullanma	YR.	1
نفث الدم	Kan türkürmek	Öykünme	YR.	42
	Kan tükürme	Öykünme	YR.	5

	Kan tükürmesi	Öykünme	YR.	2
نفث الدم من الصدر	göğüsden kan tükürmek	Öykünme	YR.	7
نفث الدم المفرط	ifrâtla kan tükürme	Çift strateji kullanma	YR.	1
نفث الدم العارض قديماً	eski kan tükürmesi	Çift strateji kullanma	YR.	1
الكلف	çığıd	Eşdeğerlik	YR.	49
	yüzde olan çığıd	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
	yüzdeki çığıd	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
الكلف والنمش	çığıd	Daraltma	YR.	4
الكلف والبرش الكائن في الوجه	çığıd	Çift strateji kullanma	YR.	1
الكلف التي في الوجه	çığıd	Çift strateji kullanma	YR.	1
القيء	kusmak	Eşdeğerlik	YR.	25
القيء العارض من الصفراء	safrâdan olan kusmak	Çift strateji kullanma	YR.	1
القيء المتولد من المرة الصفراء	safrâdan kusmak	Çift strateji kullanma	YR.	1
القيء البلغمي والسوداوي	Safrâ ve balgam kusmak	Çift strateji kullanma	YR.	1
القي البلغمي	Balgam kusmak	Çift strateji kullanma	YR.	3
القولنج	kulunc	Doğrudan ödünçleme	YB.	50
القولنج المسمى إيلاوس	iblāvus adlu kulunc	Çift strateji kullanma	YR.	1
القولنج الصعب الذي لا دواء له	kulunc	Çift strateji kullanma	YB.	1
القولنج الريحي	kulunc	Çift strateji kullanma	YR.	3
القولنج الذي يكون من البرد	sovukdan olan kulunc	Çift strateji kullanma	YR.	1
القولنج الذي يكون عن خلط لزج وعن رياح غليظة	kulunc	Çift strateji kullanma	YB.	1
القولنج الذي يقال له إيلاوس	ilavus adlı kulunc	Çift strateji kullanma	YR.	1
القولنج البلغمي	balgamdan olan kulunclar	Çift strateji kullanma	YR.	1
القوباء / القوابي	demregü / demregüler	eşdeğerlik	YR.	43

القوباء اليابسة	kuru demregüler	Öykünme	YR.	1
القروح الخبيثة	yaramaz çıbanlar	Öykünme	YR.	29
القروح الخبيثة والقروح الوسخة	yaramaz çıbanlar	Daraltma	YR.	1
القروح الخبيثة في البدن	gövdede yaramaz çıbanlar	Öykünme	YR.	2
القروح الخبيثة المفرطة الرداءة	Yaramaz çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح الخبيثة الرديئة	Yaramaz çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح الخبيثة الرطبة	çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح الخبيثة العفنة	Yaramaz çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح الخبيثة التي في الفم وفي سائر الأعضاء	ağızda ve sâir a‘zâda olan yaramaz çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح الخبيثة المنتشرة في البدن	Gövdede olan yaramaz çıbanlar	Öykünme	YR.	1
القروح الخبيثة التي تسري في البدن	gövdede olan yaramaz çıbanlar	Öykünme	YR.	3
قروح الأمعاء/قرحة الأمعاء/قرحة المعي	bağırsak çıbanları bağırsak çıbanı bağırsaklar çıbanı	Öykünme	YR.	56
الفواق	Inckırık	Eşdeğerlik	YR.	10
الفالج	Fâlic	Doğrudan ödünçleme	YB.	41
الفالج القديم	eski fâlic	Çift strateji kullanma	YR.	1
الفالج العارض من الاسترخاء	fâlic	Çift strateji kullanma	YB.	2
الفالج الذي يعرض فيه ميل الرقبة إلى خلف	fâlic	Çift strateji kullanma	YB.	1
ظلمة البصر	göz karardığı	Öykünme	YR.	13
	Göz kararması	Öykünme	YR.	2
صلابة الطحال	dalak katılığı	Öykünme	YR.	6
الصرع	uçuk	Eşdeğerlik	YR.	36
	sara‘	Doğrudan ödünçleme	YB.	26
الصرع العارض	oğlancıklarda olan	Öykünme	YR.	2

للصبيان	uçuk			
الصداع الحار	ıssı baş ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	7
الصداع	baş ağrısı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	28
الشرى	şerâ zahmeti	Belirtme unsuru ekleme	YR.	6
سدد الكبد والطحال	ciğer ve dalak süddeleri	Çift strateji kullanma	YR.	10
	Ciğerde ve dalakda olan süddeler	Çift strateji kullanma	YR.	1
	ciğerin ve dalağın süddeleri	Çift strateji kullanma	YR.	2
السدد	süddeler	Doğrudan ödünçleme	YB.	22
الرعاف	Burun kanı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	13
	kan tükürmek	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
الحمرة	ısırgu	Eşdeğerlik	YR.	9
حرقة البول	Südük göyündüğü	Öykünme	YR.	2
	Südük göyünmesi	Öykünme	YR.	3
حرقة المثانة	kavuk göyündüğü	Öykünme	YR.	2
	kavuk göyünmesi	Öykünme	YR.	2
الحرارة	harâret	Doğrudan ödünçleme	YB.	7
الجشاء الحامض	ekşi gegirmek	Öykünme	YR.	3
الأورام الحارة	ıssı şişler	Öykünme	YR.	45
	ıssı veremler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام الجاسية	katı şişler	Öykünme	YR.	5
الوسواس السوداوي	sevdâvî fikirler	Çift strateji kullanma	YR.	2
	sevdâvî teşvîşler	Çift strateji kullanma	YR.	2
وهن العضل	ardale süstlüğü	Çift strateji kullanma	YR.	2
	a‘zâ süstlüğü	Çift strateji kullanma	YR.	3
وجع / أوجاع المفاصل أوجاع المفصل	mafsal/mafsallar ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	23
	bendkeşler ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	4
	mefâsıl ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
	veca‘-ı mefâsıl	Dolaylı ödünçleme	YB.	4
	düzde olan şişler	Farklı düzenleme	YR.	1
أوجاع المفاصل	mafsallar ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	3

الباردة				
أوجاع المفاصل الباردة السبب	sovukdan olan mafsallar ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	2
أوجاع المفاصل العتيقة	Eski mafsallar ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	2
أوجاع المعدة والرئة والكبد والكلى	mi‘de ve ciğer ve bögrek ve öyken ağrıları	Çift strateji kullanma	YR.	2
أوجاع / وجع المعدة	mi‘de ağrısı/ağrıları	Çift strateji kullanma	YR.	13
وجع الورك/الوركين	yanbaşı ağrısı	Öykünme	YR.	5
وجع الورك والظهر	yanbaşı ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
وخامة الطعام	yimek azdığı	Öykünme	YR.	2
ورم الأحشاء	içdeki veremler	Çift strateji kullanma	YR.	1
ورم الباطن	içinde olan veremler	Çift strateji kullanma	YR.	2
ورم البيضتين الحار	hayada olan ıssı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الورم الحار العارض في الرئة	Öykende olan ıssı şiş	Öykünme	YR.	1
الورم الحالبي الجاسي الصلب	katı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الورم الصفراوي الكائن بين الأصابع	parmaklar arasına safrâvî şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الورم العارض في الرئة	Öyken şişi	Farklı düzenleme	YR.	1
ورم العضل	ardale süstlüğü	Çift strateji kullanma	YR.	1
ورم العين الحار	gözde olan ıssı şişler	Farklı düzenleme	YR.	1
الورم الكائن في الحلق المسمى نغنغ	boğazda olan şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
ورم اللسان	dil şişi	Öykünme	YR.	1
ورم اللهاة	çene şişleri	Çift strateji kullanma	YR.	3
الورم المتولد في الثدي عن تجبن اللبن	göğüsde olan süt donduğu	Çift strateji kullanma	YR.	1
ورم النغانغ	boğaz şişi	Öykünme	YR.	1
الورم الحار في الأنثيين	hayada olan ıssı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
ورم فسخ	yaramaz şişler	Öykünme	YR.	1
ورم في الرئة	içdeki verem	Çift strateji kullanma	YR.	1

ورم الطحال	dalak şişi	Öykünme	YR.	1
الورم في الكبد الجاسي	Ciğer şişleri	Çift strateji kullanma	YR.	1
الوسواس	teşvîşler	Eşdeğerlik	YR.	1
ورم الخصي	haya şişi	Çift strateji kullanma	YR.	1
ورم الخصي والذكر	haya şişi	Çift strateji kullanma	YR.	1
ورم/أورام الحلق	boğaz şişi	Öykünme	YR.	2
الورم الجاسي	katı şişler	Öykünme	YR.	1
الدم الجامد في المثانة	kavukda olan donmuş kan	Öykünme	YR.	2
الأورام الصلبة والجاسية الباردة السبب	sovuk katı şişler	Öykünme	YR.	1
الرطوبات	rutûbât	Doğrudan ödünçleme	YB.	2
الوحشة	Vahşet	Doğrudan ödünçleme	YB.	1
وجع مزمن	eski ağrılar	Öykünme	YR.	1
وجع المفاصل ووجع الورك	mafsallar ve yanbaşı ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
وجع المعي	bağırsak ağrısı	Öykünme	YR.	1
وجع/أوجاع المعدة الباردة	sovukdan olan mi‘de ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
	mi‘denin sovuk ağrıları	Çift strateji kullanma	YR.	1
وجع/أوجاع المثانة	kavuk ağrısı	Öykünme	YR.	10
وجع الكلى والمثانة من برد	bögrek ve kavuk zahmetleri ki sovukdan ola	Öykünme	YR.	1
وجع الكلي والمثانة	bögrek ve kavuk ağrısı	Öykünme	YR.	5
وجع الكبد والكلى والحالبين	bögrek ve ciğer ve kasık ağrıları	Öykünme	YR.	1
وجع/أوجاع الكلى	bögrek aġrısı/ağrıları	Öykünme	YR.	8
وجع الكبد والأرحام	ciğer ve rahimler ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	2
الوجع المزمن العارض للجنب	eski böğür ağrıları	Farklı düzenleme	YR.	1
وجع الكبد والطحال	ciğer ve dalak ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	2

وجع/أوجاع الكبد	ciğer ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	20
وجع القولنج	kulunç zahmeti	Belirtme unsuru ekleme	YR.	1
وجع القلب والكليتين	ağız ve bögrek ağrıları	Öykünme	YR.	1
وجع الفؤاد	kalb ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
وجع الفم والحلق	ağız ve boğaz aġrısı	Öykünme	YR.	1
وجع العصب	sinir ağrısı	Öykünme	YR.	2
وجع الظهر والورك العتيق	arka ve yan başının eski ağrıları	Öykünme	YR.	1
	yan başı ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
وجع الظهر والورك	yan başı ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
وجع الظهر والأرنبة	arka ve bögrek aġrıları	Öykünme	YR.	1
وجع/أوجاع الظهر	arka ağrısı/ağrıları	Öykünme	YR.	13
وجع الطحال	dalak ağrısı	Öykünme	YR.	4
وجع الطحال الكائن من الرطوبة	rutûbetden olan dalak ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
وجع الطحال والكلي والمثانة	Dalak ve bögrek ve kavuk ağrısı	Öykünme	YR.	1
وجع الضرس/الأضراس	diş ağrısı	Öykünme	YR.	7
وجع الضرس البارد السبب	sovukdan olan diş ağrısı	Öykünme	YR.	1
وجع الصدر والكبد	göğüs ve ciğer ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
وجع الصدر	göğüs ağrısı	Öykünme	YR.	3
وجع الصدر العارض من الرطوبة	göğüs ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
وجع السرة والجوف	göbek ve iç ağrısı	Öykünme	YR.	1
وجع الرئة العارض من الدم	kandan hâsıl olan öyken ağrısı	Öykünme	YR.	2
وجع الرئة	Öyken ağrısı	Öykünme	YR.	1
وجع الرحم	rahim ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	4
وجع الرأس الكائن من البلغم والرياح	baş ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1

الغليظة				
وجع الرأس البارد الرطب	sovukdan olan baş ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
وجع الرأس	baş ağrısı	Öykünme	YR.	3
وجع الخاصرة	Kasık ağrısı	Öykünme	YR.	1
وجع الحلق	boğaz ağrısı	Öykünme	YR.	2
وجع الثدي	emcek ağrısı	Öykünme	YR.	1
الرياح الغليظة	galîz yeller	Çift strateji kullanma	YR.	7
الرياح	yeller	Eşdeğerlik	YR.	33
نزول الماء في العين	göze su indiği	Öykünme	YR.	2
	Göze inen su	Farklı düzenleme	YR.	1
النزلة / النزلات	nezle / nezleler	Doğrudan ödünçleme	YB.	22
النزلات الباردة	nezle	Çift strateji kullanma	YB.	2
النزلات المزمنة	Eski nezleler	Çift strateji kullanma	YR.	1
النزلات النازلة الى الصدر	nezleler	Çift strateji kullanma	YB.	1
نزف الدم من الرحم	rahimden akan kan	Çift strateji kullanma	YR.	2
	rahimden kan sızdığı	Çift strateji kullanma	YR.	5
اليرقان	sarılık	Eşdeğerlik	YR.	1
	yarakân	Doğrudan ödünçleme	YB.	50
اليرقان الأسود	kara yarakân	Çift strateji kullanma	YR.	1
اليرقان الحادث عن سدد الكبد	süddeden olan yarakân	Çift strateji kullanma	YR.	1
اليرقان العارض في سدد الكبد والطحال	yarakân zahmeti	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى / الحميات	Isıtma / ısıtmalar	Eşdeğerlik	YR.	17
الحمى/ الحميات البلغمية	balgamî ısıtma	Çift strateji kullanma	YR.	4
	balgamdan olan ısıtmalar	Çift strateji kullanma	YR.	2
حمى الربع	rıbʿ ısıtması	Çift strateji kullanma	YR.	18
حمى الربع الكائنة من عفونة البلغم	Azmış balgamdan olan hummâ	Çift strateji kullanma	YR.	2
الحمى التي يقال لها أنقيالوس	Isıtmalar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى العارضة من استحصاف الجلد	ısıtmalar	Çift strateji kullanma	YR.	1

الحمى الكائنة عن البلغم والسوداء	balgamdan ve safrâdan olan ısıtmalar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى النافض	ısıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
حمى / حميات باردة	Sovuk ısıtma / ısıtmalar	Öykünme	YR.	3
الحميات الحادة	tiz ısıtmalar	Öykünme	YR.	1
	ağır hastalıklar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحميات الحارة	ıssı ısıtmalar	Öykünme	YR.	2
الحميات الدائرة	ısıtmalar	Çift strateji kullanma	YR.	2
الحميات الحادة الحريفة	ısıtmalar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحميات الطويلة	uzak ısıtmalar	Öykünme	YR.	2
الحميات العتيقة	Eski ısıtmalar	Öykünme	YR.	5
خدر اللسان	dil sakîl olduğu	Çift strateji kullanma	YR.	2
خروج الرحم والمقعدة	rahim çıkduğu ve mak‘ad çıkduğu	Çift strateji kullanma	YR.	2
خشونة الأجفان	kapak iriliği	Öykünme	YR.	1
	kapakda olan iri	Farklı düzenleme	YR.	1
خشونة الأنف	burun iriliği	Öykünme	YR.	1
الخشونة التي تعرض في الصدر والرئة والحلق	göğüs ve öyken iri	Çift strateji kullanma	YR.	1
خشونة الحلق	boğaz iri	Öykünme	YR.	5
خشونة الصدر	göğüs iriliği	Öykünme	YR.	1
	göğüs iri	Öykünme	YR.	2
خشونة المثانة	Kavuk iri	Öykünme	YR.	1
خشونة الحلق وقصبة الرئة	boğaz ve öyken düdüğü iriliği	Öykünme	YR.	1
خشونة قصبة الرئة	öyken düdüğünün iri	Öykünme	YR.	1
	göğüs iri	Çift strateji kullanma	YR.	1
الخفقان	hafakân	Doğrudan ödünçleme	YB.	20
	yürek oynaması	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	6
الخفقان الحار	ıssı hafakân	Çift strateji kullanma	YR.	2
	ıssı yürek oynaması	Çift strateji kullanma	YR.	1
خفقان القلب	hafakân	Çift strateji kullanma	YB.	2
خفقان القلب العارض من البلغم	yürek oynaması	Çift strateji kullanma	YR.	1

والسوداء				
الخفقان الكائن من التهاب المرة الصفراء	safrâ alevinden olan yürek oynaması	Çift strateji kullanma	YR.	1
الخفقان المتولد عن أسباب باردة	hafakân	Çift strateji kullanma	YB.	1
الخفقان مع برد	sovukdan olan yürek oynaması	Çift strateji kullanma	YR.	1
الخفقان والغشي الحارين	ıssıdan olan uğunmak ve yürek oynaması	Çift strateji kullanma	YR.	1
الخمار	humâr	Doğrudan ödünçleme	YB.	18
الخمر	uyuşmuş aʿzâ	Çift strateji kullanma	YR.	2
	uyuşmuş yer	Açımlama	YR.	1
الخنازير	hanâzîr	Doğrudan ödünçleme	YB.	45
	hanâzîr zahmeti	Belirtme unsuru ekleme	YR.	4
	hanâzîr renci	Belirtme unsuru ekleme	YR.	2
الخنازير في الحلق والإبط	boğazda ve koltukda olan hanâzîr	Çift strateji kullanma	YR.	1
الخناق / الخوانيق	hunnâk	Doğrudan ödünçleme	YB.	27
الخوانيق التي من البلغم	balgamdan olan hunnâk	Çift strateji kullanma	YR.	2
داء الثعلب	dâü’s-sa‘leb	Doğrudan ödünçleme	YB.	39
الجذام	cüzzâm	Doğrudan ödünçleme	YB.	11
	Cüzzâm renci	Belirtme unsuru ekleme	YR.	6
	Cüzzâm zahmeti	Belirtme unsuru ekleme	YR.	1
داء الجذام	cüzzâm renci	Çift strateji kullanma	YR.	2
داء الحية	dâʾü’l-hayye	Doğrudan ödünçleme	YB.	5
داء الفيل	dâü’l-fîl	Doğrudan ödünçleme	YB.	3
الداحس	kurluğan	Eşdeğerlik	YR.	13
الاسهال	ishâl	Doğrudan ödünçleme	YB.	27

اسهال البطن	ishâl	Çift strateji kullanma	YB.	4
الاسهال المزمن	eski ishâl	Çift strateji kullanma	YR.	30
	ishâl	Çift strateji kullanma	YB.	3
الإسهال المزمن العارض من الرطوبة	eski ishâl	Çift strateji kullanma	YR.	2
الإسهال العارض من قرحة الأمعاء	bağırsak çıbanlarından ishâl	Çift strateji kullanma	YR.	2
الإسهال العتيق البارد	eski sovuk ishâl	Çift strateji kullanma	YR.	1
الإسهال الكائن من الصفراء	safrâdan olan ishâl	Çift strateji kullanma	YR.	1
الإسهال المتولد عن خلط صفراوي	safrâdan olan kanlı ishâl	Çift strateji kullanma	YR.	1
الإسهال المتولد من المرة الصفراء	safrâdan olan ishâl	Çift strateji kullanma	YR.	2
الإسهال الدموي	ishâl-i demevi	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
الإسهال الذي أعيا المعالجين	tabîbler âciz olduğu ishâl	Çift strateji kullanma	YR.	1
إسهال الصبيان	oğlancıkların ishâli	Çift strateji kullanma	YR.	1
الإعياء	gövde süstlüğü	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
	Süstendam	Dolaylı ödünçleme	YB.	4
	süstendam kişiler	Çift strateji kullanma	YR.	1
	süstlük	Eşdeğerlik	YR.	2
الورم / الأورام	şişler	Eşdeğerlik	YR.	18
	verem	Doğrudan ödünçleme	YB.	3
الأورام البغمية	balgamî şişler	Çift strateji kullanma	YR.	24
	Balgam şişleri	Çift strateji kullanma	YR.	1
	Issı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
	balgamî zahmetler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام البلغمية التي تكون في الساقين	incikde olan balgamî şişler	Çift strateji kullanma	YR.	2
الأورام البلغمية الصلبة	balgamî katı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	2
الأورام البلغمية المزمنة	balgamî eski şişler	Çift strateji kullanma	YR.	3

الأورام البلغمية والأورام الحارة	balgamî ve ıssı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	2
الأورام التي تحدث عند الأذنين	kulak dibinde olan şişler	Öykünme	YR.	2
الأورام التي تسعى وتنتشر في البدن	gövdede olan yaramaz çıbanlar	Öykünme	YR.	1
الأورام الباردة الصلبة	katı sovuk şişler	Öykünme	YR.	1
الأورام الباطنة	İçdeki veremler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام الصلبة في المفاصل	bendkeşlerde olan katı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	2
الأورام التي يقال لها فوختلا	katı şişler	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
الأورام التي يقال لها ماليكيديس وهي التي تسمى الشهدية	katı şişler	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
ورم/أورام الثدي	Emcek şişleri	Öykünme	YR.	2
	Şişen emcek	Farklı düzenleme	YR.	1
ورم الثدي الحار	emcekde olan ıssı şişler	Farklı düzenleme	YR.	1
الورم الحادث في الحالب	emcek şişleri	Çift strateji kullanma	YR.	2
الورم الصلب	katı şişler	Öykünme	YR.	3
الورم الصلب في الكبد والطحال	Ciğerde ve dalakda olan katı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الورم الصلب في الكبد والمعدة	mi‘dede ve ciğerde olan katı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	2
الورم الذي يكون خلف الأذنين	kulak ardında olan şiş	Öykünme	YR.	1
الورم السوداوي الجاسي	sevdâvî katı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
ورم الطحال	dalak şişi	Öykünme	YR.	16
الأورام الصلبة	katı şişler	Öykünme	YR.	16
الأورام الصلبة المزمنة	katı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	2
الأورام الصلبة السوداوية	katı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام الظاهرة في البدن	bedende zâhir olan şişler	Çift strateji kullanma	YR.	2
الأورام الصلبة	kulak dibinde olan	Öykünme	YR.	1

الظاهرة في أصل الأذان	katı şişler			
الأورام العارضة في أصول الآذان	kulak dibinde olan şişler	Öykünme	YR.	2
	kulak ardında olan şişler	Öykünme	YR.	1
الأورام العارضة في أسفل القدم	tabandaki şişler	Öykünme	YR.	1
الأورام العارضة في الأرحام	rahimde olan şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
أورام العين الحارة	gözde olan ıssı şişler	Farklı düzenleme	YR.	7
الأورام الحارة العارضة في العين	gözde olan ıssı şişler	Öykünme	YR.	2
	gözde olan şişler	Çift strateji kullanma	YR.	2
الأورام العارضة في الخصي والمقعدة	hayada ve mak‘adda olan şişler	Çift strateji kullanma	YR.	2
الأورام العارضة في الخصا	haya şişleri	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام العارضة في الرحم	rahimler şişi	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام الصلبة الحادثة في الأعضاء	katı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام العارضة في جنبتي أصل اللسان	dilin iki yanından olan şişler	Öykünme	YR.	1
الأورام العارضة للثدي	emcekde olan şişler	Öykünme	YR.	1
الأورام العارضة للطحال	dalak şişi	Farklı düzenleme	YR.	1
الأورام العارضة من رياح البلغم	balgamdan olan şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام العسرة التحليل	katı şişler	Öykünme	YR.	1
الأورام العسرة النضج	yumuşamayan şişler	Öykünme	YR.	1
أورام العنق البلغمية	balgamî eski şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
أورام العين	Göz şişleri	Öykünme	YR.	2
أورام العين الحارة	Gözde olan ıssı şişler	Farklı düzenleme	YR.	1
الأورام الغليظة المتولدة في	bendkeşlerde olan katı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1

المفاصل				
الأورام الكائنة في أصول الآذان والفم	Kulak diblerinde ve ağızda olan şişler	Öykünme	YR.	1
ورم/أورام الكبد	ciğer şişi /şişleri	Çift strateji kullanma	YR.	6
	ciğer veremi	Çift strateji kullanma	YR.	2
ورم الكبد الحار	ciğerin ıssı şişi	Çift strateji kullanma	YR.	1
أورام الكبد الحارة	ciğerde olan ıssı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
أورام الكبد والأحشاء والطحال	ciğerde ve dalakda olan katı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	2
أورام المقعدة	makʻad şişi	Çift strateji kullanma	YR.	1
أورام خلف الأذنين	kulak ardındaki şişler	Öykünme	YR.	2
الأورام عسرة الانحلال الحادثة في الآذان	kulak dibinde olan katı şişler	Öykünme	YR.	1
الأورام في حجب أدمغة الصبيان	oğlancıkların dimağında olan şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
البثر / البثور	benekler	Yakın anlamlılık	YR.	5
	çıbanlar	Yakın anlamlılık	YR.	1
	sivilceler	Yakın anlamlılık	YR.	1
	kabarcıklar	Yakın anlamlılık	YR.	2
البثور اللبنية	Benekler	Çift strateji kullanma	YR.	2
	sulu sigiller	Öykünme	YR.	1
	uvacık kabarcık	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	2
	yüzde olan sigiller	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	2
البثر العفنة	yaramaz kabarcıklar	Öykünme	YR.	1
بثر الفم الكائن عن الأحشاء	içeride olan ağız kokusu	Çift strateji kullanma	YR.	1
البثور السعفة	kabarcıklar	Çift strateji kullanma	YR.	1
البحوحة	boğaz iriliği	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
بحوحة الصوت	avaz boğulduğu	Çift strateji kullanma	YR.	1
بحوحة الصوت من حرارة	ıssıdan avaz boğulmak	Çift strateji kullanma	YR.	1
برد الأعضاء	üşüyen aʿzâ	Çift strateji kullanma	YR.	1
برد الجسم	gövde sovukluğu	Öykünme	YR.	1
برد الجوف	iç sovukluğu	Öykünme	YR.	1

برد الدماغ والبدن	dimâğ ve beden sovukluğu	Çift strateji kullanma	YR.	1
برد الرحم	rahim sovukluğu	Çift strateji kullanma	YR.	1
برد الرحم وانضمام فمها	rahim yumulduğu ve sovukluğu	Çift strateji kullanma	YR.	1
البرد العارض للأعصاب	sinirde olan sovukluk	Öykünme	YR.	1
برد المثانة	kavuk şovuduğı	Öykünme	YR.	1
البرص	baras	Doğrudan ödünçleme	YB.	38
البهق	bahak	Doğrudan ödünçleme	YB.	42
البهق الأبيض	ak bahak	Çift strateji kullanma	YR.	6
البهق الأبيض والأسود	ak ve kara bahak	Çift strateji kullanma	YR.	1
البواسير	bevâsîr zahmeti	Belirtme unsuru ekleme	YR.	3
	bevâsîr	Doğrudan ödünçleme	YB.	48
البواسير الباردة	bevâsîr	Çift strateji kullanma	YB.	1
البواسير الباطنة	bevâsîr	Çift strateji kullanma	YB.	1
البواسير الباطنة منها والظاهرة	içde ve dışda olan bevâsîr	Çift strateji kullanma	YR.	1
البواسير الظاهرة	çıkan bevâsîr	Çift strateji kullanma	YR.	1
البواسير المتولدة من المرة السوداء	sevdâdan ve balgamdan olan bevâsîr	Çift strateji kullanma	YR.	1
البواسير النابتة	çıkan bevâsîr	Çift strateji kullanma	YR.	1
البواسير المزمنة	bevâsîr	Çift strateji kullanma	YB.	2
البواسير النابتة في المقعدة	makʿadda olan bevâsîr	Çift strateji kullanma	YR.	3
	bevâsîr	Çift strateji kullanma	YB.	2
البواسير في المقعدة	makʻadda olan bevâsîr	Çift strateji kullanma	YR.	1
البول الكثير	çok işemek	Öykünme	YR.	1
بياض العين	gözde olan aklık	Farklı düzenleme	YR.	6
	gözde olan aklık	Farklı düzenleme	YR.	1
	gözdeki aklık	Farklı düzenleme	YR.	1
البياض الكائن في الطبقة القرنية من طبقات العين	gözdeki aklık	Çift strateji kullanma	YR.	1
البياض الكائن في	gözde olan aklık	Öykünme	YR.	1

العين				
بياض عيون الحيوان الحادث عن الأوجاع	hayvânât gözüne düşen aklık	Çift strateji kullanma	YR.	2
البياض في العين	gözde olan aklık	Farklı düzenleme	YR.	1
تآكل الأسنان/الأضراس	diş yindiği	Öykünme	YR.	2
النزف	kan sızdığı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	2
تساقط الشعر	kıl döküldüğü	Öykünme	YR.	1
تشقق الأظفار	tırnak yarıldığı	Öykünme	YR.	2
التشقق	tırnak yarıldığı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	21
تشنج الصبيان المسمى بأم الصبيان	ümmü’s-sıbyân	Çift strateji kullanma	YB.	1
تشنج العضل	ardala teşennücü	Çift strateji kullanma	YR.	1
التشنج الكائن من خلف البدن	teşennüc	Çift strateji kullanma	YB.	1
تشنج الوجه	çığıd	Çift strateji kullanma	YR.	1
التشنج اليابس	teşennüc	Çift strateji kullanma	YB.	1
التضايق	öyken düdükleri dar olduğu	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
تعفن الأعضاء	a‘zâdaki ‘ufûnet	Çift strateji kullanma	YR.	2
تعقد العصب	Sinir büzüldüğü	Öykünme	YR.	1
تفرق شؤون الرأس	Baş enleri ayrıldığı	Öykünme	YR.	1
تقطير البول	südük damlaması	Öykünme	YR.	4
	Südük damladuğu	Öykünme	YR.	7
	Südük tutulduğu	Farklı anlamlılık	YR.	2
تقطير البول العارض من البرد	Sovukdan olan südük zahmeti	Çift strateji kullanma	YR.	1
تقلب النفس	nefes sıkleti	Çift strateji kullanma	YR.	1
تكدر البصر	göz bulandığı	Öykünme	YR.	1
التمدد	temeddüd	Doğrudan ödünçleme	YB.	1
تناثر الشعر	kıllar döküldüğü	Öykünme	YR.	1
التهاب العين	göz alevlendiği	Öykünme	YR.	1
التهاب المعدة	maʿde alevi / maʿdenin alevi	Çift strateji kullanma	YR.	3
	mi‘de alevlendiği	Çift strateji kullanma	YR.	3

التهيج والنفخ العارضين من ضعف الكبد	Ciğer za‘afından olan yeller	Çift strateji kullanma	YR.	1
التواء الأعصاب	sinirler savuşduğu	Öykünme	YR.	1
التواء العصب	Sinir büzüldüğü	Öykünme	YR.	12
التورم في الجسد	gövdede olan şişler	Farklı düzenleme	YR.	1
الثآليل	sigiller	Yakın anlamlılık	YR.	22
الثآليل التي تسمى مرميقيا	sigiller	Çift strateji kullanma	YR.	1
الثآليل التي يقال لها النملية	sigiller	Çift strateji kullanma	YR.	1
الثآليل الجافة الناتئة	sigiller	Çift strateji kullanma	YR.	1
الثآليل المسمارية	sigiller	Çift strateji kullanma	YR.	3
الثآليل المعروفة بالخيلان	sigiller	Çift strateji kullanma	YR.	1
ثائرة الدم	Kanın galebesi	Çift strateji kullanma	YR.	1
ثقل السمع	işitmezlik	Yakın anlamlılık	YR.	1
	sağırlık	Yakın anlamlılık	YR.	1
ثقل اللسان	dil ağır olduğu	Öykünme	YR.	1
ثوران المعدة	Mi‘denin alevi	Çift strateji kullanma	YR.	1
الجراحات	cirâhat / cirâhatlar	Doğrudan ödünçleme	YB.	42
	hûre zahmetleri	Çift strateji kullanma	YR.	7
	yaralar	Eşdeğerlik	YR.	1
الجراحات اذا كانت بدمها	taze cirâhat	Çift strateji kullanma	YR.	1
الجراحات التي في العصب	sinirlerde olan cirâhat	Çift strateji kullanma	YR.	1
الجراحات الحادة في ظاهر البدن	bedende olan cirâhat	Çift strateji kullanma	YR.	1
الجراحات الدامية	cirâhat	Çift strateji kullanma	YB.	1
الجراحات الخبيثة	Yaramaz cirâhat	Çift strateji kullanma	YR.	1
الجراحات الخبيثة الرديئة	Yaramaz cirâhat	Çift strateji kullanma	YR.	1
الجراحات الرطبة	yaş cirâhatler	Çift strateji kullanma	YR.	2
الجراحات الطرية	yeni cirâhatler	Çift strateji kullanma	YR.	6
الجراحات العارضة في الرأس	başda olan cerâhat	Çift strateji kullanma	YR.	2
الجراحات العتيقة	Eski çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	2
الجراحات العسرة	Cirâhat	Çift strateji kullanma	YB.	1

الإندمال	onulmaz cirâhat	Çift strateji kullanma	YR.	1
جراحات النصول المسمومة	ağulu demrenler cirâhatı	Çift strateji kullanma	YR.	1
جراحات فم المثانة	kavuk ağzında olan cirâhat	Çift strateji kullanma	YR.	1
الجرب	uyuz	Eşdeğerlik	YR.	42
الجرب المتقرح	çıbanlı uyuz	Öykünme	YR.	27
	uyuz	Çift strateji kullanma	YR.	7
الجرب المتقرح وغير المتقرح	çıbanlu uyuza ve çıbansız uyuz	Genişletme	YR.	1
الجرب السوداوي	sevdâdan olan uyuz	Çift strateji kullanma	YR.	1
الجرب الصفراوي	Safrâdan olan uyuz	Çift strateji kullanma	YR.	1
جرح بحديد مسموم	ağulu demirden olan cerâhat	Çift strateji kullanma	YR.	1
حمرة الأجفان	kapaklar kızdığı	Öykünme	YR.	1
جساء الأنثيين	haya katılıkları	Çift strateji kullanma	YR.	2
المغص	iç ağrısı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
وجع البطن	karın ağrısı	Öykünme	YR.	3
وجع الأذن	kulak ağrısı	Öykünme	YR.	10
الوباء	Vebâ	Doğrudan ödünçleme	YB.	3
	tâ‘ûn	Dolaylı ödünçleme	YB.	2
الوثي	sinirler zahmeti	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
السدد العارضة في الكبد	ciğerde olan süddeler	Çift strateji kullanma	YR.	1
وجع أسفل البطن العارض من البواسير	bevâsîr	Çift strateji kullanma	YB.	2
الأورام الظاهرة في أصول الآذان	kulak diblerinde olan şişler	Öykünme	YR.	1
الهيضة	tohme	Dolaylı ödünçleme	YB.	2
	mi‘dede yimek azdığı	Çift strateji kullanma	YR.	1
هيجان الصفراء	safrâ galebesi	Çift strateji kullanma	YR.	2
هيجان الدم	kan galebesi	Çift strateji kullanma	YR.	2
الهزال	arıklık	Eşdeğerlik	YR.	1
الهذيان	hezeyân	Doğrudan ödünçleme	YB.	1

الهتك	yırtılan yerler	Açımlama	YR.	1
النواصير	nâsûr	Doğrudan ödünçleme	YB.	3
نواصير العين	gözde olan nâsûr	Çift strateji kullanma	YR.	2
النواصير في نواحي العين	göz yanında olan nâsûr	Çift strateji kullanma	YR.	1
النفخ	yeller	Yakın anlamlılık	YR.	10
	galîz yeller	Çift strateji kullanma	YR.	3
	içde olan yeller	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	2
	içdeki olan yeller	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	3
	nefah	Doğrudan ödünçleme	YB.	2
نفخ البطن	karında olan yeller	Farklı düzenleme	YR.	2
النفخ العارض في الرحم	rahimde olan yeller	Çift strateji kullanma	YR.	1
نفخ المعدة	maʿde yeli	Çift strateji kullanma	YR.	1
النفخ في الأمعاء	bağırsakda olan yeller	Farklı düzenleme	YR.	1
النفخة التي في البطن	karındaki yeller	Öykünme	YR.	1
النفث	kan tükürmek	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
	tükürmek	Yakın anlamlılık	YR.	2
النسيان	nisyân	Doğrudan ödünçleme	YB.	3
النسيان المفرط	nisyân	Çift strateji kullanma	YB.	1
نزف الدم	kan sızdığı	Öykünme	YR.	6
	kan sızmak	Öykünme	YR.	2
	kan sızması	Öykünme	YR.	1
	kan tükürmek	Çift strateji kullanma	YR.	2
نزف الدم العارض من الكلى	bögrekden sızan kan	Farklı düzenleme	YR.	1
نزف الدم العارض من حجب الدماغ	dimâğ perdesinden kan tükürmek	Çift strateji kullanma	YR.	1
نزف الدم من النساء	avretlerden kan sızdığı	Öykünme	YR.	2
النخالة	konak	Eşdeğerlik	YR.	2
نخالة الرأس	baş konağı	Öykünme	YR.	1
	başda olan konaklar	Farklı düzenleme	YR.	1

النزف	kan sızdığı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	2
	kan sızmak	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
نتوء المقعدة	mak‘ad çıkdığı	Çift strateji kullanma	YR.	1
نتوء العين	göz şişdığı	Öykünme	YR.	1
نتوء العينين	göz taşra çıkdığı	Öykünme	YR.	1
نتوء الرحم وبرد فمها	rahim çıkdığına ve ağzının sovuduğu	Çift strateji kullanma	YR.	1
نتوء الحدقة	bebek büyüdüğü	Öykünme	YR.	1
نتن عرق البدن	gövdedeki ter kokusu	Çift strateji kullanma	YR.	1
النافض	ısıtma	Üstanlamlılık	YR.	1
الناصور الصلب	katı nâsûr	Çift strateji kullanma	YR.	1
الناصور	nâsûr	Doğrudan ödünçleme	YB.	1
البواسير الناتئة	çıkan bevâsîr	Çift strateji kullanma	YR.	1
المواد السائلة إلى العين والأجفان	göze ve kapağa inen maddeler	Çift strateji kullanma	YR.	1
المواد الرقيقة المنصبة إلى الصدر من الدماغ	Dimağından ve göğsünden inen galîz maddeler	Çift strateji kullanma	YR.	1
المغص	iç ağrısı		YR.	23
المغص المزمن	eski iç ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
المرض العارض من المرة السوداء	sevdâdan olan zahmetler	Çift strateji kullanma	YR.	1
المرة السوداء التي تعرض في المعدة والإمعاء	i‘dede ve bağırsakda olan safrâyı ve sevdâ	Çift strateji kullanma	YR.	1
الماليخوليا	mâlihûlyâ	Ödünçleme	YB.	16
الماليخوليا المعوية	mâlihûlyâ	Çift strateji kullanma	YB.	2
الماء النازل في العين	göze inen ṣu	Öykünme	YR.	6
الماء المنصب الى العين	göze inen ṣu	Öykünme	YR.	1
الم الركبة	Diz ağrıları	Öykünme	YR.	1
لهيب المعدة	mi‘de alevi	Çift strateji kullanma	YR.	1
لهيب الحميات الحادة	ısıtmalar alevi	Çift strateji kullanma	YR.	1
اللبن المتجبن في المعدة	mi‘dede donmuş kan	Çift strateji kullanma	YR.	3

كمنة الدم العارضة تحت العين	göz altında irkilen kancuğazlar	Öykünme	YR.	1
	gözde irkilenen kancuğazlar	Çift strateji kullanma	YR.	2
كلف الوجه	Çığıd	Çift strateji kullanma	YR.	1
كسر العظام	Sünük/ sünükler sındığı	Öykünme	YR.	4
الكزاز	küzâz zahmeti	Belirtme unsuru ekleme	YR.	1
كثرة البول	çok işeme	Farklı düzenleme	YR.	1
	südük çokluğu	Öykünme	YR.	1
كثرة الاحتلام	ihtilâm çokluğu	Çift strateji kullanma	YR.	1
القيح الكائن في الصدر	göğüsden akan irin	Çift strateji kullanma	YR.	2
القيح الجاري من الأذن زماناً طويلاً	eskiden kulakdan akan irinler	Öykünme	YR.	1
قيل الأمعاء العارضة للصبيان	oğlancıkların bağırsakları zahmeti	Öykünme	YR.	1
قيلة الأمعاء	bağırsaklar yarıldığı	Öykünme	YR.	1
قيء المرة الصفراء	kusmak	Çift strateji kullanma	YR.	1
قوباء الأطفال	oğlancıkların demregüsü	Öykünme	YR.	1
القوابي الوحشة	yaramaz demregü	Öykünme	YR.	1
القوابي المزمنة	eski demregü	Öykünme	YR.	1
القوابي العارضة من البلغم المالح	Demregü	Çift strateji kullanma	YR.	1
القوابي العارضة للصبيان	oğlancıklarda olan demregü	Öykünme	YR.	1
القوابي العارضة في ظاهر الجلد	demregü	Çift strateji kullanma	YR.	1
القوابي الرديئة	yaramaz demregüler	Öykünme	YR.	1
القلاع	ağız ağrısı/ aġrıları	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	10
	Ağızda olan zahmet	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	2
القروح من الحمرة	ısırgu	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح في الرأس الرطبة واليابسة	başda olan kuru ve yaş çıbanlar	Öykünme	YR.	1
قروح ظاهر البدن	gövdede olan çıbanlar	Farklı düzenleme	YR.	1

القروح الوسخة العميقة	Yaramaz çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	2
القروح الوسخة	Yaramaz çıbanlar	Öykünme	YR.	1
القروح ذوات المدة	Yaramaz çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح الوسخة التي في الفم	ağızda olan yaramaz çıbanlar	Öykünme	YR.	1
القروح الوسخة	Yaramaz çıbanlar	Öykünme	YR.	7
القروح المزمنة	eski çıbanlar	Öykünme	YR.	6
القروح المسوفة الوسخة	eski çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح النملية	çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح المرهلة التي في الأعضاء اليابسة المزاج	Yaramaz çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
قروح المثانة	kavuk çıbanları	Öykünme	YR.	2
القروح المتعفنة	yaramaz cıbanlar	Öykünme	YR.	2
القروح المتآكلة في العلة المعروفة بالأكلة	ekele çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	2
القروح المتآكلة	eti yinen çıbanlar	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	3
قروح الكلي والمثانة	Bögrek ve kavukda olan çıbanlar	Düzenleme	YR.	1
قروح الكلى	bögrek çıbanları	Öykünme	YR.	1
قروح الفم	ağız çıbanları	Öykünme	YR.	1
قروح الفرج	hatun kişilerin fercinde olan çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
قروح العين	göz çıbanları	Öykünme	YR.	2
	gözde olan çıbanlar	Farklı düzenleme	YR.	4
	gözdeki çıbanlar	Farklı düzenleme	YR.	1
القروح العميقة الوسخة	yaramaz çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح العميقة العارضة في العين	gözlerde olan yaramaz çıbanlar	Öykünme	YR.	1
القروح العميقة الخبيثة	yaramaz çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح العميقة	yaramaz çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح العتيقة	eski çıbanlar	Öykünme	YR.	7
القروح العتيقة	yaramaz çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1

المعفنة الرديئة				
القروح العسرة الإندمال	onulmayan çıbanlar	Öykünme	YR.	1
القروح العارضة من عض الكلاب	it tutduğundan olan cerâhat	Çift strateji kullanma	YR.	2
القروح العارضة من حرق النار	od yanığından olan çıbanlar	Öykünme	YR.	2
القروح العارضة في المقعدة	makʻadda olan çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح العارضة في المثانة	kavukda olan çıbanlar	Öykünme	YR.	1
القروح العارضة في العين	gözde olan çıbanlar	Öykünme	YR.	3
القروح الخبيثة في الرأس	başda yaramaz çıbanlar	Öykünme	YR.	1
القروح العارضة في الجوف	içde olan çıbanlar	Öykünme	YR.	1
القروح العارضة في الأذان ولسائر أنواع القروح	kulakda ve gayrı yerde olan çıbanlar	Öykünme	YR.	1
القروح العارضة في الأنف وسائر القروح	burunda ve gayrı yerde olan çıbanlar	Öykünme	YR.	1
قروح الطحال	dalak ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح السرطانية	seretân adlı çıbanlar	Farklı düzenleme	YR.	1
القروح السحجة بين الأفخاذ والمغابن	uylukda ve kasıkda olan çıban	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح الساعية	yaramaz çıbanlar	Öykünme	YR.	1
قروح الرئة	öyken çıbanları	Öykünme	YR.	5
القروح الرطبة العسرة البرء	onulmaz yaş çıbanlar	Öykünme	YR.	1
القروح الرطبة التي في الرأس	başda olan yaş çıbanlar	Öykünme	YR.	3
القروح الرطبة	yaş çıbanlar	Öykünme	YR.	7
القروح الرديئة	yaramaz çıbanlar	Öykünme	YR.	2
قروح الرأس الرطبة	başdaki yaş çıbanlar	Farklı düzenleme	YR.	1
	başda olan yaş cıbanlar	Farklı düzenleme	YR.	3
	başda olan çıbanlar	Farklı düzenleme	YR.	1
قروح الرأس	başda olan çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1

الشهدية				
قروح الرأس	baş çıbanları	Öykünme	YR.	1
	başda olan çıbanlar	Farklı düzenleme	YR.	2
القروح الحديثة والقديمة والخبيثة	yeni eski yaramaz çıbanlar	Öykünme	YR.	1
القروح الحادثة في العين	gözde olan çıbanlar	Öykünme	YR.	1
القروح الحادثة في العانة وفي الدبر	kasıkda ve makʿadda olan çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح الحادثة في الأمعاء	bağırsak çıbanları	Farklı düzenleme	YR.	1
	bağırsakdaki çıbanlar	Farklı düzenleme	YR.	1
القروح الجربة	yaramaz çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح التي يقال لها الشهدية	yaramaz çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
	çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح التي قد عسر إندمالها بسبب رطوبة كثيرة	onulmaz çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح التي في رؤوس الصبيان	başda olan çıban	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح التي في الكفين والقدمين	topukda ve ayakda olan çıbanlar	Öykünme	YR.	2
القروح التي في الفم	ağızda olan çıbanlar	Öykünme	YR.	1
القروح التي في الرئة	öykende olan çıbanlar	Öykünme	YR.	1
القروح التي في الأمعاء	bağırsakda olan çıbanlar	Öykünme	YR.	1
القروح التي تكون من جنس القلاع	aġızda olan çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	
القروح التي تكون في الساقين	incikde olan çıbanlar	Öykünme	YR.	2
القروح التي تكون في الرأس	çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح التي تسيل منها رطوبة شبيهة بالعسل	sulu çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
قروح الأمعاء الوسخة	bağırsak çıbanları	Çift strateji kullanma	YR.	2
القروح	çıbanlar	Yakın anlamlılık	YR.	35
	yaramaz çıbanlar	Çift strateji kullanma	YR.	9
القرع العارض للرأس	kel baş	Farklı anlamlılık	YR.	1

القرحة في الأمعاء	bağırsakdaki çıbanlar	Farklı düzenleme	YR.	1
	bağırsakda olan çıbanlar	Farklı düzenleme	YR.	1
القرحة الكائنة في المعي المستقيم	uzun bağırsakda olan çıbanlar	Öykünme	YR.	1
القرحة العارضة في الرئة	öyken çıbanları	Farklı düzenleme	YR.	2
قرحة الرئة	öyken çıbanı	Öykünme	YR.	3
القرحة التي يقال لها لوقوما التي تكون في العين	gözde olan çıban	Çift strateji kullanma	YR.	1
قرحة الأمعاء والمثانة	bağırsak ve kavuk çıbanları	Öykünme	YR.	1
قرحة الأمعاء المزمنة	eski bağırsak çıbanları	Öykünme	YR.	1
قذف الدم	kan tükürmek	Öykünme	YR.	1
الفضول في العروق والأعصاب	Damarlarda ve sinirlerde olan balgam	Çift strateji kullanma	YR.	2
الفضول المنصبة إلى قصبة الرئة	öyken düdüklerinde olan artık hıltlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الفضول المتحجرة في المفاصل	bendkeşedeki katı olan şişler	Çift strateji kullanma	YR.	2
الفضول الغليظة التي في الرئة	öykende olan galîz hılt	Çift strateji kullanma	YR.	1
الفضول التي في الصدر	göğüsde olan artık hıltlar	Çift strateji kullanma	YR.	2
الفضول التي في المقعدة	mi‘dede olan hıltlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
فساد لون البدن	gövde rengi fâsid olduğu	Öykünme	YR.	1
فساد المزاج	fesâd-ı mizac	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
	mizac azduğu	Çift strateji kullanma	YR.	2
	mizac fesâdı	Çift strateji kullanma	YR.	1
فساد اللون	beniz azgınlığı	Öykünme	YR.	1
فساد العقل	akıl karışdığı	Çift strateji kullanma	YR.	1
فساد الظفر	tırnakların yaramazı	Öykünme	YR.	1
فساد الطعام في المعدة	mi‘dede yimek azdığı	Çift strateji kullanma	YR.	1
فساد الرطوبات	yaramaz yaşlıklar	Farklı düzenleme	YR.	1
الفزع في النوم	uykudan beleklemek	Öykünme	YR.	1

فتوق الأمعاء	bağırsaklar yarıldığı	Öykünme	YR.	1
الفتق	kasık yarıldığı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	2
الغم	gam	Doğrudan ödünçleme	YB.	1
	gussa	Eşdeğerlik	YR.	1
	teşvîş	Eşdeğerlik		1
الغلظ	galîz yeller	Çift strateji kullanma	YR.	2
الغشي	ra‘şe	Dolaylı ödünçleme	YB.	2
	gışşı	Doğrudan ödünçleme	YB.	1
الغشاوة والظلمة	gözde olan perde ve karanılık	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
غشاوة العين	Göz perdesi	Öykünme	YR.	1
غشاوة البصر	göz perdesi/perdeleri	Öykünme	YR.	1
	Gözdeki perde	Farklı düzenleme	YR.	1
الغشاوة	gözde olan perde	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
غثيان المعدة	Gönül dönmesi	Çift strateji kullanma	YR.	1
الغثيان العارض من البلغم	gönül döndüğü	Çift strateji kullanma	YR.	1
الغثيان/الغثي	gönül döndüğü	Eşdeğerlik	YR.	11
الغثي الكائن من الصفراء والبلغم	Safrâdan ve balgamdan olan gönül dönmekliği	Çift strateji kullanma	YR.	1
علل النسيان	Unutsalık	Çift strateji kullanma	YR.	1
علل المعدة	mi‘de zahmetleri	Çift strateji kullanma	YR.	1
علل المرة السوداء	Sevdâvî zahmetler	Çift strateji kullanma	YR.	1
علل الكليتين	bögrek zahmeti	Öykünme	YR.	1
علل الصدر والرئة	öyken ve göğüs zahmetleri	Öykünme	YR.	1
علل السوداء	sevdâvî zahmetler	Çift strateji kullanma	YR.	1
العلل التي تكون في الكلى	bögrekde olan zahmetler	Öykünme	YR.	1
العلل البلغمية والسوداوية	Balgamî ve sevdâvî zahmetler	Çift strateji kullanma	YR.	1
العلل الباردة في الرأس	dimağda olan sovuk zahmetler	Çift strateji kullanma	YR.	1

علل أجفان العين	kapak şişleri	Altanlamlılık	YR.	1
العلق المتعلق بالحلق	boġaza yapışan sülük	Öykünme	YR.	2
	boğazda olan sülük	Öykünme	YR.	1
	boğazda yapışan sülük	Öykünme	YR.	1
	boğazdaki sülük	Öykünme	YR.	2
علة القولنج الحادث للسباكين في معادن الفضة	gümüş ma‘deninde işleyenin kulunc	Çift strateji kullanma	YR.	1
الآثار البيض العارضة للأظفار	tırnakda olan aklar	Çift strateji kullanma	YR.	3
الأخلاط الغليظة	galiz hıltlar	Çift strateji kullanma	YR.	4
استرخاء المعدة	maʿde süstlüğü	Çift strateji kullanma	YR.	4
إستطلاق البطن	iç ishâl	Çift strateji kullanma	YR.	3
	ishāl	Dolaylı ödünçleme	YB.	4
الاقشعرار	tüv ürperdiği	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	4
أم الصبيان	ümmü’s-sıbyân	Doğrudan ödünçleme	YB.	2
الامتداد	sinir uzadığı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
الأمراض الباردة	sovuk hastalıklar	Öykünme	YR.	5
	sovuk zahmet	Öykünme	YR.	1
الأمراض السوداوية	sevdâvî hastalıklar	Çift strateji kullanma	YR.	2
انضمام فم الرحم وانقلابه	rahim ağzı yumulduġı	Çift strateji kullanma	YR.	2
انطلاق البطن	İshâl	Dolaylı ödünçleme	YB.	2
انفتاح أفواه العروق	damarlar ağzı açıldığı	Öykünme	YR.	2
وجع/أوجاع الأذن	kulak aġrısı	Öykünme	YR.	4
أوجاع الأرحام	rahim ağrıları/ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	9
أوجاع الأضلاع	eyegüler ağrısı	Öykünme	YR.	2
أوجاع الأعضاء الباطنة	yürek ve boğaz ağrıları	Çift strateji kullanma	YR.	2
أوجاع الصدر	göğüs ağrıları	Öykünme	YR.	3
أوجاع العصب/الأعصاب	sinirler ağrısı	Öykünme	YR.	12
الأورام الحارة العارضة للعين	gözde olan ıssı şişler	Öykünme	YR.	4
	gözdeki ıssı şişler	Öykünme	YR.	2
	Göz ıssı şişleri	Farklı düzenleme	YR.	1

البلغم	balgam	Doğrudan ödünçleme	YB.	14
حب القرع	namâzbûr kurt/kurtlar	Çift strateji kullanma	YR.	8
الحصى/الحصاة	bögrekde ve kavukda olan taşlar	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	3
	Kavukdaki ve bögrekdeki taşlar	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	5
	kavukda olan taş	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
	kavukda ve bögrekde olan taş	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	4
	kavukdaki taş	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	3
	kavukdaki ve bögrekdeki taş	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	3
	taş	Eşdeğerlik	YR.	13
الحصاة التي في المثانة	kavukdaki ṭaşlar	Öykünme	YR.	3
	kavukda olan taşlar	Öykünme	YR.	1
حصاة الكلية والمثانة	bögrekde ve kavukda olan taşlar	Farklı düzenleme	YR.	2
الحصاة المتولدة في المثانة	kavukda olan taş	Öykünme	YR.	3
	kavukdaki taş	Öykünme	YR.	1
	kavukdaki ve bögrekdeki taş	Öykünme	YR.	1
الدمل/الدماميل	çıbanlar	Yakın anlamlılık	YR.	5
	kabarcık	Yakın anlamlılık	YR.	1
الربو	Rabv	Doğrudan ödünçleme	YB.	5
	rabv zahmeti	Belirtme unsuru ekleme	YR.	24
	dıyku'n-nefes	Dolaylı ödünçleme	YB.	2
	dıkk zahmetleri	Çift strateji kullanma	YR.	2
الرطوبة التي في الصدر	göğüsde olan yaşlık	Öykünme	YR.	2
رطوبة الدماغ	Dimağ yaşlığı	Çift strateji kullanma	YR.	2
الرعاف العارض من الحجب التي فوق الدماغ	burun kanı	Çift strateji kullanma	YR.	2
الرعشة	raʿşe	Doğrudan ödünçleme	YB.	6

	baş ditremek	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	2
	ditremek	Eşdeğerlik	YR.	2
الرمد	göz ağrısı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	6
الرمد الحار	ıssı göz ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	4
رمد العين	göz ağrısı	Öykünme	YR.	2
الرمد المزمن	eski göz ağrıları	Çift strateji kullanma	YR.	2
الرمد اليابس	göz ağrısı	Çift strateji kullanma		2
	kuru göz ağrısı	Çift strateji kullanma		2
الزحير	zahîr	Doğrudan ödünçleme	YB.	6
	iç ağrısı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	2
سحج الأمعاء	bağarsak ağrısı	Öykünme	YR.	3
السحج	iç ağrısı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
السدد المتولدة في الدماغ	dimağda olan süddeler	Çift strateji kullanma	YR.	2
السرسام	sersâm	Doğrudan ödünçleme	YB.	2
السرطان	seratân	Doğrudan ödünçleme	YB.	1
السكتة	sekte	Doğrudan ödünçleme	YB.	4
السل	sill renci	Belirtme unsuru ekleme	YR.	1
	sill zahmeti	Açımlama	YR.	2
سلس البول	selesü'l-bevl	Doğrudan ödünçleme	YB.	2
سوء مزاج الكبد والطحال	ciğer ve dalak zahmeti	Çift strateji kullanma	YR.	1
السواد	benizde olan karamsılık	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
سيلان الدم المنبعث من اللثات	diş diblerinden akan kan	Farklı düzenleme	YR.	1
سيلان الدم من الرحم سيلاناً مزمنا	eskiden rahimden akan yaşlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
سيلان الرطوبات المزمنة من الرحم	rahimden eskiden akan yaşlar	Çift strateji kullanma	YR.	2

	rahimden akan eski yaşlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
سيلان الرطوبات من الرحم	rahimden akan rutûbet	Çift strateji kullanma	YR.	2
سيلان الرطوبات من الرحم سيلاناً مزمنا	rahimden akan eski yaşlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
سيلان الرطوبة الحادة السائلة إلى العين	göze akan yaş	Çift strateji kullanma	YR.	1
سيلان الرطوبة المزمنة من الرحم	eski rahimlerinden akan yaş	Çift strateji kullanma	YR.	1
	rahimde olan eski zahmetler	Çift strateji kullanma	YR.	1
	rahimden akan yaş	Çift strateji kullanma	YR.	1
السهر	uykusuzlık	Eşdeğerlik	YR.	3
الشخوص	göz dikildiği	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
شدخ عضل الصدر	göğüsde olan zahmetler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الشعر النابت في العين	gözde biten kıl	Öykünme	YR.	1
عسر النفس	zîkü’n-nefes	Dolaylı ödünçleme	YB.	17
	ʿusr-ı nefes	Doğrudan ödünçleme	YB.	4
	nefes tutulması	Çift strateji kullanma	YR.	1
	nefes darlığı	Çift strateji kullanma	YR.	1
عسر النفس الذي يحتاج معه إلى الانتصاب	ʿusr-i nefes	Çift strateji kullanma	YB.	1
	zîkü’n-nefes	Çift strateji kullanma	YB.	1
عسر البول	tutulan südük	Farklı düzenleme	YR.	1
	südük tutulduğu	Öykünme	YR.	11
	Südük tutulması	Öykünme	YR.	11
	usr-i bevl	Dolaylı ödünçleme	YB.	3
	Südük tutulmak	Öykünme	YR.	2
ضيق النفس	zîkü’n-nefes	Doğrudan ödünçleme	YB.	9
الطاعون	tâʿûn	Doğrudan ödünçleme	YB.	4
الطبيعة المنطلقة	safrâdan olan ishâl	Çift strateji kullanma	YR.	1

من المرار الأصفر				
الطحال الجاسي	dalak	Çift strateji kullanma	YR.	1
ضعف المعدة	mi‘de za‘afı	Çift strateji kullanma	YR.	1
	mi‘de za‘îfliği	Çift strateji kullanma	YR.	2
	za‘îf mi‘de	Çift strateji kullanma	YR.	1
الضعف الكائن في الكبد	ciğer za‘afı	Çift strateji kullanma	YR.	1
ورم الطحال الصلب	katı ṭalak şişi	Öykünme	YR.	1
ضعف البصر	göz za‘fı	Çift strateji kullanma	YR.	2
السواد العارض تحت العين	göz altında olan karalar	Öykünme	YR.	1
عسر البول واحتباس الطمث	südük ve hayız tutulması	Daraltma	YR.	1
الطمث الدائم	dâim akan hayız kanı	Çift strateji kullanma	YR.	1
ضعف البدن	beden za‘afı	Çift strateji kullanma	YR.	1
العطاش	Aksırtmak	Eşdeğerlik	YR.	1
العطش الصفراوي	safrâdan olan susuzluk	Çift strateji kullanma	YR.	1
العطش العارض من البلغم اللزج أو المالح	tuzlu balgamdan olan susuzluk	Çift strateji kullanma	YR.	1
العطش العارض من المرة	safrâdan olan susuzlık	Çift strateji kullanma	YR.	1
العطش العارضين من المرة الصفراء والحرارة	Safrâdan ve harâretden olan susuzluk	Çift strateji kullanma	YR.	1
العطش الكائن من الصفراء	Safrâdan olan susuzluk	Çift strateji kullanma	YR.	1
العقد	katı yaralar	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
القروح الرديئة الحادثة في الفم	ağızda olan yaramaz çıbanlar	Öykünme	YR.	1
علة النقرس	nikrîs zahmeti	Belirtme unsuru ekleme	YR.	1
الفرطسة	kel baş	Farklı anlamlılık	YR.	3
القرحة العارضة من عضة الكلب الكلب	kuduz it taladuğu	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح التي تعرض معها	yaramaz çıbanlar	Üstanlamlılık	YR.	1

سعافلس				
لثغة اللسان	dil ağırlığı	Öykünme	YR.	1
اللحم الزائد النابت في الأنف	burunda biten artık et	Öykünme	YR.	1
اللحم الزائد في القروح	çıbandaki artık etler	Öykünme	YR.	1
	çıbanlarda olan artık etler	Öykünme	YR.	1
لذع المعدة	mi‘denin harâreti	Çift strateji kullanma	YR.	1
	mi‘de zahmeti	Çift strateji kullanma	YR.	1
اللهيب الحادث في المعدة	miʿde alevlendiği	Çift strateji kullanma	YR.	1
الصداع البارد	sovuk baş ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	3
	sovukdan olan baş aġrısı	Çift strateji kullanma	YR.	4
الصداع الحادث من الحرارة	ıssıdan olan baş ağrısı	Öykünme	YR.	1
الصداع الذي يكون من الحرارة	ıssıdan olan baş ağrısı	Öykünme	YR.	1
صداع الرأس	baş ağrısı	Öykünme	YR.	1
صداع الرأس المتولد عن أبخرة حادة	ıssı buharlardan olan baş ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الصداع الصفراوي	safrâdan olan baş ağrısı	Çift strateji kullanma		1
الصداع العارض من احتراق الشمس	ıssıdan olan baş ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الصداع العارض من الرطوبات الغليظة	yaramaz hıltlardan olan baş ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الصداع العارض من الشمس	güneşden olan baş ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الصداع العارض من المرة الصفراء	safrâdan baş ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الصداع الكائن من الحرارة المفرطة	ifrâtıla harâretden olan baş ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الصداع المتولد من الدم الحار	ıssı kandan olan baş ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الصداع المزمن	Eski baş ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
صرم الطحال	dalak şişi	Öykünme	YR.	1
صفرة اللون	beniz sararmak	Öykünme	YR.	1

صفرة الوجه	beniz sarılığı	Öykünme	YR.	2
الصلابات الغليظة	içdeki katılar	Çift strateji kullanma	YR.	1
صلابة الرحم/الأرحام	rahim katılığı	Çift strateji kullanma	YR.	1
صلابة الأرحام والمقعدة	rahimler ve makʿadlar katılığı	Çift strateji kullanma	YR.	1
صلابة العصب	sinir katılığı	Öykünme	YR.	1
صلابة الكبد والطحال	ciğer katılığı ve dalak katılığı	Çift strateji kullanma	YR.	1
	ciğer ve dalak katılığı	Öykünme	YR.	1
صلابة المفاصل والعصب	mafsal ve sinir katılığı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الصلابة في الرحم	rahim katılığı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الصمم	sağırlık	Eşdeğerlik	YR.	3
الصمم المزمن والحديث	yeniden ve eskiden olan sağırlık	Öykünme	YR.	1
الضربان العارض للعين	göz sancısı	Farklı düzenleme	YR.	1
ضربان العروق	damarlar sancısı	Öykünme	YR.	1
ضربان العين	gözün sancısı	Öykünme	YR.	1
ضربان مفاصل	mafsallar sancısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الشقيقة	şakîka	Doğrudan ödünçleme	YB.	4
الشقيقة الباردة	sovuk şakîka	Çift strateji kullanma	YR.	2
الشهوة الكلبية	Cûʻü'l-kelb	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
شقاق المقعدة	makʻad yarıldığı	Çift strateji kullanma	YR.	2
	makʿadda olan yarıklar	Çift strateji kullanma	YR.	1
شقاق اليدين والرجلين	el ve ayak yarıldığı	Öykünme	YR.	2
شقاق الكعبين	topuklar yarığı	Öykünme	YR.	1
شقاق الكعبين والأصابع	topukda ve parmakda olan yarık	Farklı düzenleme	YR.	1
الشقاق العارض من البرد	sovukdan olan yarıklar	Öykünme	YR.	2
	ṣovuḳdan yarılan yerler	Çift strateji kullanma	YR.	4
الشقاق العارض في المقعدة	makʻad yarıldığı	Çift strateji kullanma	YR.	1

الشقاق العارض فيما بين الأصابع	parmaklar arası yarıldığı	Farklı düzenleme	YR.	1
الشقاق العارض في الكعبين وبين الأصابع	topuklar yarılması ve parmaklar arası yarıldığı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الشقاق الحادث في المقعدة	makʿadda olan yarıklar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الشقاق الذي يكون في المعدة	maḳʿad yarığı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الشقاق البارد	sovukdan yarılan yerler	Çift strateji kullanma	YR.	1
سيلان المواد للصدر	göğüs irini	Çift strateji kullanma	YR.	1
سيلان المواد إلى المعدة والأمعاء	miʿdeye ve bağırsaklara madde inmesi	Çift strateji kullanma	YR.	1
سيلان المواد إلى الأحشاء	içe madde inmek	Çift strateji kullanma	YR.	1
السيلان المزمن في القروح العظيمة الخبيثة	eskiden akan yaşlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
سيلان الفضول إلى البطن	karna artuk hılt akduğu	Çift strateji kullanma	YR.	1
سيلان الفضول إلى المعدة	yaramaz hıltlar inmesi	Çift strateji kullanma	YR.	1
سيلان الفضول إلى الأمعاء	emʿâya yaramaz hılt indiği	Çift strateji kullanma	YR.	1
سقوط الحلق	dilcik indiği	Öykünme	YR.	1
السعي الصفراوي	safrâ kusmak	Çift strateji kullanma	YR.	2
السعفة	başda olan çıbanlar	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
	benekler	Yakın anlamlılık	YR.	1
الأبردة	sovuk zahmetler	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
أبخرة المعدة التي ترقى إلى الأعلى	Miʿdede olan buharlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الآثار السمجة العارضة من الاندمال	çıbandan olan karalar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الآثار السود	çıbandan deri	Çift strateji kullanma	YR.	1

العارضة من اندمال القروح	karardığı			
	çıbandan olan eserler	Çift strateji kullanma	YR.	2
الآثار العارضة عن اندمال القروح العارضة في العين	gözde çıbanlardan olan eser	Çift strateji kullanma	YR.	1
الآثار العارضة في العين من اندمال القروح	gözde çıbandan olan eser	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأثر العارض دون العين من اجتماع الدم تحت الجلد	göz altında irkilen ḳan	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأثر العارض من كمنة الدم تحت العين	göz altında irinlenmiş kan	Çift strateji kullanma	YR.	1
احتباس الطمث	hayız kanı tutulduğu	Çift strateji kullanma	YR.	1
الاختلاج	gövde segirdiği	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
	segriyen yer	Açımlama	YR.	1
اختلاف الدم	içden kan gitmek	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
	kan gicidiği	Öykünme	YR.	1
الاختناق العارض من أكل الفطر القتال	ağulu otlardan hunnak	Çift strateji kullanma	YR.	1
الاختناق العارض من الفطر	hunâḳk	Çift strateji kullanma	YB.	3
الأخلاط الباردة البلغمية	galîz balgamlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الارتعاش	baş ditrediği	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
	ditremek	Eşdeğerlik	YR.	2
	raʿşe	Dolaylı ödünçleme	YB.	2
	Baş ditremek	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
ارتعاش الرأس	baş ditremesi	Öykünme	YR.	2
أرواح البواسير	bevâsîr yelleri	Çift strateji kullanma	YR.	1
أرواح المقعدة	maḳʿadda olan yeller	Çift strateji kullanma	YR.	1
أرياح البلغم	Balgamlar	Çift strateji kullanma	YB.	1
الإسترخاء	gövde süstlüğü	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1

استرخاء الأعضاء	aʿzâ süstlüğü	Çift strateji kullanma	YR.	1
استرخاء الأنثيين	hayâler süst olması	Çift strateji kullanma	YR.	2
إسترخاء البدن	gövde süstlüğü	Öykünme	YR.	1
استرخاء الذكر	zeker süstlüğü	Çift strateji kullanma	YR.	1
استرخاء العصب	sinir süstlüğü	Öykünme	YR.	3
استرخاء العصب من الامتلاء	sinir süstlüğü	Çift strateji kullanma	YR.	1
استرخاء المفاصل	mafsal süstlüğü	Çift strateji kullanma	YR.	1
استرخاء المقعدة	makʿad süstlüğü	Çift strateji kullanma	YR.	1
الإستطلاق	İshâl	Dolaylı ödünçleme	YB.	2
الاستطلاق المزمن	eski ishâl	Çift strateji kullanma	YR.	1
الإغماء	Uğunmak	Eşdeğerlik	YR.	1
الاقشعرار الشديد	gâyetde tüy ürperdiği	Çift strateji kullanma	YR.	1
الالتهاب	iç alevleniği	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
الإلتهاب العارض في المعدة	mi‘de alevi	Çift strateji kullanma	YR.	1
	mi‘de alevlendiği	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأمراض الباردة في الدماغ	sovukdan olan dimâğdaki hastalıklar	Çift strateji kullanma	YR.	1
أمراض البلغم	balgamî hastalık	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأمراض التي تعرض في الوباء	vebâ ısıtması	Çift strateji kullanma	YR.	1
أمراض الرئة	öykeninde zahmet	Farklı düzenleme	YR.	1
أمراض العصب الباردة	sinirlerin sovuk hastalığı	Öykünme	YR.	1
أمراض الشيوخ	pîrler zahmeti	Öykünme	YR.	1
أمراض العصب الباردة	sinirlerin sovuk hastalığı	Öykünme	YR.	1
أمراض المثانة والرحم	kavuk ve rahim ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأمراض المزمنة العارضة للبدن	gövdede olan eski zahmetler	Öykünme	YR.	1
الامغاص	iç ağrıları	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
أمغاص البطن	iç ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الإمغاص المعائية	bağırsakda olan zahmetler	Farklı düzenleme	YB.	1
انبعاث الدم من	damardan kan sızdığı	Çift strateji kullanma	YR.	1

العرق المفرط				
انتثار الشعر	kıllar dökülmek	Öykünme	YR.	1
الإنتفاخ	tuhme	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
انصباب المرة الصفراء إلى الأمعاء	bağırsaklara inen safrâ	Çift strateji kullanma	YR.	1
انصباب المواد إلى الحلق	boğaza madde inmek	Çift strateji kullanma	YR.	1
انضمام فم الرحم والصلابة العارضة له	rahim ağzı tutulduğu ve katılığı	Çift strateji kullanma	YR.	1
انضمام فم الرحم وورم الرحم	rahim ağrıları	Çift strateji kullanma	YR.	1
انفجار الدم من الرئة	öykenden kan akdığı	Öykünme	YR.	1
انفساخ عصب	sinirler fesadı	Çift strateji kullanma	YR.	1
انقطاع الصوت	avaz boğulduğu	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأوجاع	Ağrılar	Eşdeğerlik	YR.	2
أوجاع الأرحام الباردة	rahimler ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
	sovuk rahim aġrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
أوجاع الأرحام كلها	rahim ağrılarına ve katıları	Çift strateji kullanma	YR.	1
أوجاع الأرحام والمقعدة	rahim ve makʿad ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
أوجاع الأسفل	makʻad ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
أوجاع الأسنان	dişler ağrısı	Öykünme	YR.	2
الأوجاع الباردة	sovuk ağrılar	Öykünme	YR.	1
	sovukdan olan ağrılar	Farklı düzenleme	YR.	1
الأوجاع الباطنة	içinde olan ağrılar	Öykünme	YR.	1
أوجاع الباطنية	iç ağrıları	Öykünme	YR.	1
أوجاع البطن والركبة	iç ağrısı ve diz ağrısı	Genişletme	YR.	1
أوجاع البواسير	bevâsîr ağrısı	Çift strateji kullanma		1
الأوجاع التي تكون من أسفل البدن	gövdede olan aġrılar	Çift strateji kullanma	YR.	1
وجع /أوجاع الجنب	yan ağrısı	Öykünme	YR.	4
	bögrek ağrısı	Öykünme	YR.	1
	böğür ağrısı	Öykünme	YR.	1
وجع / أوجاع الجنب المزمنة	yan ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
	eski yan ağrısı	Öykünme	YR.	1

أوجاع الجنب والصدر والكبد	Göğüs ve böğür ve ciğer ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
أوجاع الجنب وما يصدمها والمغص	yan ve iç ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
وجع / أوجاع الجنبين	böğürler ağrısı Böğür ağrısı	Öykünme	YR.	2
	yan ağırısı	Öykünme	YR.	1
أوجاع الجنبين عن سدد غليظة	süddeden yan aġrıları	Çift strateji kullanma	YR.	1
وجع/أوجاع الجوف	iç ağrıları/ağrısı	Öykünme	YR.	2
أوجاع الجوف الحادثة من رياح غليظة أو خلط غليظ بارد	İç ağrıları	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأوجاع الحادثة من احتراق البلغم	balgam göyündüğünden olan ağrılar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأوجاع الحارة	ıssı şişler	Farklı anlamlılık	YR.	1
أوجاع الحلق	boğaz ağrıları	Öykünme	YR.	3
أوجاع الرأس	sovukdan baş ağrısı	Genişletme	YR.	1
أوجاع الرأس الباردة السبب	eski ve yeni sovuk baş ağrıları	Çift strateji kullanma	YR.	1
أوجاع الرحم	rahim ağrıları	Çift strateji kullanma	YR.	3
أوجاع الرحم الباردة	rahim ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
أوجاع الرئة	öyken ağrısı	Öykünme	YR.	2
أوجاع الصبيان	oğlancıkların ağrıları	Öykünme	YR.	1
أوجاع الصدر المتولدة عن أورام حارة	göz ağrılarına ki ıssı veremden ola	Çift strateji kullanma	YR.	1
أوجاع الصدر المزمنة	eski gögüs ağrısı	Öykünme	YR.	1
أوجاع الظهر الدموية	arka ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	2
أوجاع الظهر المتولدة عن الخام	ham hıltdan olan arka ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
أوجاع الظهر والورك العتيقة	arka ağrıları	Çift strateji kullanma	YR.	1
وجع / أوجاع العين	göz ağrısı	Öykünme	YR.	2
أوجاع الفم	ağız ağrısı	Öykünme	YR.	2

الأوجاع الكائنة من البرودة	sovukdan olan ağrılar	Öykünme	YR.	1
أوجاع الكبد الباردة	Sovuk ciğer ağrıları	Çift strateji kullanma	YR.	1
أوجاع الكبد والمعدة الباردة	Ciğer ve mi‘de ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الوجع المزمن / الأوجاع المزمنة	eski ağrılar	Öykünme	YR.	2
الأوجاع المزمنة العارضة للرئة	eski öyken ağrısı	Farklı düzenleme	YR.	1
الأوجاع المزمنة في الرأس	başda olan eski ağrılar	Farklı düzenleme	YR.	1
أوجاع المقعدة	mak‘ad ağrıları	Çift strateji kullanma	YR.	1
أوجاع المقعدة والضربان فيها	makʿad ağrısı ve sancısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
أوجاع النقرس	nikrîs ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
أورام الثدي الوارمة في النفاس	nifasda emcek şişdiği	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام الجاسية الكائنة في أصول الأظفار	dırnak dibinde olan katı şişler	Öykünme	YR.	1
الأورام الجاسية المسماة بالخنازير	hanâzîr	Çift strateji kullanma	YB.	1
أورام الجوف المتقيحة	içde olan irinli veremler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام الحادثة في الأرحام	rahimde olan şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام الحادثة في الكبد والمعدة وفم المعدة	ciğerde ve mi‘dede olan şişler	Çift strateji kullanma	YR.	2
الأورام الحادثة في المثانة والكلي	kavukda ve bögrekde olan şişler	Öykünme	YR.	1
الأورام الحادثة في المفاصل	bendkeşlerde olan şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
	mafsalda olan şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام الحارة التي تكون في المقعدة	makʿadda olan ıssı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام الحارة الحادثة عن المادة المنصبة	ıssı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام الحارة	ıssı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1

العارضة في الأرنبة				
الأورام الحارة العارضة في الرحم	rahimlerin ıssı şişleri	Çift strateji kullanma	YR.	2
الأورام الحارة العارضة في المقعدة والرحم	rahimde ve makʻadda olan ıssı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام الحارة العارضة للأنثيين	hayada olan ıssı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام الحارة العارضة من الكبد	ciğerde olan ıssı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام الحارة العارضة من النقرس	nikrîsden olan ıssı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام الحارة الغليظة	ıssı şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام الحارة في الرأس	başda olan ıssı şişler	Farklı düzenleme	YR.	1
الأورام الحارة والأورام الصلبة العارضة في الرحم	rahimlerde olan şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام الحارة والبلغمية	balgamî şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
أورام الحلق الباطنة	boğazda olan şişi	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام الخبيثة	yaramaz şişler	Öykünme	YR.	1
أورام الرحم	rahimde olan şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام الرخوة	balgamî şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
	verem	Çift strateji kullanma	YB.	1
أورام الرئة الحارة	ıssı öyken şişi	Öykünme	YR.	1
أورام السفل وغلظ الشرج	makʻad şişi	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأورام المركبة من البلغم والمرة الصفراء	şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
أورام المقعدة الحارة	makʻad şişi	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأوساخ العارضة في الوجه	yüzde olan kirler	Öykünme	YR.	1
الأوساخ العارضة في الوجه والكلف	yüzdeki çığıd	Çift strateji kullanma	YR.	1
بطلان الحركة العارضة من غلبة البرد على الأعضاء	ṣovuḳdan aʿzâ tutmadığı	Çift strateji kullanma	YR.	1

بلة الأمعاء	bağırsak yaşlığı	Öykünme	YR.	1
بلة المعدة	mi‘de/ mi‘denin yaşlığı	Çift strateji kullanma	YR.	2
البلغم الذي في المعدة	mi‘dede olan balgamlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
البلغم الغالب على البدن	Gövdeye gâlib olan balgam	Çift strateji kullanma	YR.	1
البلغم الغليظ	galîz balgam	Çift strateji kullanma	belirsiz	2
جرب أجفان العين	kapakda olan uyuzlar	Farklı düzenleme	YR.	1
الجرب الأسود	kara uyuz	Öykünme	YR.	1
الجرب الخشن	uyuz	Çift strateji kullanma	YR.	2
الجرب الرطب	yaş uyuz	Öykünme	YR.	2
الجرب الرطب المتعفن	sulu uyuz	Çift strateji kullanma	YR.	2
جسو/جساء الطحال	dalak katılığı	Öykünme	YR.	3
الجفون الخشنة المشققة	gözün katı kapakları	Çift strateji kullanma	YR.	1
الجمرة	ağız ağrısı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
جمود الدم في الجوف	içde kan donduğu	Öykünme	YR.	1
جمود اللبن في الجوف	içde süd donduğu	Öykünme	YR.	1
جميع أدواء الرحم	cemî‘ rahim zahmetleri	Çift strateji kullanma	YR.	1
جميع أدوار الحميات	cemî‘ ısıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
جميع الأوجاع ما كانت في العضل أو في الأحشاء	‘zâdaki ve içdeki zahmetler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الجنون	cinnet	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
	Cünûn	Doğrudan ödünçleme	YB.	1
	Mecnûn/ mecnûnlar	Dolaylı ödünçleme	YB.	2
الجود المسمى حب القرع	namâzbûr kurtlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
حدة الدم	kan galebesi	Çift strateji kullanma	YR.	1
	Kanın sür‘ati	Çift strateji kullanma	YR.	1
حرارة الدم	Kan harâreti	Çift strateji kullanma	YR.	1
	Kan galebesinden olan	Çift strateji kullanma	YR.	1

	harâret			
حرارة الدماغ	dimağ harâreti	Çift strateji kullanma	YR.	1
حرارة الفم	ağızda olan harâret	Çift strateji kullanma	YR.	1
حرارة الكبد	Ciğerin harâreti	Çift strateji kullanma	YR.	2
حرارة المعدة	Mi‘denin harâreti	Çift strateji kullanma	YR.	1
حرارة المعدة والقلب والكبد والكلي	Ciğer ve yürek ve mi‘de harâreti	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحرارة في الرأس	dimâğ harâreti	Çift strateji kullanma	YR.	1
حرقة الاحليل	hayâ göyündüğü	Çift strateji kullanma	YR.	1
قرحة العين	göz çıbanı	Öykünme	YR.	1
الحزن	gussa	Eşdeğerlik	YR.	1
الحصا التي في الكلية والمثانة	Bögrekde ve kavukda olan taşlar	Öykünme	YR.	1
الحصا الكائن في الكليتين	bögrekde olan taşlar	Öykünme	YR.	1
حصا الكليتين	bögrekde olan taşlar	Farklı düzenleme	YR.	1
الحصا في الكلي والمثانة	kavukda bögrekde taş	Öykünme	YR.	1
	kavukdaki ve bögrekdeki taşlar	Farklı düzenleme	YR.	1
الحصاة التي تكون في الكليتين	bögrekde olan taş	Öykünme	YR.	1
الحصاة التي تكون في المثانة	kavukda olan taşlar	Öykünme	YR.	1
الحصاة الكائنة في المثانة والكلية	kavukda ve bögrekde olan taşlar	Öykünme	YR.	1
حصاة الكلى	bögrek taşı	Öykünme	YR.	1
الحصاة المتولدة في الكليتين	bögrekde olan taşlar	Öykünme	YR.	1
	bögrekde ve kavukda olan taşlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
	kavukda bögrekde olan taş	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحصاة في الكلى	böbrekdeki taş	Farklı düzenleme	YR.	2
	kavukda ve bögrekde olan taş	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحصد العارض للآذان	kulakda olan zahmetler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحصى التي في الكلى والمثانة	bögrekde ve kavukda	Öykünme	YR.	1

	olan taşlar			
الحصى الكبار والصغار التي في المثانة	kavukda olan taşlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
حصى الكلى والمثانة	kavukdaki ve bögrekdeki taşlar	Farklı üzenleme	YR.	1
حصى المثانة	kavukda olan taşlar	Farklı düzenleme	YR.	1
حصى المثانة والكليتين	kavukda ve bögrekde olan taşlar	Farklı düzenleme	YR.	1
حكة العين	göz giciği	Öykünme	YR.	3
الدماميل	katı çıbanlar	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
حميات الغب	ısıtmalar	Çift strateji kullanma	YR.	2
حميات الغب المتطاولة	eski ısıtmalar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحميات المتقادمة	ısıtmalar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحميات المحرقة المزمنة	eski ısıtmalar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحميات المزمنة	eski ısıtmalar	Öykünme	YR.	3
الحميات المزمنة التي يقال لها ذات الأدوار	ısıtmalar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحميات ذات الأدوار	ısıtmalar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحيات	yılanlar	Eşdeğerlik	YR.	1
الحيات وحب القرع	içdeki yılanı ve namâzbûr kurtları	Çift strateji kullanma	YR.	1
الخراجات	şişler	Yakın anlamlılık	YR.	1
	uvacuk kabarcıklar	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
خراجات العضلة	ardale zahmeti	Üstanlamlılık	YR.	1
الخراجات المترهلة والمتورمة	Şişli cerâhatler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الخشاء الحامض	ekşi gegirmek	Öykünme	YR.	1
الخلط البلغمي اللزج المخاطي من المعدة والمفاصل	mi‘de ve bendkeşler ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الدبيلة	katı şişler	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
الدم الجامد	donmuş kan	Öykünme	YR.	1

الدم الحريف	kanın galebesi	Farklı düzenleme	YR.	1
الدم الحريف الحاد	kan tizliği	Çift strateji kullanma	YR.	1
الدم السائل من أغشية الدماغ	dimağ perdesinden olan burun kanı	Çift strateji kullanma	YR.	1
القيح والدم العارض تحت العين	göz altında olan irinler ve kan	Öykünme	YR.	1
الدم العارض تحت العين الذي يتغير منه اللون	göz altında irin ve kan	Çift strateji kullanma	YR.	1
الدم الغليظ	galîz kan	Çift strateji kullanma	YR.	1
الدم الفاسد	yaramaz kan	Öykünme	YR.	1
الدم الفاسد في الأجفان	kapakda olan yaramaz kanlar	Farklı düzenleme	YR.	1
الدم المتعقد في الكلي والمثانة	kavukda olan donmuş kanlar	Çift strateji kullanma	YR.	2
الدم المجتمع تحت الجلد	deri altında irinlenen kanlar	Öykünme	YR.	1
الدم المنبعث من المعي السفلي	bağırsakdan akan kan	Çift strateji kullanma	YR.	1
الدم المنعقد تحت العين	göz altında irinli kan	Öykünme	YR.	1
الدم الميت الذي تحت العين	göz altında olan kanlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الدماميل والأورام العارضة في أصول الآذان	kulak dibindeki şişler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الدوار الكائن عن بخار مراري أو بلغمي	balgamî buhardan olan baş çigzindiği	Çift strateji kullanma	YR.	1
الدود/الديدان	karındaki kurd	Genişletme	YR.	1
	Kurd/kurdlar	Eşdeğerlik	YR.	1
	namâzbûr kurdlar	Çift strateji kullanma		1
الدود الذي في البطن	karındaki kurd	Öykünme	YR.	1
الدود الطوال	Uzun kurd	Öykünme	YR.	1
الدود القرع	namâzbûr kurtlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الدود المتولد في الأذن	kulakda olan kurt	Öykünme	YR.	1
	kulakdaki kurt	Öykünme	YR.	1
الدود المتولد في	karındaki kurtlar ve	Çift strateji kullanma	YR.	1

البطن، والذي يقال له حب القرع	namâzbûr			
الدود والحيات التي في البطن	karında olan kurtlar ve yılan	Öykünme	YR.	1
الدود والحيات التي في الجوف	içde olan kurtlar ve yılanlar	Öykünme	YR.	1
ديدان الأذن	kulakda olan kurtlar	Farklı düzenleme	YR.	1
الديدان والحيات المتولدة في البطن	içde olan yılan ve kurtlar	Öykünme	YR.	1
ذات الجنب	zâtü'l-cenb	Doğrudan Ödünçleme	YB.	3
	yan başı ağrısı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
الذع العارض في المعدة	mi'dede olan zahmetler	Çift strateji kullanma	YR.	1
ذهاب السمع	sağırlık	Yakın anlamlılık	YR.	1
الربع	rub' ısıtmaları	Belirtme unsuru ekleme	YR.	1
الربو الرطب	yaş rabv	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرطوبات البلغمية	balgam rutûbetleri	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرطوبات التي تسيل إلى العين	göze inen yaş	Öykünme	YR.	1
الرطوبات السائلة من الرحم سيلاناً مزمناً	rahimden akan rutûbet	Çift strateji kullanma	YR.	2
الرطوبات المنصبة إلى المعدة	karında olan rutûbet	Çift strateji kullanma	YR.	2
الرطوبة التي تكون في الأرحام	Rahimlerin yaşlığı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرطوبة السائلة من الأذن	kulakdan akan yaş	Öykünme	YR.	1
رطوبة الصدر والحلق	göğüsde ve boğazda olan yaşlık	Farklı düzenleme	YR.	1
الرطوبة العارضة في الرأس والمعدة	başda ve maʿdede olan yaşlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرطوبة الكائنة في المعدة عن الإكثار من البطيخ	mi'dede olan yaşlığı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرطوبة اللبنية التي تكون في الوجه	yüzde olan zahmetler	Üstanlamlılık	YR.	1
رطوبة المعدة	mi'de yaşlığı	Çift strateji kullanma	YR.	1

	mi‘dede olan yaşlık	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرعدة	ditremek	Eşdeğerlik	YR.	1
رعدة الأعضاء	gövdede ditremek	Farklı düzenleme	YR.	1
الرياح الباردة في الأرحام	Rahimlerdeki yel	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرياح البلغمية	balgam olanlardan yeller	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرياح التي تعرض في العين	gözde olan yeller	Öykünme	YR.	1
الرياح العارضة في الأمعاء	bağırsakda olan yeller	Öykünme	YR.	2
الرياح العارضة في الظهر والوركين	arkada ve yanbaşında olan yeller	Öykünme	YR.	1
الرياح الغليظة التي في المعي	bağırsaklarda olan galîz yeller	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرياح الغليظة العارضة في المعي	bağırsakda olan galîz yeller	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرياح الغليظة الكائنة في الدماغ	dimağda olan galîz yeller	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرياح الغليظة في المعدة والأمعاء	bağırsakda olan yeller	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرياح الغليظة في المعدة والأمعاء والأرحام	bağırsakda ve rahimde olan yeller	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرياح الكائنة في المعي	bağırsakda / bağırsaklarda olan yeller	Öykünme	YR.	1
الرياح الكائنة في أغشية الدماغ	dimağda olan yeller	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرياح المتولدة في المعدة	mi‘dede olan yeller	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرياح المستكنة في أغشية الدماغ	dimâğ perdesinde olan yeller	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرياح المستكنة في الرأس والمنخرين	başda ve burunda olan yeller	Öykünme	YR.	1
الرياح النافخة	galîz yeller	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرياح النافخة العارضة في الرحم	Yeller	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرياح والأبخرة الغليظة	galîz yeller ve buḫārlar	Çift strateji kullanma	YR.	2

الزحير الذي يكون من البرد والرطوبة	sovukdan olan iç ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الزرقة الحادثة من المرض	hastalıkdan olan göz sarılığı	Çift strateji kullanma	YR.	1
السحج الحادث عن أخلاط بلغمية	balgamdan olan iç ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
السحج العارض في الرجلين	ayakda olan zahmetler	Çift strateji kullanma	YR.	1
السحج الكائن من البرودة	sovukdan olan iç ağrısı	Öykünme	YR.	1
السحج المتولد عن خلط لزج	yaramaz hıltdan olan iç ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
السحج في الأمعاء	bağırsak zahmetleri	Üstanlamlılık	YR.	1
سدد الأحشاء	süddeler	Çift strateji kullanma	YB.	1
سدد الأعضاء الباطنة	İçdeki a‘zânın süddeleri	Çift strateji kullanma	YR.	1
	süddeler	Çift strateji kullanma	YB.	1
السدد التي تعرض في الكبد والكلى	ciğerde ve bögrekde olan süddeler	Çift strateji kullanma	YR.	1
السدد التي تكون في الكبد	Ciğerde olan süddeler	Çift strateji kullanma	YR.	1
السدد التي في الرأس	Başda olan süddeler	Çift strateji kullanma	YR.	1
سدد الخياشيم	genizde olan süddeler	Çift strateji kullanma	YR.	1
سدد الدماغ	dimağın süddeleri	Çift strateji kullanma	YR.	1
سدد الرأس	başda olan süddeler	Çift strateji kullanma	YR.	1
سدد الرحم	rahim süddeleri	Çift strateji kullanma	YR.	1
السدد العارضة في الدماغ	Dimağda olan süddeler	Çift strateji kullanma	YR.	1
السدد الكائنة في أغشية الدماغ	dimağda olan süddeler	Çift strateji kullanma	YR.	1
	dimağdaki südde	Çift strateji kullanma	YR.	1
السدد الكائنة في الأعضاء الباطنة	süddeler	Çift strateji kullanma	YB.	1
سدد الكبد	Bögrek süddeleri	Çift strateji kullanma	YR.	1
	ciger süddesi/ süddeleri	Çift strateji kullanma	YR.	1
	ciğerdeki süddeler	Çift strateji kullanma	YR.	1
سدد الكلى	Bögrek süddeleri	Çift strateji kullanma	YR.	1
سدد جميع الأعضاء	Cemî‘ a‘zâların	Çift strateji kullanma	YR.	1

الباطنة	süddeleri			
السدد في الكبد من الرطوبة والبرد	Ciğerde olan süddeler	Çift strateji kullanma	YR.	1
السرطان الباطن	içde olan seratân	Çift strateji kullanma	YR.	1
السرطان المتقرح	çıbanlı uyuz	Çift strateji kullanma	YR.	1
سعال الأطفال	oğlancıklar öksürüğü	Öykünme	YR.	1
السعال المتولد من الحر واليبس	kurulukdan olan öksürük	Çift strateji kullanma	YR.	1
سلس البول الذي سببه استرخاء	Südük damladuğu	Çift strateji kullanma	YR.	1
القمل العارض في البدن	gövdede olan bitler	Öykünme	YR.	1
التهاب الجرب	uyuzdan olan iç alevi	Çift strateji kullanma	YR.	1
الهم والوحشة	Vahşet	Daraltma	YB.	1
هموم وأحزان	Gussa	Daraltma	YR.	1
هيجان الأورام	veremler	Çift strateji kullanma	YB.	1
هيجان الرياح والنفخ	Yeller	Çift strateji kullanma	YR.	1
نتن الفم	ağız kokusu	Farklı anlamlılık	YR.	2
نتن اللحم في النواصير	nasır etleri	Çift strateji kullanma	YR.	2
نزف الأرحام	rahimden akan yaş	Çift strateji kullanma	YR.	1
نزف البواسير	bevâsirden sızan kan	Çift strateji kullanma	YR.	1
النمش	yüzde olan çığıd	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
	yüzde olan eserler	Çift strateji kullanma	YR.	1
النملة	çıbanlar	Yakın anlamlılık	YR.	1
	çığıd	Farklı anlamlılık	YR.	1
	nemle	Doğrudan ödünçleme	YB.	1
	nemle zahmeti	Belirtme unsuru ekleme	YR.	1
وجع الأرحام	rahim ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	3
وجع الأرحام التي يعرض معه الاختناق	rahimde olan hanâzîr	Çift strateji kullanma	YR.	1
وجع الأضراس	diş ağrısı	Öykünme	YR.	3
وجع الأضراس والأسنان	diş ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
وجع الأضلاع الحادث عن البلغم	öykenler aġrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1

اللزج				
وجع الأمعاء	bağırsaklar ağrısı	Öykünme	YR.	1
وجع الأمعاء الحارة	bağırsak ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
وجع الأمعاء والصدر	göğüs ve bağırsak ağrıları	Öykünme	YR.	1
وجع الأنثيين	haya aġrısı	Çift strateji kullanma		1
وجع الأنثيين اللتين ينحدر إليهما البلة من فساد المعدة	mi‘de fesâdından olan hayalar zahmeti	Çift strateji kullanma	YR.	1
وجع الكبد ووجع الرئة	ciğer ve öyken ağrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1

Tablo 3: TTN'deki Hastalık Ve Belirti Adlarıyla İlgili Terimlerin Çeviri Biçimleri ve İzlenen Stratejiler

Arapça Terim	**Türkçe Çeviri Biçimi**	**Çeviri stratejisi**		**S.**
		Mikro	**Makro**	
احتقان الدم	Ḳan ḳuṣan	Farklı düzenleme	YR.	1
أدواء الأنف	burunda olan ṣayrulıḳlar	Farklı düzenleme	YR.	1
اصفرار اللون	beñiz ṣararmış	Farklı düzenleme	YR.	2
الأضراس	diş aġrısı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
الأكَلَة	eñile[363] eñile diyü yanur başa dirler ve cüdām daḫı dirler	Çift strateji kullanma	YB.	1
البواسير	bevāsi̇r	Doğrudan ödünçleme	YB.	8
البرص	baraṣ	Doğrudan ödünçleme	YB.	9
البطن	ḳarın aġrısı	Betimleyici	YR.	1

[363] Okunuş hatasıdır.

		eşdeğerlik		
البلغم	balġam	Doğrudan ödünçleme	YB.	2
التُخمة	toḫma	Doğrudan ödünçleme	YB.	2
الجذام	cüdām	Doğrudan ödünçleme	YB.	23
الجُرح	ceraḥāt	Doğrudan ödünçleme	YB.	2
الجنون	cünūn ya‘nī delülik	Çift strateji kullanma	YB.	1
	cūnūn	Doğrudan ödünçleme	YB.	2
	delülik	Eşdeğerlik	YR.	1
الحبوب	çıban	Yakın anlamlılık	YR.	1
الحبوب يعني الدماميل	çıban	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحكة	giciyük	Eşdeğerlik	YR.	1
الحمّى	ısıtma	Eşdeğerlik	YR.	7
الحمّى الربع	rıb‘ ıtması rıb‘ ol ısıtmadur kim bir gün dutar ve arada iki gün ḳor ve dördünci gün girü dutar	Çift strateji kullanma	YR.	1
	rıb‘ ısıtması	Çift strateji kullanma	YR.	1
الخشام	ṭumāgu	Eşdeğerlik	YR.	2
خشونة الصدر	gögüs iriligi	Öykünme	YR.	1
الدبيلة	Dübeyle	Çift strateji kullanma	YB.	

	dübeyle her başdur kim evvel şişer ve soñra içinde madde cem‘ olur			
الدماميل	çıbanlar	Yakın anlamlılık	YR.	1
ذات الجنب	ẕātü'l-ceneb	Doğrudan ödünçleme	YB.	
	ẕātü'l-ceneb ‘illeti	Belirtme unsuru ekleme	YR.	2
الرمد	göz aġrısı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
	göz aġrımaḳ	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
الرهصة	endāmı aġırdı yā bertildi	Açımlama	YR.	1
الزكام	ṭumaġu	Eşdeğerlik	YR.	3
سدد الرئة	öyken süddeleri	Çift strateji kullanma	YR.	1
السعال	Öksürük	Eşdeğerlik kullanma	YR.	1
السّهر	gözine uyku girmez	Açımlama	YR.	2
الشقيقة	şaḳīḳa aġrısı	Belirtme unsuru ekleme	YR.	1
الشوكة	şevke ‘illeti	Belirtme unsuru ekleme	YR.	1
الصداع	baş aġrısı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	10
الطاعون	ṭa‘ūn	Doğrudan ödünçleme	YB.	3
طحاوة الصدر	gönlün ṭahası	Çift strateji kullanma	YR.	1

	yüregün ḥarāreti	Çift strateji kullanma	YR.	1
	yürek oynadugı	Öykünme	YR.	1
العدسة	‘adse renci ‘adse didükleri bir başdur ādeme çıkar öldürür	Çift strateji kullanma	YR.	1
	‘adse renci	Belirtme unsuru ekleme	YR.	1
العذرة	boġaz aġrısı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
	boġazı aġrımış	Açımlama	YR.	1
	boġazı aġrımış ve şişmiş	Açımlama	YR.	1
	boġazında zaḥmet	Açımlama	YR.	1
عرق النسا	‘ırḳu'n-nisā	Doğrudan ödünçleme	YB.	2
العطاس	gişinün oḥsurdugı	Açımlama	YR.	2
عِظَم البطون	ḳarınlar büyümüş	Farklı düzenleme	YR.	1
الفالج	fālic fālic didükleri oldur kim ādem kötürüm olur eli ayaġı dutmaz olur	Çift strateji kullanma	YB.	1
	meflūclıḳ	Çift strateji kullanma	YR.	1
القذاء في العين	gözde çöp	Öykünme	YR.	1
القرحة	cerāhat	Dolaylı ödünçleme	YB.	1

القمل	bit	Eşdeğerlik	YR.	1
	bit olmaḳ	Genişletme	YR.	1
القولنج	ḳulunc	Doğrudan ödünçleme	YB.	1
قيح الحبوب	çıban iriñi	Öykünme	YR.	1
الكباد	ciġer aġrısı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الكلف	çıġıt ve yaġal	Genişletme	YR.	1
اللقوة	laḳva ‘illeti	Belirtme unsuru ekleme	YR.	1
المخاض	Ṭuş	Eşdeğerlik	YR.	1
المليلة	melīle ısıtması melīe didükleri her ısıtmadur kim ādemi uzaḳ dutar tīzde ḳomaz ve ġāyet ẓa‘yıf eyler rıb‘ gibi ve dıḳḳ gibi	Çidt strateji kullanma	YR.	1
نحول الأجساد	tenler incelemiş	Farklı düzenleme	YR.	1
النزلة	Nezle	Doğrudan ödünçleme	YB.	1
النسيان	Unutṣalıḳ	Eşdeğerlik	YR.	3
النُّعاس	uyḳu basan	Açımlama	YR.	1
النقرس	Niḳrīs	Doğrudan ödünçleme	YB.	2
الهِرَم	Ḳocalıḳ	Eşdeğerlik	YR.	2
الهَم	Ḳaygu	Eşdeğerlik	YR.	1
الوثي	endāmı aġırdı yā bertildi	Açımlama	YR.	2

وجع الأذن	ḳulaḳ aġrısı	Öykünme	YR.	1
وجع الرأس	baş aġrısı	Öykünme	YR.	2
وجع الضرس	diş aġrısı	Öykünme	YR.	2
وجع العين	göz aġrısı	Öykünme	YR.	1
الوخامة	toḫmalıḳ	Doğallaştırma	YR.	1
الوضح	Baraṣ	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
وغر الصدر	yürek ḥerāreti	Çift strateji kullanma	YR.	1

Tablo 4: TKS'daki Hastalık ve Belirti Adlarıyla ilgili Terimlerin Çeviri Biçimleri ve İzlenen Stratejiler

Arapça Terim	**Türkçe Çeviri Biçimi**	**Çeviri Stratejisi**		**S.**
		Mikro	**Makro**	
الحمى / الحميات	sıtma / sıtmalar	Eşdeğerlik	YR.	154
الورم / الأورام	verem / veremler	Doğrudan ödünçleme	YB.	27
السرطان	sereṭān adlu verem sereṭān şol şişdür kim ṣafrā göynüp sevdā olmaḳdan ḥādiṯ olur	Çift strateji kullanma	YR.	2
	sereṭān	Doğrudan Ödünçleme	YB.	2
الخنازير	ḫanāzīr dirler verem	Çift strateji kullanma	YB.	1
	ṭoŋuz başı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	2
السعال	öksürük	Eşdeğerlik	YR.	9
العطاس	aġsuruḳ	Eşdeğerlik	YR.	5

الصداع	baş aġrısı	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	5
السعفة	saʿfadur yaʿnī başda yüzde olan baş bertdedür	Çift strateji kullanma	YB.	1
	saʿfa	Doğrudan Ödünçleme	YB.	1
الجرب	cereb yaʿnī uyuz	Çift strateji kullanma	YB.	2
	uyuz	Eşdeğerlik	YR.	5
البرص	baraṣ	Doğrudan ödünçleme	YB.	8
الجذام	cüẕām yaʿnī çānakī	Çift strateji kullanma	YB.	1
	cüẕām	Doğrudan ödünçleme	YB.	3
الحصبة	ḥaṣba	Doğrudan ödünçleme	YB.	5
الجدري	Ḳabarcuḳ	Yakın anlamlılık	YR.	12
	bahār ḳabarcuḳları	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
الحكة	ḥikket yaʿnī gicivük	Çift strateji kullanma	YB.	1
	gicivük	Eşdeğerlik	YR.	6
البهق	behaḳ	Doğrudan ödünçleme	YB.	2
البهق الأبيض	aḳ behaḳ	Çift strateji kullanma	YR.	3
القيء	ḳusmaḳ	Eşdeğerlik	YR.	8
البهق الأسود	el-behaḳu'l-esved yaʿnī ḳara behaḳ	Çift strateji kullanma	YB.	1

	ḳara behaḳ	Çift strateji kullanma	YR.	2
الاسهال	ishāl yaʿnī̇ iç gitmek	Çift strateji kullanma	YB.	2
	ishāl	Doğrudan ödünçleme	YB.	7
	ishāl itmek	Doğallaştırma	YR.	1
الغشي	ʿaḳıl zāyil olmaḳ	Çift strateji kullanma	YR.	2
	uṣ gitmek	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
	ʿaḳıl gitmek	Çift strateji kullanma	YR.	4
	ḳusmaḳ	Farklı anlamlılık	YR.	5
	ḳusmaḳlıḳ	Farklı anlamlılık	YR.	1
الاستسقاء	istisḳā	Doğrudan ödünçleme	YB.	1
السلع	silaʿ	Doğrudan ödünçleme	YB.	4
التعقد	taʿaḳḳud	Doğrudan ödünçleme	YB.	4
السدة / السدد	süddeler yaʿnī̇ ḫılṭlar yolın dutıcılar	Çift strateji kullanma	YB.	1
	südde / süddeler	Doğrudan ödünçleme	YB.	9
الحرارة	ḫarāret	Doğrudan ödünçleme	YB	17
	ıssı	Eşdeğerlik	YR.	2
الخضرة	yüzde ya ayruḳ yirde yaşıl noḳṭalar	Açımlama	YR.	1

	ol yaşıl nesneler	Açımlama	YR.	1
	yaşıl / yaşıllar	Sözcük türü değiştirme	YR.	2
القروح	baş bert	Yakın anlamlılık	YR.	6
النملة	nemle	Doğrudan ödünçleme	YB.	6
البثر / البثور	ḳabarcuḳ	Yakın anlamlılık	YR.	1
	sivilcük	Yakın anlamlılık	YR.	1
الخفقان	ḫafaḳān yaʿnī yürek oynaması	Çift strateji kullanma	YB.	1
الرياح	yıl	Eşdeğerlik	YR.	3
الهزال	aruḳlıḳ	Eşdeğerlik	YR.	1
الجفاف	ḳurulıḳ	Eşdeğerlik	YR.	1
الغثيان	göŋül dönmek	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
السهر	uyḳusuzlıḳ	Eşdeğerlik	YR.	6
النزلات	nezleler	Doğrudan ödünçleme	YB.	1
الذبول	ẕübūl yaʿnī erimek	Çift strateji kullanma	YB.	1
	ẕübūl	Doğrudan ödünçleme	YB.	1
الخراج / الخراجات	verem	Dolaylı ödünçleme	YB.	2
	cerāḥatlar[364]	Doğrudan ödünçleme	YB.	1
الحمرة	ḫumret yaʿnī ḳızıllıḳ	Çift strateji kullanma	YB.	1

[364] Okunuş veya yazım hatası olabilir.

	ḥumret	Doğrudan ödünçleme	YB.	2
السل	sil	Doğrudan ödünçleme	YB.	1
المسامير	mesāmīr yaʿnī mıḫ başı	Çift strateji kullanma	YB.	1
الثآليل	ṣālīl yaʿnī sigiller	Çift strateji kullanma	YB.	1
القوباء	ḳuvebā yaʿnī demregü	Çift strateji kullanma	YB.	1
الحزاز	ḫazāzdür yaʿnī kebege beŋzer ḳoŋaḳ düşmekdedür başa	Çift strateji kullanma	YB.	1
النواصير	nāṣır eti	Çift strateji kullanma	YR.	1
حمى الربع	rıbʿ sıtması rıbʿ şol sıtmadur kim sevdādan ola iki gün duta iki gün dutmaya	Çift strateji kullanma	YR.	1
	rıbʿ sıtması	Çift strateji kullanma	YR.	6
حمى الربع المتطاولة	dāyimi olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحميات المفردة	yaluŋuz sıtmalar	Öykünme	YR.	2
الحمى الخالصة	ḫāliṣ sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى المواظبة	ḫummāy-ı muvāẓıb şol sıtmadur kim balġamdan ḫāṣıl ola	Çift strateji kullanma	YB.	1

	nevbet on sekiz sāʿatdan artuḳ ola			
	dāyimī olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	2
	dāyim olan muṭbiḳ sıtma	Çift strateji kullanma	YR	1
	muvāẓıb sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
	muvāẓıb adlu sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى المطبقة	ḥumma-yı muṭbiḳa	Dolaylı ödünçleme	YB.	2
	dāyim olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	3
	muṭbiḳ sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	3
	Sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى المركبة الحميات المركبة	mürekkeb yaʿnī ḳarışıḳ sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
	mürekkeb sıtma yaʿnī ḳarışıḳ	Çift strateji kullanma	YR.	1
	mürekkeb sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	2
	ḳarışıḳ sıtmalar	Öykünme	YR.	1
حمى الغب	ġıbb adlu sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
	ġıbb sıtması	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى الحادثة عن الغب	zaḥmetden ḥāṣıl olan sıtma	Öykünme	YR.	1
حمى الغب غير الخالصة	ġıbb-ı ġayr-ı ḫāliṣ sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	4
الكرب	guṣṣa	Eşdeğerlik	YR.	1
حمى الغب الخالصة	ġıbb-ı ḫāliṣ ol sıtmanuŋ adıdur kim bir gün duta bir gün ḳoya daḥı ḫāliṣ ola	Çift strateji kullanma	YR.	1
	ġıbb-ı ḫāliṣ sıtması	Çift strateji	YR.	2

		kullanma		
	ġıbb-ı ḫāliṣ	Çift strateji kullanma	YB.	2
غلبة الدم	ḳan ġalebesi	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى البلغمية والربع	ayruḳ sıtma	Üstanlamlılık	YR.	1
حمى الدق	ince idici sıtma	Öykünme	YR.	1
	dıḳḳ sıtması	Çift strateji kullanma	YR.	5
الدبيلات	Çıbanlar	Yakın anlamlılık	YR.	1
لين الطبيعة	ṭabīʿat yumşaḳ olmaḳ	Çift strateji kullanma	YR.	1
	ṭabīʿat yumşaḳlıġı	Çift strateji kullanma	YR.	1
استطلاق البطن	ḳarnı gitdügi	Farklı düzenleme	YR.	2
احتباس الطبيعة	ṭabīʿat ḳatı olmaḳ	Çift strateji kullanma	YR.	1
الغشي الكائن من الاستفراغ	istifrāġdan uṣ gitmek	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى الحادثة عن التخم	şol sıtma kim toḫmeden ḥadīṯ olur	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى الحادثة عن التخمة والهيضة	çoḳlıḳdan azlıḳdan toḫmeden ḥadīṯ sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
حمى يوم الحادثه من حر الشمس	güneş ıssısından ḥāṣıl olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	2
حمى يوم الحادثه من حر الشمس والسمائم	semlerden ve güneş ıssısından ḥādiṯ olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
حمى يوم الحادثه عن الاستحصاف و البرد	sovuḳdan beden ḳatı olup der yolları dutulmaḳdan ḥādiṯ olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	2
حمى العفن	taʿaffün-i aḫlāṭdan yaʿnī teġayyür aḫlāṭdan ḥāṣıl olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
	ʿufūnetden ḥādiṯ olan	Çift strateji	YR.	1

	sıtma	kullanma		
	teġayyür aḫlāṭdan ḥādiṯ olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	2
الحمى العاميه	ṣafrā balġam sevdā ḳan müteġayyir olup ḳoḳusı azmaḳdan ḥādiṯ olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى الدمويه المعروفه بسونوخس	ḳandan olan sıtmaya sūnūḫus dirler	Farklı düzenleme	YR.	1
الحمى/الحميات البلغمية	balġamdan olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	2
	balgamī sıtmalar	Çift strateji kullanma	YR.	1
	balġamdan ḥāṣıl olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
سقوط الشهوة	ṭaʿām iştihāsı gitmek	Çift strateji kullanma	YR.	1
سقوط شهوة الغذاء في الحميات	ġıẕā şehveti sıtmayıla sāḳıṭ olsa	Çift strateji kullanma	YR.	1
ذهاب شهوة الطعام	ġıẕā-yı iştihā sāḳıṭı olmaḳ	Çift strateji kullanma	YR.	1
ذهاب شهوه الطعام التى تكون من الحمى	sıtmadan ṭaʿām iştihāsı gitmek	Çift strateji kullanma	YR.	1
فساد شهوة الطعام	şehvet-i ṭaʿām fāsid olmaḳ	Çift strateji kullanma	YR.	1
العرق المفرط	ḥadden geçe derlemek	Farklı düzenleme	YR.	1
النافض والقشعريرة	Ditremek	Daraltma	YR.	3
النافض الحادث من الاخلاط البلغميه الغليظه اللزجه	yapışuḳ balġamdan ḥādiṯ olan ditreme	Çift strateji kullanma	YR.	1
السبات	subāt yaʿnī hic nesne bilmemek ve ḥareket itmemek	Çift strateji kullanma	YB.	1
الورم الدموى المعروف بالفلغمونى	ḳandan ḥādiṯ olan verem kim aŋa felġumūnī dirler	Çift strateji kullanma	YR.	1

الورم المعروف بالفلغمونى	felġumūnī adlu verem	Çift strateji kullanma	YR.	1
الورم المعروف بالحمرة	ḥumret adlu verem ḥumret şol şişdür kim ṣafrādan ḳandan ḥādiṯ ola	Çift strateji kullanma	YR.	1
	ḥumret adlu verem	Çift strateji kullanma	YR.	1
الورم الحار	verem-i ḥār	Dolaylı ödünçleme	YB.	2
	ıssı verem	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى الحادثة عن الورم الحار	ıssı veremden ḥāṣıl olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى عن ورم الحالب	Verem-i ḥālibden ḥādiṯ olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
الامراض الحادثة عن سواء المزاج	ḫastalıḳ kim mizāc yaramaz olmaḳdan ḥādiṯ olur	Çift strateji kullanma	YR.	1
الأمراض المتطاولة	uzun ḫastalıḳlar	Öykünme	YR.	2
الأمراض الحادة	ḫastalıġuŋ tizligi	Farklı düzenleme	YR.	2
الحميات المحرقة	yaḳıcı sıtma	Öykünme	YR.	1
الحميات الصفراوية	ṣafrāvī sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	2
خشونه قصبه الرئه و الصدر	yüregüŋ gögsüŋ yolındaġı irilik	Farklı düzenleme	YR.	1
الحميات الحادة	ḥiddetlü sıtmalar	Çift strateji kullanma	YR.	1
	tīz sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحميات الحادثه عن عفونه الاخلاط	teġayyür ḫılṭdan ḥādiṯ olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى الزمهريرية	zemherīr sıtması	Çift strateji kullanma	YR.	1
حمى دمويه	ḳan ġalebesinden olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى النائبة	biş günde bir nevbet olan ya altı günde bir	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1

	nevbet olan sıtma			
انصباب ماده دمویه من العضو	mādde-yi demevī dökülmek	Çift strateji kullanma	YR.	1
النملة المتأكلة	yiyici nemle	Çift strateji kullanma	YR.	2
القروح التی تحتاج الی تجفیف	başa berte kim ḳurutmaġa iḥtiyācı ola	Çift strateji kullanma	YR.	1
القروح الردیئة	baş bert	Çift strateji kullanma	YR.	1
النار الفارسي	nār-ı fārisī	Dolaylı ödünçleme	YB.	4
القرحه المرکبه مع مرض آلی	ḳarḥa-ı mürekkebe maʿa maraż-ı ālī yaʿnī veremlerle ḳarışıḳ baş bert	Çift strateji kullanma	YB.	1
القرحه المرکبه مع تفرق الاتصال	ḳarḥa-ı mürekkebe maʿa teferruḳu'l-ittiṣāli yaʿnī baş bert kim bedenüŋ bir nesne üzülmegile bile olan cerāḥat	Çift strateji kullanma	YB.	1
القرحه المرکبه مع عرض	ḳarḥa kim mürekkeb ola ʿarżıla	Çift strateji kullanma	YR.	1
الامراض الحادثه عن سواء المزاج	ḫastalıḳ kim mizāc yaramaz olmaḳdan ḥādiṯ olur	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمی الحادثة من الهم و الغم	ġuṣṣadan ḥādiṯ olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمی الحادثة من السهر	uyḳusuzlıḳdan ḥādiṯ olan sıtma	Öykünme	YR.	3
الحمی المتطاولة	uzun sıtma	Öykünme	YR.	1
حمی یوم الحادثه عن الاطعمه والاشربه الحاره	içmekden ıssı otlardan ḥādiṯ olan sıtma	Öykünme	YR.	1
الحمی الحادثة عن الغضب	ḳaḳımaḳdan ḥādiṯ olan sıtma	Öykünme	YR.	1
	ġażabdan ḥādiṯ olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1

الحمى الحادثة عن الغم	ġuṣṣadan ḥāṣıl olan sıtma	Öykünme	YR.	1
الحمى التابعة للحميات	biş günde bir altı günde bir nevbeti olan sıtma	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
الورم المعروف بالنملة	nemle adlu verem nemle şol şişdür kim ṣafrādan ḥāṣıl ola	Çift strateji kullanma	YR.	1
حمى عفنيه	aḫlāṭ müteġayyir olur sıtma ḥāṣıl olur	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى الحادثة عن الاكثار من الطعام	çoḳ yimekden maʿide azmaḳdan ḥādiṯ olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى الحادثه عن تناول الغذاء الحار و الشراب	yimekden içmekden ıssı otlardan ḥādiṯ olan sıtma	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى عن التعب	zaḫmetden ḥādiṯ olan sıtma	Farklı düzenleme	YR.	1
اليبس العارض من التعب	zaḫmetden ʿārız olan ḳurılıḳ	Öykünme	YR.	1
الحمى من الغضب	ḳaḳımaḳdan ḥādiṯ olan sıtma	Öykünme	YR.	1
الورم الحار الدموي	ḳandan ḥādiṯ olan ıssı verem	Çift strateji kullanma	YR.	1
الورم الدموي	ḳandan olan verem	Çift strateji kullanma	YR.	1
الورم الرخو المسمى أوذيما	yumşaḳ verem kim aŋa uvẕīmā dirler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الورم المعروف بأوذيما	evẕīma adlu verem yaʿnī balġamdan ḥādiṯ olan şişdür evẕīma	Çift strateji kullanma	YR.	1
الورم الرخو	yumşaḳ verem	Çift strateji kullanma	YR.	1
الغشى الذى يكون مع الحمى	sıtmadan ʿaḳıl gitmek	Çift strateji kullanma	YR.	1
الورم الصلب	isḳıryūs adlu verem	Çift strateji	YR.	1

المسمى سقيروس	isḳıryūs şol şişdür kim ḳatı ola sevdādan ola	kullanma		
	ḳatı verem	Çift strateji kullanma	YR.	1
الورم الصلب	ḳatı verem	Çift strateji kullanma	YR.	4
النزف	ḳan aḳmaḳ	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
حدة السوداء	sevdānuŋ tīzligi	Çift strateji kullanma	YR.	1
السرطان المتقرح	iriŋlenmiş sereṭān	Çift strateji kullanma	YR.	1
العلل و الاعراض العارضة في سطح البدن	beden(üŋ) daş yüzin(e) maḫṣūṣ olan ḫastalıḳlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
تنفط الجلد و تقشره	tenaffuṭü'l-cild yaʿnī bedenüŋ derisi ḳabarcuḳ olmaḳ ve ṭaḳşīr yaʿnī soyılmak	Çift strateji kullanma	YB.	1
داء الثعلب	devāü's-ṣaʿlebdür yaʿnī ḳılı saçı saḳalı dökülmekdedür	Çift strateji kullanma	YB.	1
الكلف فى الوجه	kelef yaʿnī yüze ḳara çiġit düşmekdedür	Çift strateji kullanma	YR.	1
العرق المديني	ʿırḳ-ı medenī ʿırḳ-ı medenī bir nesnedür kim evvel bedende şişer andan ḳabarur andan delinür daḫı içinden ṭamar(a) beŋzer bir nesne ẓāhir olur az olur kim içinde ḳurd ḥareketi gibi ḥareket ider medīne şehrinde çoḳ olduġiçün didi [eyle dirler]	Çift strateji kullanma	YB.	1
الشقاق العارض فى	el ayaḳ yarılmaḳ	Farklı düzenleme	YR.	1

الكفين و القدمين				
عقر الخف	edük yaġır eylemek	Öykünme	YR.	1
انتفاخ الاصابع	barmaḳ şişmek	Öykünme	YR.	1
رض الأظفار	dırnaḳ alaca olmak	Öykünme	YR.	1
العلل العارضه فى ظاهر البدن عن أسباب من خارج	bedenüŋ ẓāhirine daşraġı sebebden ʿārıż olan ʿilletler	Çif strateji kullanma	YR.	1
الجراحات المفرده	yaluŋuz cerāḥatlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الجراحات والقروح المركبه	mürekkeb cerāḥatlar yaʿnī ḳarışıḳ cerāḥatlar	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى المعروفه بانقيالس	ibniyālūs adlu sıtma ibniyālūs şol sıtmadur kim sovuḳı gizlü ola ıssısı aşkāre ola	Çift strateji kullanma	YR.	1
الاخلاط اللزجه التى قد احتقنت فى داخل البدن	yapışuḳ ḫılıṭları kim beden içinde maḥbūs olmışdur	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحمى الحادثه عن الاغذيه و الأشربه و الأدويه الحاره	yimekden içmekden ıssı otlardan ḥādiṯ olan sıtmalar	Öykünme	YR.	1
حراره الحمى	sıtmanuŋ ḥarāreti	Çift strateji kullanma	YR.	3
	sıtmanuŋ ıssısı	Öykünme	YR.	1

3.2. Vücudun Organ, Bölge ve Salgıladığı Madde Adlarıyla İlgili Terimlerin Çeviri Biçimleri ve İzlenen Stratejiler

Tablo 5: TMB'daki Vücudun Organ, Bölge ve Salgıladığı Madde Adlarıyla İlgili Terimlerin Çeviri Biçimleri ve İzlenen Stratejiler

Arapça Terim	**Türkçe Çeviri Biçimi**	**Çeviri Stratejisi**		**S.**
		Mikro	**Makro**	
المعي/الأمعاء	bağırsak/ bağırsaklar	Eşdeğerlik	YR.	137
	em'â	Doğrudan ödünçleme	YB.	2

العضو/الأعضاء	‘uzv/ a‘zâ/ a‘zâlar	Doğrudan ödünçleme	YB.	23
	endâm	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
الفم	ağız	Eşdeğerlik	YR.	52
المنخر	ağız	Farklı anlamlılık	YR.	1
الدماغ	ʿakıl	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
العقل	ʿakıl	Doğrudan ödünçleme	YB.	4
الجبهة	alın	Eşdeğerlik	YR.	12
اللحي الأسفل	alt çene	Çift strateji kullanma	YR.	1
العضل	ardale	Doğrudan ödünçleme	YB.	7
فقارات الظهر	arka onurgaları	Öykünme	YR.	3
	arka	Çift strateji kullanma	YR.	1
الظهر	arka	Eşdeğerlik	YR.	34
الكف	avuc	Eşdeğerlik	YR.	1
ابهام الرجل	ayağın baş parmağı	Öykünme	YR.	1
القدم / الرجل	ayak	Eşdeğerlik	YR.	18
البلغم	balgam	Doğrudan ödünçleme	YB.	8
الاصبع / الأصابع	parmak / parmaklar	Eşdeğerlik	YR.	6
الإبهام	baş parmak	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
الرأس	baş	Eşdeğerlik	YR.	128

	dimâğ	Dolaylı ödünçleme	YB.	7
العضد	bâzû	Dolaylı ödünçleme	YB.	6
الحدقة	bebek	Eşdeğerlik	YR.	2
البدن	beden	Doğrudan ödünçleme	YB.	58
	gövde	Eşdeğerlik	YR.	78
الجسد	beden	Dolaylı ödünçleme	YB.	2
	gövde	Eşdeğerlik	YR.	6
المفاصل	bendkeşeler	Dolaylı ödünçleme	YB.	4
	mafsallar	Doğrudan ödünçleme	YB.	52
	mefâsıl	Doğrudan ödünçleme	YB.	4
الوجه	beniz	Eşdeğerlik	YR.	8
	yüz	Eşdeğerlik	YR.	25
الأربية	bezeler	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
	kasık	Eşdeğerlik	YR.	2
البشرة	beniz	Eşdeğerlik	YR.	1
الحلق	boğaz	Eşdeğerlik	YR.	51
الكلى / الكليتين	bögrek / bögrekler	Eşdeğerlik	YR.	52
الجنب / الجنبين	bögür / bögürlar	Eşdeğerlik	YR.	9
الرقبة	boyun	Eşdeğerlik	YR.	6
العنق	boyun	Eşdeğerlik	YR.	7
الحقو	boyun	Farklı anlamlılılk	YR.	1
	sekirden	Dolaylı ödünçleme	YB.	1

الأنف	burun	Eşdeğerlik	YR.	22
المنخر / المنخرين	burun	Üstanlamlılık	YR.	8
اللهاة	çene	Dolaylı ödünçleme	YB.	9
اللوزتين	çene	Dolaylı ödünçleme	YB.	2
اللحى	çene	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
الأعضاء الباطنة	ciğer ve dalak ve öyken ve mi‘de ve yürek	Çift strateji kullanma	YR.	1
	ciğer ve mi‘de ve öyken	Çift strateji kullanma	YR.	1
	ciğer ve yürek ve dalak ve öyken	Çift strateji kullanma	YR.	1
الكبد	ciğer	Dolaylı ödünçleme	YR.	168
الطحال	dalak	Eşdeğerlik	YR.	124
الحنك	damak	Eşdeğerlik	YR.	2
العرق / العروق	damar / damarlar	Eşdeğerlik	YR.	11
أفواه العروق	damarlar ağzı	Öykünme	YR.	7
العرق	der	Eşdeğerlik	YR.	2
الجلد	deri	Eşdeğerlik	YR.	17
أصل اللسان	dil dibleri	Öykünme	YR.	1
اللسان	dil	Eşdeğerlik	YR.	11
أغشية الدماغ	dimâğ perdesi	Çift strateji kullanma	YR.	5
حجب الدماغ	dimâğ perdesi	Çift strateji kullanma	YR.	2
الدماغ	dimâğ	Doğrudan	YB.	52

		ödünçleme		
	beyin	Eşdeğerlik	YR.	3
	baş	Yakın anlamlılık	YR.	1
الخياشيم	dimâğlar	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
	geniz	Eşdeğerlik	YR.	1
الأظافر	dırnaklar	Eşdeğerlik	YR.	22
أصول الأظفار	dırnaklar dibi	Öykünme	YR.	1
اللثة / اللثات	diş dibi / diş dibleri	Farklı anlamlılık	YR.	41
	diş eti / diş etleri	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	8
السن / الأسنان	diş / dişler	Eşdeğerlik	YR.	83
الضرس / الأضراس	diş / dişler	Üstanlamlılık	YR.	20
الركبة / الركبتين	diz / dizler	Eşdeğerlik	YR.	6
اليد	el	Eşdeğerlik	YR.	17
الثدي	emcek	Eşdeğerlik	YR.	19
	göğüs	Yakın anlamlılık	YR.	2
الحالب	emcek	Farklı anlamlılık	YR.	1
النهد	emcek	Eşdeğerlik	YR.	1
قحف الرأس	ense	Eşdeğerlik	YR.	1
مؤخر الدماغ	ense	Eşdeğerlik	YR.	1
مؤخر الرأس	ense	Eşdeğerlik	YR.	1
اللحم	et	Eşdeğerlik	YR.	53
الأضلاع	eyegüler	Eşdeğerlik	YR.	1

	öyken	Farklı anlamlılık	YR.	1
الفرج	ferc	Doğrudan ödünçleme	YB.	2
الجسد	gövde	Eşdeğerlik	YR.	1
السرة	göbek	Eşdeğerlik	YR.	8
الصدر	gögüs	Eşdeğerlik	YR.	109
الدبر	göt	Eşdeğerlik	YR.	1
البصر	göz	Eşdeğerlik	YR.	85
العين	göz	Eşdeğerlik	YR.	240
الإحليل	hayâ	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
الأنثيين	hayâ	Dolaylı ödünçleme	YB.	13
الخصي	hayâ	Dolaylı ödünçleme	YB.	9
البيضتين	hayâ	Dolaylı ödünçleme	YB.	2
	hayâ yumurdası	Çift strateji kullanma	YR.	1
البطن	iç	Eşdeğerlik	YR.	137
	karın	Eşdeğerlik	YR.	37
المعدة	miʿde	Doğrudan ödünçleme	YB.	378
	iç	Yakın anlamlılık	YR.	1
	karın	Yakın anlamlılık	YR.	1
المرارة	öd	Eşdeğerlik	YR.	4
المقعدة	mak'ad	Doğrudan ödünçleme	YB.	57
المثانة	kavuk	Eşdeğerlik	YR.	113

مخ الساق	incigün ili	Öykünme	YR.	2
الأذن	kulak	Eşdeğerlik	YR.	109
الرحم	rahim	Doğrudan ödünçleme	YB.	114
الرئة	öyken	Eşdeğerlik	YR.	71
القلب	kalb	Doğrudan ödünçleme	YB.	32
	yürek	Eşdeğerlik	YR.	18
قصبة الرئة	öyken düdüğü	Öykünme	YR.	8
	göğüs	Çift strateji kullanma	YR.	1
فم المعدة	miʿde ağzı	Çift strateji kullanma	YR.	5
	miʿde	Çift strateji kullanma	YB.	4
الفؤاد	kalb	Dolaylı ödünçleme	YB.	4
	yürek	Eşdeğerlik	YR.	1
الدم	kan	Eşdeğerlik	YR.	191
الساق	incik	Eşdeğerlik	YR.	6
الجفون / الأجفان	göz kabakları	Betimleyici eşd.	YR.	5
	kabaklar	Eşdeğerlik	YR.	10
الخاصرة	kasık	Farklı anlamlılık	YR.	5
	bögür	Eşdeğelik	YR.	1
العانة	kasuk	Eşdeğerlik	YR.	8
	hayâ	Dolaylı ödünçleme	YB.	2
الصدغ / الأصداغ	tolun / tolunlar	Eşdeğerlik	YR.	10

المعي المستقيم	uzun bağırsak	Öykünme	YR.	2
الورك	yan başı	Eşdeğerlik	YR.	19
	sekirden	Dolaylı ödünçleme	YB.	2
	mak‘ad	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
اليافوخ	ense	Yakın anlamlılık	YR.	1
النغانغ	boğaz	Yakın anlamlılık	YR.	1
جنبتي اللسان	dilin iki yanı	Öykünme	YR.	1
الشعر	kıl	Eşdeğerlik	YR.	69
	saç	Eşdeğerlik	YR.	4
أصول الشعر	kıl dibleri	Öykünme	YR.	2
الأشفار	Kirpikler	Yakın anlamlılık	YR.	3
الهدب	kirpikler	Eşdeğerlik	YR.	1
العظام	kemükler	Eşdeğerlik	YR.	1
	sünükler	Eşdeğerlik	YR.	8
الكعبين	topuklar	Eşdeğerlik	YR.	4
الفخذ	uyluk	Eşdeğerlik	YR.	2
الجنب	yan	Eşdeğerlik	YR.	5
	bögür	Eşdeğerlik	YR.	2
العصب / الأعصاب	sinir / sinirler	Eşdeğerlik	YR.	98
الذكر	zeker	Doğrudan ödünçleme	YB.	12
	hayâ	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
القضيب	zeker	Dolaylı ödünçleme	YB.	2

أصل القضيب	zeker dibi	Çift strateji kullanma	YR.	1
رأس الذكر	zeker başı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الإحليل	zeker	Dolaylı ödünçleme	YB.	6
ثقب الإحليل	zeker deliği	Çift strateji kullanma	YR.	1
حزم القلب	yürek	Çift strateji kullanma	YR.	1
الإبط	koltuk	Eşdeğerlik	YR.	6
الخد	yanak	Eşdeğerlik	YR.	1
أصول الأذنين	kulak dibleri	Öykünme	YR.	2
الأربيتين	uyluk	Yakın anlamlılık	YR.	1
الجبين	tolun	Yakın anlamlılık	YR.	1
اللعاب	salyar	Dolaylı ödünçleme	YB.	4
	tükürük	Eşdeğerlik	YR.	1
اللحية	sakal	Eşdeğerlik	YR.	4
المرة السوداء	sevdâ	Çift strateji kullanma	YB.	15
السوداء	sevdâ	Doğrudan ödünçleme	YB.	12
مجرى البول	südük yolu	Öykünme	YR.	2
أسفل القدم	taban	Eşdeğerlik	YR.	5
الخواصر	sekirden	Dolaylı ödünçleme	YB.	2
المرة الصفراء	safrâ	Çift strateji kullanma	YB.	29
المرة	safrâ	Dolaylı Ödünçleme	YB.	8

دموع العين	göz yaşı	Öykünme	YR.	3
القرنية	göz	Üstanlamlılık	YR.	1
طبقة العين القرنية	göz	Çift strateji kullanma	YR.	1
الطبقة القرنية	göz	Çift strateji kullanma	YR.	1
أعصاب العيون	gözler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الحاجب	kaş	Eşdeğerlik	YR.	2
فم المثانة	kavuk ağzı	Öykünme	YR.	2
عصبة السمع	kulak siniri	Öykünme	YR.	1
عصب المعدة	miʿdede sinirler	Çift strateji kullanma	YR.	1
الدبر	makʿad	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
الفقحة	makʿad	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
المني	menī	Doğrudan ödünçleme	YB.	18
فم الرحم	rahim ağzı	Çift strateji kullanma	YR.	10
عروق الرحم	rahmin damarları	Çift strateji kullanma	YR.	1
المريء	kızılünük	Eşdeğerlik	YR.	1
المغابن	kasık	Yakın anlamlılık	YR.	1

Tablo 6: TTN'deki Vücudun Organ, Bölge ve Salgıladığı Madde Adlarıyla İlgili Terimlerin Çeviri Biçimleri ve İzlenen Stratejiler

Arapça Terim	**Türkçe Çeviri Biçimi**	**Çeviri Stratejisi**		**S.**
		Mikro	**Makro**	
اليد	el	Eşdeğerlik	YR.	17
الوجه	yüz	Eşdeğerlik	YR.	4
	beñiz	Eşdeğerlik	YR.	2
المنكب	yaġır	eşdeğerlik	YR.	1
المنخرين	burun	Üstanlamlılık	YR.	1
المفصل	süñük	Farklı anlamlılık	YR.	1
	boġum	Eşdeğerlik	YR.	2
المعدة	ḳursaḳ	Eşdeğerlik	YR.	3
	mi'de	Doğudan ödünçleme	YB.	1
ماء الرجل	erüñ ṣuyı	Öykünme	YR.	1
اللحية	saḳal	Eşdeğerlik	YR.	3
الكلية	bögür	Yakın anlamlılık	YR.	3
	bögrek	Eşdeğerlik	YR.	1
الكشح	bögür	Eşdeğerlik	YR.	1
الأكحل	ekḥal ṭamarı	Belirtme unsuru ekleme	YR.	3
الكتف	yaġır	Yakın anlamlılık	YR.	1
الكبد	ciger	Dolaylı ödünçleme	YB.	2
القمحدوة	eñse	Yakın anlamlılık	YR.	1
القلب	ḳalbdur ya'nī yürekdür	Çift strateji kullanma	YB.	1

	yürek	Eşdeğerlik	YR.	6
	ḳalb	Doğrudan ödünçleme	YB.	2
	göñül	Eşdeğerlik	YR.	2
القدم	ayaḳ	Eşdeğerlik	YR.	2
القُبُل	beden	Farklı anlamlılık	YB.	1
الفم / الفوه	aġız	Eşdeğerlik	YR.	5
الفؤاد	yürek	Eşdeğerlik	YR.	2
	göñül	Eşdeğerlik	YR.	2
	gögüs	Yakın anlamlılık	YR.	1
الفخذ	ayaḳ	Üstanlamlılık	YR.	1
العين	göz	Eşdeğerlik	YR.	14
العقل	aḳıl	Doğrudan ödünçleme	YB.	1
العظم	süñük	Eşdeğerlik	YR.	2
العضو	endām	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
العضد	boyun	Farklı anlamlılık	YR.	1
	bāzū-bend	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
العصب	siñir	Eşdeğerlik	YR.	1
العرق / العروق	ṭamar / ṭamarlar	Eşdeğerlik	YR.	13
الظهر	arḳa	Eşdeğerlik	YR.	6
الطحال	ṭalaḳ	Eşdeğerlik	YR.	2
الضرس	diş	Üstanlamlılık	YR.	4
الصدر	yürek	Yakın anlamlılık	YR.	2

	göñül	Yakın anlamlılık	YR.	1
	gögüs	Eşdeğerlik	YR.	5
الشعر في الأنف	burun içinde ḳıl	Öykünme	YR.	2
الشعر في الأذن	ḳulaḳ içinde ḳıl	Öykünme	YR.	1
الشعر الذي يكون في الأنف	burun içinde biten ḳıllar	Öykünme	YR.	1
الشعر	saç	Eşdeğerlik	YR.	1
شعر العين	kirpükler	Eşdeğerlik	YR.	1
شحمة الأذن	ḳulaḳ tözi	Öykünme	YR.	1
السن / الأسنان	diş / dişler	Eşdeğerlik	YR.	2
الرئة	öyken	Eşdeğerlik	YR.	2
الرحم	raḥim	Doğrudan ödünçleme	YB.	1
الرجل	ayaḳ	Eşdeğerlik	YR.	3
الرأس	baş	Eşdeğerlik	YR.	15
الدماغ	dimāġ	Doğrudan ödünçleme	YB.	1
الدم	ḳan	Eşdeğerlik	YR.	10
الحدقة	göz	Üstanlamlılık	YR.	1
الحاجب	ḳaş	Eşdeğerlik	YR.	2
الجلد	deri	Eşdeğerlik	YR.	1
الجسد	beden	Dolaylı ödünçleme	YB.	4
	gövde	Eşdeğerlik	YR.	3
	endām	Dolaylı ödünçleme	YB.	2

	ten	Dolaylı ödünçleme	YR.	4
الجبين	alın	Eşdeğerlik	YR.	1
الثنية	diş	Üstanlamlılık	YR.	1
الثديين	gögüs	Üstanlamlılık	YR.	1
البطن	ḳarın	Eşdeğerlik	YR.	13
	iç	Eşdeğerlik	YR.	1
	göbek	Yakın anlamlılık	YR.	1
البصر	göz	Eşdeğerlik	YR.	6
البدن	beden	Doğrudan ödünçleme	YB.	3
الأوداج	boynun ṭamarları	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
الأنف	burun	Eşdeğerlik	YR.	3
الاصبع	barmaḳ	Eşdeğerlik	YR.	3
الأذن	ḳulaḳ	Eşdeğerlik	YR.	3
الأبهر	ebher ṭamarı	Belirtme unsuru ekleme	YR.	2

Tablo 7: TKS'daki Vücudun Organ, Bölge ve Salgıladığı Madde Adlarıyla İlgili Terimlerin Çeviri Biçimleri ve İzlenen Stratejiler

Arapça Terim	**Türkçe Çeviri Biçimi**	**Çeviri Stratejisi**		**S.**
		Mikro	**Makro**	
الرأس	baş	Eşdeğerlik	YR.	16
البدن	beden	Doğrudan ödünçlenme	YB.	19
الكبد	yürek	Farklı anlamlılık	YR.	1

	ciger	Dolaylı ödünçlenme	YB.	14
المعدة	maʿide	Doğrudan ödünçlenme	YB.	49
الوجه	yüz	Eşdeğerlik	YR.	4
المعي / الأمعاء	baġarsuḳ / baġarsuḳlar	Eşdeğerlik	YR.	11
الأمعاء الدقاق	emʿġ-yı dıḳġḳa yaʿnī ince baġarsuḳlar	Çift strateji kullanma	YB.	1
	ince baġarsuḳlar	Öykünme	YR.	1
المعى المسمى قولون	ḳulūn baġarsuḳlar	Farklı düzenleme	YR.	1
البطن	ḳarın	Eşdeğerlik	YR.	7
المفاصل	bendükşeler	Dolaylı ödünçlenme	YB.	1
الصدر	gögüs	Eşdeğerlik	YR.	7
العرق / العروق	ṭamar / ṭamarlar	Eşdeğerlik	YR.	11
الكلى	bögrek	Eşdeğerlik	YR.	1
الرئة	öyken	Eşdeğerlik	YR.	1
قصبه الرئة و الصدر	yüregüŋ gögsüŋ yolı	Öykünme	YR.	1
الشريان / الشرايين	şerāyin ṭamar yaʿnī yürek ṭamarı kim cān aʿżāya andan yürür	Çift strateji kullanma	YR.	1
	şerāyin ṭamar	Belirtme unsuru ekleme	YR.	2
	ṭamarlar	Üstanlamlılık	YR.	3
فم المعدة	maʿide aġzı /	Çift strateji	YR.	8

	maʿidenüŋ aġzı	kullanma		
الفم	aġız	Eşdeğerlik	YR.	2
العرق الأكحل	ekḥel ṭamarı yaʿnī̇ orta ṭamar	Çift strateji kullanma	YR.	1
العضو / الأعضاء	ʿużuv, ʿużv / ġʿża / ʿużuvlar	Doğrudan ödünçlenme	YB.	36
الأمعاء السفلى	aşaġa baġarsuk	Öykünme	YR.	1
العرق المعروف بالباسليق	aşaġa ṭamar	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1
الطحال	ṭalaḳ	Eşdeğerlik	YR.	2
الأوردة	ṭamarlar	Üstanlamlılık	YR.	1
الأعضاء الباطنه	içteki aʿżālar	Çift strateji kullanma	YR.	1
اللسان	dil	Eşdeğerlik	YR.	1
القلب	yürek	Eşdeğerlik	YR.	1
	ḳalb	Doğrudan ödünçlenme	YB.	2
عضد الساقين	inlü ʿaşabele baldırları	Çift strateji kullanma	YR.	1
الرجل	ayaḳ	Eşdeğerlik	YR.	4
القدم	ayaḳ	Eşdeğerlik	YR.	2
الجلد	deri	Eşdeğerlik	YR.	5
اليد	el	Eşdeğerlik	YR.	3
الكف	el	Yakın anlamlılık	YR.	2
الدماغ	dimāġ	Doğrudan ödünçlenme	YB.	1

	beyin	Eşdeğerlik	YR.	1
العين	göz	Eşdeğerlik	YR.	2
الأنف	burun	Eşdeğerlik	YR.	4
الراحة	aya	Eşdeğerlik	YR.	1
الحنك	eŋek (g)	eşdeğerlik	YR.	1
الرقبة	boyun	Eşdeğerlik	YR.	1
الأذن	ḳulaḳ	Eşdeğerlik	YR.	2
نقرة القفا	eŋse çuḳırı	Öykünme	YR.	1
العنق	boyun	Eşdeğerlik	YR.	1
الكتف	omuz	Dolaylı ödünçleme	YB.	1
الشعر	saç	Eşdeğerlik	YR.	1
الاصبع	barmaḳ	Eşdeğerlik	YR.	1
الاظفر	dırnaḳ	Eşdeğerlik	YR.	1
الحلق	boġaz	Eşdeğerlik	YR.	1
الوجدين	şāh damarlar	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	2
عرق الجبهة	alın damarı	Öykünme	YR.	1
الاكحلين	iki ekḥel damarı	Çift strateji kullanma	YR.	1
الشراسيف	yan kemügi	Betimleyici eşdeğerlik	YR.	1

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TIP TERİMLERİNİN ÇEVİRİSİNDE İZLENEN STRATEJİLERİN İSTATİSTİKSEL ANALİZLERİ

Yukarıda sıralanan tablolarda terimlerin çevirisinde izlenen stratejiler makro ve mikro olmak üzere iki düzeyde tespit edilmiştir. Bu kısımda ise verilerin istatistiksel analizi yapılacaktır. Buna yönelik SPSS istatistik yazılımı kullanılmıştır. Yazılımda işlenen veriler sadece stratejilerin sayısını kapsamıştır. Terimlerin herbirinin metinde tekrar sayısı gözardı edilmiştir. Zira bu sayı analizin sonucunu olumsuz biçimde elbette etkileyecektir. Söz gelimi bir terimin çevirisinde düzenli olarak ödünçleme kullanılmışsa ve bu terimin metindeki tekrar sayısı diğer terimlerden daha çok ise analizin doğru verilere dayalı yapıldığı söylenemez. Bundan ötürü sadece stratejilerin sayısıyla yetinilmiştir.

İstatistiksel veri analizi, mikro düzeyde kullanılan stratejilerde hastalık ve belirti adları ile vücudun organ, bölge ve salgıladığı madde adları olmak üzere iki sınıf terime ayrı olarak yapılacaktır. Makro düzeydeki ise herbir eserin bütün terimlerine yapılacaktır. Bunun sonunda iki makrostratejiden biri olan yerlileştirme stratejisinde Türkçeleştirme niteliği tespit edilecektir. Bu ise tam ve kısmi olmak üzere ikiye ayrılacaktır.

4.1. Tercüme-i Müfredat-ı İbni Baytar'da Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi

Tablo 8: Hastalık ve Belirti Adlarıyla İlgili Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi

Çeviri Stratejisi	Frekans	Yüzdelik	Sıralama
Doğrudan ödünçleme	54	4.5%	5
Dolaylı ödünçleme	18	1.5%	7
Öykünme	327	27.0%	2
Eşdeğerlik	34	2.8%	6
Betimleyici eşdeğerlik	59	4.9%	4
Yakın anlamlılık	16	1.3%	8
Farklı anlamlılık	6	.5%	10
Altanlamlılık	1	.1%	13
Üstanlamlılık	5	.4%	11
Açımlama	4	.3%	12
Genişletme	4	.3%	12
Daraltma	6	.5%	10
Farklı düzenleme	62	5.1%	3
Çift strateji kullanma	600	49.6%	1
Belirtme unsuru ekleme	13	1.1%	9
Toplam	1209	100.0%	

Tablo 9: Vücudun Organ, Bölge ve Salgıladığı Madde Adlarıyla İlgili Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi

Çeviri Stratejileri	Frekans	Yüzdelik	Sıralama
Doğrudan ödünçleme	17	9.2%	4
Dolaylı ödünçleme	29	15.8%	2
Öykünme	15	8.2%	5

Eşdeğerlik	78	42.4%	1
Betimleyici eşdeğerlik	3	1.6%	8
Yakın anlamlılık	10	5.4%	6
Farklı anlamlılık	6	3.3%	7
Üstanlamlılık	3	1.6%	8
Çift strateji kullanma	23	12.5%	3
Total	184	100.0%	

4.2. Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî'de Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi

Tablo 10: Hastalık ve Belirti Adlarıyla İlgili Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi

Çeviri Stratejileri	**Frekans**	**Yüzdelik**	**Sıralama**
Doğrudan ödünçleme	13	16.7%	2
Dolaylı ödünçleme	2	2.6%	7
Öykünme	8	10.3%	4
Eşdeğerlik	11	14.1%	3
Betimleyici eşdeğerlik	6	7.7%	5
Yakın anlamlılık	2	2.6%	7
Açımlama	8	10.3%	4
Genişletme	2	2.6%	7
Doğallaştırma	1	1.3%	8
Farklı düzenleme	5	6.4%	6
Çift strateji kullanma	15	19.2%	1
Belirtme unsuru ekleme	5	6.4%	6
Toplam	78	100.0%	

Tablo 11: Vücudun Organ, Bölge ve Salgıladığı Madde Adlarıyla İlgili Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi

Çeviri Stratejileri	Frekans	Yüzdelik	Sıralama
Doğrudan ödünçleme	6	7.9%	3
Dolaylı ödünçleme	6	7.9%	3
Öykünme	5	6.6%	4
Eşdeğerlik	39	51.3%	1
Betimleyici eşdeğerlik	1	1.3%	7
Yakın anlamlılık	7	9.2%	2
Farklı anlamlılık	3	3.9%	5
Üstanlamlılık	6	7.9%	3
Çift strateji kullanma	1	1.3%	7
Belirtme unsuru ekleme	2	2.6%	6
Toplam	76	100.0%	

4.3. Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a'de Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi

Tablo 12: Hastalık Ve Belirti Adlarıyla İlgili Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi

Çeviri Stratejileri	Frekans	Yüzdelik	Sıralama
Doğrudan ödünçleme	19	9.6%	2
Dolaylı ödünçleme	4	2.0%	8
Öykünme	18	9.1%	3
Eşdeğerlik	12	6.1%	4
Betimleyici eşdeğerlik	8	4.0%	5
Yakın anlamlılık	5	2.5%	7
Farklı anlamlılık	2	1.0%	9
Üstanlamlılık	1	.5%	10
Açımlama	2	1.0%	9

Sözcük türü değiştirme	1	.5%	10
Daraltma	1	.5%	10
Doğallaştırma	1	.5%	10
Farklı düzenleme	7	3.5%	6
Çift strateji kullanma	117	59.1%	1
Toplam	198	100.0%	

Tablo 13: Vücudun Organ, Bölge ve Salgıladığı Madde Adlarıyla İlgili Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi

Çeviri Stratejileri	**Frekans**	**Yüzdelik**	**Sıralama**
Doğrudan ödünçleme	13	16.7%	2
Dolaylı ödünçleme	2	2.6%	7
Öykünme	8	10.3%	4
Eşdeğerlik	11	14.1%	3
Betimleyici eşdeğerlik	6	7.7%	5
Yakın anlamlılık	2	2.6%	7
Açımlama	8	10.3%	4
Genişletme	2	2.6%	7
Doğallaştırma	1	1.3%	8
Farklı düzenleme	5	6.4%	6
Çift strateji kullanma	15	19.2%	1
Belirtme unsuru ekleme	5	6.4%	6
Toplam	78	100.0%	

4.4. Tercüme-i Müfredat-ı İbni Baytar'da Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Makro Düzeyde İstatistiksel Analizi

Tablo 14: Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi

Çeviri Stratejileri	Frekans	Yüzdelik	Sıralama
Yabancılaştırma	157	11.3%	2
Yerlileştirme	1236	88.7%	1
Toplam	1393	100.0%	

4.5. Tecüme-i Tıbb-ı Nebevî'de Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Makro Düzeyde İstatistiksel Analizi

Tablo 15: Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi

Çeviri Stratejileri	Frekans	Yüzdelik	Sıralama
Yabancılaştırma	33	21.4%	2
Yerlileştirme	121	78.6%	1
Toplam	154	100.0%	

4.6. Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a'de Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Makro Düzeyde İstatistiksel Analizi

Tablo 16: Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi

Çeviri Stratejileri	Frekans	Yüzdelik	Sıralama
Yabancılaştırma	56	22.0%	2
Yerlileşitirme	199	78.0%	1
Toplam	255	100.0%	

4.7. Tercüme-i Müfredat-ı İbni Baytar'da Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Yerlileştirme Stratejisinde Türkçeleştirme Niteliğine ilişkin İstatistiksel Analiz

Tablo 17: Türkçeleştirme Niteliğine İlişkin İstatistiksel Analizi

Tükçeleştirme Niteliği	Frekans	Yüzdelik	Sıralama
Tam	980	63.0%	1
Kısmi	576	37.0%	2
Total	1556	100.0%	

4.8. Tecüme-i Tıbb-ı Nebevî'de Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Yerlileştirme Stratejisinde Türkçeleştirme Niteliğine İlişkin İstatistiksel Analiz

Tablo 18: Türkçeleştirme Niteliğine İlişkin İstatistiksel Analizi

Tükçeleştirme Niteliği	Frekans	Yüzdelik	Sıralama
Tam	102	84.3%	1
Kısmi	19	15.7%	2
Total	121	100.0%	

4.9. Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a'de Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Yerlileştirme Stratejisinde Türkçeleştirme Niteliğine ilişkin İstatistiksel Analiz

Tablo 19: Türkçeleştirme Niteliğine İlişkin İstatistiksel Analizi

Tükçeleştirme Niteliği	Frekans	Yüzdelik	Sıralama
Tam	86	43.2%	2
Kısmi	113	56.8%	1
Total	199	100.0%	

4.10. Eserlerin Tümünde Geçen Terimlerin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin Ve Türkçeleştirme Niteliğine İlişkin İstatistiksel Analizi

Tablo 20: Çeviri Strtejilerinin Mikro Düzeyde İstatistiksel Analizi

Çeviri Stratejileri	Frekans	Yüzdelik	Sıralama
Doğrudan ödünçleme	114	6.3%	4
Dolaylı ödünçleme	62	3.4%	7
Öykünme	378	21.0%	2
Eşdeğerlik	202	11.2%	3
Betimleyici eşdeğerlik	80	4.4%	5
Yakın anlamlılık	41	2.3%	8
Farklı anlamlılık	18	1.0%	10
Altanlamlılık	1	.1%	16
Üstanlamlılık	17	.9%	11
Açımlama	14	.8%	12
Sözcük türü değiştirme	1	.1%	16
Genişletme	6	.3%	14
Daraltma	7	.4%	13
Doğallaştırma	2	.1%	15
Farklı düzenleme	75	4.2%	6
Çift strateji kullanma	763	42.3%	1
Belirtme unsuru ekleme	21	1.2%	9
Toplam	1802	100.0%	

Tablo 21: Çeviri Strtejilerinin Makro Düzeyde İstatistiksel Analizi

Çeviri Stratejileri	Frekans	Yüzdelik	Sıralama
YB.	246	13.7%	2
YR.	1556	86.3%	1
Total	1802	100.0%	

Tablo 22: Türkçeleştirme Niteliğine İlişkin İstatistiksel Analizi

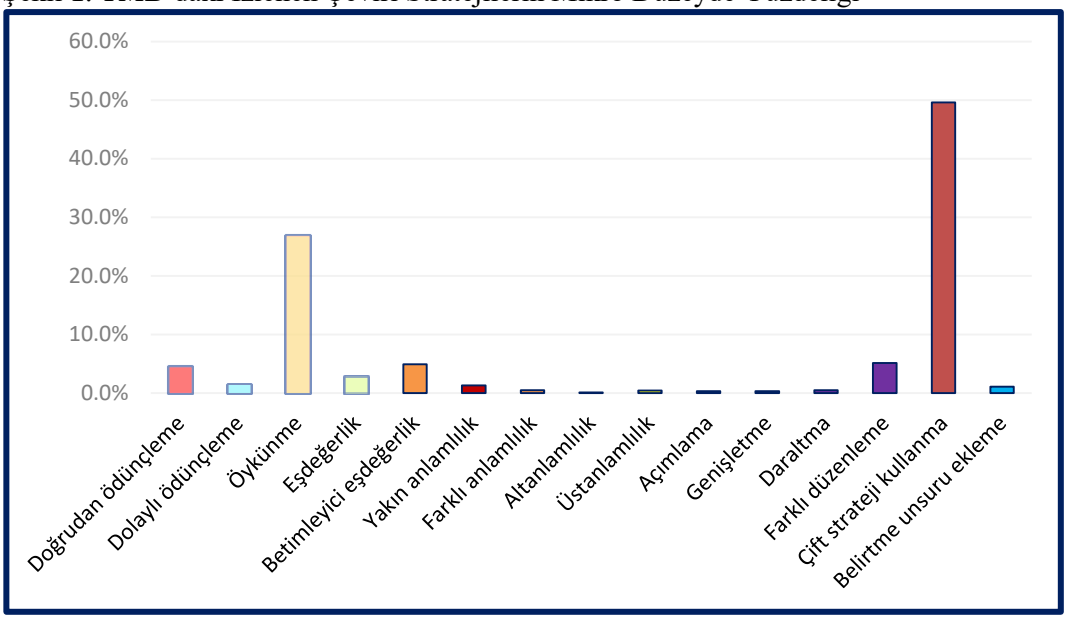
Türkçeleştirme Niteliği	Frekans	Yüzdelik	Sıralama
Tam	980	63.0%	1
Kısmi	576	37.0%	2
Total	1556	100.0%	

4.11. Tıp Terimlerinin Çevirisinde İzlenen Stratejilerin ve Türkçeleştirme Niteliğinin İstatistiksel Analizlerinin Değerlendirilmesi

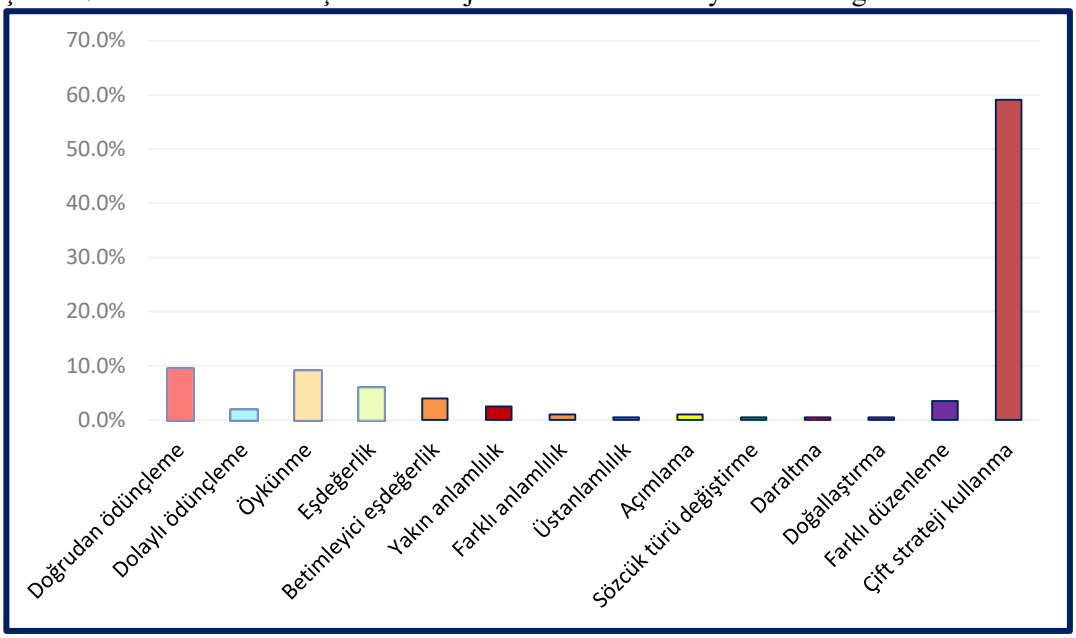
Yapılan istatistiksel analizler ışığında çalışmada temel alınan eserlerdeki geçen hastalık ve belirti adları ile vücudun organ, bölge ve salgıladığı madde adlarına ait olan terimlerin çeviri stratejileri konusunda şu bulgulara ulaşılmıştır:

Mikro düzeyde hastalık ve belirti adların çevirisinde izlenmiş olan stratejilerin Tercüme-i Müfredat-ı İbn-i Baytar'da %49.6'sı, Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a'da %59.1'i çift strateji kullanma oluşturmuştur. Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî'de bu strateji %20'yı aşmamıştır. Diğer stratejilerle ilgili Tercüme-i Müfredat-ı İbn-i Baytar'da öykünme stratejisi ikinci sırada yer alarak %27 oranıyla, kalan stratejiler ise herbiri %5.1'i aşmamıştır. Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a'daki diğer stratejilerin herbiri %10'un altındadır. Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî'de ise çift strateji kullanma dahil olmak üzere stratejilerin dağılımı %20'yı aşmamıştır. Aşağıdaki şekiller durumu özetlemektedir.

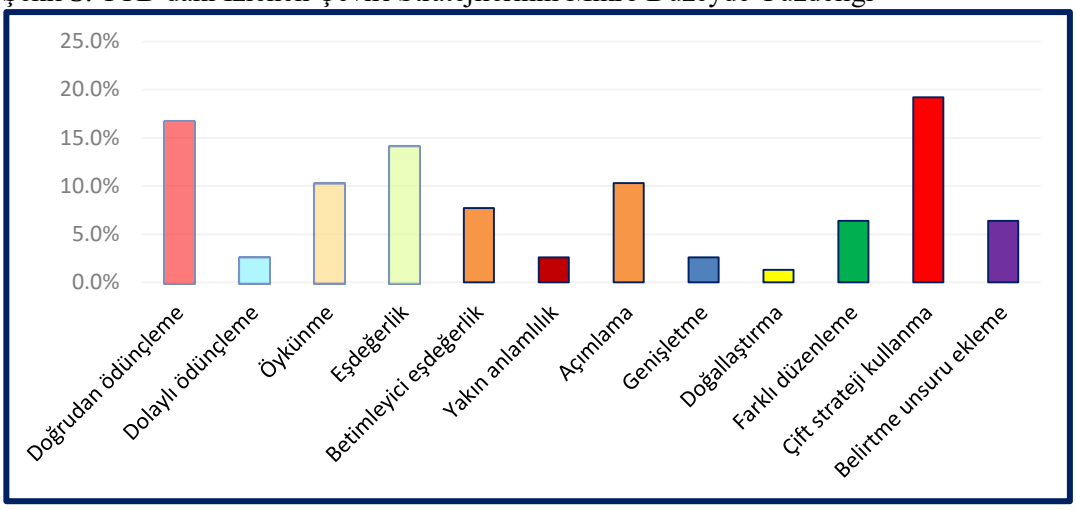
Şekil 1: TMB'daki İzlenen Çeviri Stratejilerin Mikro Düzeyde Yüzdeliği

Şekil 2: TKS'daki İzlenen Çeviri Stratejilerinin Mikro Düzeyde Yüzdeliği

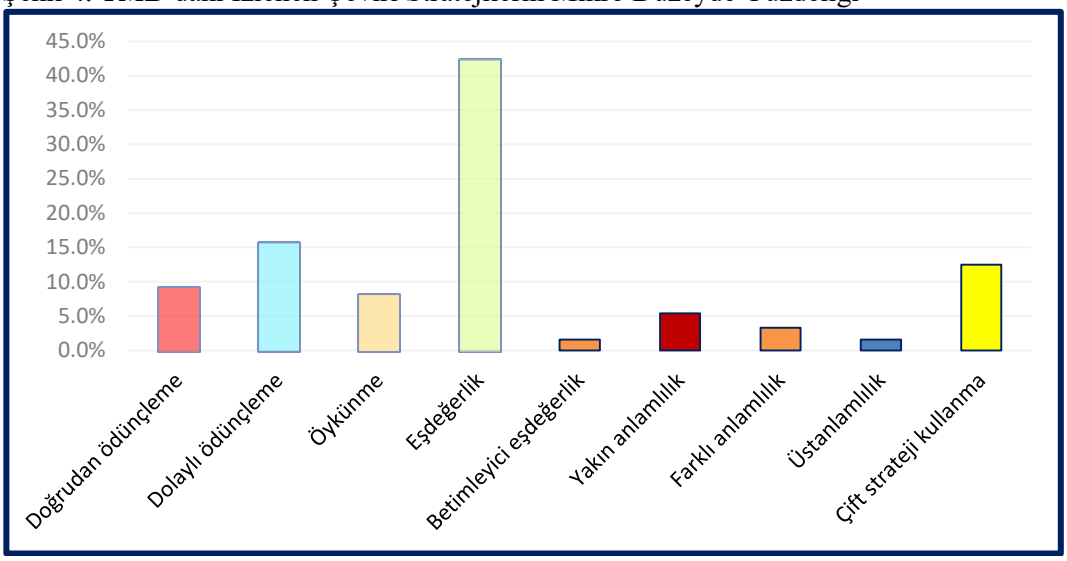

Şekil 3: TTB'daki İzlenen Çeviri Stratejilerinin Mikro Düzeyde Yüzdeliği

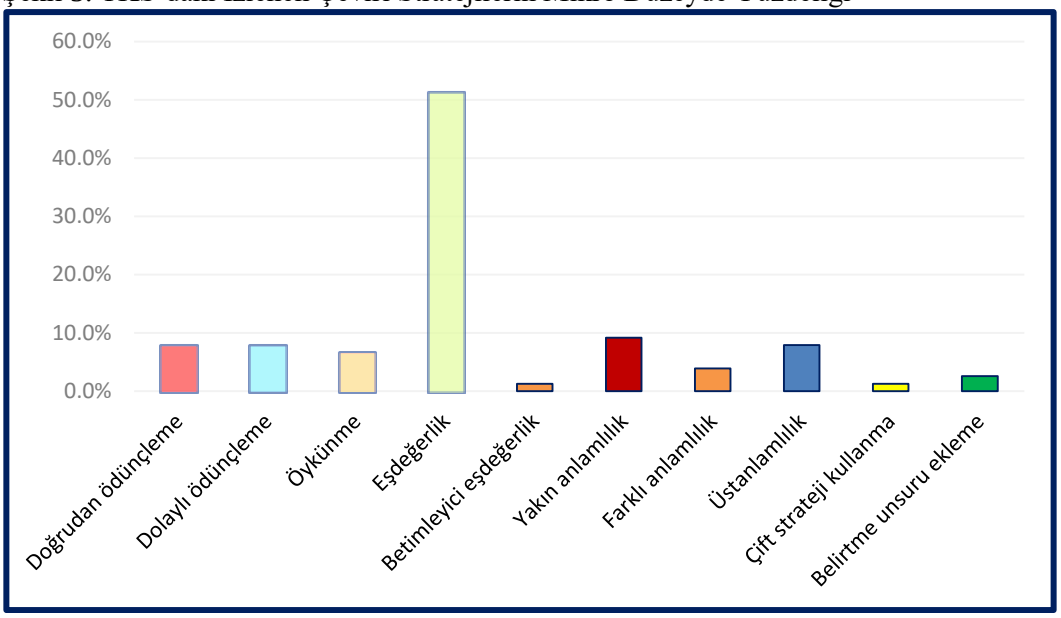

Vücudun organ, bölge ve salgıladığı madde adlarıyla ilgili terimlerin çevirisinde izlenen stratejileri ise bu tür terimlerin genellikle her dilde varolması nedeniyle çevirisinde eşdeğerlik stratejisine başvurulacağı beklenmektedir. Bu beklenti Tercüme-i Müfredat-ı İbn-i Baytar'da %42, Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a'da %51 oranıyla gerçekleşmiştir. Buna karşı Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî'de sadece %14 oranıyla gelmiştir. Diğer stratejilerin kullanım sıklığı üzerinde durmak yerine aşağıdaki şekillerle yetinilmiştir.

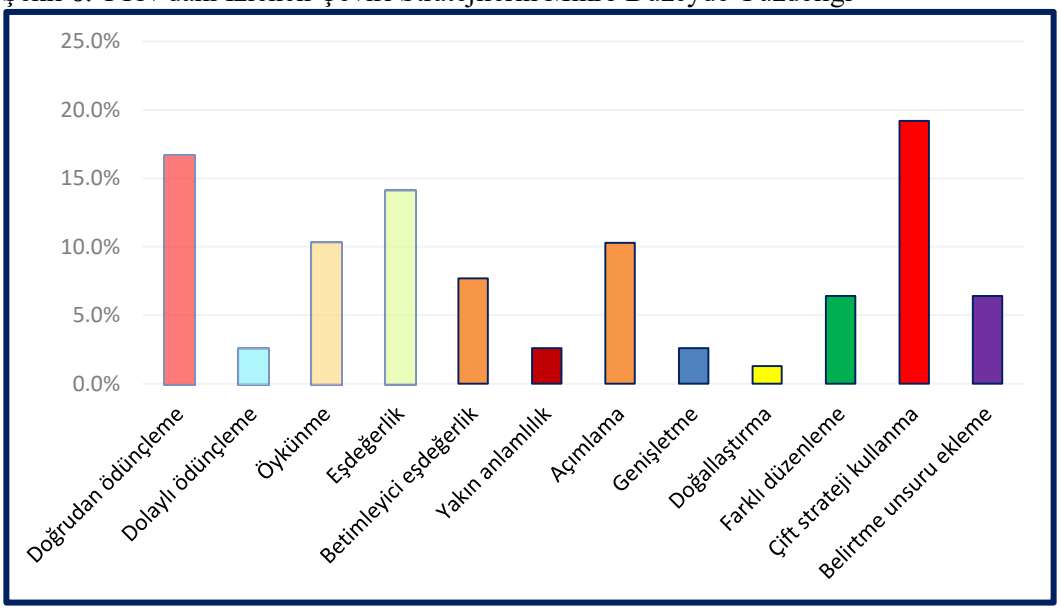
Şekil 4: TMB'daki İzlenen Çeviri Stratejilerin Mikro Düzeyde Yüzdeliği

Şekil 5: TKS'daki İzlenen Çeviri Stratejilerin Mikro Düzeyde Yüzdeliği

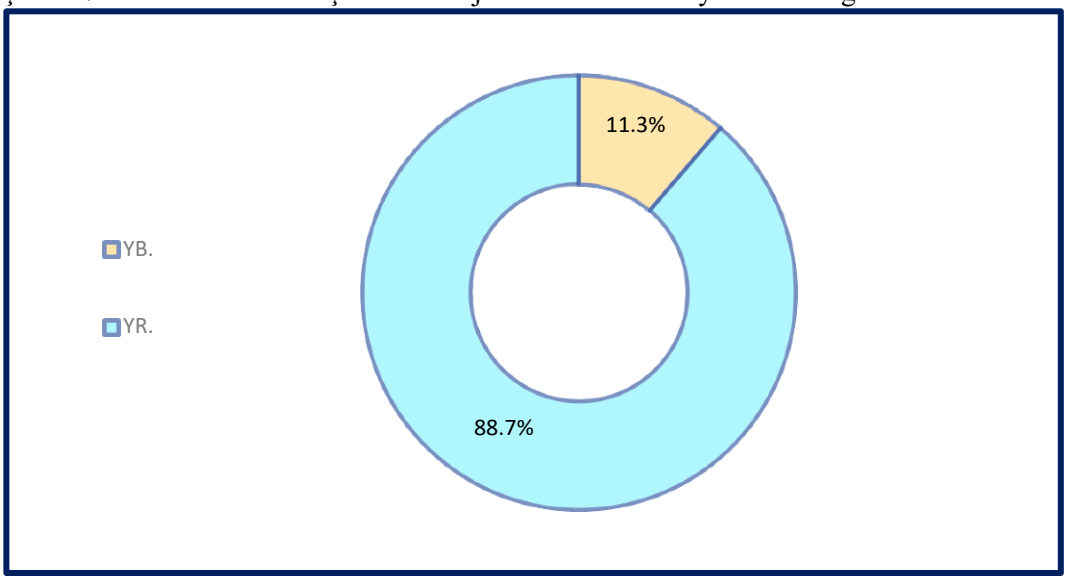
Şekil 6: TTN'daki İzlenen Çeviri Stratejilerin Mikro Düzeyde Yüzdeliği

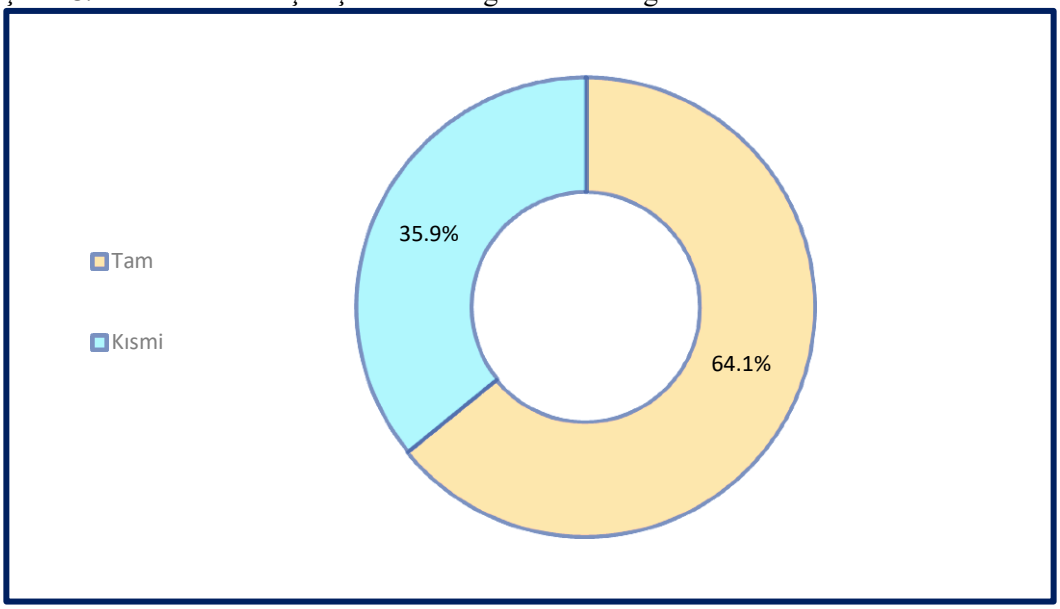
Makro düzeyde terimlerin tümünün çevirisinde izlenmiş olan stratejilerin Tercüme-i Müfredat-ı İbn-i Baytar'da yerlileştirme stratejisi %88.7'sini, yabancılaştırma sadece %11.3'ünü temsil etmiştir. Yerlileştirme statejisinde Türkçeleştirmenin niteliğine ilişkin %64.1 oranıyla tam, %35.9 oranıyla da kısmi

Türkçeleştirme gerçekleşmiştir. Aşağıdaki şekiller durumu daha net bir şekilde açıklamaktadır.

Şekil 7: TMB'daki İzlenen Çeviri Stratejilerin Makro Düzeyde Yüzdeliği

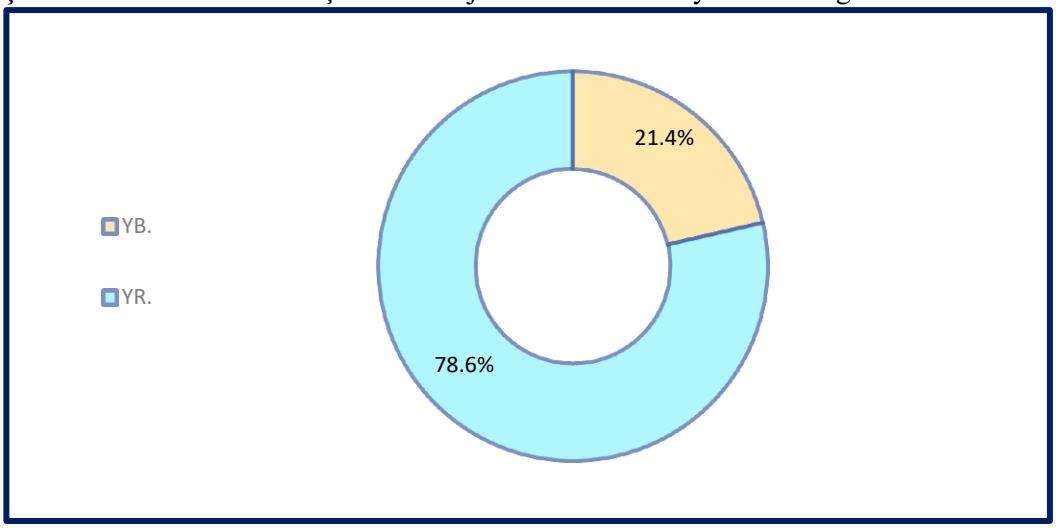
Şekil 8: TMB'daki Türkçeleştirme Niteliğinin Yüzdeliği

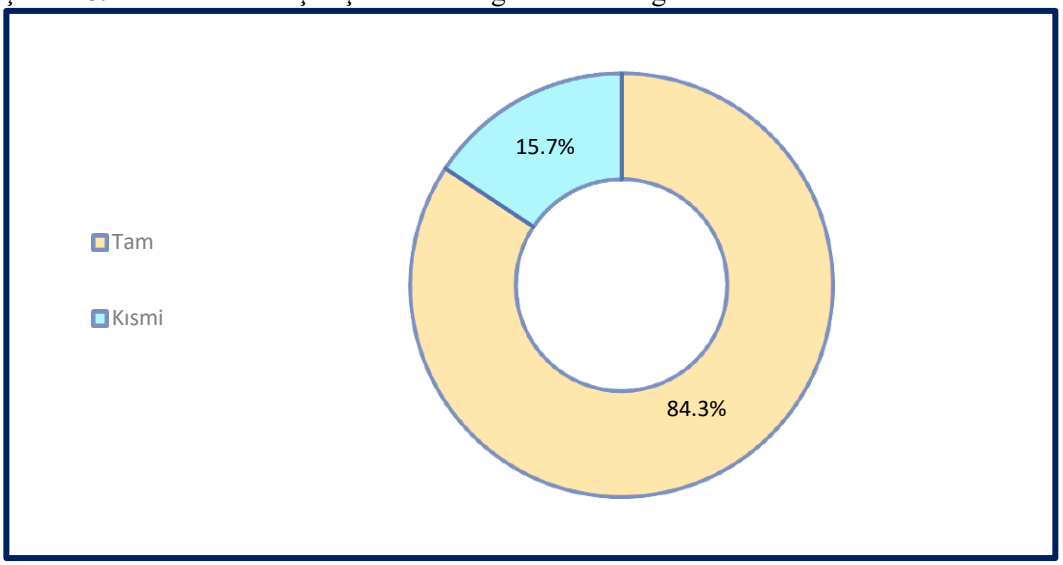
Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî'deki durum yakın biçimde olup stratejilerin %78.6'sı yerlileştirme stratejisi, %21.4'ünü yabancılaştırma stratejisi

oluşturmuştur. Yerlileştirme statejisinde Türkçeleştirmenin niteliğine ilişkin aşağıdaki şekillerde görüleceği gibi %84.3 oranıyla tam, %15.7 oranıyla ise kısmi Türkçeleştirme gerçekleşmiştir. Önceki esere göre daha fazla oranıyla tam Türkçeleştirme meydana gelmiştir.

Şekil 9: TTN'daki İzlenen Çeviri Stratejilerin Makro Düzeyde Yüzdeliği

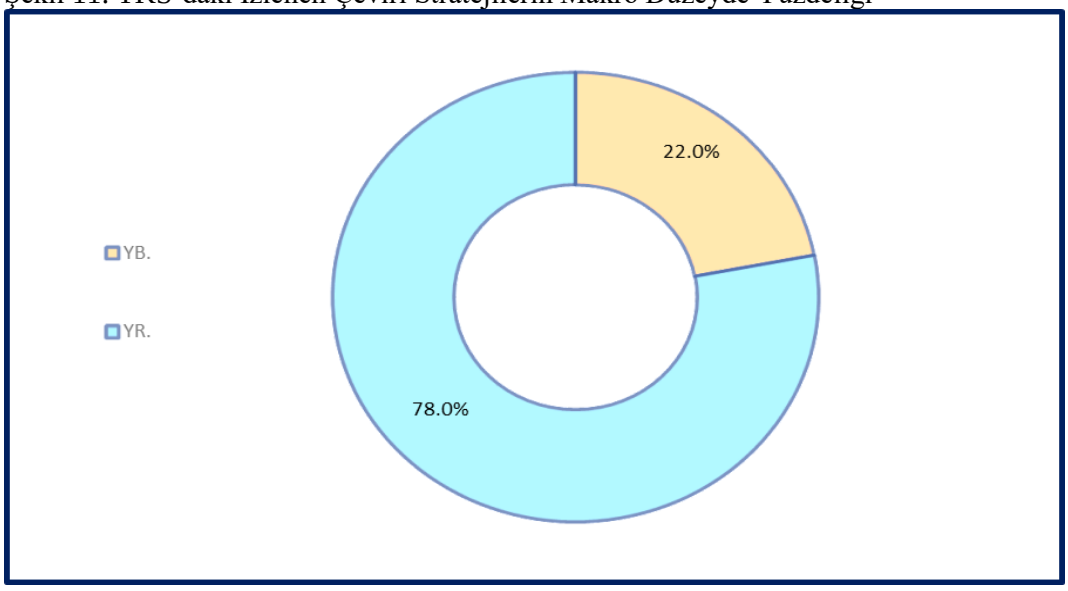
Şekil 10: TTN'daki Türkçeleştirme Niteliğinin Yüzdeliği

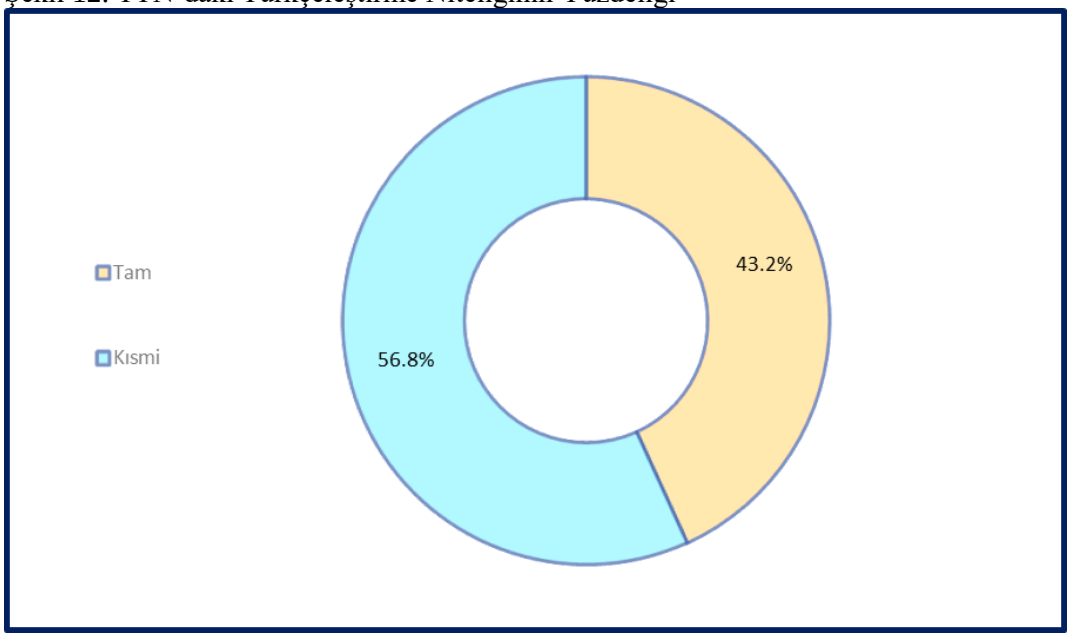
Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a'daki durum yerlileştirme ve yabancılaştırma oranları aşağı yukarı Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî'yle aynıdır. Türkçeleştirme niteliği

konusunda ise diğer eserlerden farklı olup kısmi Türçeleştirme %56.8 oranıyla, tam olanı %43.2 oranıyla gerçekleşmiştir. Aşağıdaki şekiller durumu netleştirmektedir.

Şekil 11: TKS'daki İzlenen Çeviri Stratejilerin Makro Düzeyde Yüzdeliği

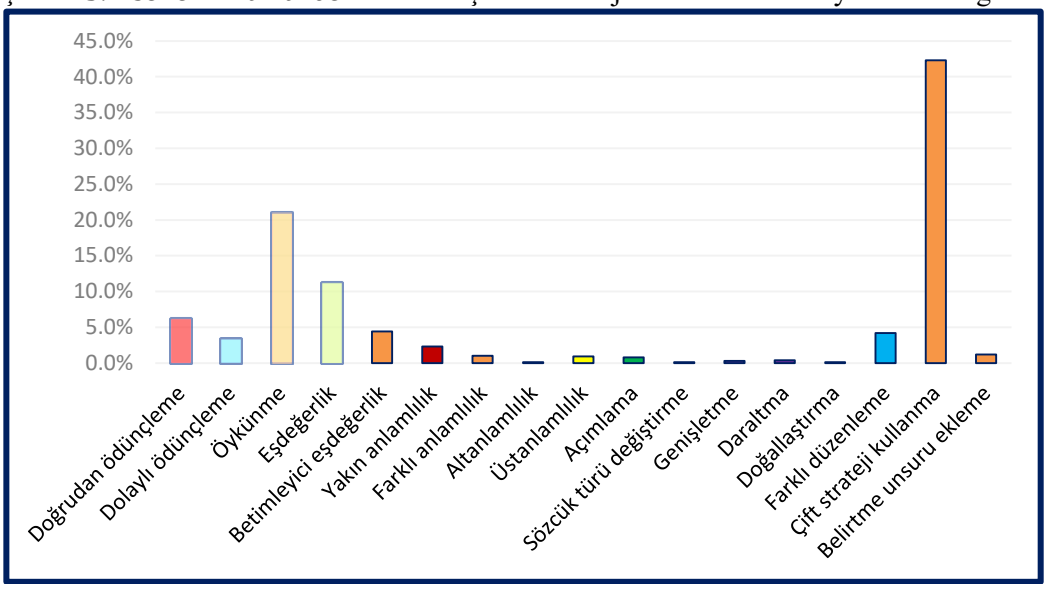

Şekil 12: TTN'daki Türkçeleştirme Niteliğinin Yüzdeliği

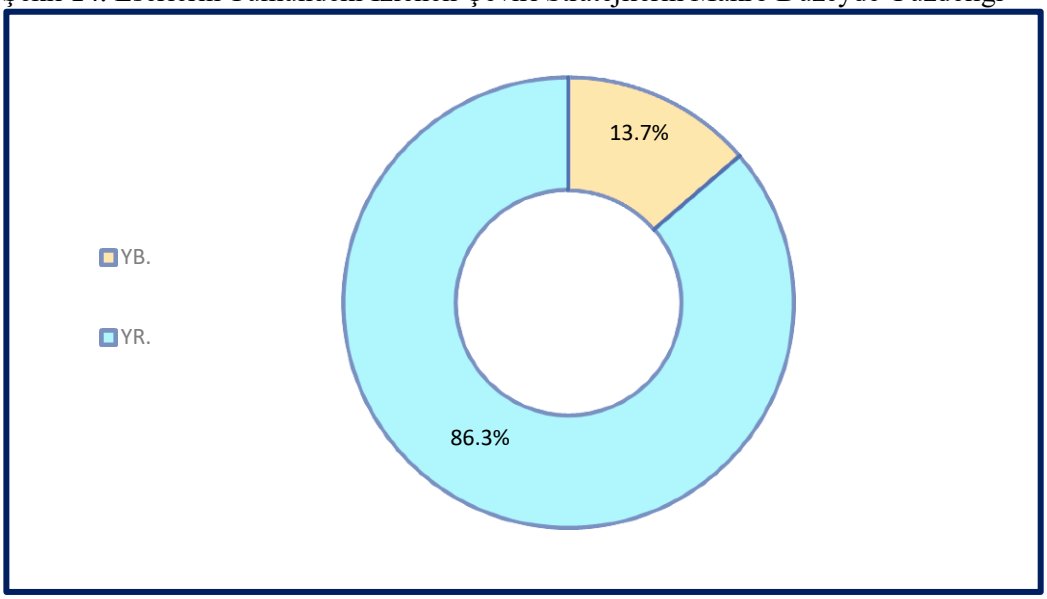

Eserlerin tümünde mikro ve makro düzeyde izlenen stratejilerin dağılımı ve Türkçeleştirmenin niteliği ise şöyledir:

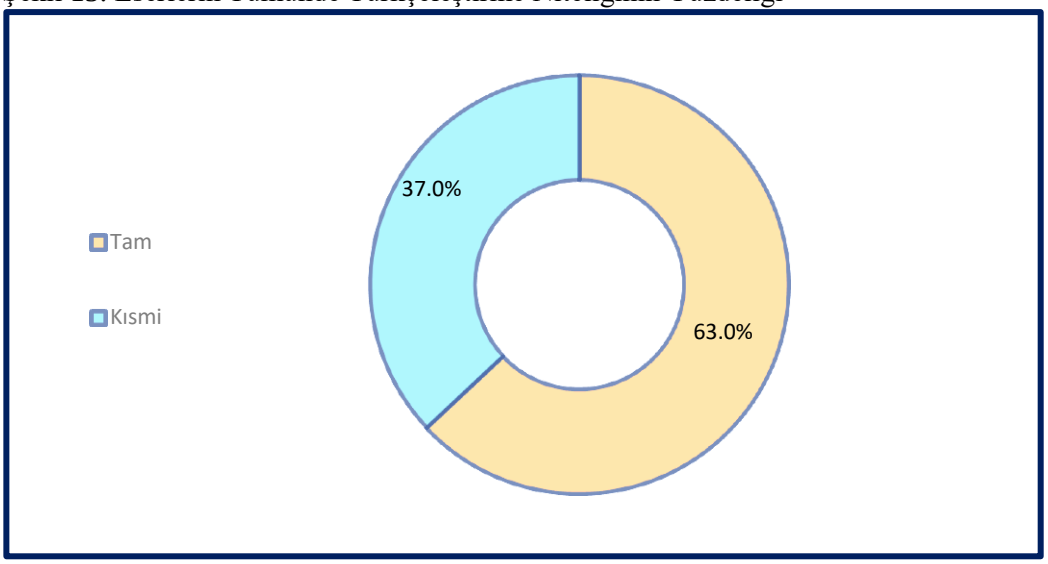
Şekil 13: Eserlerin Tümündeki İzlenen Çeviri Stratejilerin Mikro Düzeyde Yüzdeliği

Şekil 14: Eserlerin Tümündeki İzlenen Çeviri Stratejilerin Makro Düzeyde Yüzdeliği

Şekil 15: Eserlerin Tümünde Türkçeleştirme Niteliğinin Yüzdeliği

SONUÇ

Eski Anadolu Türkçesine ait üç önemli tıp eserinde geçen hastalık ve belirti adları ile vücudun organ, bölge ve salgıladığı madde adlarıyla ilgili olan terimlerin çevirisinde izlenen stratejiler üzerinde yapılan karşılaştırmalı inceleme ışığında şu noktalarda belirtilen sonuca ulaşılmıştır:

1. Çalışmada temel alınan çeviri eserlerin kaynak eserlere göre durumu beyan edilirken Ahmedî Dâi'nin Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî adlı çeviri eserini neden kaynak eserden farklı olarak düzenlediği belirtilmiştir. Bu ise karşılıklı terimleri elde etmek amacıyla iki metin arasında tarafımızdan yapılan karşılaştırmalı inceleme yoluyla tespit edilmiştir.
2. Çalışmada çeviri stratejileriyle ilgili araştırmacılar tarafından ortaya konan sınıflandırmaların Eski Anadolu Türkçesi döneminin tıp metinlerinde geçen terimlerin çeviri biçimlerini karşılamakta yetersiz oldukları bulunmuş ve çalışmaya yönelik birtakım stratejiler geliştirilmiştir. Bu ise çeviribilimci Gideon Toury'nin betimleyici kuramında öne sürdüğü varsayımı (Bkz. s. 53) bir şekilde güçleştirmektedir.
3. Eserlerde kullanılan ve tercih edilen mikrostratejilerin konusunda Hastalık ve belirti adların çevirisinde üç eserde çift strateji kullanmaya daha çok başvurulmuştur. Fakat bu durum Tercüme-i Müfredat-ı İbn-i Baytar ve Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a'da diğer stratejilerden büyük farkla gerçekleşmişken Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî'de çok değildir. Bu durum son eserdeki geçen terimlerin azlığı ve eserin tabiatı nedeniyle karmaşık yapılıktan uzak olmasından kaynaklanmış olabilmektedir. Vücudun organ, bölge ve salgıladığı madde adların çevirisinde ise Tercüme-i Müfredat-ı İbn-i Baytar ve Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a'da en çok eşdeğerlik stratejisine başvurulmuştur. Tercüme-i Tıbb-ı Nebevî'de ise ilk sırada çift strateji kullanma, ardında doğrudan ödünçleme yer almıştır. Genel olarak Çift strateji kullanma eserlerin tümündeki geçen terimlerin çevirisinde en

çok tercih edilen çeviri stratejisidir. Makrostratejiler ise eserlerin hepsinde terimlerin yerlileştirilmesi büyük oranda gerçekleşmiştir. Tercüme-i Müfredat-ı İbn-i Baytar bu hususta ilk sıradadır. Diğer iki eser aşağı yukarı aynı orandadır. Terimlerin yerlileştirilmesindeki Türkçeleştirme niteliğiyle ilgili Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a'da diğer eserlerden farklı olarak kısmi Türkçeleştirme tamdan az farkla birinci sırada olduğu halde eserlerin tümünde tam Türkçeleştirme 63.0% oranıyla gerçekleşmiştir. Bundan hareketle söz konusu döneme ait üç çeviri eser temelinde yapılan incelemede Türkçe Terimleri kaynak dilin Terimleriyle yarışır ölçüden daha fazlası meydana gelmiştir. Dolayısıyla dönemin çevirmenlerinin gayretiyle Türkçe bilim dili hüviyetini hakkıyla kazanmıştır. Bu ise herhangi bir millette bilim ve edebiyat üretiminde yabancı dillere değil, anadilinin imkanlarına itimat etme iradesi ne zaman bulunursa mutlaka bu gayretin başarıyla sonuçlanacağını ispat etmiştir.

KAYNAKÇA

Adıvar, A. Adnan: **Osmanlı Türklerinde İlim**, 4. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1982.

Akar, Ali: **Türk Dili Tarihi**, 9. bs., İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2015.

Arat, Reşit R.: "Uygurlarda Istılahlara Dair", C.VII-VIII, No:1, **Türkiyat Mecmuası**, 1942, s.56-81.

Baker, Mona: **In Other Words**, Çev.: Mubarek b. Hâdî el-Kahtânî, Abbâd b. Abdurrahman el-Abbaâd, Riyad, Dâr Câmi'atü'l-Malik Suud Yay., 2019.

Bayat, Ali H.: **Abdülvehhâb bin Yusuf ibn-i Ahmed el-Mardânî Kitâbü'l-Müntahab fî't-Tıbb: İnceleme-Metin-Dizin-Sadeleleştirme-Tıpkıbasım (823/1420)**, İstanbul, Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği, 2005.

Bayat, Ali H.: Tıp Tarihi, 2. bs., İstanbul, Üçer Matbaacılık, 2010.

Bengi-Öner, Işın: **Çeviri Bir Süreçtir ... Ya Çeviribilim**?, İstanbul, Sel Yay., 1999.

Bengi-Öner, Işın: Çeviri kuramlarını düşünürken, İstanbul, Sel Yay., 2001.

Berk, Özlem: **Kuramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi**, İstanbul, Multilingual Yay. 2005.

Berk, Özlem: "Ulusların Ve Ulusal Kimliklerinin Oluşturulmasında Çeviri Yöntemlerinin Rol Ve İşlevi", No:4, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Aralık 2001, s.y.

Berk, Özlem, Arzu Meriç: "Kaynak ve Erek Metinler Arasindaki Çizgide Çeviri Stratejiler", **Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi**, No:15, Aralık 2005, s. 27-44.

Berman, Antoine: "Çeviri ve Çeviri Üstüne Söylemler", **Çeviri Seçkisi II: Çeviri(bilim) Nedir?,** 12. bs., yay., Haz. M. Rifat,

İstanbul, Sel Yayıncılık, 2012, s. 13-22.

Biçer, Hacı M.: **Tercüme-i Müfredât-ı İbn-i Baytâr : Metin-İnceleme-Dizinli Sözlük**, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2011

Canpolat, Mustafa: "XIV. Yüzyılda Yazılmış Değerli Bir Tıp Eseri Edviye-i Müfrede", **Türkoloji Dergisi**, C.V, No:1, Mayıs 1973, s. 21-48.

Catford, J. C.: **A Linguistic Theory of Translation**, London, Oxford University Press , 1965

Cuma, İbrahim: **el-Mustalahât fi Kitâb Mefâtîhü'l-Ulûm Li'l-Havârezmî Dirâse Luğaviyye**, Yüksek Lisans Tezi, Kahire Üniversitesi, 2002.

Çağıran, Önder: **Ahmed-i Dâ'î Tıbb-ı Nebevî: İmla-Fonetik-Morfolojik Karşılaştırmalı Metin-İndeks ve Sözlük**, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, 1992.

Çağlar, Edanur, Hasan K. Kalkan: "Kültürel Unsurların Aktarımı Bağlamında Ahmet Ümit'in "İstanbul Hatırası" Adlı Romanının Almanca Tercümesiyle Karşılaştırılması", **Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi**, C.XI, No:2, 2021, 458 - 480.

Çebi, İhsan S.: "Ahmed-İ Dâî'nin Kitâbü't-Ta'bîr Tercümesi", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, No: 68, Aralık 2019, s. 23-47.

Çelik, Anıl: **Terceme-i Kâmilü's-Sınâ'a: Giriş-İnceleme-Metin-Dizin**, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2014.

Demirekin, Murat: **Çeviriyorum: Türkçede Çeviri Sorunları ve Eşdeğerlik**, Konya, Eğitim Yay., 2014.

Dickins, James, Sandor Hervey, Lan **Thinking Arabic Translation: A Course in Translation Method: Arabic to English**, London And New York,

Higgins: Routledge, 2002.

Dizdar, Dilek: "Çeviribilim: Konular, Sorunlar, Arayışlar", **Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler**, Yay., Haz. M. Rifat, İstanbul, Sel Yay., 2014.

Doğan, Ahmet: "Türklerin Dünyasından Uzaklaşan Türkçe Tıp Terimleri: Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine", **Sutad**, No:42, Güz 2017, s. 37-57.

Doğan, İrem C.: **James Joyce'un Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi Romanının Yazın Çevirisi Stratejileri Açısından Karşılaştırmalı İncelemesi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019.

Doğan, Şaban: **Terceme-i Akrabâdîn Sabuncuoğlu Şerefeddin: (Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler) Birinci Cilt**, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2009.

el-Fecr, Muhammed: **Ususu'l-Mu'cem el-Mustalahî et-Turâsi**, Ammân, Kunûzü'l-Ma'rife Yay., 2017.

el-İsfahânî, Ebu Nu'aym Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk: **et-Tıbbü'n-Nebevî**, Haz.: Mustafa Hızır Dönmez, Beyrut, Dâr İbn Hazm, 2006.

Enâni, Muhammed: **Nazariyyet et-Terceme el-Hadîse: Medhel ilâ Mebhes Dirasâti't-Terceme**, el-Cîze, eş-Şarike'l-Mısrıyye el-'Âlemiyye Yay., 2003.

Erdağı, Binnur: "Anadolu'da Yazılmış İlk Türkçe Tıp Kitabı", **Türkbilig**, No:2, Ocak 2001, s. 46-54.

Erten, Asalet: **Tıp Terminolojisi ve Tıp Metinleri Çevirisi: Çeviri-Kuram-Uygulama**, 3. bs., Ankara, Seçkin Yay., 2016.

Erten, Asalet: "Çeviri Kuramı Çerçevesinde Anlamsal ve İletişimsel Çeviri", **Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve**

Uygulamaları Dergisi, Aralık 1995, s. 35-50.

Eruz, Sâkine: **Çokkültürlülük ve Çeviri: Osmanlı Devlet'inde Çeviri Etkinliği ve Çevirmenler**, İstanbul, Multilingual Yay., 2010.

Et-tîfâşî, Ahmed b. Yusuf: **Eşşifâ Fi't-Tıbbi'l-Müsned En'is-Seyyidi'l-Mustafa**, Haz.: Muhammed A. El-Mâlih, Beyrut, Books-Publisher, 2013.

Even-Zohar, Itamar: "Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazının Durumu", **Çeviri Seçkisi II: Çeviri(bilim) Nedir?**, 2. bs., yay., Haz. M. Rifat, İstanbul, Sel Yayıncılık, 2012, s. 125-132.

Göktürk, Akşit: **Çeviri: Dillerin Dili**, 14. bs., İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2019.

Gürçağlar, Şehnaz: **Çevirinin ABC'si**, 3. bs., İstanbul, Say Yay., 2016.

Gürçağlar, Şehnaz: **Kapılar: Çeviri Tarihine Yaklaşımlar**, 2. bs., İstanbul, Scala Yay., 2015.

Hermans, Theo: Translation in Systems, Manchester, St. Jerome, 1999.

Holz-Manttari, Just: **Translatorisches Hveeln: Theory und Methode**, Helsinki, Suomalainen Tiedeakatemia 1984.

İbn Murad, İbrahim: **el-Mu'cem el-'İlmî el-'Arabî el-Muhtes: Hattâ Muntasef el-Karn el-Hâdi 'Aşer**, Beyrut, Dârü'l-Garb El-islamî Yay., 1993.

İbnü'l-Baytar, Ebu Muhammed Abdullah bin Ahmed: **El-Câmi' li-Müfredâtü'l-Edviye v'el-Ağziye**, 4 c., Dârül-Kutubu'l-İlmiyye, 1992.

İdris, Ahmed: **el-Mustalahât 'ined't-Tehânevi Dirâse Fi'l-Bunye ve'd-Delâle**, Doktora Tezi, el-Mansûre Üniversitesi, 1999.

Jakobson, Roman: "On Linguistic Aspects of Translation", **The Translation Studies Reader**, Haz. Lawrence Venuti, London ve New

York, Routledge, 2000, 113-118.

Kahraman, Mehmet: "Türk Dilinin Cumhuriyet Devri Terimsel Gelişim Sürecine Tarihi Bakış II", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, C.VI, No:2, 2017, s. 1289-1312.

Kahraman, Mehmet: "Türk Dilinin Terimsel Gelişim Sürecine Tarihî Bakış", **Medeniyet ve Toplum Dergisi**, C.I, No:1, Bahar 2017, s. 137-160.

Karantay, Suat: "Çeviri eleştirisinin bilimsel konumu üzerine eleştirel görüşler ve bir model önerisi", **Dilbilim Araştırmaları Dergisi**, C. IV, Ocak 1993, s. 17-24.

Karavin, Harika: "Çeviri Kuramları Bağlamında Eşdeğerlik Kavramının İzini Sürmek", **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C.VI, No:12, Temmuz 2016, s. 125-144.

Kızıltan, Rezan: "Tarihte Çeviri", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.XLI, No:1, 2001, s. 37-68.

Koç, Mustafa: "Eski Anadolu Türkçesi İle Yazılmış Bir Tıp Metni: Kâmilü'ṣ-Ṣınâʿati'ṭ Ṭıbbiyye Üzerine", **Türkbilig**, No: XXXIV, 2017, s. 1-6.

Korkmaz, Zeynep: **Türk Dili Üzerine Araştırmalar III**, Ankara, TDK Yay., 2007.

Köksal, Dinçay: **Çeviri Eğitimi: Kuram ve Uygulama**, 2. bs., Ankara, Nobel Yay., 2008.

Kurultay, Turgay: "Çeviri Yöntemi Üzerine Düşünceleriyle F.Schleiermacher", **Dün ve Bugün Çeviri 1**, İstanbul, Bilim-Felsefe-Sanat Yayınları. 1985, s. 191-217.

Monday, Jeremy: **Systems In Translation: A Computer-assisted Sytemic Analysis Of The Translation Of Garcia Marquez**, Unpublished Ph. D. Thesis, University of Bradford, 1997.

Morsy, Tarek A.: "Newmark'ın Çeviri Yöntem Ve Stratejileri Bağlamında Teneke Romanının Arapça Çevirilerinde Yerel Kültür Unsurlarının Aktarımı", **Turkish Studies**, C.XIV, No:4, 2019, s. 2603-2604.

Munday, Jeremy: **Introducing Translation Studies**, Londra ve New York, Routledge, 2001.

Newmark, Peter: **A Textbook of Translation**, New York, Prentice Hall. 1988.

Newmark, Peter: **A Textbook of Translation**, Oxford, Pergamon Press, 1988, Çev. Hasan Gazale, Bayrut, Dârü'l-Hilâl Yay., 2006.

Newmark, Peter: **A Textbook of Translation**, The Republic of Singapore, Prentice Hall International, 1988.

Newmark, Peter: **Approaches To Translation**, Oxford ve New York, Pergamon Press. 1981.

Nida, Eugene A., Charles R.Taber: **The Theory ve Practice of Translation**, Leiden, E. J. Brill, 1969.

Nord, Christiane: **Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained**, Manchester, St. Jerme, 1997.

Oğuz, Derya: "Tıp Metinleri çeviri sorunları", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.VII, No:2, 2013, s. 127-134.

Önler, Zafer: "XIV-XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinin Dili Ve Sözvarlığı", **Kebikeç**, No:6, 1998, s. 157-168.

Önler, Zafer: **Müntahab-ı Şifâ: Giriş-Metin-Sözlük**, Ankara, TDK Yay., 2019.

Özdemir, Emin: **Terim Hazırlama Kılavuzu**, Ankara, TDK Yay., 1973.

Özkan, Mustafa: **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, 5. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2017.

Özkan, Mustafa: "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Ortaya Konan

Tercümelerin Türk Diline Etkisi", **Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, No:3, Kış 2011, s.16-64.

Raková, Zuzana: **Çeviri Kuramları**, Çev. Yusuf Polat, Ankara, y.y., 2016.

Reiss, Katharina: **Translation Criticism: Potential ve Limitarions**, Çev. E. F. Rhodes, Manchester, St. Jerome, 2000.

Sarı, Nil: "Osmanlı Hekimliği ve Tıp Bilimi", **Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları**, No:5, 1999, s. 11-68.

Sır, Ayşe: **İlm-İ Tıbb/Muhammed bin Hasan et-Tabîb: Dil İncelemesi-Metin-Dizin-Tıpkıbasım**, Yüksek Lisan Tezi, Uşak Üniversitesi, 2012.

Stolze, Radegundis: **Çeviri Kuramları: Giriş**, Çev. Emra Durukan, İstanbul, Değişim Yay., 2013.

Suçin, Mehmet H.: **Öteki Dilde Var Olmak: Arapça Çeviride Eşdeğerlik**, 2. bs., Ankara, Say Yay., 2013.

Süveren, Kenan, Uzel İlter: "İlk Türkçe Tıp Yazmalarına Genel Bir Bakış", **Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi**, No:2, 1988, s. 126-142.

Şanverdi, İbrahim: **Necîb El-Kîlânî'nin Türkçeye Çevrilen Eserlerinin Çeviri Stratejileri Açısından Değerlendirilmesi**, Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara, 2019.

Şeşen, Ramazan: "Onbeşinci Yüzyılda Türkçeye Tercümeler", XI. **Türk Tarih Kongresi Bildirileri**, C.III, Eylül 1994, s. 908-918.

Taş, Seda: "Çeviribilimde İkili Karşıtlıkları Yeniden Değerlendirmek: Çevirmenin Görünürlüğü / Görünmezliği ve Yerlileştirme/Yabancılaştırma", **Tarih Okulu Dergisi**, C.XII, No:38, Şubat 2019, s. 94-121.

Taş, Seda: "Kültürel Unsurlarin Çevirisi ve Çeviri Stratejileri", **Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, C.V, No:10, Aralık 2017, s. 1-14.

Tercüme-i Müfredât-ı İbn Baytar, Ed. Kevser Topkar,

İstanbul, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yay., 2017.

Toury, Gideon: **Descriptive Translation Studies ve Beyond**, Amsterdam, John Benjamins, 1995.

Toury, Gideon: **In Search of a Theory of Tranlation**, Tel Aviv, Porter Institute for Poetics ve Semiotics, 1980.

Uzel, İlter: **Beş Buçuk Asırlık Türk Tababeti Tarihi**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1991.

Vardar, Berke: **Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri**, Ankara, TDK Yay., 1982.

Venuti, Lawrance **The Translation Studies Reader**, London ve New York, Routledge, 2000.

Venuti, Lawrance: **The Translator's Invisibility: A History of Translation**, London ve New York, Routledge, 1995.

Vermeer, Hans J.: "Skopos and Commission in Translational Action", Haz. Lawrance Venuti, **The Translation Studies Reader**, London ve New York, Routledge, 2000, s. 221-232.

Vinay, Jean-Paul, Darbelnet, Jean: "A Methodology for Translation", Çev.: J. C. Sager ve M.-J. Hamel, Der. Lawrence Venuti, **The Translation Studies Reader**, Londra ve New York, Routledge, 2000, s. 84-93.

Wilss, Wolfram: **Übersetzungswissenschaft: Probleme und Methoden**, Stuttgart, Klett, 1977.

Yalçın, Perihan: **Çeviri Stratejileri: Kuram ve Uygulama**, 1. bs., Ankara, Grafiker Yay., 2015.

Yavuz, Kemal: "XIII-XVI. Asır Dil Yadigarlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri", **Türk Dünyası Araştırmaları**, C. XXVII, 1983, s. 1-34.

Yazıcı, Mine: **Çeviribilimde Araştırma**, 1. bs., İstanbul, Multilingual

Yay., 2011.

Yazıcı, Mine: **Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları**, 2. bs., İstanbul, Multilingual Yay., 2005.

Yazıcı, Mine: **Yazılı Çeviri Edinci, İstanbul**, Multilingual Yay. 2007.

Yıldırım, Ceylan: "Amin Maalouf'un Afrikalı Leo e Semerkant Romanlarında Kültürel Unsurların Çevirisi Üzerine Bir İnceleme", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.VIII, No:39, Ağustos 2015, s. 222-232.

Yıldız, Elifnur: **Tercemetü'l-Mûcez Fi't-Tıbb**, Yüksek Lisans Tezi, Bolu Üniversitesi, 2016.

Yıldız, Yasemin: **Tercüme-İ Müfredât-I İbn-İ Baytâr: Giriş-İnceleme-Metin-Dizin**, Yüksek Lisan Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2016.

Yücel, Faruk: **Çevirinin Tarihi**, İstanbul, Çeviribilim Yay., 2016.

Zülfikar, Hamza: **Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları**, Ankara, TDK Yay., 1991.

Güncel Türkçe Sözlük, [Türk Dil Kurumu Yayını], (Çevrimiçi), https://sozluk.gov.tr/, 2 Mayıs 2021.

Ayverdi, İlhan: **Kubbealtı Lugati** [Misalli Büyük Türkçe Sözlük'ün çevrimiçi versiyonu] (Çevrimiçi), http://www.lugatim.com/, 8 Ağustos 2021.

el-Mecûsî, Ali b. Abbas: **Kâmilü's-Sınâ'ati't-Tıbbiyye**, C.III, (Çevrimiçi) https://www.ghbookullanmair/, 15 Nisan 2020.

Kaya, Mahmut: "İbnü'l-Baytar", **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, C. XXII, 1999, s. 527, (Çevrimiçi) https://islamansiklopedisi.org.tr/ibnul-baytar, 6 Şubat 2020.

ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında Cidde'de dünyaya geldi. 2001 yılında İbni Haldûn lisesinden mezun olduktan sonra Kral Suud Üniversitesi Diller ve Çeviri Fakültesi Türk dili ve Çeviri bölümünde lisans öğrenimine başladı. 2008 yılında mezun olduktan sonra aynı bölümde araştırma görevlisi olarak atanmıştır. 2019 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitiüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitimine başladı. 2012 yılında Prof. Dr. Fahri Temizyürek danışmanlığında hazırladığı **Arapça ile Türkçe Arasındaki Sözdizimsel Farklılıkların Araplara Türkçe Öğretiminde Etkisi** başlıklı çalışmasıyla yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. 2014 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Dili Bilim Dalı'nda doktora çalışmalarına başladı. Doç. Dr. Uğur Gürsu danışmanlığında yürütmekte olduğu **Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Bilimsel Terimlerin Çeviri Stratejileri Üzerinde Karşılaştırmalı İnceleme - Arapça Tıp Terimlerinin Çevirisi Örneği -** başlıklı tez çalışmasını 2022 yılında tamamladı. Evli ve üç çocuk babası.